

Zbornik
I. gornjogradskog književnog festivala
Zagreb 12. - 14. listopada 2013

Zbornik I. gornjogradskog književnog festivala

Autor festivala: Marijan Grakalić

Pokrovitelj: Skupština grada Zagreba

NOSIOCI PROJEKTA:

Radio Gornji Grad (www.radiogornjigrad.org),

Kultura Snova Zagreb (www.kulturasnova.com),

"Cinkuš", Mletačka 9

Konoba "Didov san", Mletačka 11

"Pod starim krovovima", Janačekova 9

Valjala (bivša Runa), Opatička 5

Knjižnica Marija Jurić Zagorka, Krvavi most 2

Hrvatski prirodoslovni muzej u Zagrebu (Scena Amadeo), Demetrova 1

Izdavač zbornika: KULTura sNOVA, Zagreb

(www.kulturasnova.com)

Za izdavača: Zdravko Odorčić

Uredništvo: Redakcija portala Radio Gornji Grad

(www.radiogornjigrad.org)

Urednik: Marijan Grakalić

Fotografija: Mio Vesović mo

Dizajn ovitka: Davor Schunk

Tisak i uvez: Studio Moderna d. o. o., Zagreb

CIP

ISBN:

Tiskano u Hrvatskoj, listopad 2013. godine

Zbornik

I. gornjogradskog književnog festivala

Radio Gornji Grad & KULTura sNOVA

Zagreb 12.–14. listopada 2013.

Kada Zagreb izranja iz sna
čekaju ga konduktera dva
da ih poveze na remizu
da razbiju lozom krizu

Kada Zagreb izranja iz sna
nema više frikova
nigdje nema frikova
kada Zagreb izranja iz sna

Johnny Štulić

RIJEČ UNAPRIJED

Književnost iz prve ruke predstavlja gradu i njegovom pučanstvu u povijesnoj jezgri Zagreba prvim Gornjogradskim književnim festivalom. Radi se o konkretnom izrazu entuzijazma koji je već više godina prisutna na stranicama neprofitnog autorskoga, kulturnog i umjetničkog web portala Radio Gornji grad (radiogornjigrad.org) gdje brojni autori iz Zagreba i cijele regije objavljuju svoje književne i druge priloge i tako prkose kontinuiranom osiromašenju kulturnih potencijala što se posvuda nameće.

U želji da se održi prepoznatljiv duh i multikulturalni karakter Zagreba već tri godine organiziramo događaje koji se redovito odvijaju na trgovima, ulicama i prostorima Gornjeg grada. U Galeriji svratišta Cinkuš priredili smo više od dvadeset likovnih izložbi, dok u našoj najstarijoj gostionici "Pod starim krovovima" održavamo svakoga tjedna javne interwieve s poznatim osobama iz svijeta kulture i umjetnosti. Također, slični događaji povremeno su prisutni i u drugim gornjogradskim prostorima kao što je to "Vallhala" (bivša "Runa") ili konoba "Didov san".

S tim iskustvom i podrškom koju nam pružaju naši prijatelji s Gornjeg grada i u suradnji s pjesničkom udrugom "KULTura sNOVA" što u vodi pisac Zdravko Odorčić koji je u Zagreb došao također iz jednog starog i znamenitog grada kakav je Osijek, pristupili smo organizaciji Gornjogradskog književnog festivala jer se za to poklopilo nekoliko važnih momenata. Naime, pokazalo se kako su naše aktivnosti postale sve značajnije za revitalizaciju gornjogradskog štimunga i da su priredbe dobro posjećene. Istovremeno oko portala "Radio gornji grad" okupio se veći broj novinara, pisaca, pjesnika i pismenih ljudi dok su pak međunarodne pjesničke manifestacije "KULTura sNOVA" otvorile vrata interkulturalnosti i univerzalnosti kakvu umjetnost odnosno poezije i posjeduje.

Naš festival tematizira književnost i poeziju u javnosti i javnim prostorima grada kako bi postale neposredne i dostupne, neopterečen od komercijalnih, natjecateljskih ili interesnih manira, politike nakladnika ili trgovaca knjigama. Upravo zato značajno je da je to prepoznala i Gradska skupština grada Zagreba i podržala autonomno

okupljanje autora. To veseli i zato jer je ista također smještena na Gornjem gradu pa je tako naš prirodni saveznik.

Festival je ujedno i najava nastavka kontinuiranog programa prisutnosti autonomnih autorskih projekata kroz recentne mogućnosti zagrebačke gornjogradske kulturne scene gdje su inteligentne i u duhu kulturi bliske manifestacije dobrodošle. Zahvaljujem svim autorima, piscima, pjesnicima, prijateljima i ljudima dobre volje koji su bilo pričom, tekstom, pjesmom ili tek dobrom voljom pomogli u ostvarenju jednog sna.

Marijan Grakalić

MARIJAN GRAKALIĆ:

PISAC I GRAD

Ponekad pomislim kako je cijela zbrka tek usputna i da će proći do jutra. Kako će tada svjetlo zore preobratiti i život i grad i lakoćom nadomjestiti sve. Neće više biti nedoumica, nestati će nepravde i zlobe, a tu će tada biti osvijetljena predosjećanja koja me progone i koja kažu kako je svaka ulica i svaki novi dan prolaz kroz lažna vrata, tek iduća neprijatna perspektiva i klopka što postoji još od prije. Bdijem. Prije osvita prolaze rani tramvaji. Vijugaju svojim nepromjenjivim putima gradom od betona, zgrada i magle prema centru, mjestu u kojem se susreći oni koji su od krvi i mesa. Postoji nužna neumitnost strpljenja raspoređenog između tramvajskih postaja što zahtjeva dodatni napor da se izdrži i ne popusti pod nagonima koji bi željeli da su prvi na redu. Oni nas ponekad sile da se podamo lutanju, neodređenoj ali primamljivoj želji da se iziđe prije vremena iz ustaljenih shema i pođe ulicama besciljno, da se promaši ili uopće ne stigne do cilja. Tako kada se takvom prilikom sve izjalovi sustigne me dojam neobaveznosti pa mi sve, i ja sam i grad, djelujem nestvarno. Možda i na trenutak sretno iako me prožima osjećanje da se tako može svašta utvarati.

Novo je jutro, dakako, isto ono koje dolazi već vjekovima kako bi potvrdilo zatočenje grada sapletenog u koštac s nebrojenim sudbinama neodvojivim od njihovih vlastitih djela. Danas opet ništa nije pohrlilo ka uskrснуću, pa i dalje ostajem sažet u proporcijama vjerolomnih aluzija i još daleko od toga da me dodirne inkarnacija nekog novog bića, onog neopipljivog koje može svojom prirodom da poleti iznad robovanja ispaštanju. Odsutnost priviđenja tek je trenutna kletva, dio gradske vreve i kazne koja razdvaja zemlju od beskraj. Zato ću ponovo čekati, isto onako kao i tramvaj, lice prijatelja, riječ u prolazu ili prvu noć u kojoj se općim svojstvom mraka pretapaju lica i mijenjaju vizure. Preobraženje srca vlada ovim gradom i mojim životom.

Pisati ću i sutra kako bi Zagreb i dalje živio na mojim stranicama, rasprostrt u svemu, od mladenačke ljepote pa do staračke depresije, od Save pa do Medvednice uzdišući, živeći i snivajući sa svim grijesima i radostima poznatim ispod i iznad oblaka. Pisac je podjednako i domaćin i izgnanik iz grada, lice koje je nebrojeno puta preživjelo

vlastitu parodiju, no unatoč tome naslućuju pobjedu nepromjenjivog, onog što se kao i tok rijeke može poistovjetiti s nečime što je oslobođeno od okova vremena u kojem se banalnosti nameću kao prvi i posljednji pozdrav. Pisanje je tek način da se prenem, onaj osvit s kojim opet počinje sve, pa i grad i tekst.

Zbornik književnih radova

DIJETE

Ja sam dijete koje izmišlja priče
Onako kako mi pašu
I kad mi pašu.
Kada život postane ozbiljan
onda je vrijeme za još
jednu izmišljenu priču prije spavanja.
Ja sam dijete koje nema hrabrosti
priznati da je pogriješilo.
Ja sam dijete koje se boji kazne.
Ja sam dijete koje se boji
da će morati stajati u kutu.
Ja sam dijete koje ne želi
čuti da život nije fer.
Ja sam dijete koje ne želi
čuti više nijedan otkucaj sata
i ne želim znati za kraj.
Želim još jednom biti sa
svojim prijateljima i igračkama.
Samo odrasli misle da
su djeca samo djeca,
a djeca misle da su odrasli dosadni.
Zašto mi kažete da sve ima svoj red?
Samo oni koji znaju kuda idu
i što rade drže se reda.
Oni koji ne znaju i ne žele znati
njima red ne treba.

Ja sam dijete koje želi ostati dijete.
Ja sam samo dijete.

MOJ ŽIVOT JE ONO ŠTO VAM NIKADA NISAM REKAO

Da imam vremena za još jednu želju
Ona bi bila jednostavna:
Želim da me znate.
Moja šutnja koja kida srce
Glasnija je od svake istine
Kuju sam ikada izgovorio.
Glasnija je od svake laži
Kojih je bilo više nego istine.
Hrabrost je bila riječ koju nisam znao
Ali s njom sam se razmetao kao da sam je ja izmislio.
Tako je lako bilo cijeli život izgovarati riječi
i praviti se da iza njih stojim.
Nakon prvog puta pretvaranje postane navika.
Više nisam znao iza čega stojim,
ali sam znao što stoji iza mene.
Stajala je samo sjena onoga što sam nekad želio.
Želio sam sve reći, ali nikad nisam bio dobar s riječima,
osim s riječima s kojima sam lagao.

Moj život je ono što vam nikada nisam ispričao.
Moj život je sve ono što sam skrivao.
Moj život su sve moje tajne.
Moj život su sve moje sramote.
Moj život su sve moje nikad izgovorene istine.
Moj život su sve moje boli.
Moj život su svi moji demoni.
Moj život su sve moje neispunjene želje.

Mislite da me poznajete?
Znate me kao onog koji prvi dolazi i zadnji odlazi.
Znate me kao onog koji voli do boli i suza.
Znate me kao onog koji trpi bez ijednog prigovora.
Znate me kao onog koji je uvijek tu negdje,
ali nigdje nije uvijek i zauvijek.
Znate me kao onog koji se uvijek smije,
ali ne znate da mu ponekad duša plače.

I vi ustvari ne znate tko sam.
Ne znate da sam volio koga nije trebalo.
Ne znate da sam trošio ono što nisam imao.
Ne znate da sam tugovao kad ste mislili da se radujem.
Ne znate da sam bio sam kad mi je netko trebao.
Ne znate da sam sam sebi crtao
osmjehe po praznim zidovima.

Aida Bagić (Zagreb)

ULICAMA GRADA MAINZA

I.

raznosim novine ulicama grada mainza:

hegelstrasse

schillerstrasse

schopenhauer nema strasse, ima weeeeeg (to je jedna jako strma štrase!)

schumannstrasse (klara? robert? ne znam, ne piše.)

kantimmanuelstrasse

ludwigstrasse

koji ludwig jebote?

wittgenstein?

taj ludwig je bio austrijanac, ovo mora da je neki drugi ludwig.

padoh s bicikla

smočih cijelu torbu, otopi se frankfurter rundschau—gdje da sad nađem deset maraka na sat?!?

jebote ludwig da te jebo!

II.

vozim bicikl ulicama grada mainza

matthias vozi kolica

palcem pritisne gumb

kolica krenu

pritisne opet

kolica stanu

isti taj palac uvuče u uho

šalice

pijemo kavu

ja svoju šalicu držim s obje ruke

i slušam pažljivo:

vozio sam bicikl, kaže matthias

kamion je naišao niotkuda

htio sam poslije skočiti kroz prozor
ali sad mogu malo micati glavom
podignuti šalicu palcem desne ruke
ponekad sve prolijem po sebi
ali nema veze, ne osjetim ništa
sve sredi Zivildienstleistende
još uvijek ponekad poželim skočiti kroz prozor
ali mogu samo malo micati glavom
volim ulice grada mainza
ima mjesta za bicikle i za kolica

III.

ljubim pakistanca na ulicama grada mainza
to je tajna veza jer on je šef bahnhof restorana
poslije posla odem biciklom iza ugla
bashir me skupi
bashir vozi Mercedes
kao svi našijenci tako i pakistanci svi voze po jedan Mercedes
kupit
ću ti torbicu, kaže mi pakistanac
kupit
ću ti štiklice, kaže mi pakistanac
kupit
ću ti haljinicu, vodit te na večeru
kupit
ću ti lančić
i zlatni, prsten
isti je našijenac taj pakistanac
bashire bashire
jesi li ostario?
oženio se?
imaš li sina?
jesi li umro bashire?
kupi mi kartu da se vratim lufthansom
u mali zagreb iz malog mainza da odletim
bashirovi su zubi najbjelji
ljubim ga, još uvijek je negdje tamo

još uvijek ima pakistanaca
nema našijenaca

IV.

tramvaji voze ulicama grada mainza
tramvaji kruže oko bahnhofa
baš im je lijep taj bahnhof
tu živim u kiosku-kutiji
našijenci raspravljaju
marka je milijun
balerina sam u crvenoj pregači
smješkam se ranojutarnjim putnicima
jegermeister bitte, zweimal
kako li sam nesretna što vrijeme sporo prolazi:
nemam ja još pojma o tome što nas
čeka
nitko nema pojma:
tek je ljeto
osamdeset i devete

VRETENA SE VRTE BRZO I SVE BRŽE

vretena su na trakama pod neonskim svjetlima
vrte se brzo i sve brže, tvornička je buka sve glasnija
dok tisuće i tisuće trnoružica šapuće
da mi je da snim
da mi je da snim stotinu godina
da mi je da snim stotinu godina pa da me poljube
da me poljube u drugo jedno jutro
da mi je da snim
vremena su druga, brza i neonska
trnoružice danas prave nike patike
majice žene majice jeftino majice žene gaće majice
na kalenić pijaci i na dubravskom placu
tvorničke trnoružice jašu na bijelim konjima
visoko gore u bijelim tragom proparano nebo

kako jest na nebesima
tako neka bude
nama nad vretenima
molimo te
trnoružice ne nose žigice ovdje nose mobitele tamo slažu chipove
čisti je science fiction očekivati poljubac spasa
jedino još salvation army mercy corps i world vision
sve križari i mjesečari govore o boljem sutra
trag revolucije u imenima je ulica
trag revolucije spomenička je baština
vremena su vrlo brza sve su brža i minijaturna
neka im osmomartovskih ruža neka im karanfila
kako jest na nebesima
tako neka bude
nama nad vretenima
molimo te

GUBITAK SJEĆANJA NIJE POREMEĆAJ

I.

gubitak sjećanja
nije poremećaj
to je lijek
iznenada nije više
devedesetiprva nije ni
osamdesetideveta
sedamdesetiprve kao da
nikada nije ni bilo
još manje ima *šezdesetiosme*
(ako sam uvijek sada i ovdje
kako da se sjetim bilo čega?)

II.

propisujem zaborav prošlosti, govora
i otvorenih rana

uzimati svakodnevno
odmah nakon buđenja
da ne navru snovi
u snovima sjećanje
u sjećanju jasna slika trenutka
kad je sve krenulo
naopako
ako se ne sjetim, nije se dogodilo
u snu bude bijelo
i sigurno, ne boli ništa

III.

dubokim vodama
zalijevam zaborav
na prozorskoj dasci
rastu zaboravci
govore u zboru:
volimenevolime
volimenevolimje
limen ime mi je
ruke mi limene
kose limunove
zabavljujem vrata
zaborav nek vlada
neka bude zemlja
neka bude voda
neka bude noć i dan

IV.

ako zaboraviš
svijet je lak i tvoj
tek
taj ožiljak
na tvojoj nadlaktici
oduvijek je tu
s tobom raste

DIZALICE

Prvo sve poruše. Onda niknu dizalice. Niknu zgrade. Iza prozora nastane se ljudi. Vješaju veš. Nagnu se kroz prozor i puše. Stoje okrenuti jedno prema drugome. Izlaze iz stana. Zalijevaju cvijeće. Padne im s drugog kata kuhinjska krpa na cestu. Dozivaju djecu. Spuštaju rolete. Odvezu ih kolima hitne pomoći. Nekima dostavljaju hranu u limenim zdjelicama. Otvaraju vrata inkasatorima. Kreće zidove. Prisluškuju. Iznose smeće. Ostavljaju plastične boce i stari kruh pored kontejnera. Popravljaju fasadu. Poneko i skoči s petog kata. Onda sve poruše. Niknu dizalice.

ŠUMSKA

Rado bih jednom imala vrt, oko male kuće gdje živim s mačkama i kuham, u velikom loncu, varivo od leće, slanutka i mrkve. Kuham varivo za unuke i čekam da stigne poštara na biciklu i donese mi pismo u bijeloj omotnici na kojoj je lijepim rukopisom moje kćeri ispisano moje ime i adresa, piše da sam *Stara Majka* i stanujem u *Ulici uz potok bez broja*, u *Šumskoj Gornjoj*. Ili *Šumskoj Donjoj*.

Ako nema još mjesta koje se zove *Šumska*, molim vlasti da što prije donesu odluku o dodjeli imena nekom prikladnom mjestu! Neka raspišu javni natječaj na koji će se javljati šumske mjesne zajednice ili barem one koje su nekad bile u šumama i imenom se žele sjećati. Javit ću se da budem u komisiji za procjenu pa ću izabrati *Šumsku* koja mi se najviše bude sviđala, tražit ću da mi tamo daju malu kuću, s vrtom, unucima i mačkama, nekoliko velikih lonaca za kuhanje juha i variva od leće i slanutka, koprive i vrganja, može i malo mrkve, tako da mi poštara može donijeti to pismo.

Jedva čekam da stigne. Ne mogu se odvojiti od prozora, eto i varivo mi je pokipjelo dok čekam tog poštara, bit će da je pao s bicikle ili je zaboravio, pa da, napio se i zaboravio da mora još do *Šumske* jer u torbi nosi pismo moje kćeri, o kako je samo neodgovoran taj poštara!

Krešimir Bagić (Zagreb)

ULICOM JURI PONOĆNI TRAMVAJ

1.

toga jutra
točno u 3.30
psi su jeli kikiriki
kompjuterske kartice
ime i prezime vaterpolista godine
toga jutra
mulci su igrali picigin
pućkali lule
ljubičasti indigo zvali zaboravom
kada se spustio prvi oblak
obrve su skočile na potiljak
perje se razletjelo gradom
bila je to strašna eksplozija
uostalom sve je prenosila televizija

2.

svi taksisti imaju brkove
sve jegulje sanjaju snijeg
ulicom juri ponoćni tramvaj

3.

b.v. je djed mraz
skuplja upaljače
rečenice ukrašava injem
coca-colom i duplim kavama
b.v. voli smokve sa šlagom
riječi skliske kao losose
plave magle
na knjižarskim policama traži jastučnice

za lego-kocke krtice poklon-paketiće
godinu rođenja ivana gundulića
b.v. će u novogodišnjoj noći
petogodišnjake učiti plivanju

4.

na svim oltarima zriju jabuke
kondukteri zubalima cvikaju karte
odjavljivačice tv-programa umiru prije četrdesete
ulicom juri ponoćni tramvaj

5.

- u barceloni sam zaronio
- četiri metra prije pozornice
- dvije sekunde prije kraja
- potom sam jahao irvase
- pisao poruke na toaletnom papiru
- žvakali su moja plava prsa
- jorgovan i hmelj
- na kineskom i francuskom jeziku
- pastrmke zvijezde
- zvijezde pastrmke
- parobrod na umoru zelene podvezice
- da
- četiri metra prije pozornice
- dvije sekunde prije kraja

6.

svi intervjui su dosadni
svi sugovornici su utičnice
snijeg pada sam od sebe
ulicom juri ponoćni tramvaj

7.

stariji vršnjaci
bršljanom urešeni šeširi
naočale
kažu kanibali
a što je s antenom
palma u plamenu
sveučilišna biblioteka
preferans dijamantna tastatura
tamo na jugu
svi pjevaju navijačke napjeve
ruše trgove
peku palačinke
dobro se vidjelo
sve je od kartona

8.

uglavnom
u bokovima boli zrak
bijeli trag mrkli mrak
ulicom juri ponoćni tramvaj

9.

najprije viknuti helikopter
šefe kako ste spavali
grize li što
sretna nova godina
najprije voljeti kolače
lađe garnirane eksplozivom
porodicu i ustav
knjiga je televizor
televizor je sat
sat je sat
točno vrijeme je negdje drugdje
točno vrijeme je stari zavjet
zatim

kupiti kvadratni metar jute
i crtati padobran
pticu
krošnju kruške
jer na kraju
livada se puši kao usoljeno meso
kit sjedi i čita novine

10.

dobro jutro šefe
u ladici čuvam zmiju
da vas ugrize
da vas ugrize
ulicom juri ponoćni tramvaj

11.

ocvali kaktuse
trul si
unatoč ljubičastoj pelerini
otvorenoj peći
ne skrivaj uzalud
džemper kazetofon i štap
dim se siječe dlanovima
ružičasti kaktuse
gnjila dinjo
nema više nota
reci tužan sam
reci mijauuuuu
možda netko i pronade tabletu

12.

ti si samo crv
dopisnica iz daleka svijeta
bježi jer pojest će te japanci
ulicom juri ponoćni tramvaj

OD NEGDAŠNJEGA BALA I CEREMONIJALA DO DANAŠNJEGA GLAMUROZNOG KIČA

Gotovo sa sigurnošću možemo reći da su balovi, plesovi, svečani dočeci i slične soirees - održavane od početka XVIII.st. u palačama zagrebačkog gornjeg grada, a kasnije i u samoj zgradi kazališta - tijekom XIX. stoljeća postale tradicija zagrebačkog društvenog života i što je naročito zanimljivo, suvereni dio programa ondašnje kazališne kuće bez stalnoga ansambla, vodstva i ustrojstva. Izgleda da je današnji HNK, izmoren neučinkovitom upravom i ispraznim repertoarom bliži modelu (malo)građanskog pogleda na kulturu više nego ikad u posljednjih stotinjak godina. Reći će jedan od dežurnih kolumnista s naše medijske scene: «Na austrougarskoj razini napokon nismo više kočijaši; unaprijedili smo se u prvorazredne konzumente i ceremonijalne meštre kiča».

Jer, nakon famoznog i po svim medijima opjevanog Opernbala koji se održao u HNK prije nešto više od tri mjeseca, kreatori te priredbe oduševljeno najavljaju idući, koji će naravno već tada biti tradicionalan. Pritom, od «marketinškog» zanosa kojim nas pozivaju da uskočimo pravo u XIX. stoljeće, zaboravljaju da je narodna kazališna kuća priređivala takve - današnjim rječnikom rečeno - evente, još onda kad (ograničena austrougarskim okovima svake vrste) nije mogla sastaviti nacionalni repertoar. Dakle, kako stvari danas stoje - preko grla zaduženo središnje nacionalno kazalište umjesto najava za premijere koje su već trebale biti čvrsto dogovorene i razrađene u planu za Grad i Ministarstvo, najavljuje se, kao jedino čvrsto mjesto u kalendaru za 2006. - Opernbal u veljači. Visokim cijenama usprkos, mjesta je još malo, a svatko kome je dugo čekati do veljače 2006. može se rasplesati na kojem od balova koje u redovitim razmacima u Zagrebu organiziraju udruge odvjetnika, novinara, diplomatski zbor i različiti dobrotvori i moćnici. Pritom ne brinite ni najmanje o tome što bi nam na ovu nuvorišovsku balsku pomamu odvratili vizionari hrvatskoga kazališta od prije sto i pedeset godina - Dimitrije Demetar, Josip Jelačić, Ivan Kukuljević-Sakcinski, Janko Drašković, Ljudevit Vukotinović i ostali koji su u želji za kontinuiranim repertoarom na narodnom jeziku, a zbog

kroničnog nedostatka novca, glumački i jezično izobraženog ansambla te posve suhe narodne dramatične proizvodnje morali pribjegavati i mnogim neumjetničkim sadržajima privlačnim agramerskoj publici. Bilo je sigurno da će im priredbe takve vrste donijeti u vječno suhu kazališnu pjeneznicu znatna sredstva za rijetke dramatične predstave. Članovi tadašnjih kazališnih odbora – volonteri izabrani među najviđenijim građanima iz cijele Hrvatske kojima je u to doba bilo povjereno upravljanje kazalištem, pribjegavali su različitim producerskim trikovima kako bi namaknuli novac za održavanje zgrade, za plaće malobrojnih zaposlenika i za rijetke predstave. Jedan od najpopularnijih i najsigurnijih načina bili su balovi, tj. redovni plijesovi na koje su gornjogradske dame i gospoda hrlili kao i ovi naši današnji šljivari ne pitajući za cijenu. Časopis Danica - iako se nije resio kao mnogi ovovremeni šareni listovi titulom medijskog pokrovitelja takvih događanja - tijekom cijelog svog izlaženja pratio je redovito na svojim stranicama balska događanja i pikanterije iz damskih soba za odmor, garderoba i plesnog podija. Sve od 1. studenog pa do 30. travnja 1862. g. npr., za organizaciju balova potrošeno je čak 1630 forinti, otprilike ista svota je utrošena u istom periodu za dramske prijevode, tekstove ulogah, garderobu i pokućstvo zajedno. Pritom, dohodak od istih balova bio je impozantnih 2765 forinti.

Tijekom prve polovice XIX.st. osnivaju se u Agramu i brojna društva čiji je glavni zadatak organiziranje zabava i svečanosti po privatnim i javnim prostorima grada. Plesao je cijeli Gornji grad, svi cehovi i društveni slojevi imali su svoje balove i najrazličitije slične zabave. Doduše, raskošne i raskalašene zabave, plesove pod maskama, širom Europe popularne žive slike (tableau vivant) i komedije (naravno, na njemačkome jeziku!), sve s jakim erotskim nabojem, u svojoj je palači organizirala grofica Sidonija Erdödy još sredinom XVIII. stoljeća, kad ostali u Zagrebu nisu ni znali "što je to ples" O njima puno znamo preko vrijednoga zapisivača zagrebačkih tajni Baltazara Adama Krčelića koji ih u svojim zapisima po naslovom Annuae naziva "trijumfom razblude" te nastavlja: "Ona nije smatrala nedostojnim sebe, da sama s nekoliko pripadnika prvih obitelji predstavlja u nekoj njemačkoj komediji prema čemu je ipak građanstvo i plemstvo osjećalo neku odvratnost. Njima se to nije ni moglo svidjeti, jer su prije smatrali obrazinu i krabulju nečim đavolskim."

No, moda gornjogradskih raskalašenih zabava koju je u Zagrebu započela grofica Erdödy nije se mogla zaustaviti. Tako 1754. godine, očito iz nekih političkih interesa, požeški grof i budući župan Požeške županije Antun Janković organizira za zagrebačku elitu višednevni spektakl: "Želeći se još jače dodvoriti i steći zasluge kod Dijane i nekih drugih, gospodin Antun Janković ne samo zakaza za određeni dan svečani javni ples, sam plaćajući ulaznice za sve da tako zbog slobodna pristupa bude što veći broj učesnika, nego također priredi u Kuševićевой kući sjajnu i raskošnu večeru koja ga je stajala mnogo novaca. Na nju prema svom nahođenju pozva žene, oficire i druge, štoviše, beskorisnim troškovima ukrasi hram razblude raznolikim slikama s natpisima. Tim je slikama nastojao simbolički prikazati sve što se u kraljevini događa ili se dogodilo, nadodavši posvuda na dnu njemački potpis. To je on izveo s prikladnom rasvjetom i ukrasom, do kojeg je mogao doći, pa je to ostavio izloženo kroz tri dana. Svi su mu čestiti ljudi to zamjerali, a odobravali su mu samo njegovi suučesnici. Bilo je ukupno 6 slika, kojima su se prikazivale razne zgode. Natpise nisam smatrao vrijednim da zabilježim, jer su bili djetinjasti. No ni sami simboli nisu prikazivali ono, što bi bili morali ili htjeli. Stoga nije vrijedno da budu zabilježeni. Uvedena je raskalašenost u živu sliku, gdje se čovjek igrao sa ženama, uvlačeći svoje noge među njihove, tako da su se njegove noge nalazile među nogama žena, i to jedna noga između nogu jedne žene, a druga između nogu druge. Razvrat najuglednijih žena, tj. grofica pod simbolom krmače koja spava odjevena u prozirnu tkaninu i grimiz..."

I sam August Šenoa bio je inspiriran atmosferom živih slika koju je s Jankovićeve zabave vjerno, za buduća pokoljenja prenio Krčelić te je po njima i napisao dramatični rasplet romana Diogeneš. Usto, Šenoa će raskošne i raskalašene Jankovićeve žive slike proglasiti prvim kazališnim predstavama u Zagrebu.

Plemenitaši i građani, ali i oni najsiromašniji pučani plesali su i zabavljali se redovito, i to u popularnoj Pivari u Basaričekovoj 4 (tada Pivarska ulica). Malo je poznato da su svoj bal imali i glumci. Nakon što je okupio kakav – takav ansambl, Josip Freudenreich, taj energični organizator, pisac popularnih igrokaza, redatelj i najveća glumačka zvijezda gornjogradskog teatra bio je i organizator i glumačkih balova koji su se šezdesetih i sedamdesetih godina održavali u zgradi Streljane na Tuškancu. Kasnije, 1863. godine, kada je kao impresario preuzeo

vođenje teatra, organizirao je raskošne redutne balove u samoj zgradi kazališta. Najviše ih je bilo u siječnju i veljači 1864. – čak devet te mu je taj posao očigledno išao odlično jer je zahvaljujući njima uspio inkasirati čak 1312 forinti koje su mu poslužile za pokrivanje drugih, «predstavljačkih» troškova.

No, još prije Freudenreichova zlatnoga doba balova, a nakon definitivnog odlaska njemačkih glumaca sa zagrebačke pozornice, dugo je tinjala mržnja na sve njemačko, pa se na oglasima za ples često isticalo kako se neće svirati «tuđi» plesovi, nego će to biti pravi narodni bal. Tako je zbog balova znalo doći i do incidenata i svađa, baš kao što se dogodilo, iz sasvim drugih razloga, aktualnom pročelniku za kulturu Vladimiru Stojasavljeviću koji je zbog jedne ironične i nesenzibilizirane izjave zaratio s nekim medijima i pojedincima iz HNK i Vipneta - suorganizatorima prošlogodišnjeg «bala nad balovima». No on, za razliku od tadašnjeg gradskog načelnika nije morao dati ostavku. Naime, 1862. za vrijeme jednog bala priređenog u plesnoj dvorani u Opatičkoj 18., kada je bio pušten valcer, tadašnji je veliki župan i domoljub Ivan Kukuljević Sakcinski počeo zviždati u znak protesta! Za njega su još bile svježije rane desetljeće dugog apsolutizma i obračuna s njemačkim glumcima koji su Zagreb napustili tek godinu dana ranije. Revoltiran takvim postupkom velikog župana, ađutant tadašnjeg bana Josipa Šokčevića potpukovnik Ludvig pl. Wocher izazvao ga je na dvoboj što je uzrokovalo niz žučnih rasprava koje su došle čak i do Sabora. Na kraju, pod brojnim političkim i inim pritiscima pale su i ostavke: odstupiti je morao čak i gradski načelnik Vjekoslav Frigan. Što se tiče Sakcinskog, nije poznato da li je izišao na dvoboj, no poznato je da je ubrzo nakon ovog incidenta učinio politički salto približivši se Beču i provodeći nerijetko baš protuhrvatsku politiku.

No, sedam godina ranije, iskustvo redovitog zalaženja u plesne dvorane pomoglo je istom Sakcinskom, poznatom i po članstvu u Kazališnom odboru, a još više po uvođenju hrvatskog jezika u Sabor i Kazalište u sastavljanju «društvene igre iz zagrebačkog života» Ženit se il ne ženit.

Dvočinka napisana po uzoru na doajena bečke pučke komedije Johanna Nepomuka Nestroya, pokušava na satiričan način prikazati blaziranost agramerske gornjogradske kreme. Već sama imena likova govore dovoljno: gospođa «od svieta» Slavoljubička, kicoš Stepihlebić i vlastelin Tvrdinja Sebiradić na jednoj strani, predstavnici su

besposličarskog sloja «bez duha i sluha» čiji su jedini poslovi spletkarenje, njemčarenje i snobovska prenemaganja svake vrste, dok su na drugoj strani mlade snage u koje sam autor polaže svoju krhku nadu: mladi književnik Miroljubić i njegov prijatelj Iskrenović. Sakcinski se vrlo oštro kroz usta Radoslava Miroljubića koji se «više voli na balovih s jednom ili dvima gospodjama duhovno zabavljati nego li sa stotinama orahe tretati ili praznu slamu mlatiti» obrušuje na zagrebačko «visoko» društvo koje u želji da dostigne nedostižni bečki uzor misli samo na plesove, zabave, ogovaranja, promenade i kavane te pretpostavlja novac i brzi uspjeh u društvu iskrenosti i poštenju. Poznato? Idemo dalje: Stepihlebička će predbaciti Miroljubiću odnos prema zaručnici i toplo mu preporučiti kako se ima ponašati u braku: «Ma zato joj nećete uskratiti soiree kod prijateljica ili u dvorani, vizite varoške, a kadikad ladanjske, šetnje po promenadah, po biskupovoj bašči, Jurjavesi a u fašniku balove gjeod oni bili, maskerade, teatre i u obće zabave kao što ih imamo i trebamo».

Ipak, austrougarski nastrojene snobove nije se moglo preodgojiti po novim pravilima preko noći – unatoč jakim umjetničkim i edukativnim nastojanjima Sakcinskoga, Demetra, Vukotinovića i ostalih odbornika, koji su ponekad precjenjivali umjetničke snage u kazalištu namećući im neizvediv repertoar koji nije bio po volji ionako malobrojnoj publici. Zato je podilaženje snobovskim kapricima publike moralo ostati još dugi niz godina sastavni dio zagrebačke «kulturne politike»: pljesovi su bili na repertoaru ravnopravno s talijanskim operama i njemačkim, rjeđe hrvatskim igrokazima te su u programskoj kolajni sastavljenoj još od opsjenarskih predstava, cirkuskih i akrobatskih priredbi činili financijski bitan udio u kazališnoj blagajni koja se tijekom petog i šestog desetljeća XIX.st. nerijetko potpuno praznila bacajući često Upravljujući odbor u očaj.

Plesna (redutna) dvorana koja se nalazila na katu Cragnolinijeve zgrade na Markovu trgu (danas se u toj dvorani održavaju sjednice Skupštine grada) bila je često bogato urešena te ispunjenija krinolinama i svećanim surkama i uniformama nego dosadni njemački igrokazi koji su do povijesnoga 24. 11. 1860. činili okosnicu slabašnog repertoara. Bilo je naravno i slučajeva kad su troškovi nadilazili dobitak (21. kolovoza 1852. npr. za čak 45 forinti) te je kazališna blagajna još više patila. Nije ni čudo, često su se morali nanovo ličiti zidovi dvorane, dame su tražile opremljene sobe za odmor, sočne

zalogaje, pjenušac i bečki skrojene oprave. Balovi i slične priredbe bile su privlačni i lokalnim ugostiteljima – za pokladni bal 1853. izbila je velika svađa između dva zagrebačka slastičara oko dozvole za prodaju njihovih slastica. Morao je zasjedati i Odbor te odlučiti koji od dvojice ponuđača peče bolje kolače.

U siječnju 1863. g., Zemaljska vlada odobrava projekt popravka kazališne zgrade te potpisuje ugovor u visini od 8000 forinti s poznatim zagrebačkim graditeljem Ivanom Jambrišakom, te se zajedno s krovom, stepenicama i prilazom popravlja i plesovna dvorana, kao i uzlazne s time u savezu stojeće stube. Zanimljivost je još veća kad joj se pridoda podatak da su parketi za plesnu dvoranu dobavljeni u Grazu, a iz istog je grada doveden i stolar Joseph Grillvitzter da ih postavi jer je bio povoljniji od zagrebačkih stolara.

Osim balova, obilježavali su se u toj zgradi koju je 1834. podigao veletrgovac Kristofor Stanković nakon dobitka na bečkoj lutriji, važni datumi društvenog i političkog života, dočekivali velemoćnici, slavili rođendani i započinjali veliki društveni pokreti – u rujnu 1854. npr. predložio je Upravljajući odbor da se u povodu imendana njegovog veličanstva cara i kralja Franje Josipa dađe predstava *Dochter des Regiments*, te da se svečano rasvjetli izvanjsko pozorište kazališno. Primadona je imala čast da jedina za tu priliku dobije novoskrojenu opravu.

Dvije godine ranije, u lipnju 1852., Odbor dobiva težak, ali sladak zadatak – rujansku organizaciju dočeka carskog veličanstva i po mišljenju mnogih zaštitnika kazališnog zavoda Franje Josipa te planiranje svečanosti koja se ima održati u toj prigodi.

U tim teškim godinama Bachova apsolutizma Vlada je jedva, tek godinu ranije ranije, uspjela otkupiti zgradu Stankovićeve kazališta dioničarskim udjelima građana te proglasila Kazališni odbor, prvo službeno upravno tijelo u povijesti hrvatskog glumišta. No, nije još bilo domaćih umjetnika pa je ravnatelju Artističnoga odbora Dimitriji Demetru trebala cijela godina da okupi grupicu priučenih hrvatskih dobrovoljaca koji su napokon u siječnju 1852. izveli Dumasov komad *Gospođica od Saint Cyra* prije koje se govorio Preradovićev prolog znakovita stiha: Hram stekosmo, oltar sagrađismo, na njem gori plamen domoljublja. Naravno, tadašnji apsolutizam nije dopuštao nadanja takve vrste pa je «Dioničko društvo za osnivanje hrvatskoga

kazališta» ubrzo likvidirano, a družina poslana na gostovanje u Karlovac te se više i nije vratila u Zagreb. No, političko dodvoravanje monarhu nije smjelo doći u pitanje. Zbog kratkoće roka, za doček mladoga cara, sastavljen je jednostavan program koji se sastojao od svečane carske pjesme, posebnoga prologa (autor je Petar Preradović) i izvedbe nekoliko arija Lisinskijeve opere Ljubav i zloba. Izgleda da je operni poduzetnik Ullisse Brambilla čija je trupa godinama boravila u Zagrebu bio zadovoljan ponuđenim honorarom (500 forinti) te je ubrzao je svoj dolazak iz Milana. Prilika je to bila i za siromašnoga Lisinskog da zaradi, uz novokomponiranu svečanu pjesmu još i 80 forinti za raspisivanje nota za zbor i soliste. Doček cara iznosio je za tadašnje prilike visokih 3300 forinti, iznos koji je visoko nadilazio godišnji prihod kazališta, ali se mora priznati Odbornicima da su iskoristili priliku i angažirajući gotovo sve gradske meštare uspjeli u kratkom roku, kako-tako, urediti iznutra i izvana trošnu i tehnički gotovo posve neopremljenu zgradu Kazališta.

Već na prvom sastanku uviđaju da su prostorije kazališta odveć skromne za njegovo veličanstvo pa «bude odlučeno» proširiti središnju ložu, tapecirati je i dekorirati (carski barjak crveno - bijeli s lijeve strane) i bolje osvijetliti, uz to prostrti treba od ulaza u zgradu do lože zeleni tepih. Poznato je da kazalište Sve do 1864. kazalište nije imalo sredstava za uvođenje plina, te su, unatoč gotovo nikakvoj protupožarnoj zaštiti, jedinu rasvjetu pružale su voštanice i uljanice. Za tu priliku zamoljene su gradske ustanove i pojedinci da posude kazalištu svoje lustere tj. - viseće svijećnjake. Za pozlatu velikog svijećnjaka i urešavanje svečane lože angažiran je zlatar Karl Haman. Angažiran je i slikar iz Graza za zidne slikarije, popravljene su strehe i drvenarija, a i pofarbana je cijela zgrada sivom bojom, čak i kapci na prozorima. No, usprkos trudu i golemom trošku, Car je bio izuzetno nezadovoljan boravkom u Zagrebu, naravno, ne možemo to pripisati organizatorima dočeka i svečanosti u kazalištu već odnosima unutar Monarhije koji nisu išli na ruku Hrvatima i banu Jelačiću koji u to vrijeme više nije bio u milosti Cara. Mladi vladar nije bio ni osobito omiljen u puku – zvuci oduševljenja nisu se mogli čuti na ulicama grada čiji je sirotinjski zapušten izgled zapravo zgrozio cara. Zvuci antidinastičnog i separatističkog sadržaja bili su glasniji i to je jedan od razloga potpunog i definitivnog carevog hlađenja od Jelačića.

Zagreb je morao učiniti sve da ispravi propuste pa je sljedeće godine, na dan ženidbe istog cara s prelijepom bavarkom Elizabetom Bavarskom - Sissy (23. IV. 1853.), njihovu sreću poželjelo uveličati i Kazalište – «naredjeno je da se rasvjetli velelepno, te da se tom prigodom izvedu Puritanci, najuspjelija opera sezone a i odgovara smislu svetkovine, te da se otpjeva pjesma cesarska te da se uresi zgrada pozorišta slikami njegovog veličanstva i prejasne mu zaručnice».

Ne treba ni napominjati da se već sljedeće godine obilježilo rođenje djeteta carskih veličanstava svečanom predstavom po izboru Demetra i Kukuljevića, a njihov zajednički posjet Zagrebu 1869. g. bio je prilika da se Zagreb iskupi za fijasko iz 1852. Sve je bilo svečanije, bogatije i vedrije – zajedništvo učvršćeno, a bal u redutnoj dvorani – nezapamćen.

Veličanstvu je sigurno laskala spektakularna svečanost u kazalištu, a kažu da je i carica Elizabeta zbog svoje jednostavnosti i srdačnosti doživjela još veće ovacije. Organizatori pak, mogli su odahnuti – car je konačno bio svoj na svome, a oni nisu nikada prije bili bliži svome bečkom uzoru.

Iako četvrt stoljeća kasnije balovi više nisu bili u prvom planu, ovdje svakako treba spomenuti svečano otvorenje nove zgrade kazališta u listopadu 1895. koje se odvijalo po protokolu kojeg je odobrio ban Hedervary u dogovoru s bečkim dvorom i peštanskom vladom. Ni tada težište nije bilo na kulturno – političkom značenju toga događanja, nego opet na ceremonijalu fokusiranom u čast Franje Josipa koji je u Zagreb stigao treći put i pred kojim je Khuen htio pokazati svoje zasluge za razvoj Hrvatske. Za «event» naslovljen službeno kao Doček Njegovoga ces. i kralj. Apoštolskoga Veličanstva Franje Josipa I. 1895., donesen je prethodno Zaključak o izboru organizacijskih odbora – «dekorativnog» (22 osobe), «stanbenog» (18) i «rednog» (123). Naknadno su formirani još i «Plesni odbor» i «Odbor za bakljadu». Grad je bio okičen s 40 tisuća svjetiljki te u tu svrhu tražen oprost carine za uvoz rasvjetnih tijela, a nabavljeno je i 500 baklji za serenadu i bakljadu. Nabavljeni su «lampioni za pjevače» i «lampice za rasvjetu», kao i 300 štapića za navedene lampione Naređeno je «lijepo i svečano kićenje» Trga Josipa bana Jelačića i Trga Franje Josipa, s napomenom da prvi Slavoluk treba biti monumentalno izveden «po osnovi arhitekta Pilara u osi zapadne privezne ceste u pravcu Trenkove ulice». Mesnička

ulica iza spomenika Račića i obeliska, te ulaz na Sveučilišni trg također su bili raskošno dekorirani, a s njima i Kolodvor te kazališne parcele u Ilici. Odbor je posebno napomenuo da Trg Josipa bana Jelačića te Ilica trebaju biti posebno dekorirani dodatnim rasvjetnim tijelima. Sveučilišni trg dekorirala je sama Visoka zemaljska vlada, a «plinskim zvijezdama» rasvijetljene su Mesnička i Markova ulica. Dijelile su se ulaznice za Crkvu prigodom tihe mise na kojoj je prisustvovao car.

Na svečanom otvorenju se tako našla carska austrijska i mađarska vladajuća svita, a uz nju dakako i Khuen s najvišim odličnicima svojega režima. Mudri Stjepan Miletić iskoristio je svoj intendantski utjecaj te na vlastitu inicijativu pozvao i istaknute hrvatske kulturne djelatnike. Franjo Josip doputovao je u Zagreb 14. listopada 1895. u osam sati ujutro, a prije toga je Khuen donio vreću šljunka iz Mađarske, prosuo po zemlji i izjavio: "Sada hodate po mađarskoj zemlji." Istoga dana u 14 sati svečano je, u pratnji svoje svite, predstavnika vojske i Crkve otvorio novo kazalište. Najprije je u foyeru pročitana spomenica koja je kasnije bila položena u šupljinu kamenoga stupića što se nalazi usred balustrade na središnjoj terasi. Monarh je potom s pratnjom izašao na terasu, udario tripud srebrenim čekićem po stupiću i proglasio novo kazalište otvorenim. Poslije toga, spustio se na pozornicu, gdje ga je dočeka Miletić, pozdravio ga i predstavio mu kazališno osoblje. Gledalište je čitavo to vrijeme bilo prazno.

Istoga dana u 19 sati održala se svečana izvedba Miletićeva prigodnoga scenskog prolog "Slava umjetnosti" te osma slika opere Ivana pl. Zajca, "Nikola Šubić Zrinjski" i to u prisutnosti monarha, njegove pratnje i uzvanika. Nakon toga, na scenu je stupio Miletić obrativši se Franji Josipu kao "uzvišenom licu ljubljenoga vladara", te spomenuvši na kraju "zanosni usklik iz hiljadu grla – Živio hrvatski kralj!". Miletić je po završetku otpratio Franju Josipa do otvorene kočije, zahvalio mu na posjetu, a car se, potom povezao «sjajno rasvijetljenim ulicama gradskim". Sutradan je austrougarski car i hrvatski kralj bio gost na svečanom plesu u zgradi Kola.

Ipak, već sljedećega dana, 16. listopada prije podne, dok je monarh bio u posjeti Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, skupina studenata na čelu s pjesnikom Vladimirom Vidrićem je na Jelačićevom trgu spalila mađarsku zastavu i time otvoreno demonstrirala protiv mađarske tiranije nad Hrvatskom.

A danas? Novoj hrvatskoj buržoaziji važno je pokazati se na skupom plesnom podiju i pritom afektirati o kontinuitetu balskih tradicija koje su prekinula neka mračna vremena i koja su, um Gottes Villen, već desetljeće iza nas. Sada oni mogu plesati poput kreme u New Yorku i Dubaiu, pa kad «šušnu» nekoliko tisuća kuna za mjesto u loži s voljenim sponzorom nevažno im je da se pritom najveće zadovoljstvo ogleda na licu izvjesne Elizabeth Gürtel, vlasnice licence bečkog Opernbala, ali i znamenitog hotela Sacher, središtu nostalgije za carskom slavom i sjajem u nekad i voljenoj i omraženoj, ali ipak zajedničkoj nam metropoli. (2005.)

Bilješke:

- i. *Prve javne plesove u Zagrebu je organizirao Johann Weilhammer, vođa neke glumačko-plesne trupe koja je trbuhom za kruhom došla u naš grad osamdesetih godina 18. stoljeća. Ubrzo po dolasku organizirao je u palači Vojković svečane plesove koji postaju senzacija i glavna zabava gornjogradske kreme, a to ostaju i dugo nakon Weilhammerovog odlaska iz grada, naročito kada palača prelazi u vlasništvo obitelji Oršić (1806. – 1847.), pa Kulmer (1847. – 1870.) i konačno Rauch (1871. – 1931.) Danas je u njoj Hrvatski povijesni muzej.*
- ii. *Nacional, 03. 02. 05.*
- iii. *Balovi su pripređivani i prije prelaska kazališta na Markov trg 1834. g. U staroj zgradi maloga Amadeovog teatra u tadašnjoj Kazališnoj ulici (kasnije Demetrova) našlo se mjesta i za plesnu dvoranu na prvom katu.*
- iv. *«Izviješće računa Namjesničkom vijeću Vlade», Acta Theatralia, VII kutija, god. 1862. Hrvatski državni arhiv, Zagreb. (dalje HDA).*
- v. *Plesne dvorane imale su u svojim palačama brojne plemenitaške kuće na Gornjem gradu: grofovi Jelačići, Draškovići, Keglević, Sermage, Hellenbach, Kulmer, Vraniczany-Dobrinović i Buratti (palača Dverce). I nekim bogatim građanima neplemićima svidjelo se u svojim kućama imati dvorane za ples ukrašene ogledalima i slikarijama. Najljepša od njih zasigurno je bila na prvom katu palače obitelji Frigan, na uglu Opatičke i Demetrove ulice. Danas Arhiv Grada Zagreba.*

- vi. *Od sredine XVIII. i tijekom XIX. stoljeća na programu raskošnih kućnih zabava plemića i bogatog zagrebačkog građanstva najčešće je popularni žanr "živa slika" (tableau vivant). U svojim zapisima Annuae, kanonik Baltazar Adam Krčelić žestoko kritizira svoje suvremenike, upravo zbog lascivnih prizora koji su se mogli vidjeti prilikom prikazivanja živih slika. No, iz njih se također lako može iščitati i razvoj toga žanra među bogatim slojem zagrebačkoga građanstva toga vremena.*
- vii. *Isto.*
- viii. *Terezija rod. Illeshazy, žena banskog namjesnika, grofa Adama Bačana, ljubiteljica i organizatorica privatnih zabava u Zagrebu.*
- ix. *U drugoj polovici XVIII. st. u toj su se pivnici davale i neke komedije i igre, zna se da je neke od njih izvodio komičar Unger iz Graza, a već 1790. dozvolu za plesove tražili su Augustin Schnepf i Josip Mohović koji su i ranije uveseljavali građanstvo glazbom.*
- x. *Danas kino «Tuškanac». Zgrada je izgrađena 1808. na imanju obitelji Oršić. Tamo su se održavale različite priredbe, plesovi i balovi.*
- xi. *Acta Theatralia, VII kutija, spis 18720. HDA*
- xii. *Danas je to dvorana Zavoda za teatrologiju i književnost HAZU. Kuću je 1838. g. podigao grof Karlo Drašković, a već 1846. prodao ju je ilircima za njihov Narodni dom, Muzej, Čitaonicu, Kasino i Gospodarsko društvo. i to za «malu cenu od 28 000 For». Dom je odmah dobio ime «Dvorana» po najvećoj prostoriji u kojoj su se održavala različita okupljanja, pa tako i svečani plesovi. Dvoranu je adaptirao Aeksandar Brdarić, protezala se od zapadnog do istočnog pročelja u južnom dijelu palače, imala galerije s ogradama od kovanog željeza, bilele drvene stupove sa pozlatom i ornamentiranim kapitelima i kasetirani strop s tadašnjim modernim uzorcima – visećim žirovima i artičokama. Godine 1875. pregrađena je, pa otad postoji samo njezina polovica. Otvorenje Narodnog doma bilo je 1847. g., te je na plesu organiziranom tom prilikom prisustvovalo 550 ljudi! Slika te popularne palače našla se i na igraćim kartama koje je izradio Josip Bäck, koje su po njoj i dobile ime: «Dvorane zagrebačke karte»*
- xiii. *Dramolet nije nikada tiskan, rukopis je u Arhivu HAZU, sign. XV 23/C II 6, a dva prijepisa s podjelom uloga, ali bez navedenog autora nalaze se u Zavodu za teatrologiju HAZU, inv. Broj 74.*

- xiv. *I čin, 1. prizor*
- xv. *I čin, III prizor*
- xvi. *I čin, 5.. Prizor. Zanimljivo replicira Miroljubić – u njega nema nimalo svijesti o ženinoj eventualnoj samostalnosti u kretanju ili ne daj bože odlučivanju. Sakcinski je pravi tradicionalni muž kojem je svaka ženska samostalnost teški grijeh. Njegov junak će kao iz topa: Uskratiti? To nedaj bože! Ona će moći svako mjesto posietiti i svuda se zabavljati gdje bude htjela i mogla ali samo zajedno samnom, razumijete li me milostiva gospodjo, samo zajedno jer se poštenoj i dobro odgojenoj gospodji nimalo ne pristoji da hoda po zabavih ili po javnih mjestih sama ili s prijateljicama, dočim joj muž i dieca po drugih mjestih zabave tražiti moraju, koje su im često i radi zdravlja nužдне. (I čin, 5. prizor)*
- xvii. *«Zapisnik Upravljujućeg odbora» od 23. kolovoza 1852., Acta Theatralia, HDA.*
- xviii. *Za razliku od tadašnje, današnja «elita» nije očito spremna za sudjelovanje na balovima austrijske provincije: novinar Globusa T. Čadež obrušio se tim povodom u svom tekstu na posjetioce bala. Kaže, «prošlo je, očito, dovoljno mnogo vremena od raspada Austro-Ugarske Monarhije da Hrvati zaborave plesati valcer. Štoviše, više nemaju ni što odjenuti za bal: gotovo raritetni bili su uzvanici u klasičnom fraku, malo je bilo onih u smokingu, nisu bili rijetki oni bez kravate, a u bifeu je, gdje je za 39. tisuća kuna neto nastupila Nina Badrić s bendom, ordinirao i jedan neobrijani momak u trenirci.» Globus, 4. 2. 2005.*
- xix. *«Zapisnik Upravljujućeg odbora kazališta» od 19. veljače 1854., HDA.*
- xx. *Acta Theatralia, VII kutija, spisi 12827 (1862. g.), 1228, 12398, 12859, 18851 (1863. g.) HDA.*
- xxi. *«Zapisnik Upravljujućeg odbora kazališta» od 30. rujna 1854., Acta Theatralia, HDA.*
- xxii. *M. GROSS, Počeci moderne Hrvatske, Zagreb 1987. : Uprava se dakle nalazila u nesređenom stanju kada je «Njegovo cesarsko-kraljevsko apostolsko Veličanstvo posjetilo svoj «hrvatski narod» u rujnu 1852. Uza sve velike pripreme i izdatke unatoč golemoj oskudici, te pučke svečanosti na koje su bili dovedeni mladi seljački parovi u narodnoj nošnji, uza sve dočeke na kojima je sudjelovala cijela elita, car je bio vrlo nezadovoljan. Stanovništvo Zagreba nije*

moglo zasvjedočiti» podaničko «strahopočitanje i priverženost» jer je prerevna policija onemogućila svjetini da se približi carskoj sviti dovoljno blizu da bi se čulo njezino klicanje. Jelačić se mučio da dokaže vječito sumnjičavom bečkom središtu da je riječ upravo o tome, a ne o «separatističkim» i antidinastičkim osjećajima. Sve u svemu, mladi je car stekao vrlo loš dojam. Zato se njegova antipatija prema Jelačiću još povećala. Dakako, zahvalnost prema «spasitelju carevine» primorala ga je da Jelačića prividno ostavi na vlasti sve do njegove smrti. Osim toga, bilo je i smiješnih situacija: Jelačić je htio paradirati pred carem s «bandleralcima», dakle s bivšim slobodnjacima, koji su bili dužni ići u rat a imali su vlastite uniforme. No, pokazalo se da to nije moguće jer većina nije imala hlača koje su se pokidale svakodnevnim nošenjem umjesto civilnih hlača. O carevu boravku vidjeti u HDA pod: Banska Vlada PMH 83.

- xxiii. *“Doček Njegovoga ces. i kralj. Apoštolskoga Veličanstva Franje Josipa I. 1895.,” Acta Theatralia, HDA.*
- xxiv. *Hrvatsko narodno kazalište 1894-1969, enciklopedijsko izdanje, Naprijed i HNK Zagreb, Zagreb, 1969.*
- xxv. *Neven BUDAK; Mario STRECHA; Željko KRUŠELJ, Habsburzi i Hrvati. Srednja Europa. Zagreb, 2003.*
- xxvi. *Hrvatsko narodno kazalište 1894-1969, enciklopedijsko izdanje. Naprijed i HNK Zagreb, Zagreb, 1969.*
- xvii. *Vjera KATALINIĆ «Ban i/ili kralj? Glazbene svečanosti u čast velikodostojnika u Zagrebu u drugoj polovici 19. stoljeća». Narodna umjetnost 45/2. Zagreb, 2008.*

I DOKTORE ZABOLI, ZAR NE?

Svako štrecanje, svaka tupa ili probadajuća bol, trnci, vrtoglavice, svi tumori i poremećaji, uzrokovani su uvijek i samo jednom te istom stvari. Nedostatkom ljubavi prema rođenom sebi. Da i bebe. Da i doktori. Svako izliječenje pobjeda je ljubavi nad neljubavi prema samom sebi. Kako inače tumačite čudesna ozdravljenja i nagle smrti? Grahom. Grahom, dragi moji to svi tumačimo. Kletom sudbom i nesretnim ili sretnim zvijezdama, dok se istovremeno oslanjamo na znanstvena dostignuća u svakodnevnom životu.

Dočim se u svom najintimnijem, misaonom svom biću mi ipak vraćamo grahu. Jer, puno je praktičnije prihvatiti da grah ima moć, a da ju mi nemamo.

Vodeći mamu, već ostarjelu, jako bolesnu i nemoćnu doktorima, zapazila sam da oni imaju iskrenu namjeru pomoći iz onih spoznaja i vještina kojima vladaju. Ona je pak tražila čarobni štapić. To je stvaralo negativan naboj u svima. Ona se ljutila na doktore, ja na nju, oni na nju i mene. I ništa, osim sredstava koja ubijaju svjesnost, mojoj mami nije donijelo olakšanje. Izabrala je erase i delete. A da nije niti jednom samo probala s cancel i undo.

The secret of health for both, mind and body is not to mourn for the past, worry about the future, or anticipate troubles but to live in the present moment wisely and earnestly. Buddha

Da je Mara muško, zvala bi se Duško

Da sam znala što sada znam, nikada se ne bih dovela u stanje potpune financijske katastrofe, u stanje potpune osamljenosti i izgubljenosti i paralizirajućeg straha. Na mjesto s kojeg sam promatrala kako me oni kojima sam najviše dala, koji su jamili što se jamit dalo, stavljaju da se čudim kao pura dreku i utapam u očaju.

Da sam znala što nisam, ostala bih uljuljkana u lažne vrijednosti, u iskrivljenu sliku ljubavi, obasipana nepotrebnim i neželjenim

komplimentima i stvarima. Da sam znala onda trgovati, tržila bih povoljno, ali nepoželjno.

Da sam znala, što na moju najveću sreću nisam, imala bih sve osim sebe.

Sada kada znam što nisam znala i znam koliko je i jedno i drugo važno za moj život, jedino što želim, podijeliti je to sa svima koji su tužni, koji boluju, koji se osjećaju needostojno i nevoljeno. Koji su dopustili da se njihov plamen gasi pod kišom uvjerenja o nedovoljnosti, o strahu i sramu.

Sada kada znam što nisam znala i znam koliko je i jedno i drugo nevažno za moj život, jedino što želim, podijeliti je to sa svima koji su radosni, zdravi, koji vole sebe i sve oko sebe.

Sada kada priznajem da znam, i kada znam što je zaista bitno želim to podijeliti sa svima.

Da sam znala što sam mislila da trebam znati, i time mislila da neznam, da nisam vidjelada znam da sve što trebam znati, znam, ja nebih bila ja. Prije nego svoje znanje upotrijebim kao moćnu konjicu, pripremiti ću pješaštvo da me s povjerenjem prati. Svi za jednog, jedan za sve.

Posvećujem ovu knjigu mojoj napaćenoj domovini i njenim predivnim ljudima. Posvećujem je svakoj plodnoj stopi, i svim ljepotama koju su iskreirali naši preci. Koje smo mi pak, vjerujući više bilo kome drugome doli sebi, doveli u stanje posve niske energije.

Samo zato kako bismo iz beskrajnog potencijala, vjere i namjere uz pomoć Boga Promjene zajedno obradili nove plodonosne njive iznikle iz neuništivog polja mogućnosti, da bismo zalijevali vodom s neiscrpnog izvora radosti, kako bismo plodove gnjeva u rajske pretvorili, u njima uživali, njihovom podjelom rasli i učili.

Misli su moje fina pređa

bolje neznam, započet ću s leđa
moje su misli zlatan prah
uranjam u njih bez boce, na dah
izranjam iz njih posve čista
svaka mi riječ i pršti i blista
nekad opet primim se kista
ili biserne knjige što se ne lista

prekrivena ja sam lotusom bijelim
srce je moje što zove se cijelim

Točka gledišta,

nije točka ledišta.
Gle, čuda nad čudima
nije ni vrelišta.
Točka gledišta
tek nježna je leptirica
što tvoje boje ište na krilima.

METAK ISPALJEN NA KOTI 23A – KAKO SE HRVATSKA BRANILA U BOSNI

„Oprostio bih ti, da mogu, ali morao bi me prvo ubiti.“ Rekao sam to Ivanu Madžeru, bolesniku na susjednom krevetu u Specijalnoj bolnici za kardio-vaskularne bolesti u Krapinskim Toplicama. Ivan je upalio svjetlo bolničke sobe i brzo nestao u toaletu. Čuo sam ga kako plače. Tri noći smo proveli zajedno u sobi obavljajući pretrage prije manjeg dijagnostičkog zahvata na srcu, a bolesnik pod rednim brojem 2631 jecajući me je nekoliko puta usred noći budio iz sna. Ivan se borio protiv muslimana kod Prozora u Bosni i svaku noć sanja jedan te isti san: da u rukama drži pticu koja želi odletjeti, zatim se ptica okreće i govori da postoje dvije duše. Jedna se odnosi na mrtvaca i ostaje lež, a druga leti u carstvo duša. Ivan ne može zaboraviti lice mladića kojega je ubio i tri noći zaredom u snu je tiho mrmljao: „Oprosti mi. Oprosti mi.“ Ja bih mu rado oprostio u ime mladića kojega je ostavio mrtvog u snijegu, kako mi je rekao, s ledenim očima, ali nije to moje pravo, nije mene ubio. Ne razgovaram s mrtvima i uopće mi nije jasno otkuda mu ta iskrenost i zašto je baš mene našao da mi priča o ratu. Shvatih tada da ljudi, suočeni s bolestima, imaju neodgodivu potrebu da se ispovijedaju. Duše im tada prolaze kroz procijepe tijela, drhte u vijavici pokajanja, zmijavici. U jednom mi se trenutku ispričao što me opterećuje pričama o svom životu, ali „što ću kad me ova bolnica podsjeća na isti onaj strah, smrt i bol koju sam osjetio na ratištu“ – pravdao se Ivan. Vjerojatno ima nešto i u tom sterilnom mirisu bolnice što plaši čovjeka, mirisu formalina, mirisu rana i tijela gladnih života, a duša umornih od tijela. Nisam mu rekao da sam musliman, a po imenu nije shvatio jer su me sestre zvale gospon Filip, a efendiju Mursela, unatoč što su oba imena u dokumentima, nisu spominjali. Dva imena su ponekad zgodna stvar, možete inkognito ući u um onih koji su ubijali muslimane kod Prozora.

„Po naredbi“, objašnjavao je Ivan, „a to nije isto kao dobrovoljno“.

Radi toga sam i šutio jer sam znao kako mi se zasigurno ne bi ni otvorio da zna moj pravi identitet. Žarko sam poželio bolničkim sestrama reći: „Dajte mi nekog cimera koji nije ubijao muslimane kod

Prozora ili sestro ja bih promijenio prozor u sobi“, međutim, šutio sam. Bilo mi je zaista krivo zbog toga, grizla me savjest, ali nisam radio ništa što inače ne radim, skrivam se poput prave manjine.

O tome sam razmišljao dok sam sjedio pred bolnicom večer uoči tog zahvata na srcu kojeg zbog straha odgađam već dvije godine. Mislio sam o tome koliko sam ustvari jadan. Koliko sam manjina. Koliko se plašim da neću islamskim vjerskim obredom uznemiriti osoblje bolnice, a posebice svog susjeda. Zato u takvim prilikama klanjam prstom. Sjednem na klupu i klanjam kao da se spremam hraniti golubove, kao da čekam posjetu najbliže rodbine koja će mi u bolnicu donijeti kilo banana i kilo naranča. Prstom se klanja tako da tijelo miruje, a prst se okreće prema kibli, sagiba se, sjedi, baš kao u molitvi, a stisnuta šaka, to smatram znakom otpora, simbolički označava sedždu. Sve ostalo se izgovara kao i inače u molitvi. Tužno, pomislit ćemo. Gledao sam u crkvu pored bolnice i bio ljubomorani na bolesnike katolike. Međutim, klanjanje prstom je polučilo neočekivane duhovne realizacije. Naime, za klanjanje prstom je potrebna puno veća koncentracija jer, bez obzira što prst imitira gibanje tijela, klanjač mora i u glavi osvijestiti sve pokrete da bi se pravilno obavila molitva. To mora učiniti dok raščupana starica na klupi plačljivo govori svojoj kćerki da pripremi crninu za njen sprovod, a kćerka ju usiljeno uvjerava da će živjeti duže od kornjače s Galapagosa.

Mnogima nije dosta, mnogi misle da nisu dovoljno živjeli. Mnogi čuvaju tijelo čitav život, da slučajno ne bi pretjerali, piju da se opiju a ne napiju, oprezni su, a održavaju se ljekovitim kupkama, skupocjenim kremama, masažama i pilulama, a neki pokupe metak kod Prozora. Na kraju žive koliko im je zapisano, ni manje, ni više. Za to vrijeme, u smjeru kible, aktivan je moj prst kažiprst. Iako sam u početku imao problema s koncentracijom uskoro nisam primjećivao ljude i glasove oko sebe te sam gajio osjećaj da upravo tada, po prvi put u životu, potpuno i ispravno klanjam. Umirući u tijelu, umirući u prostoru, proniknuo sam u djelić svog nebeskog podrijetla. U onaj pravi „ja“ koji je zanijekao važnost mogega tijela. Napokon sam shvatio da zapravo i ne mogu umrijeti baš kao što ne umiru ni nebeska tijela. Taj moj pravi „ja“ bi prešao i u viši stupanj nijekanja samoga sebe na užtrb duše koja bi rado progovorila, ali iz meditacije me je trgnula ona starica koja je kćerki na odlasku rekla:

„Kristina, ne želim da se moje tijelo koristi kao leš u znanstvene svrhe i ne želim da me daš kremirat, to boli, si me čula, ha!?”

Ivan Madžer mi se u prvi tren predstavio kao Slavonac iz Požege, ali kroz priču sam otkrio da je Hrvat iz Bosanske Gradiške. Iz Bosne je, otjeran od Srba, pobjegao s obitelji i nastanio se u Požegi gdje je sagradio kuću i do sada promijenio šest domaćih djevojaka. U Gradiški je ljubio samo jednu i ta mu je ostala u najljepšem pamćenju. Uopće ga ne brine što će uskoro navršiti četrdesetu, a nikada se nije oženio. Brine njegovu majku i tetke. Ivan smatra da mu je bolje u Hrvatskoj, ali u početku nije mogao naći posao te su ga neki momci nagovorili da pristupi Hrvatskoj vojsci. Uvjerili su ga da je rat u Hrvatskoj u biti gotov i da će jedina muka biti dizanje rano jutro za dobru plaću. Ivan se prevario. Nakon početne obuke saznao je da su njegovu brigadu preusmjerili na ratište u Bosnu i Hercegovinu. Baš se zaratilo s muslimanima i bosanskim Hrvatima je trebala vojna pomoć. Njegova satnija se pobunila zbog takve odluke jer nisu željeli ratovati u Hercegovini, u drugoj državi, ali uskoro se u kasarni pojavio general Bobetko. Pretili i zajapureni visoki časnik je, očito iznerviran što mu neki Slavonci kvare planove za vikend, urlajući držao domoljubne govore o tome da se Hrvatska brani u Bosni i Hercegovini.

Ivan mi je objasnio da mu nije bilo drago, ali poveo se za većinom i završio u rovovima kod grada Prozora, na planini Makljen. Tamo je bio snijeg do koljena, a krv do vrata. Nikad nije mrzio muslimane, reče mi, ni Srbe, ali oni su ga otjerali pa mu je bilo logično da protiv njih i ratuje, a ne protiv muslimana.

«I kako se Hrvatska može braniti u Bosni jer, molim vas lijepo, gdje se onda brani Bosna?», pitao se Ivan Madžer dok je branio Hrvatsku kod Prozora. Na ratištu je bio samo četiri mjeseca, ali to je bilo dovoljno da danas dnevno pije osam raznoraznih tableta za smirenje. Sve to zbog onog momka kojeg je ubio kod Prozora. Njegov vod je dobio dojavu o bošnjačkoj izvidnici koja se kreće prema njihovim položajima te su dvojicu odmah ubili u zasjedi, a dvojicu malo kasnije dok su bježali prema zaklonu. Ivan zna da je jednog ubio baš on. Natporučnik Stošić ga je poslao da provjeri jesu li balije doista mrtvi. Tada je pogledao sudbini u oči. Mladić je bio još uvijek živ, hroptao je jer mu je metak prošao kroz prsa, negdje kod srca ili u samo srce. Ovdje je Ivan stao s pričom i nije pokazivao emocije, ne, začudio se što mu nedostaju riječi za neizrecivo, pojmovi za neshvatljivo. Ukratko, mladić ga je

ispočetka gledao preplašenim ali prkosnim očima, a zatim se iznenada smirio i skrenuo pogled nekud u daljinu. Od tada su Ivanu sve daljine mrtve.

„Zaprepastio me je taj njegov pogled, ta odsutnost optužbe. Da me je barem prokleo, opsovao mi majku, bilo što. Umirući, on kao da mi je poručio da je divno biti mrtav. Ja sam mu sprasio taj metak u prsa i to s leđa, ja sam ga ubio, a opet, nije želio tu svoju smrt podijeliti sa mnom. On je pogledao u nebo i to je pripadalo samo njemu, a ja sam stajao u snijegu i gledao u njegove oči.“ Nakon ovih riječi Ivan je naglo ušutio, i ja sam šutio jer sam se uplašio i zgrozio čovjeka koji je upravo došao iz operacijske sale i jednom muslimanu priča kako je to ubiti muslimana u snijegu na planini Makljen kod grada Prozora. Prije nego što je potpuno ušutio zauzeo je pozu mislioca i kratko ustvrdio da je smrt sasvim osobna stvar svakog čovjeka i da ti je nitko ne može oduzeti, samo dati.

Umjesto da večer uoči tog manjeg operacijskog zahvata, od kojeg sam bježao dvije godine, razmišljam o svojoj trudnoj ženi koja me čeka kod kuće, ostao sam budan i razmišljao o događaju na koti 23A kod Prozora gdje je poginuo bezimeni bošnjački mladić. Bože, što li je mislio? Je li ga zastidila vlastita smrt? Je li zaslužio džennet? Zaplakao sam i zamislio sebe u njegovoj koži. Da me ubije neki Ivan koji je ljubio jednu ženu u Gradiški i šest u Požegi, bi li mu netko kasnije vratio ili sudio za počinjeno zlo? Možda da mu ja vratim? Evo mi prilike, Ivan spava, nakljukao se tableta, mogao bi ga udaviti jastukom kao krupni nijemi Indijanac Jacka Nicholsona u filmu „Let iznad kukavičjeg gnijezda“.

Kada me sestre ujutro pitaju „Što je bilo gospon Filip?“, ja bih odgovorio da „Ne znam, spavao sam kao zaklan čitavu noć“. Zatim bi se okrenuo prema zidu i slavodobitno prošaptao: „Jesam ja spavao, ali nije efendi Mursel.“ Da, baš sam to mogao učiniti, ali nisam.

Ljudi mogu jedni druge otrgnuti od smrti. Čime? Ljubavlju i oprostom koja miriše na izlječivu bolest u specijalnoj bolnici za srčane tegobe. Na kraju krajeva, nismo mi ti koji sudimo. A ni Ivan nije više onaj koji je ispalio hitac na koti 23A. To je sada čovjek uništen grižnjom savjesti s bolesnim srcem koji dnevno proguta punu šaku tableta za smirenje.

Dakle, taj manji zahvat na srcu se zove ablacija i riječ je o električnom spaljivanju snopa živaca u srcu koji su višak i izazivaju

aritmiju srca. Ivanu su sličan zahvat radili dan prije i tješio me čitavo jutro. Bio sam sumnjičav prema njemu nakon svih onih priča. Zahvat se sastoji od toga da liječnici uguraju nekakvu sondu kroz venu na preponi i dođu do srca gdje puštaju električne impulse, nalaze problematični živac i unište ga. Rekli su da je to rutinski zahvat uvjeravajući me da sam snažan dvadesetdevetogodišnjak i da se ne moram bojati. Skinuli su me do gola i mogao sam vidjeti sve one velike igle koje su mi gurali u prepone jer su mi zahvat vršili u budnom stanju. Osjećao sam se kao hrpa mesine koju će razrezati i baciti psima da ju rastrga.

Zar i duša također nema svoje apetite, pomislih? Da li je moja duša spremna primiti moje srce ako tijelo predaju zemlji?

Zahvat ne boli koliko je neugodan i ubrzo sam na ekranu mogao vidjeti sondu kako čepka po mojem središnjem organu. Zamislite kada bi u mojem srcu našli i spalili sve ono što me kvari: idealistu s dozom ironije, sanjara s nepresušnim vrelom impresija, sumnjala s mnoštvom lucidnih zapažanja, književnika koji ulazi u srce problema, idiota bez problema, intelektualca koji ulazi u srž problema, zatim pozera, brbljavca, laskavca, člana glavnog odbora, vampira, izvršnog urednika, zaraze, amatera, glavnog urednika, glumatala...

Kada bi sonda mogla vidjeti sve ono što ne može vidjeti, bi li se cijenjeni docent sa skalpelom u ruci zacrvenio od stida. Zamislite docenta da kaže: „Gospon Filip, upravo sam vam spalio prekršeno obećanje, sestro, malo lijevo, da, tu su: neraskrinkana laž, odbačena djevojka, malo strpljenja, i, da, pec, pec – čitavi odredi sočnih psovki su uništeni. Zamislite kada bi se polupani srčani emotivni snopovi mogli mehanički liječiti.

Zažmirio sam i pokušao ne misliti što se događa s mojim tijelom i ponavljao da je Bog Jedan i Najveći i da je Muhammed a.s. njegov rob i poslanik. Tada osjetih da mi je strah neopravdan i da sigurno neću umrijeti na tom stolu. Presvjestan sam opasnosti i to bi bilo previše lako. Tko je svjestan Stvoritelja u trenutku smrti, taj će ići u džennet, kaže se. Ali, nije to uvijek lako jer hajde se sjetite Boga u djeliću sekunde dok se sudarate s jurećim automobilom ili vlakom, sjetite ga se dok vas na planini Makljen kod Prozora posred srca pogodi metak jednog Ivana koji je u Gradišci ljubio jednu djevojku, a u Požegi šest i koji nije vjerovao da se Hrvatska brani u Bosni.

Da je onaj docent samo malo dublje ušao u moje srce, našao bi sliku tog mladića kako zagledan u nebo ispraća svoje tijelo nasukano na planinu Makljen, i moju suzu bi tamo našao koja oplakuje njegovog ubojicu. Jer, da je docent, dan prije, samo malo dublje ušao u srce Ivana Madžera, našao bi tamo metak ispaljen na koti 23A koji nikako da se smiri, nikako da spava, nikako da prestane braniti Hrvatsku u Bosni.

HOĆE LI SE RODITI NAŠE MAJKE

Hoće li se roditi naša majka
I sjene se pomiču od straha
i korijenje bježi dublje u dubinu
i bistra se voda muti
i munje se bacaju nauznak
a sunce nit' zalazi nit' izlazi
pa se kukci i crvi, gmazovi i vodozemci
izmiruju u veselju
I ribama je oduzeta sloboda, blaženstvo
Gdje je nestao njihov kozmički ocean?
Zašto je zamukao glas Glasnika?
Gdje se izgubila njegova vjernost?
U oblake, maglu, munje i oluje
Zašto više ne pomiče planine i ne omogućava
lako disanje ljetnih večeri?
Gdje je moja najdraža Gopi?
Gdje su bokovi njenih oleandara?
Gdje se skriva naše žalovanje?
I turobni kosci se tome smiju
Tko će spaliti naša tijela?
Hoće li se roditi naša majka?
Gdje su naši preci?
Zar samo snivaju
i gdje je njihova ostavština?
Sada kada pokoreno zlo pokorno
-moj naklon – reče
Nešto tad zaboli u našim leđima
i ja znam da se to zlo, o Bože!
Napokon sagiba ka vlastitoj smrti

KAD OTKRIJEŠ DA TE NEMA

Čovjek koji je upravo zadrijemao
u nekom seoskom zdencu
ošamućen od klokotanja sna
samo da mu je vidjeti nebo, ptice
pa neka srce iskoči iz grudi i ubere cvijet
neka ubere vječni život i odnese ga kući
kao i nadu u svijet, u njegov spas

Spasit ćemo prvo prijepodne
u kojemu demoni ližu grješnike
Okusiti radost, očaj
Okrenuti leđa obali
kojoj smo potrebni od proteina

Zavaljeni u zaljev
u zaklan klanac i tako kroz stoljeća
nestali znaci života
ljubavne ozeblina i jadi

Na liticama strmih lica
postaćeš šumsko božanstvo
koje žudi za povratkom kući
kao i nestali smijeh, bodeži sna
otrovi zvijezda, krilata glazba
orlušine i strvinari
Zli ljudi koji izlaze kroz crijeva
Njihov zmaj i bezakonje

Opet se okusi radost i očaj
jer smo veći od sebe sama
U raskoši naranče netko će otkriti
da ga nema, baš njegova hljeba nema

Nešto ipak miriše na kolač
na njegov duh, na klice čovjeka
klice oholosti, na svrgnute vladare
na život koji se mora mijenjati u bolji život

KUĆA DJEČJIH IGRAČAKA

Filipu-Murselu, sinu

Bacim ti prašak za spavanje u lice
snoviđenje, rekoh
i ti sad začaran hodiš
mimo šarenih bombona

Vidim te kroz rupicu kaleidoskopa
otvaraš vrata ljubičastoj marami
otapaš crvene i plave lišaje
raskriljen, slikovnica

Tu vrijeme još dugo stoji
dok se ti oblačiš
kao vuk ili psić, zatim kao slonić
beskrajno se množe crte raznih lutaka
po tvome licu

A ti se šetaš golubinje duše
nervozan od šamaranja zadnjeg sna
Zbaciš tuhicu i gladak odstružeš u kuhinju
zagledaš se u jezero šnenokli
zagledan kao vračara u staklenu loptu
smiriš sjećanja na lutke iz sna

U kući je toplo, struji kretanje
vlada zbrka
a tebe smire sante bjelanjka
i žuto more iz kristalne zdjele

TAJNE OČI VEČERE

Noću uvijek otvorena vrata džamije
tako te zamišljam kad rano podranim
no, ja ipak lako izgubim lakoću

kojom sam te ljubio danju, iz sela u grad
ili uz crkvicu svetog Lovre
kada sam težio nekom snu
prikazanju teških boja čempresa
Noću teško osjećam meke vlati
jednostavnih trava
Noću me prekrivaju zavjese, bjelina
uvijek zanosna ljepota
kojom svećenik prinosi kalež
čisto i mirisno
poput milote umivanja, tako i ja podižem
kućice, šenice bilice pečene u tvojim očima
gdje sam vidio za sebe prilično velik
komad neba, prije večere kad
uz pitu maslenicu ne pristaju
glupi krumpirići iako ti kažeš
jedi Sejo bolahan me jedi kažeš
kao da dovu činiš
i od Allaha išćeš
medenih šeftelija

KAD LJUBAV POLEGNE GLAVU

Zlati

Uvrede svih ratova kevću kao psi
tko će koga ugristi?
A ja plačem zbog svađa koje se dime
kao zagorjele juhe
i bježim van, što dalje, tražim te, uz vrisak
tako sam otrgnut od majke
U glavi mi lupa, zidovi ječe
Ne mogu zaboraviti tko sam
To prostor se smanjuje, ne zida se više
za priče orošene zvijezdama
za njihov bangee jumping
i moja zlovolja kao zubobolja

odbija nestati s lica, iako sve odlazi
Jedino ljubav, moje Zlato
polegne glavu na moj svijet
kojeg ipak ima jer
odbija negdje drugdje
saviti gnijezdo

OVO JE TIJELO MOJE

Prijatelj Ivan uvjerava me
da ga je ispred zagrebačke katedrale
zaustavio Isus Krist
Odjednom njegov vibrato, kaže
Pjeva mi, ni muha se ne čuje
osim ljeta njegova glasa
Zadržava me
blagosliva moje brige
Trebalo li kleknuti pred njim
ili pred sobom?
I čekati da mi raskužnim sredstvom
vrati dostojanstvo:
Hrpici neplodne zemlje
i otvorenim jarugama u meni
Ovo je tijelo moje, reče mi
uprijevši prst u me
i kruh moj koji sam upravo prelomio
u jedinstven zalogaj
Sada sa mnom vidiš, sa mnom čuješ
i sa mnom govoriš

NEBO KOJE SA MNOM ODE NA POČINAK

Sada sam sâm
Na žalu novoga svijeta
Nježnim gležnjevima putujem
meandrima njegova tijela

koje još uvijek miriše na dojenje
poput izgubljena djeteta

Sada sam sâm
odrastao na žalu novoga svijeta
slušam mrtvu tišinu
zaražen čudnim snom:
Na istoku žive obrve sfinge
na zapadu iščezle civilizacije
vidim ih u zrcalu kao vlastito priviđenje
kao i poslušno nebo koje sa mnom
ode na počinak, umiveno i čisto
ali u vrućici jer me slijedi kao
Mefisto. Izgnat ću ga iz srca
koje je moj dom i kuca kao što puhovi
skaču u potkrovlju

Preselit ću se na orahovo stablo
tamo gdje neki Hrvat obješen pati
ali ostat će živ, oslobođen ovrhe
Tamo sam se možda i rodio kao
šutljivi svjedok uz pratnju i glazbu ptica

Prođi kroz sebe i vikni Eureka
neka žive svi oženjeni sa svojim
strahom i obmanama jer
kada bi Juda izišao večeras
pao bi željezni zastor s neba
al' tada se ne nadaj ni grudici sreće

PRAZNI KOVČEG TIJELA

Otvorim oči! O Allahu dragi
Napredujem u mraku
Ulazim li to u vječnost?
Ili padam udaren maljem
u grješnu tamu tuđe utrobe

začet od turobnog glasa
nepoznata čovjeka, a
stranci su besmrtni, uvijek ih ima
čekamo ih kao vjerovnike
i pobijemo, jer su posve drukčiji
a naša bolna leđa ne podnose
taktove sagibanja pred neznancima
kojima svakako treba potpaliti mozak
a zatim im prodati dušu
pa se klanjati praznom kovčegu tijela
a gdje drugdje nego u Hrvatskoj
gdje sam ja manjina
a Allah nije

NOVA KUĆA

Osluhni: kuca, šmrče, diše
kuća, koja puna usnule djece
ispunja prazninu tvog
usahlog srca
I onda
tu budnost jedne pognute lampe
tko će zapaliti
svjetionik u moru zatajivanja?
Reci, na žalosno izmiješanim puteljcima
izrezana slika Kroacije, reci
prije no što me ljupkost i ljepota
onoga svijeta privuku
i ponesu u jedra nebesa
a sa mnom i jato nedužnih čvoraka
Jedino jato
iznad naše nove kuće
podignuto dubokim Božjim glasom

HIĆAJA

Kairski kaligraf Ebu-Abdullah Muhammed sanjao je zreli nar, gorsku vodu i prijateljsko sunce.

Odjednom, nar se cijedio krvlju, voda se mutila, sunce je prsnulo, a on se Božjom milošću prene iz sna.

Sve bi to ostalo samo jedna šara na kamenu što strši iz čeona zida umorna snovača, ali život je Allahovo djelo i miriše ambrom i ruzmarinom i svakako je jači od kijametskog dana.

Nakon što je sastavio skupocjene slike iz sna i napokon saslušao svoje snove, on puhne u sve to i u mah razbaca po pustari kao pijesak.

Namjesto pustare i srdžbe u njoj, voda poteče, nar se zarumeni i sunce se prosu po zemlji, a Ebu-Abdullah Muhammed, izmršan do kostiju, zakorači u novi predio sretan što je Bog, smilivši se, presvukao bujnom bašćom zavodljive šejtanove misli

** Hićaja (hikjaja) = bajka, legenda, pripovijest, kratki prozni opis*

ČITAM BEZ ZAMUCKIVANJA

Mala, život je sasvim jednostavna pojava. Kroz ovo godina što sam ga koristio, naučio sam ga i čitati. Čitam bez zamuckivanja. Nije život slučajan. Ni riječi ne mogu biti slučajne, njima se može objasniti i neobjašnjivo.

No Mala, i prešućeno zna reći dovoljno. Naravno, bitno je tko odšuti. Samo ti šuti i dalje. Za usne uzmi led kada sipaš piće. Lakše ćeš odšutjeti kada ti led bude milovao usne. Hladnoća tjera na šutnju. A kada već šutiš, 'ajmo šutjeti zajedno. Smijem li ti se pridružiti? Za početak, prešutjet ćemo ono vino i onaj sir, možemo i grožđe... nismo to stigli ispričati. Kao ni bezbrojne druge priče. Znam da ćemo onda prešutjeti i onaj mračni ugao u tamo nekom klubu, sjećaš se? E tu sam priču zaista želio ispričati. Nije se imalo kad. A da šutimo o kuhinji? Ono kad ti se prišuljam s leđa dok pripremaš večeru, nogom gurnem vrata, znaš ono... to se ne šuti dugo. Hajde da šutimo i o onoj ogradi uz koju te stisnem, primim za kosu, pa onda... znaš već. Znaš li ti Mala koliko toga mi možemo odšutjeti? Jedan cijeli život, ukoliko ne želimo nešto preskočiti. A kada sve odšutimo, možemo šutjeti i ni o čemu. Kao da šutnja baš mora imati temu.

Sutra sam mislio, Mala, stavit ću ploču na gramofon, da se beskonačno ponavlja i ljubiti ćemo se dok nam se jezici ne izližu, dok pjevač ne promukne. Mislio...

Znaš Mala, nije bilo uzalud, imali smo nadu. Nije to malo. Nada je luksuz, rekao je Pjesnik. Tek kada iščezava, vidiš koliko je draži bilo u njoj. Naša se nada nezaustavljivo pretvara u san. No, i san može biti dio jave ako se ne budiš prečesto.

A ja? Ja sanjam širom zatvorenih očiju i sasvim dobro podnosim smrt. Svoje sam ružne snove odavno presanjao. Ostali su mi još samo oni lijepi.

NOĆAS SAM . . .

Noćas sam . . .

Noćas sam . . .

. . . šta sve noćas nisam uradio zbog tebe?

Noćas sam bio u gradu
u kome su djeca po fasadama
kredom ispisivala tvoje ime,
noćas sam te tražio
uranjajući glavu u jastuk
i razgrćući perje,
noćas sam te zvao
grlom koje rida
jer ne umije ništa što je manje tužno . . .
. . . šta sve noćas nisam uradio zbog tebe?

Noćas sam bacao krijesnice
putem kojim sam prolazio,
ali mora da su se ugatile prije nego si naišla.
Noćas sam maštu raskomadao na tisuću dijelova
ne bih li pronašao kakvu lijepu izmišljotinu,
noćas sam, u želji da budem mrtav i sam,
ostavio kišobran otvorenim
kako bih zavarao sunce da ne izađe . . .
. . . šta sve noćas nisam uradio zbog tebe?

Noćas sam proklinjao zvijezde koje sam vidio
i one koje nisam;
i pustile su me da kunem,
Noćas sam se razbolio,
ali ne zbog onoga što si rekla,
već zbog onoga što nisi,
noćas sam umio da patim
onako kako to čini nestručno priklana zvijer . . .
. . . šta sve noćas nisam uradio zbog tebe?

Noćas sam pročitao svoje stare stihove
koji su me tako strašno razočarali
kada sam očekivao utjehu,
noćas sam izgubio srce na ovom papiru
i još ga ne nađoh,
noćas sam ti, napokon,
posvetio pjesmu koju si toliko željela . . .

. . . šta sve noćas nisam uradio zbog tebe?

Noćas sam bio tužno sahranjen,
bez opijela i bez lijepe riječi
tako obavezne za svakog ko umre .
Noćas su mi se i ovi, tek ispisani stihovi,
smijali u oči,
duboke i zelene od svih neisplakanih suza,
u lice,
izgaženo satima koji nikako da prođu . . .
. . . il' mi se samo čini?

Noćas sam pisao riječima koje ne razumijem;
i lagao nebu,
noćas sam izmislio mnoge istine
koje bi pocrvenjele da to uistinu jesu
i skrivao se,
Bog da me ne vidi
ovako usamljenog i pokvarenog . . .
Noćas sam . . .
Noćas sam . . .
. . . ma šta sve noćas nisam uradio zbog tebe?

MAJMUN MAJMUNSKI ŽIVOT SLAVI

(Napisano 1985., nadopisano 2006. i 2013.)

Majmunsko srce je manje od moga
majmun nezna za Krista, za Boga,
majmuna ne pitaju za naciju, za vjeru,
majmun ne brine ima li što u frižideru.

A ja, čovjek, bijeda i muka
polako me satire vlastita ruka,
a ja, čovjek, bijeda i strah
iz estetskih razloga ne jedem grah.
A majmun majmunski život slavi:
banana u srcu, banana u glavi.
Majmuni ne sanjaju vikend u Parizu,
a ja patim što nisam barem blizu
Moulin Rouge-a ili neke slične rupe.
dok majmuna za to baš boli dupe.
Za majmuna nijedan zakon ne važi,
od majmuna država ni porez ne traži,
majmun ne treba ni kurvi da plati
a mene će i za pišanje oderati.
Majmun majmunski život slavi:
banana u srcu, banana u glavi.
Majmuna svi ostavljaju na miru
majmuna ne tjeraju da čita lektiru
majmun ne žica tatu za kino
majmuna ne brine preskupo vino.
A ja, čovjek, strepim od inflacije,
pravim djecu da bih spasio natalitet nacije,
a ja, čovjek, lutam po svijetu
i svako malo završim u klozetu.
I taman pomislim: "Evo malo mira!",
kad ono nema toalet papira.
A majmun majmunski život slavi:
banana u srcu, banana u glavi.
Majmuna ne trpaju u zatvor zbog droge,
majmun ne nasjeda na dobre noge,
majmun ne broji ni novac, ni sate,
majmun ne kupuje gaće na rate.
Majmun majmunski život slavi:
banana u srcu, banana u glavi.
Kažu da majmun nije ravan čovjeku,
a majmuni caruju u ovom vijeku.

Jedan mi jučer sve cigare popušio,
drugi me neki dan na ispitu srušio,
treći me pitao: "Pa čemu se ljudi nadaju,
zar ne vide da ovdje majmuni vladaju?"
I na kraju, dok me ovaj sistem štiti,
ja bih htio majmunom biti;
iako slutim da dolazi kraj odiseje
... uskoro će srp i čekić u muzeje!

2006. majmun je nadopisao novi,
ali tako očekivani kraj:

Jedan mi tupio bajku o bratstvu,
drugi mi kroz zube sikt'o o hrvatstvu,
treći me pitao: "Čemu se ljudi nadaju,
zar ne vide da uvijek majmuni vladaju?"
I na kraju, dok me ovaj sistem štiti,
ja bih htio majmunom biti;
jer kada sutra uđemo u Evropu
opet ću majmune slijediti u stopu!

Danas, nakon ulaska u Evropu, majmun je
ponovno promijenio kraj:

Jedan me pozivao u HaDeZe
drugi me vrbovao za eSDePe,
treći me pitao: „Čemu se ljudi nadaju,
zar ne vide da samo majmuni vladaju?“
I na kraju, dok me ovakav sistem štiti,
ja bih htio majmunom biti;
jer ni Evropa stvari ne mijenja za tren
I dalje majmuni nose sav plijen.

ISTINA IZMEĐU SMIJEHA I PLAĆA

Nemam vremena za bacanje. Pitala si me i odgovorio sam ti. Znaš li koliko pjesama ti još nisam napisao? Možeš li razumjeti da ih nikada niti neću napisati, neću jer imam i prečih stvari za preskočiti.

Svakodnevno te moram saslušati, tri puta dnevno moram te razumjeti, to oduzima popriličan broj kalorija, moram te poljubiti nekoliko puta u danu, znaš koliko to kod nas traje. Uz one ostale stvari koje sam poželio u životu, ne ostaje tih sati koji bi zadovoljili tvoju žudnju za pisanim dokazima. Uostalom, što ćeš ti s tim riječima? Jest da ih pažljivo biram, da ih slažem toliko puta ispočetka, sve dok ne dobiju i sjaj i patinu u isto vrijeme... ali kao da tebi patina nešto znači.

Riječ nije za svakoga, tebi će moja pjesma zadovoljiti taštinu, ali ja znam da je ti nećeš razumjeti. Zaboravit ćeš na nju čim me uhvatiš da se na godišnjicu prvog poljupca nisam toga sjetio prije tebe, eh vidiš, hoćemo li mi uopće stići do ikakve godišnjice... I još nešto: nikada nisam volio poljupce u boji. Crno bijela je oduvijek naginjala umjetnosti, boja kiču! Boja je opasna za sve koji nemaju istančan ukus i koji ne znaju umjereno s količinama, s intenzitetima, s kombinacijama. Zapamti to. A pjesmu zaboravi...

Sredina je 1987., gledam kovača u majstorskoj radionici, negdje u Moravskoj, kako spretno koristi ruke i kroti užareni čelik. Tada spoznajem da: „Pjesnik ništa ne zna“

„Majstore, ti ćeš naći sredinu između noža i mača
i iskovat ćeš je.

Ja ću naći istinu između smijeha i plača ali neću znati što bih sa njom!“

Tada sam, a bio sam klinac još, živio pjesmu za tadašnju djevojku. Živio sam je danima, tjednima i dulje, ali nikako da presavijem papir i na njemu doživim te svoje osjećaje, pa da na dnu još naškrabam i svoj potpis. A ona je očekivala, nadala se, strepila, ona je razumjela riječi toliko duboko da je zaslužila da ih zapišem. Ja sam pak buljio u svoje sjećanje na tog kovača i spoznavši koliko je riječ varljiva oblika, odustao. Strah, sebičnost, tko bi ga znao... Načekala se, dobila je pjesmu, doduše tek kada više nije bila moja i kada joj to uopće nije bilo važno. Ali meni jest. Iščekivao sam tu pjesmu barem koliko i ona. Tada sam je razočarao, svjesno, namjerno, sebično, jer se meni te moje riječi nisu dovoljno svidjele. Tražio sam nove riječi, želio sam biti pjesnik dovoljno dobar kao što je dobar onaj kovač. I tu sam, u toj potrazi, zaboravio bio na nju.

U to vrijeme sam bio nitko... sa velikim V na kraju.

Romano Bolković (Zagreb)

Boks, mama, literatura....

Navratim ja večeras do mame na lasagne i gledam kroz prozor, prema Sljemenu, u hladnu, kišnu zagrebačku noć.

Zna me majka, zna da je to neki zov divljine, da je to u meni, točnije u Bolkovićima, da ne možemo biti doma, da sam posljednjih 8 godina života promijenio i karakter i genetski OIB i demonsku ćud, da to naprosto nisam ja, jer ja od srednje škole nisam jednu noć proveo kući, i gleda kako besciljno kružim pogledom ponad zagrebačkog sjevera, pa me upita:

– Ideš van?

– Ne, odgovorio sam. Još uvijek sam virozan a, čuj, ja kao da više nisam iz ovoga grada: po prvi puta u svome životu ne mogu krenuti nasumce, odlučiti po putu gdje ću, i vani naći bez prethodnog dogovora barem dvojicu, trojicu poznanika na nekom od mjesta koja ispisuju moju nokturalnu topografiju. Idem doma.

Mama sluša, ima ona tu neke svoje objeckije, zna da sam hirovit kad je samoća posrijedi, da ponekad žudim za njom, a ponekad bih pred murijom prošao kroz crveno samo da s nekim popričam, i taman me je uljuljkala oprobanim savjetima i rutinskim, majčinskim obzirom, kad li me pogodi direkt posred virozne nosine:

– Čuj, a nećeš gledati boks?

Sekundu sam zastao ošamućen, odložim beštek, okrenem se i upitam svoju mater, sedamedsetijednogodišnju gospođu koju vrlo dobro znam:

– Čuj, a ti ćeš gledati boks?

– Naravno.

– Ti se zezaš?, ponadao sam se.

– Ne, zašto?

– Dobro, tko boksa?, upitam ja pokušavajući vratiti stvari u normalu, jer, normalno, moja stara veze nema s boksom, kako bi znala tko boksa!?

– Kličko.

Ne mogu objasniti što sam tad osjetio. Smijao bih se, a ništa mi nije jasno: kad je zavoljela boks, zašto, kakve veze ima moja majka s

Kličkom, zašto je baš zbog Klička zavoljela plemenitu vještinu... mirijada pitanja u jednom jedinom trenu, u treptaju oka.

– Dobro, a zašto voliš gledati Klička?, pristao sam na sve, kao što vidite.

– Zato jer je on tako skroman i normalan, on to sve riješi, pobijedi, i onda skromno to prokomentira i ode., objasni moja mater svoju fascinaciju Kličkom, fascinaciju koja to i nije, jer upravo opisan karakter ne izaziva fascinaciju, nije on jedan od tih puvandera, on je tako skroman i normalan, on to sve riješi, pobijedi, i unatoč tome što je najbolji ode skroman, baš kao da se ništa nije dogodilo.

Tako je moja mama zavoljela boks a ja sam na kraju devete runde jedim okom gledao Klička, a drugim u hladnu, kišnu noć ponad trešnjevačkih krovova.

Ovo pišem napamet, ne gledajući u tastaturu, još grogi.

Romana Brolih (Zagreb)

ČEKAJU TE

Albertina i Leopold.
Ali, ne bi ti ni s njima.
Veliki su skriveni
u vlastitim virovima.

Hladno je.
Fali tvojih riječi toplina.

Ovdje je sve po špagi.
Prvo klavir,
pa gitarist.
Striptizeta
i violinist.
Nastupamo za nikoga.
Iz potaje, a direktno.
Ma, perfektno.

SAMO

Sad bi vas ljubila Y,
umjesto suza što su kanile
potopiti moju rahlost,
ali su zaustavljene
i pretvorene u mravinjak
koji maršira tijelom
i katkad izbije tek da podsjeti.
Da, trebala sam vas grliti Y,
a ne šutnjom probijati zvuk
ove rijetkosti koja nam se događa.
I stavljati sumnju ispred tuge
i umjesto parola preuzeti odgovornost.
Za ovu ljubav čijih se stijenki

zalijepljenih za kožu iznutra
ne odričem, ali
to već zovu krv.
Trebala sam vas razumjeti Y.
A ja bih pustila suze radi sebe,
prebacujući ludilo na oboje.
Krivnju ipak malo više na vas.
Gdje bih uopće s ovim mirisom
koji rastvara pore,
i kome bih darovala ove bore,
osim rukama čije umijeće
sokovima prepoznajem.
Trebala sam vas samo voljeti Y.

OKTARINA

Oni drže jedan kofer blizu vrata,
poziv iz usluge mijenja trenutke.
Pijanstvo s tugom dobro barata,
prije nego odeš pregledaj sve kutke.

Izmisli razlog zakaj voliš dno,
pretpostavke ti oduvijek dobro stoje.
I zauraj si iznutra Indigo.
Lice je plavo, sve drugo tek su boje.

Dok čekaju da se smrači
plastelinsko sunce u ruci,
odani i uvijek spremni čekači
preko noći postaju suci.

A vrijeme se ljulja,
prerezana vrpca pada na tlo.
I lagano žulja
I boli poput slova, Indigo.

Svijeća još nije ugasla,
samo kaj si je prerasla.

TVOJA MAMA IMA DEČKA

Želiš da te gledaju drukčije zbog toga.
Njene bi noge trebale trnuti,
a život utrnuti
Ili bar
odabrati mrenu kao prioritet.
Ona bi morala
jedino,
unucima gurati žlicu,
tepati malim psima na ulici,
hraniti golubove mokrim kruhom
i tužno gledati u pod.
Tvoja mama ima dečka,
nosi ga poput zastave.
A ti?
Čije ime stišćeš u šaci,
grizeš u razgovorima,
sa ljudima koji te potkradaju?
Kao da imate dvanaest života,
pa ste baš ovaj odabrali
za lažno predstavljanje.

DRAGI P

Tvoj porazni karakter
jednom će se vratiti iz izbjeglištva,
isprobavati granice,
davati signale,
držati atmosferu.
Dragi P,
porozne će priče
uvijek imati publiku.
Ja ti sad ne bi
o sebi...
Zaridam često
i dovoljno glasno,

moj sadizam je profinjen.
Daš mi pusu?
Pored mene se čični,
da ti ispričam priču..
Vi ste toliko slični ,
vaše majke su iste.
Jedna ne govori ime oca,
druga ga rijetko spominje.
Ne daj na njih,
one su učinile sve,
da ne zavolite nikog.

SHOPPING TERAPIJA

ušla sam u prodavaonicu rublja i iščeprkala
krasan bordo komplet: gaćice i grudnjak s push up
konstrukcijom. prodavačica mi je pokazala slobodnu
kabinu i ja sam samouvjereno ušla. kada su se vrata s krilcima
kloparajući zatvorila, i kada sam se okrenula želeći
povući zasun, spopala me klaustrofobična jeza jer, ili
je kabina bila prokleto mala, ili se moje lijepo oblo dupe,
uvijek na meti pogleda, kriomice proširilo toliko da
je trebalo početi voditi računa čak i o dimenzijama
kabine za probanje odjeće: nije moguće! - rekla sam
zapanjena samoj sebi kao najboljoj sugovornici i prisjetila
se svakojutarnjeg vrpoljenja pred ogledalom: je li ljetna haljina
suviše prozirna? jesu li tange pretamne za bijele lanene
hlače? hoće li se na listovima previše šepuriti dlačice koje
nisam uspjela izdepilirati, jer sam prespavala budilicu?
je li grudnjak dovoljno podložen za moje, činilo mi se,
očito premale, inače čvrste sise? a sada i ta kabina!
pokušala sam se skinuti, ali me miris nogu, iščupanih iz cipela
zauzdao pouzdanije od abeesa, kao da se cijeli dućan
nosom zabio u jebenu pretijesnu kabinu i kao da se
čopor zdepastih baba s čuđenjem zablenuo u moju guzicu,
koja strši, lijepa i neponovljiva, i zabada se u njihov golemi
integralni nos, koji usisava miris oznojenih nogu,
netom iskliznulih iz pastelnoplavih kickersica.

KRAJOLICI SEKSUALNOSTI I BLATA

na ulicama više nije bilo ni psa:
avioni su bombardirali prigradska naselja, vrtovi su bili puni
pirike i maslačka, zadnjih ostataka pedagogije,
iz koje si izlazila u suknjici iznad gležnja, svježije depiliranih listova,
i govorila mnoge rečenice o narančama i vladivostoku,

o škarpini u vinu i balatonskoj prašini,
o smjelim sklekovima i visoravnima pacifika,
ili nekog drugog mora, karfiola, samilosnih sestara i karlovačkog piva.
bože, koji kupus! - ponavljao sam u sebi uvijek istu rečenicu, s
pogledom
na tvoja koljena i smiješne zube u baroknu rasporedu.
grub i raznježen istodobno, kao u mladosti umjetnika, filantropa,
silazio sam raspuklinom tijela, iskustvom preživljavanja.
čovječe, ničega na ulicama.
vlaga u ustima, sirovi teksas zasađen u dvocijevku,
radost, sneni glas pastira na simboličnome pašnjaku.

PUT SVILE

valjda ću se znati oduprijeti - rekao sam samome sebi
u rano jutro, još snen u neudobnu krevetu.
zatim sam ustao, zašao pod tuš i krenuo ispirati
svakovrsne taloge cijeli sat, sat i pol, možda dva.
onda sam ti krenuo u susret, perolak i namirisan:
iza nas su ostale neprospavane noći i tjedni apstinencije,
košmarna paučina, vidici u izmaglici: sve
nelijepe priče iz naših individualnih života,
između su se ukotvile male drame i veseli igrokazi
napisani u strogoj formi sms poruka:
160 znakova s razmacima, u kojima treba reći sve,
a pritom ne zatvoriti nijednu od mogućnosti
koje smo jednom, u zanosu dijaloga, uspjeli otvoriti.
sada sam stajao pred tvojim vratima, nijem a namirisan,
posve nesvjestan ideje i cilja, prema kojemu sam krenuo,
sigurno, samouvjereno, kao da mi je prvi put.

RONJENJE NA DAH

yves mi je poslao sms:
jedna me talijanka već treći dan gleda pod vodom.
i ja gledam nju. dolje smo goli i sami. gore se ne poznajemo.

rekao sam mu, u našem svakodnevnom slengu:
bi kul! stej vel! nakon toga je, po podacima iz sljedeće poruke,
ponovno zaronio, jer “je dolje mirno i neponovljivo lijepo”.
razumio sam njegov vapaj, na drugoj, udaljenoj obali.
zatim sam zaronio u orijentalne priče marguerite yourcenar:
otputovao u kinu, pa u kotor, dubrovnik, pa opet izronio
melankolično, makar to više ni približno nije u modi.
vidio sam nekoliko talijanki, četiri čehinje i sedam tustih mađarica.
vidio sam suncobran koji se vrpeljio u ritmu tijela,
vidio sam i jedne modre, neumorne i preduboke oči:
htio sam u sebi zatomiti strast za ronjenjem, ali nisam
mogao skinuti pogled, nisam mogao nataknuti sunčane naočale,
uopće: nisam se mogao pomaknuti s mjesta u pijesku,
u koji sam, staloženo i nijemo, tonuo i tonuo.

AUTO

ivana mi govori u slušalicu: napiši da imam auto:
mali srebrni citröen ax. večer je, vozim brzo
s aerodroma u grad. mak je otputovao u vrsar,
vlaga je oko osamdeset posto, oblaci su sve tamniji, lišće treperi
na povjetarcu koji je neočekivano zapuhao kao da
želi omogućiti barem elementarno disanje.
ivana još uvijek polazi autoškolu paklenica i ima otkaćenog
instruktora koji razvozi opatice po brezovici i samoboru,
jednom je neke odvezao čak do sarajeva. inače pobožno psuje
u automobilu s krunicom obješenom na retrovizoru i
pije samo coca-colu na sobnoj temperaturi.
citröen je star deset godina, kupljen od prijateljice naše,
s relativno trulim desnim pragom i sjebanim kuplungom:
toliko se vidi na prvi pogled. kiša još uvijek ne pada,
ne pada ni vlaga u zraku, ni pritisak od 1054 hektopascala.
čitam mailove i nikome ne odgovaram, jer mi glavobolja
ne dopušta nijednu suvislu rečenicu. ivanina jučerašnja
poruka, koju sam pročitao tek danas, vapi za razumijevanjem:
hej, jesi li rekao mići i maku da sam kupila auto.
citröen ax, srebrni, diesel. baš mi je krasan mali.

Kruno Čudina (Zagreb)

TAM-TAM (senzacija normalnog)

digni se iz kreveta, otuširaj se i operi zube
sredi mi se, počešljaj, fino obuci.
danas idemo do svijeta, ti i ja, nenormalno moje.
idemo igrati lutke u kazalištu s lutkama.
idemo na zeleni val, normalno.
pa igrati kavanu u podrumu.
ali bit će bubnjevi, bit će!
tam-tam jednolični, za igranje, sa tribine.
pa u transu idemo igrati kavu cigarete razgovor duga pića.
igrati penjanje gore do balkona idemo, igrati gledanje.
paradu ljubavi i truba i tam-tamova, s njima dolje, normalni.
igrati treći kat barem, doktora na ulici, dvoje djece,
i majku i oca raspuštenog - napuštene igrati.
i jedna kolica, barem jedan šešir i nebrojivo balona.
igrati snagu danas idemo.
nezaustavljivost plakata na zgradi preko.
igrati dnevno idemo, normalno.
sredi se zato, idemo do svijeta, zdravlje igrati.
ljepotu i pripadnost sa balkona trećeg kata,
svijet igrati, sve dok ne pođemo igrati spavanje.
pravilno ga odigrati, igrajući snove pravednika.
normalne njih danas idemo igrati, budimo pravo svijetu!
nas ćemo igrati neki drugi put, nenormalno moje.
pođimo zato sad, igrati njihov pravi san.

DVIJE ŽIVICE (senzacija besvjesnika)

Oni će govoriti kada im se kaže da govore.
Kupiti kada im se naslika da kupe.
Plakati kada ih se podsjeti da bi trebali zaplakati.
Oni će udariti kada im se naloži da udare.
Voljeti kada ih se udari da vole.

Mrziti kada ih se zavoli da mrze.
Oni će šutjeti dok im se šapće neka šute.
Obolijevati kada im se poruči neka idu doktoru.
Otpustit će ih kući otpusnim ne-odrješenjem.
Onda će spavati do besvijesti!
Omamljeni rješenjem kako je najbolje da spavaju.
Do besvijesti, neće sanjati da se ne pronađu.
Oni će svjesni buđenjem bježati, kada vide kako svi bježe.
Prema žicama će trčati, da bi opet spavali do besvijesti!
Naređivat će jedni drugima, jer naređivat će jedni drugima.
I naređivat će jedni drugima!
Neka se što prije vrate, ovako:
Idi reci! Idi kupi! Idi plači! Idi ne budi!
Idi voli! Idi mrzi! Idi šuti! Viči! Salutiraj!
Oni će ubiti kada si kažu da ubiju: Idi i ubij!
Marš besvjesnika ide.
Između dvije živice posred vrta.
Stojim na mjestu od radosti.
Nikada mi to nećemo izgladiti.
Bila je to gerila
preminula je, rekli su, nije se mučila.
to da još jače pokisnem, zato su tako rekli.
a moja sestra nije ni umrla ni poginula.
crkla je ko pseto u dobroj kući.
sa bisernom ogrlicom na vratu.
i jednom oko slatke nožice.
u okruglom, dubokom krevetu, sklupčana.
a ja nisam imao straha gledati je.
dugo, dugo. jer sve ima smisla.
kunem ti se, bila je to gerila, sestro!
i nijednom ti nisam vidio iznenađenja na našim prekrivenim njuškama.
i da znaš, ti srce moje gerilsko, kada su te odnijeli iz tvog kreveta,
ja sam im rekao, sjetio ih,
rekao sam vam jednom glasno, bližnji moji:
jednom će, ova kiša koju lijemo iz nas - padat će da ćemo je jesti!
otvarat ćemo mokra usta, da se osuše, da ispucaju, da žednu.
ali žedni nećemo biti, nikad više, prepiti ćemo biti!
i koliko smo morali, koliko od tada?

pojesti tog sivog snijega koji se topi na ulici, svaki drugi dan.
recite mi!, tako sam im opsovao, jesam.
legnuo onda u tvoj okrugli krevet, pun te kiše tad.
nemam straha, bila je to gerila, sve ima smisla, sestro
biti žedan, ležati u potopljenom krevetu,
otvorenim ustima hvatati tvoje ogrlice koje plutaju
na površini, oko nosa, pred očima mi.
hvatati ih ko pseto, u dobroj kući.

ISPROVOCIRANA PROTESTNA PJESMA

nepoznatoj majci koja se raznijela bombom na grobu svojega oca...

Treba li se raznijeti bombom?
Mora se raznijeti bombom.
Malenom, ručnom, za šaku.
Po mogućnosti na groblju, na grobu
neke drage nam, davno ili nedavno umrle osobe.
Na grobu, da, stojeći na ploči, možda bomba uspije i grob ozlijediti,
možda ga i ubije.
TaKo i tamo je najbolje:
dira u srce, a ne čini nered u ostatku zajednice.
Grobovi više nisu jame, grobovi su danas
iznad zemlje, još jedino kameni, mramorni,
pozlaćeni ili od blata načinjeni pokrovi ničega.
Ti se pokrovi, koji ne pokrivaju više nikoga, moraju raznijeti.
I mora se raznijeti s njima. Bombom.
Ručnom i malenom, dobrom i solidnom.
Mi imamo takve bombe, mi imamo naše kućne
bombe, mi imamo bombe, moramo iskoristiti to što imamo.
Da, mora se raznijeti bombom.
Nitko drugi to neće učiniti za nas.
Otkazati se, iskoristiti se, biti se.
Nakon očevida neće biti potrebno imati više
informacija. Ni za šaku.

"OTISAK PRSTA"

Uzeli su mi otisak prsta. Ne sjećam se kada se to točno dogodilo. Ali, dogodilo se, u to nema sumnje, lako moguće je to bio prvi put. Zato je nezaboravno. Možda na proljeće. Ja sam Marija, samo Marija. Ovdje je to dovoljno, ovima tu, da me mogu nekako zvati. Rođena sam u Lovincu. Mnogi ljudi ne znaju gdje je to. Nije bitno. Roditelji su me odveli sa sobom u Zagreb kada sam imala osamnaest godina. Tako su osudili na smrt jedinu ljubav koju sam imala u životu. On za mene više nikad nije imao imena. Bila sam još samo razigrana djevojčica tog oblačnog jutra, odavno to dobro znam, dovoljno razigrana da ga okrivim za naš rastanak. Da mu nikada ne oprostim, iako za ništa nije bio kriv. Svemu tome je fino pogodovala misao kako ga više nikada neću vidjeti.

Mrzila sam Zagreb i prije nego sam ga ugledala. Nastavila sam ga mrziti do današnjeg dana. Nikad ga više nisam napustila. Jedan toliko strastven odnos nemoguće je prekinuti. U tom je slučaju potpuno svejedno na kojem mjestu boraviš. Bilo je, naravno, prijatelja i poznanika koji su mislili kako sam živjela i na drugim mjestima: da sam pohađala školu u Sisku, čak u Karlovcu, da sam rođena i odrasla u Žumberku, ili pak u Dalmaciji, da sam se udala i odselila u Beograd. Sve te gluposti. I često me ti isti ljudi nisu mogli vidjeti nigdje, godinama, pa možda i shvaćam njihove zablude, no ja sam to vrijeme provodila u iznajmljenoj sobi na rubu grada. Učila sam i istovremeno pisala izvještaje o svojem životu. Uspjela sam se upisati na studij bez problema. Pripisujem to svojem skrivenom talentu i nepokolebljivoj volji. Nisam ga nikad završila, jer u toj zgradi nije bilo znanja za mene. I tamo su me ignorirali. Rijetki su me barem nazivali ludom sanjarkom, neki čak čudakinjom, što me nije posebno čudilo. Niti me je vrijeđalo. Uvijek sam bila jaka. A pošto se nisam bojala smrti, kako sam se uopće mogla postaviti prema takvim doživljajima od strane ikoga. Nisam ni htjela. Nastavila sam pisati. Nitko te riječi neće ozbiljno shvatiti, one će ostati na papiru u mojoj tajnoj sobi. Ja ću ostati ignorirana. U svakom pogledu. Do današnjeg dana. U ono vrijeme to mi je godilo, doimati se sebi i ostalima sve nestvarnijom. Sada sam uistinu nestvarna. Stara sam žena, jako stara žena koja je davno počinila društvu neprihvatljivo djelo. Provodeći sve više vremena u svojoj tajnoj sobi, hvatala me sve veća melankolija. Znali bi proći dani da ne ustanem s madraca.

Mjesečarila sam još od rane dobi. Možete li samo zamisliti koliko je to neugodno, biti budna u snu – ne možete. Jer niste ubili svoju ljubav. Koja god ona bila. Čija god, tko god. Jaki su oni koji su iznimke. Oni su odavno zatvoreni ovdje zajedno sa mnom. Zaključavala sam ja godinama svoju bolesničku sobu. Da iz nje ne izađe zvijer. Ja. Nestvarna hodačica. Bolje mi je bilo ostajati u sobi, jesti kruh, piti željeznu vodu iz pipe, otići do dućana jedino za sunčanog dana, usred dana, po taj isti kruh. Posjetiti roditelje da mi daju nešto novaca, ostati pet minuta u stanu onih koji su davno osudili moju jedinu ljubav na smrt. I više nego dovoljno u društvu sa slabićima. Vratiti se tamo gdje me nema. Ostati cijelo desetljeće. I duže ako treba.

Bio je sunčan dan, oko podneva, kada sam izašla iz svoje sobe, nečujno se spustila stepeništem i našla nasred ulice. Hodala sam dugo. Nisam mjesečarila, nisam sanjala, bila sam budna i strašno gladna. Zastala sam u Palmotićevoj ulici, naslonila se leđima na zid od zgrade. Pogledala ulijevo niz pločnik. Muškarac je hodao u mojem smjeru. Znala sam da je to on. Osuđenik iz Lovinca. Jelen iz svog haremskog krda, takva vrsta jelena, ovisna o grupi. Lovina. Kad već nije mogao biti ponosna divlja mačka. Lovac. Prošao je pored mene bez obzira. Prepoznao me. Sigurno. To uopće nije bilo bitno. Potegnula sam ga za ruku, za rukav, povukla prema sebi, zahvatila kandžama ispod pazuha, zarila mu zube u vrat. Osjećaj ispunjenosti, i više mi ništa nakon tog prekratkog trenutka nije ostalo u sjećanju. Na sudu su rekli da sam u životinjskoj maniri ubila čovjeka, zaklala ga zubima, da to nikad nisu vidjeli. Kako su i mogli. Nisu me proglasili ludom, što smatram vrhunskom ironijom. Negirala sam svaku ludost, rekla da mu nisam izvadila zube iz vrata dok nije izdahnuo. I još neko vrijeme. Podivljala sam, znam zašto, neću vam to nikada reći. To sam im rekla, prešutila svoj zaborav. I to je bilo sve. Osudili su me na boravak u zatvoru. Kazna je maksimalno pooštrena, zbog zvjerske prirode samog čina. Čovjek se zvao Luka, stalno su na suđenju spominjali to ime, no meni ono nije značilo ama baš ništa. Znala sam tko je on bio. Haremski jelen, slabić, krivac, kukavica. Tih su mi dana opet uzeli otisak prsta. Toga se, začudo, isto jako dobro sjećam. Lako moguće jer je to bilo zadnji put. Svejedno, to ionako nisam ja. To je žena koju druge zatvorenice zovu Marija.

ZAPIS PO DANU

Idem u trgovinu. I na trafiku. Onda ću se vratiti u stan. I kuhati domaće rezance. Biti će tiho. To je tiha rabota. Čak i kada voda vrije. Dapače, tek onda je posve tiho. Vani nikad nije. Nitko tome ni ne teži. Nitko me ne smije vidjeti na tom kratkom izlasku. Da ne uvide moju uvjetovanost. Navući ću kapuljaču preko glave i pola lica. I hodati jako brzo, dovoljno brzo da bude neprimjetno. Tako ću proći. Tako ću sve proći.

KAPITULACIJA

Stajao sam ispred trgovine, na vrhu stepenica. Moramo kapitulirati. To je rekla. Na njemačkom jeziku. Mlada djevojka u prolazu. Čuo sam ja nju, tiho je to rekla prijateljici. Nisam se okrenuo za njima, prošle su pored mene, sigurno ušle u trgovinu. Ostao sam stajati na suncu, sa vrećama u rukama. Ona to nije trebala znati. Nije smjela. Nije mogla. Nisam se mogao pomaknuti s mjesta. Svejedno nisam ispuštao vreće. Nisam se bojao. Nije me pekla koža, nije me boljela glava, nisam se ogulio, nisam teško disao, nisam se znojio. Ne više, ništa od toga. Moramo kapitulirati.

ŽIVOPIS

...mojem ocu-sinu, 9. svibnja

Dobro: ovo je moja neizbježno sažeta priča, sa nekoliko činjenica, nekoliko laži, vrlo lako moguće posve nenamjernih, ili izrazito namjernih - jednostavno su se neke stvari učinile takvima kakvima su se učinile, a druge istine za njih nisam imao, pa sam izrekao tu poneku laž. Sve je to, ruku na srce, vrlo nepovezano, mutno, nesigurno, toplo i domaće na trenutke, onda opet posve hladno i nepoznato..

Rodio sam se 24. lipnja 1951. godine u Zagrebu. Majka Barbara umrla je kada sam bio mali, ne znam koliko točno mali, dijete sigurno. Pa je se baš i ne sjećam. Navodno je bila vrlo inteligentna, smirena i smiona žena, tako su mi pričali o njoj. I strpljiva. Krojačica. Tumor na njezinom mozgu nije imao takvog strpljenja. I tu završava priča o njoj.

Otac mi je pak bio kronični alkoholičar, miran, nikad agresivan, najviše je pio vino... Bolje je to ovako reći: mršavi zajebant sa crnim brkovima, sjedi na verandi i podjebava željezničare koji prolaze, oni podjebavaju njega, gadan je moj otac sa tim svojim sarkazmom, a on i zaspi samo tako usred dana, na klupici za stolom u kuhinji, pa mu curi krv iz nosa, moja žena mu gura kilometre gaze unutra, krv jedva stane, i tako puno puta, i ciroza je u njega, no jetra mu se oporavi jer ponekad, samo ponekad, napravi on pauzu od pića, lukavac stari, taman dovoljnu da može dalje živjeti i piti. I onda on doživi preko sedamdeset godina na kraju, nadživi svog sina. To ti je... To je bio moj otac. Onaj koji galantno umire. Jer svijet ne viri u kuće podno nadvožnjaka, a prolaznici neasfaltiranom cesticom vide tek čovjeka u crnom ili sivom sakou na verandi. Taj sjedeći smijeh, tu podsprdljivu obrvu kako se uzdiže.

Živjeli smo blizu Save kad sam bio dijete, onda je bila i ona velika poplava, uskoro smo se preselili u kuću pored koje svaki dan prolaze željezničari, dolazeći na posao, odlazeći s posla, navraćajući svako malo do verande piti s mojim ocem. Znam i da sam pio i puno pričao, isprazne priče, gluposti, zajebancije sa onim Soldom i mojim starim. To znam.

I da sam dobro plivao i igrao nogomet, obožavao ići na otok Krapanj. I plivao sam ponekad od otoka do otoka, bio sam sjajan plivač. Jednom sam tako skoro i poginuo, kada smo moj prijatelj Miljenko i ja krenuli prema nekom otoku, krivo procijenili koliko je zapravo daleko, i ostali plutati u moru, nemoćni, bespomoćni. Poslije sam puno puta znao pomisliti kako bi bilo bolje da nije naišao onaj čovjek sa svojim drvenim čamcem i spasio nas od smrti. Jer poslije je puno toga krenulo u nekom mučnom i bolnom smjeru, razbolio sam se, kronično, ali ipak ne bih htio reći od čega, ne volim, nikad nisam volio o tome pričati, i ovako sam dovoljno rekao. Kronično, nepovratno, nije mi sjelo, vjerujte mi!

Kada sam se oženio, bio sam već nekoliko godina bolestan, ali još uvijek sam se znao nositi s tim, ili bolest sa mnom, kako već. No žene su me jako voljele, oduvijek jesu, o da! jesu, no ja sam obožavao svoju. Bila je ljubomorna, krv je prolila za mene, noćima me pratila u mojoj bolesti, moja Vera. Bio sam malo nespretan čovjek, ko bi to rekao, ali živa istina. No to je valjda bilo simpatično. Malo nesretan. I nisam se nikada bojao smrti, iako sam živio sa bolešću koja me je polako vodila u smrt, a ja sam joj, takva budala kakva sam bio, pomagao sustavno u

tome. Trebalo joj je dosta da me ubije, i to se mora priznati, no, na kraju, i nije me morala ubiti barem još neko vrijeme, mogao sam možda i dosta duže poživjeti. No dosta o njoj, o njezinom i mojem odnosu. To je bilo tako kako je bilo. A bilo je svega. Imao sam jednog sina u životu, i nas dvojica i jesmo i nismo bili slični. Živjeli smo zajedno nas troje, u toj kući pored koje su prolazili željezničari, nešto manje joj prilazili nakon što je moj otac napokon odselio u stan koji je dobio s neba, podle zemlje točnije. Onda je bilo lakše, puno lakše, napokon je i ova obitelj imala kuću za sebe, malenu, tanku baraku, ali za sebe, bez alkoholičara i njegove krvi. I ja sam radio na željeznici, u Kontrolu prihoda, kao i moj otac. I ne mogu vam reći što smo sve radili moj sin i ja, njegova majka i ja, sve te godine, jer sada više toga nema pa ja ne znam kako se osjećam i nisam više prislan sa nekim stvarima i događajima. I osjećajima. Ili nikad nisam ni bio. Sa nekima jesam. Nikad neću zaboraviti kako sam plivao sa sinom na leđima, perajama na nogama, daleko od obale Krapnja, i kako je on bio veseo i kako smo plivali skoro pola sata tako i vratili se do obale i onda sam se ja, valjda ipak manje oduševljen od njega svime time, vratio natrag u more, još plivati. I kako me moja Vera bodrila dugim noćima, pomagala mi na sve zamislive načine kako bih lakše podnijeo bolove. I kako smo sin i ja sjedili često po noći u kuhinji, pili kave i pričali, o svemu pričali, to kad je on već bio stariji, i znali tako skroz do jutra. Bolero, često smo slušali Bolero. Ne znam da li su mi i te noći ikad imalo olakšale bolove i nesanicu, to ne mogu znati. Do kraja smo ostali u našoj kući, to znam, nikad nisam otišao dalje od željezničara, željeznice. Jedino do bolnice nekoliko puta, na kraće izlete, i taj zadnji put kada se više nisam ni vratio. Potkraj travnja 1998. Znao sam da ću umrijeti taj zadnji put kada sam završio u bolnici. Jednom me posjetio i moj sin. Rekao sam sa bolničkog kreveta ženi kako je bolje da umrem ja nego ona, bolje za našeg sina, samo neka nam ga čuva, na što mi je ona jebala sve po spisku. No rekao sam joj da sam bio prokleta budala - lagao sam joj - da sam mogao i ne pomoći toliko bolesti da me ubije. Da sam to htio. Ali nekako mi se više nije dalo, trpiti sve to. Ne osjećam se ni sebičnim ni krivim zbog toga. Napuhnuo sam se ko balon tih zadnjih dana, takav sam bio i u lijesu, sigurno prekrasan prizor. Dobro da to nisam morao gledati. Pio sam sa bratićem, u kući našoj podno nadvožnjaka, Cigani su se derali vani na cesti, ti temperamentni prijatelji, poznanici, ljudi iz susjedstva, muzika nam je tiho svirala. Pustila se i koja suza. Sjećam se i penala koje smo pucali u vrtu, on i ja,

davno, napravio sam veliki, drveni gol, volio sam uvijek sport, ali to je već tako jasno. Sve je tako jasno.

Negdje oko podneva, ako se ne varam, voda mi je ušla u pluća. Tog vrelog 8. svibnja 1998. godine. Više nije potrebno.

Neven Dužević (Zagreb)

MOJ IZDAVAČ

Moj izdavač je kao Juda Iškariot
Izdao me
Pošteno

Neke će pjesme završiti
Na policama unutar listova
Kao u grobnici ili sarkofagu

Neke koje budu čitane će uskrsnuti

Moj je izdavač kao Juda Iškariot
Izdao me
Pošteno

ZA ČOVJEKA ŠTO PJESME SANJA

Išli su u Jasku
Na posao
Za čavle i dasku
Zato su sad na bolovanju
Na prividnom žalovanju
Dosta mi je sranja
Vrijedi li tako malo love
Toliko muke
Sve su to bruke
Za čovjeke što pjesme sanja

DA NIJE BILO KIŠE

Da nije bilo kiše
Ne bi bilo ni razgovora

Na koji nas je kiša natjerala
U skućeni prostor
Ne bi bilo ni suptilne analize
Pogleda
Mimike lica,
Toptanja nogu,
Zainteresiranog iščekivanje žene
Pokretima tijela

Riječ, kao riječ, samo kulisa
Ja sam poruka,
Ti si poruka
Bezvremenski nagonski eter
Tek obična pošta
Suncem postajem nemaran
I djetinjast
Skrivam te u zapečak
Bez točnog broja poštanskog prečinca

JA I MOJA PTICA

Ja i moja ptica
Moja ptica rugalica
Nježno malo nebesko stvorenje
Gricka kruha
Svako jutro kao otkrovenje

Ja i moja ptica,
Tko je ptica, a tko rugalica?
Tko je letač, a tko prizemnica,
Tko bi znao?
Za kruh se uvijek zemlji spušta blizu
Dok se oru brazde te u nizu.

SOBA ZA BAŠ ČELIKA (Ulomak romana)

...

Sranje je. Više ne može sama otvoriti vrata. Nema snage za tako dalek put. Dala mi je ključ, da mogu ući. Da je više ne gnjavim zvonjavom na interfon i svim onim „Ko je? Ja sam!“ glupostima. Nema ona više vremena za takve stvari. Za isprazno hodanje od kreveta do vrata i natrag. Penjem se na sedmi kat. Ne palim svjetla. Hodam u mraku. Znam već sve stepenice napamet. Njihovu visinu. Broj. Miris. Dobro, možda te silne stepenice nemaju miris, možda je to smrad lifta, jer neki se čudan vonj osjeća u stubištu. Miris željeza. Tako nešto.

Stižem na sedmi kat uspuhana. Stojim u mraku. Glasno dišući. Kao neki manijak. Koji je upravo obavio veliki šoping. U jednoj ruci držim zeleno-crvenu vrećicu iz Konzuma. U drugoj nešto manju iz Bio& bio dućana. Na ramenu mi visi torbica veličine omanjeg kofera. Uvijek se pretovarim. Ne samo kad idem Alisi. Svugdje sa sobom vučem hrpu stvari. Mali kišobran za slučaj da padne kiša. Košulju i najlonke ako navečer naglo zahladni. Vlažne maramice ako mi se pripiški, (a piški mi se non-stop jer imam neki čudan mjehur). Obične maramice kad me uhvati alergija pa počnem kihati i balaviti kao blesava. Knjigu da imam što raditi u tramvaju ako kojim slučajem zauzmem sjedalo (Trenutno čitam narodne bajke. Upravo sam završila onu o Baš Čeliku, najopakijem od svih zmajeva, što je silne godine svoga života proveo zatočen u tajnoj sobi kraljevstva. Jer je bio opasan i snažan. Jer nije bio poslušan. Jer je radio što je želio, jer je otimao princeze i zato ga nitko nije htio ni volio). Bombone za grlo (ne zato što imam probleme s grlom, hvala bogu, nego da mi dah uvijek bude svjež), pola vrećice štapića preostalih od vikenda kad smo Ivan i ja bili u Rijeci. Omot pojedene čokolade (one velike, od 200 grama, s cijelim lješnjacima. Cijelu sam je odjednom pojela. Bila sam tužna i nesretna i svakakva. Poslije tri dana nisam mogla kenjati ko čovjek, al mi je u duši bilo lakše. Sve ima svoju cijenu). Neotvorenu kutiju bezobrazno skupih kondoma koje sam kupila na benzinskoj pumpi u Ravnoj Gori očekujući romantičan vikend s mužem (Glupača! Trebalo je da nakon onoga što

mi je rekao bacim te kondome Ivanu ravno u glavu!!!). Češalj. Parfem. Dvije kemijske olovke (od kojih ni jedna više ne piše). Jednu grafitnu, s polomljenim vrhom. Slavenov broj mobitela zapisan na komadiću bijelog papira. Sanjin crtež koji mi je nacrtala kad je imala pet godina i na kojem piše „Mama, volim te.“ Novčanik (nakrcan kojekakvim karticama Getroa, Metroa, DMa, Konzuma, KGZa, dopunskog osiguranja, zdravstvene iskaznice, bankomat kartice, ZET pokaza). Ogledalce s fotografijom Ajfelovog tornja (Sanjin dar s maturalca. Moram priznati da se još ni jednom u njemu nisam pogledala). Ruž za usne (skoro na izdisaju. Moram u DMu kupiti novi). Naočale za sunce. Ključeve stana. Ključeve Alisinog stana. Blokić u kojem još nikada ništa nisam zapisala, ali hoću, jednom, čim mi nešto pametno padne na pamet. Faktu čepiće. Normabele. Neofene. Prazne vrećice za pseću kaku. Kino karte (tko zna otkad). Neidentificirane mrvice svega i svačega. Sve to čini dio mene bez kojeg više ne bih bila ovakva ja kakvu poznajem. I s kojom sasvim dobro funkcioniram. Moram priznati da se prilično dobro slažem sama sa sobom. Ali, iskreno rečeno, bez svih tih nabrojanih stvari, uvjerena sam kako bih se srušila, stropoštala, pala u bezdan. Pa zato teglim tih par kilograma dodatne opreme kako bih ispunila sve one rupe, strahove, užase, sva ona ružna lica koja čuču u meni, zatočena baš kao i onaj grozni Baš Čelik, a kojima ne dopuštam da promole glave. Ne, ne. Ne želim ništa znati o svome zadahu iz usta, o uznemirenom srcu koje lupa brzinom duplo većom od dopuštene, o hemoroidima, dlakavim nogama, hladnim tabanima, naježenoj koži, nepočešljanoj kosi, krmeljavim očima, prljavim gaćicama. Ne želim znati da postoje, čak ni kao mogućnost, da su tu u meni kao potencija, da vrebaju svaki moj korak, svaki moj nesmotreni pokret kada ću se zaboraviti očešljati, našminkati, oprati zube, kada ću halapljivo pojesti nešto od čega ću tri dana imati proljev ili zatvor pa će mi opet prokrvariti hemoroidi, ili će mi od nekog vražjeg komadića orahove ljuske skrivenog u pecivu iz Dubraveice, puknuti zub. A oni će, konačno oslobođeni, izbiti na svjetlo dana. Da ih svi vide. Na moju sramotu. Ne želim znati za takvu sebe! Takvu sebe uopće ne zanimam! Jer ja sam uredna. Ja sam fina. Ja sam privlačna. Ja sam pametna. Ja sam lijepa. Ja sam divna prijateljica. Ja sam prekrasna žena. Ja sam dobra majka. Ja sam sposobna. Ja sam jaka. Ja sam tu da drugima pomognem. Ja sve mogu. Da, da ja sve mogu. Jer ja sve držim pod kontrolom! Neće tu meni

neki neodgojeni zmaj iskakati iz mene kako mu se prohtije i odnositi moj dobar glas. A jok! To mu ne dopuštam!!!

Spuštam torbicu s ramena i u mraku kopam po njoj. Tražim ključeve Alisinog stana. Istražujem pretince svojim izvježbanim prstima. Tražim. Prvo u jednom džepiću. Pa u drugom. Nema ih. Nisam ih valjda ostavila kod kuće? Provjeravam. Prvi džep. Pa drugi. Nisu tu. Otvaram ciferšlus glavnog pretinca. Nikada ne držim ključeve u središnjem dijelu torbe, ali nikad se ne zna. Možda sam ih ipak tu stavila u nekom trenutku rastrojenosti. Tražim. Prevrćem naslijepo. Maknem u stranu i kišobran i smotanu košulju. Oni štapići mi se raspu po cijeloj torbi. Tiho opusjem. Ništa ne zveckta. Aha. Je li ovo? Nije. To su ključevi od kuće. Hm. Sad ću se morati vraćati. Ko će sad silaziti. Pa se opet penjati. A i taj prokleti lift u ovom prokletom Alisinom smrdljivom neboderu nikada ne radi! Mrzim nepredviđene situacije. Naprosto mrzim! Zavučem ruku u džep na suknji. Tu je! Jedan problem manje. U međuvremenu su mi stvari iz vrećica poispadale na pod. Kupim ih. Vraćam natrag. Dr. Haouchkine kreme za lice i tijelo. Balzam za usta. Biorazgradivi dezodorans. Iz susjednog stana izlazi čovjek mojih godina. Pali svjetlo u stubištu. „Dobar dan. Dobar dan“ pozdravljamo se kao odrasli ljudi. Ustajem. Stavljam ključ u bravu, okrećem nalijevo i ulazim.

U stanu je mrak. Iako nema zastore, ili možda baš zato, Alisa je spustila sve rolete. Palim svjetlo u hodniku. Virnem u dnevnu sobu. Nema je. Možda spava. Polako, na prstima, šuljam se do spavaće sobe. Nema je ni u krevetu. Onda začujem zvuk puštanja vode u vodokotliću. Pa dugo, dugo ništa.

– Čao! Ja sam! – viknem. – Treba li ti pomoć?

Umjesto odgovora začujem zvuk šlapa koje se polako vuku po podu. Stojim skoncentrirana i slušam. Onda se sjetim, pa spustim obje vrećice i svoju torbicu na pod. Vrata kupaonice se uz škripu otvaraju, a Alisa polako izlazi, s nekim odvratnim starim bapskim šlapama na nogama i širokom majicom koja joj visi na sve strane. Još je zelenija nego prije tri dana. Ali ništa ne govorim. Šutim.

– Jesi mi kupila pelene? – pita. Jebi ga! Znala sam da sam nešto bitno zaboravila!

– Nisam – kažem pokajnički. – Ali javit ću Ivanu da ih kupi kad se bude vraćao s posla, pa ću predvečer opet navratiti. Može li tako?

– A valjda može. Nadam se da se do tad neću usrati – kaže Alisa stružući po parketu svojim odvratnim papučama u smjeru spavaće sobe.

Dok s mukom sjeda na krevet (pokušava pronaći položaj u kojem je tijelo ne boli), ja vadim Hauchike kremice i slažem ih na noćni stolić praveći se kao da je sve u redu, kao da je najnormalnija stvar to što redam skupe kreme na tuđi noćni stolić. Kao da je sasvim prirodno to što je moja prijateljica postala zelena kao vanzemaljac i sasušila se kao ona mumija iz Arheološkog muzeja. Pravim se kao da to nije ništa, kao da ćemo još sto godina živjeti ovako, zaleđene u trenutku. Ona zelena s tim svojim odvratnim šlapama na nogama, i ja okružena vrećicama i torbama. Ali ti se vražji trenuci tako brzo mijenjaju, svakoga trena stiže novi, i opet novi, i novi. I ne možeš se odmoriti, jer ne znaš što će već sljedeći donijeti sa sobom. Ne volim promjene. Ne želim promjene. Neka sve ostane makar ovako kako je sad. Neka Alisa bude zelena, ali neka je bude! Neka ostane. Makar ovakva. Samo neka vrijeme stane. Kamo vječno juri?

– Jesi li možda kupila sok od cikle? – pita Alisa. E, to jesam

– Naravno! – kažem ponosno. – Donijela sam ti dvije boce. Da ti se nađe. Jednu ću ti ostaviti tu u sobi, a drugu ću odnijeti u kuhinju. A imaš i rižine kekse. I thaiboo čaj.

Dok pričam, demonstrativno vadim sve spomenute artikle. I mnoge druge. Pastu za zube. Toalet papir. Tipso. Čarli. WC miris. Eterično ulje lavande. Smradove i smrt treba otjerati što dalje. Treba ih dobro očetkati. Svaku njihovu trunčicu. Svaku pomisao na njih.

– Daj mi malo natoči, molim te.

Otvaram bocu i točim u staklenu čašu na kojoj je naslikan vrag. Je li to neka simbolika? Ili samo Alisin smisao za bizarno. Dodajem joj. Polako pije. Nakon par gutljaja vraća mi čašu.

– Sutra moram na injekciju kod onog homeopate u centru – kaže.

– Reći ću Ivanu da te odveze – odgovaram dok spuštam čašu na noćni stolić.

Alisa vjeruje u alternativnu medicinu. Ona čvrsto vjeruje u svoje izlječenje. Vjeruje da će se snagom volje sama izliječiti. Uz malu pomoć čajeva i alternative. Za klasičnu medicinu, kemoterapiju, operacije i slične metode, ne želi ni čuti. Već je dvaput bježala iz bolnice. Šutim. Jer sam kukavica. I jer je ne želim izgubiti. Jer nemam hrabrosti reći joj kako svakoga dana sve lošije izgleda. Kako ljudi umiru bez obzira na

sve vračeve, homeopatiju i reiki. Da na svom licu već neko vrijeme nosi izraz smrti. Umjesto toga, premještam one glupave kremice na stoliću praveći se kako je sve u redu, dok Alisa poput anoreksičnog zombija spušta glavu na jastuk i dalje pokušavajući pronaći neki položaj u kojem je ništa neće boljeti. Kada sam je prvi put vidjela takvu, došlo mi je da pobjegnem. Uplašila sam se, jebi ga. Nije lako gledati smrti u oči. A ja nisam baš neki junak. Kukavica sam. Eto što sam. Govno jedno. Bezveznjakuša. Licemjerka koja se boji reći nekome u lice „Zar ne vidiš da umireš?“, nego šuti, praveći se kao da nije ništa, kao da je sasvim uobičajeno da netko s trideset devet godina pozeleni ko Marsovac.

– Izrasli su mi jareći brkovi – konstatira Alisa pogleda uperenog u strop. - Sigurno grozno izgledam.

Na stoliću ima ogledalce. Možda bi joj ga trebalo maknuti?

Pokrivam je dekom, iako je vani trideset stupnjeva, ali Alisi je hladno. Nema nikoga da je grije. Ni mamu. Ni tatu. Ni muža. Ni ljubavnika. Ni djecu. Nema nikoga. Osim nas prijatelja. Dolazimo na smjenu.

– Da vidim brkove – kažem.

Gledam je. Iznad usnice joj je izraslo par dlačica, ali kao da je to sad bitno. Kao da će tih par dlaka išta promijeniti u svem ostalom sranju, mislim u sebi. A naglas kažem:

– Donijet ću sutra pincetu pa ću ti ih počupati.

Alisa se smiješi. Zadovoljna je. Ni jedna žena ne želi imati brkove.

– Nešto mi je koža postala suha – kaže. – I usne su mi ispucale.

Dodajem joj kreme. One iste koje sam do maloprije slagala. Alisa maže prvo lice. Pa usne. Nikada ranije nije polagala na svoj izgled. Uvijek je imala divnu kožu. Nikad se nije šminkala. Nikad nanosila ikakve kreme „Samo zimi, kad bude neki opaki minus, namažem lice uljem za bebe“. Ali otkad se razboljela, počela se mazati skupim kremama. Macka se i tracka kao da sad, na brzinu, pokušava nadoknaditi sve te propuštene godine ženskog lickanja.

Sjedam na rub kreveta i promatram je.

– Što ima? – pita me dok maže usne labelom. – Kako je bilo na romantičnom vikendu?

Mozak joj savršeno radi. Je li dobro da ti mozak ostane čitav, nakon što ti se sve ostalo počne raspadati?

Duboko uzdahnem. Samo sam čekala da me to pita.

– Rekao mi je da imam dlake u šupku – kažem plačno (s dozom trijumfa u glasu. Konačno imam dokaz da mi je muž đubre).

– Ko?

Iskra radoznalosti pali se u Alisinin očima. A i friško namazane usne oblikuju se u osmijeh. Uvijek se voljela smijati bizarnim situacijama.

– Ivan! – uzviknem poput male tužibabe.

Zapanjena, Alisa se glasno nasmije dok ja nastavljam žensku jadikovku: – Otišli smo na taj prokleti romantični vikend, s tim što je u petak navečer imao književni susret na koji mu je došao samo jedan čovjek. Ako ne računam voditelja tribine, knjižničarku i mene. Pa je popizdio. Održao je susret za tog jednog tipa, čak mu je i knjigu potpisao. Ali je kasnije, kada smo ostali sami u hotelskoj sobi, totalno pukao.

Alisa šuti. I dalje me radoznalo gleda. Volim taj živi pogled njezinih očiju.

– A ja se bila namontirala - pričam dalje. – Navukla čipkaste gaćice, haltere, čarape, neki super prozirni grudnjak, našminkala se. Čak smo u sobi imali i veliko ogledalo na ormaru pokraj kreveta. Kažem ja njemu „pusti sad književni susret, Ivo. Ko ih sve jebe, šupci jedni. Mi pišemo zato što to volimo, zato što to moramo, zato što smo ovisni o pisanju, a ne radi slave, love, publike. Zaboravi.“ A on kaže „Kurac! Pišemo da nas čitaju, a ko će te čitat ako nitko živ ne zna za tebe, ako te ni jedan novinar nikad nije tražio intervju, ako ti nikada ne iziđe ni jedna književna kritika u novinama, ako tvoje knjige nikad nema u izlogu.“

Alisa kima glavom. Slaže se. Ja uopće ne. Pa zato pravim digresiju.

– Sjećaš li se kad smo nas troje gostovali u Poreču? Na onom književnom festivalu gdje uopće nije bilo publike jer je pred naš nastup pljusnula kiša? – pitam.

I dalje kima glavom.

– I što nam je falilo? Reci, molim te, što nam je falilo? Jesmo li se dobro zafrkavali?

Alisa se smiješi. A ja nastavljam: - Popeli smo se svo troje na pozornicu, ti si se predstavila kao Miljenko Jergović.

– Zoran Ferić – ispravlja me.

– Onda sam valjda ja bila Miljenko Jergović. A Ivan je rekao kako je on Julijana Matanović. Lupetali smo što god nam je palo napamet a par

onih jadnih akvizitera se smrzavalo na štandovima i slušalo nas. I što nam je falilo, molim te? Što nam je falilo?

– Falila nam je publika – kaže Alisa i uzdahne. – Ipak smo mi pisci.

Držim je za ruku. Dlan joj je topao. Prija mi njezin dodir. Lagano joj počinjem masirati prste.

– I kakve to ima veze s dlakama iz šupka? – pita Alisa gledajući u strop s mislima tko zna gdje.

– Ja se naguzila – nastavljam prvobitnu priču – onako prema njemu. Onako kako on to najviše voli. Kažem „Pusti sad i slavu i književnost i dođi da se ševimo“. Znaš, u stanu je uvijek neka gužva, ili pas laje ili Sanji dolaze prijateljice, pa nam je seks uvijek neki na brzaka i tih. A tamo, u hotelskoj sobi, velik krevet, i ono ogledalo, i ja namontirana. I nigdje nikog da nam smeta. Osim vlastitih misli u glavi. Jer Ivan i dalje šuti i ne mrda. Skinem ja gaćice, onako polako, erotično, još uvijek dupetom okrenuta prema njemu, raširim noge, pogledam ga zavodljivo, onako u ogledalu, a on mi uzvratni pogled i odgovori „daj si prvo obrij te dlake iz šupka“.

– To ti je rekao? – pita Alisa u nevjerici.

Kimam glavom. Osjećam da je uz mene. Obožavam žensku solidarnost. Ulijeva mi sigurnost. Osjećam se jakom. Sa svom tom bulumentom žena iza sebe!

– Da – potvrđujem. – A onda je počeo tiradu kako se ja više uopće ne trudim da ga zavedem. Kako se pokraj mene više ne osjeća kao muškarac. Kako sam ga svojim otrcanim trenirkama koje nosam po kući kastrirala. I kako se moram bolje potruditi da u njemu opet probudim muškarca.

Zastajem.

– Ja sam valjda jedina žena na svijetu koja ima dlake u šupku! – zaključujem samosažaljivo.

Alisa se glasno nasmije.

– Ma, pusti budalu – tješi me. – Nitko ga ne jebe kao pisca, pa je on našao tebe malo da prca.

Ponekad se osjećam kao lutka. Kao da u meni nema života. Kao da samo glumim život. A zapravo sam bez njega. Kao nekakva ljuštura s kišobranom, i košuljom i čarapama, čistoga nosa i čistih gaćica. Mirišljava i iz usta i iz svih drugih otvora. Ali mrtva. Ugodna vanjština. I ništa više. Baš Čelik čuči duboko u meni. U nekoj mračnoj, pljesnivoj sobi u kojoj nema ni Čarlija, ni Tipsa, ni eteričnih ulja da ubiju njegove

mirise. Svezan je. Nemoćan. Žedan. Gladan života. A ta princeza, ta prokleta dobra i uredna žena ne da mu ni da pije ni da jede. Čuvarica bez trunke milosti. Eto što sam ja.

Duboko uzdahnem.

– Sve su to gluposti. Te vaše djetinjaste prepirke – tješi me i dalje moja zelena prijateljica.

Dok ja nastavljam razmišljati pitajući se je li to Baš Čelik na tom vikendu u hotelskoj sobi u obliku dlaka iz šupka iz mene izvirio? Na trenutak se oslobodivši okova. Krenuo je van. I odmah naletio na gađenje. Na užas. Jer moj ga je Ivan prepoznao. Nanjušio je protivnika koji bi mu mogao preoteti njegovu princezu. Jer prinčevi vole uredne, dotjerane, poslušne i dobre žene, a ne tamo nekakve dlakave nemani. “Ubiji ga! Riješi ga se! Neću te takvu! Divlju” vrišti moj princ koji se boji zmajeva. I ja ponovno postajem lutka. Praznina. Nitko unutra.

Za razliku od Alise. Alisa je uvijek bila samo svoja.

– Sve to nije važno – i dalje mantra ona.

Uopće se ne slažem s njom.

Alisini nokti su žuti. Iako nikada nije pušila. I koža na rukama joj je jako suha. Uzimam mlijeko za tijelo. Nakapam malo na svoj dlan, pa je nastavim lagano masirati.

– Kako si ti? – mijenjam temu.

– Ah – kaže.

I doda:

– Jede mi se biftek. Noćas sam sanjala kako jedem velik, dobro pečeni biftek.

– Hoćeš da ti ga sutra kupim u mesnici? – pitam. - Ili da naručimo već pečen iz restorana?

– Ne smijem jesti meso – odgovara tužno.

Opet šutim. U sebi mislim „ Zar zaista ne vidi da umire? Zašto se odriče i onih malih stvari koje joj se još u životu nude? Zašto si ne priušti taj vražji biftek?“. I dalje šutim. Tko sam ja da se petljam u bilo čiji život. Tko sam ja da predviđam bilo čiju sudbinu. Možda joj sva ta alternativa pomogne. Svi ti čajevi. Homeopatija. Čarobne kineske gljive. Ljekovito korijenje s juga Srbije. Možda se dogodi čudo. Možda mi sutra Alisa sama otvori vrata svoga stana rumena u licu i trideset kilograma teža. Nisam ja nikakav bog da govorim što će biti a što neće. I zato šutim. Premještam se na donji rub kreveta. Odižem pokrivač, skidam joj čarape. Stopala su joj hladna.

– Nisam već dugo izrezala nokte na nogama – ispričava se. – Ne mogu se više saginjati.

– Nema veze – kažem dok stavljam par kapi mlijeka na dlan. – Samo se opusti.

Alisa zatvara oči.

Masiram joj stopala. Klizim vlažnim dlanom od vrha prstiju pa sve do pete. Lagano masiram. Nisam nikakav stručnjak za masažu. Nisam završila nikakav tečaj. Ali Alisi dodir godi, pa zašto da to ne budu moje ruke. Ivan i Sanja jako vole kada ih masiram. Ivan kaže kako bih trebala završiti tečaj masaže (po mogućnosti uz dodatne seksualne maserske usluge) i zarađivati od toga (bez dodatnih seksualnih maserskih usluga koje su samo njemu namijenjene). Sanja ne kaže ništa. Ona me navečer kad legne u krevet pozove u svoju sobu da je malo izmasiram pred spavanje. To su trenuci naše međusobne nježnosti. Održavanje majka-kćerka bliskosti. Ta naša večernja maženja i masaže. I zato, kad sam se vratila s ljetovanja i zapanjila ugledavši Alisu, koja mi se požalila kako je cijelo tijelo boli, prvo od sjedenja, a kasnije i od stalnog ležanja, predložila sam joj da je izmasiram. Prvo se zbunila. Iznenadila. Kao da sam je zatekla tim pitanjem. Takvom intimnom ponudom. Jer Alisa i ja se nikada nismo poljubile. Ni zagrlile. Ništa. Uvijek bismo dočekale jedna drugu širokim osmjesima i riječima. Naše riječi su bile bliske, ali naša tijela ne. Dodiri nisu bili naš način komunikacije. Svih ovih šesnaest godina koliko se znamo. I zato je na moj prijedlog u čudu raširila svoje okrugle smeđe oči. Ali već je ionako sve bilo drugačije. Naše životne pozicije. Fizička snaga. I slabost. Promijenio se smisao našeg druženja. Promijenio se smisao postojanja. Barem za Alisu. Činila je napor da i dalje postoji. „Pa, 'ajde, može“, pristala je znatiželjno me gledajući. „Ja sam ti stručnjak za masažu“, pohvalila sam samu sebe taj prvi put dok smo obje stajale kraj prozora na kojem još nisu bile navučene rolete. „Sjedi, tu u fotelju“, naredila sam joj glumeći profesionalca, a ona je poslušno sjela. Tad, taj prvi put, dok se naše kože još nikada prije nisu srele, priznajem, na jedan mali, najmanji trenutak, osjetila sam kako oklijevam. Jesam li se bojala dodirnuti njezinu pozelenjelu kožu na kojoj su kosti već tada izvirivale na sve strane? Jesam li se uplašila da bi me mogla zaraziti? Da ću se i ja od nje razboljeti? Jesam li se uplašila da ću i ja postati kao ona? Da ću umirati bez igdje ikoga svoga? Bez rodbine, bez muškarca, bez potomstva? Kad su nam se kože dodirnule, taj prvi put kada sam stavila svoje dlanove

na njezina gola zelena ramena, dočekala me je toplina. I jedan sasvim nov osjećaj. Kao da me je ispod bolesnog tijela dočekalo neko drugo biće. Živo i zdravo. Jesu li nam se to naši Baš Čelici u tom dodiru prepoznali? „Mogu te dolaziti masirati svakih par dana ako hoćeš“ predložila sam. Pristala je bez razmišljanja. Kada je čovjek nemoćan uzima sve što mu se pruži.

– Šta je ovo? – pita Alisa kad otvori oči.

Uz kremice, na noćnom stoliću, sad stoji i moja nova knjiga.

– Donijela sam ti da te malo zabavi. Krimiće – objašnjavam. – Malo zezancije. Ništa ozbiljno.

– Aaaa – uzima knjigu, lista, pogled joj zapne na nekim rečenicama, nasmije se. Zatim odloži knjigu i kaže:

– Hvala.

– Mislila sam, šta ja znam, da ti malo pobjegnu misli od sveg ovog sranja – kažem. Samoj sebi zvučim kao da se pravdam.

– Pokušavam pisati – kaže Alisa. – Dignem se navečer, sjednem pred laptop, glava mi je puna, ideje frcaju, ali nemam snage. Ne mogu sjediti. Ne mogu pokretati prste. Sve me boli. Teško mi je. Lako se zamorim. Ne ide. A glava – puna.

– Da ti kupim diktafon? – predlažem. – Ivan tako radi, navečer, dok sjedi u mraku na balkonu, puši i pijucka vino. Krene mu inspiracija. Pa da se ne bi budio iz nirvane, uzme diktafon i šapće u njega.

– Zašto šapće? – pita Alisa.

– Da me ne probudi – objašnjavam.

Moj muž je obziran prema meni. Ponekad.

– Ne mogu ja tako – odmahuje Alisa glavom. – Ne mogu naglas. Ne ide to.

Okreće se na bok. Treba joj za to vremena. Čekam. Onda joj pažljivo podignem majicu. Sve do ramena. Stavljam mlijeko za tijelo direktno na njezinu kožu. Razmazujem. Od ramena pa sve do gaćica.

– Šta? Danas nemaš Tweety gaćice? – komentiram razočarano.

Smije se.

Je li humor lijek, inat ili varka?

– Ja sam jako razočarana – nastavljam dalje u istom zafrkantskom tonu. – Ove današnje tvoje gaće me uopće ne uzbuđuju – komentiram par njezinih ispranih bijelih gaća koje trenutno ima na sebi. – Ne može to tako. Kad ti već masiram leđa i noge, mora mi biti i nešto zanimljivo.

Gdje ti je onaj Tweety kanarinac što mi se prošli put smiješio s tvoje guze?

– Negdje je u pranju – kaže.

Šutimo. Svaka u svojim mislima. Trenuci kao da stoje. To mi se sviđa. Ništa se ne miče osim mojih ruku. Čak ni rolete na prozorima ne trepere.

– Evo. Gotovo – kažem nakon petnaest minuta.

Alisa ne odgovara. Spava.

Vraćam mlijeko za tijelo na stolić. Odlazim u kupaoonicu. Perem ruke. Onda se vraćam. I dalje je u istoj pozi. I dalje ima zatvorene oči.

Gledam je onako skvrčenu na krevetu. Gdje li je sad njezin Baš Čelik? Kamo li je nestao onaj bunt koji je sve ove godine hranila i puštala uokolo da slobodno leti? Gdje li je odletio taj opaki zmaj pobune na kojem je cijeli život letjela? Kojeg nije vezivala nikakvim moralnim skrupulama. Uostalom, zato i nije dobro prošla kao pisac. Bila je isuviše nekonvencionalna. Vrlo je malo ljudi shvaćalo ono o čemu je pisala. Divljakuša. Najednom sputana. Je li sada i njezin Baš Čelik na umoru, tu u ovome krevetu, u ovoj sobi što usprkos svim eteričnim uljima ovoga svijeta, miriše na bolest i umiranje?

Alisa spava. I njezin zmaj skupa sa njom.

Polako se saginjem i ljubim je u kosu.

– Čao – šapnem im oboma.

Onda uzmem torbicu i odem do ulaznih vrata. Polako ih otvaram. Sasvim polako da ih ne probudim, i izlazim.

A vani, jedan sasvim obično ljetno popodne. S puno svjetla, sunca i topline. Duboko udahnem, zabacim svoju torbicu na rame, i krenem dalje u dan.

PJESMA OD PAPIRA

Papir je na silu ispuhan jastuk
na kome su spavale ptice
i igrali se žmire mali majmuni.
Sada na njemu spavaju
podstanarske suze, u društvu
nijemih i zvučnih filmova.

Ne volim cijepati papir –
ne treba nikom uskraćivati snove,
makar bili i teški. Mi ne znamo
gdje ko živi – adresa je alibi za sebe.

Ne volim cijepati papir –
on je jedan od spomenika
rano posječenom drveću.
Ja neću da ga devastiram.

Japanci oživljavaju papir –
origamima, u njemu bude sunce.
Za njih, papir je zaspali cvijet trešnje.

Ne volim cijepati papir – za mene
on je uvećana slika bosanskog behara.

Ne volim cijepati papir – imam osjećaj
da cijepam nečiji rodni list,
ili odvajam glave od tijela romana.

Ne volim cijepati papir – pred zoru,
pri punom mjesecu na putu od svile,
iz njegovih stiješnjjenih odaja
promuklo odzvanja eho
bespomoćnih glasova
iz pisama davno izgubljenih u pustinji.

DOK JE MUZIKA VRIŠTALA

sjedio sam u fotelji i imao sam
dobar pregled nad situacijom:
tri žene i tri muškarca.
žene su bila bijesne,
a muškarci
su bili nemoćni u vezi sa tim.

muzika je vrištala iz zvučnika
i crno vino je nestajalo
i osjećaj da bilo što vrijedi je nestajao
dok su žene
bjesno
vježbale naglasak
nad svojim nemoćnim muškarcima.
tema je bila rad i radni odnosi
i sve na tu šemu,
a ja sam klimao glavom
i pravio sam se da razumijem nešto
što nikada nisam razumio: a to su bili
rad i radni odnosi.

onda su na red došle knjige
i tu se je očekivalo od mene da kažem
nešto određeno o tome,
ali – ispalo je
da se moje mišljenje
ne poklapa sa njihovim.
i tako je to i inače bivalo:
gotovo mi nikad nije uspijevalo
da pogodim mišljenje
koje je osjećala ta većina.

i onda je jedna rekla:

"topla piva me tjera na pišanje
a hladna piva me tjera na sranje!"
i potpuno očekivano:
većina se je složila sa njom...

ta što je to rekla
zamalo je prije dosta godina
postala moja žena
ali, život je ipak odigrao tako da je ona sve ove godine
pišala i srala
uz neke druge tipove.

ispraznio sam flašu
i druge nije bilo
i pitao sam se što će se sada dogoditi.

i dogodilo se je ono što se obično događa
u takvim situacijama: nije se desilo ništa.
osim što su muškarci
poljubili svoje žene
i odveli ih
u noć.

TVRĐAVA LJUBAVI

loša poezija i isprazne govorancije
šampanjac iz plastičnih čaša
i ljudi puni zavisti i mržnje:

još jedna promocija
još jednoga genijalca kojem je
'zaista drago što sam i ja došao'.

galerija likova je bila na okupu:
ponosna rodbina i naduti recenzent
za kojega nitko nikada nije čuo
i izdavački mogul

koji nas je gledao pogledom:
'Boudelare je pizda i Whitman je sranje...
POGLEDAJTE ovo! KUPITE ovo!'

žene prelude za moj ukus
i žene prehladne za bilo čiji ukus
i gnjavatori koji su isto
NEKAD DAVNO IZDALI KNJIGU.

gnjavatori koji sada jedva stoje na nogama
pijanci kojima se slina cijedi po rubovima usta
i za sve to su im krive njihove lude i frigidne žene
ali nema veze:

oni i dalje grle sve od reda
oni KUŽE POEZIJU:
'stari! stari moj - super si,
imaš pljugu, jebiga, daj ono...
pa mi smo ono... kolege... ne...?'

dajem mu cigaretu, a Zajec me pita:
'hoćemo li i mi postati takvi?'
ne znam, kažem mu, izvjesno je samo
da je budućnost neizvjesna.

on je na to poentirao da sam ja legenda,
a ja sam na to poželio biti mrtav.

na sreću, imao sam kamo otići:
njene ruke su me opet dočekale,
i ja sam se osjećao sigurno i snažno.

dovoljno snažno da kažem:
jebite se kolege moje,
jebite se i laka vam noć...

SVA TA GOSTOVANJA PO MALIM GRADOVIMA

ništa mi dobroga nisu donijela
sva ta gostovanja po malim gradovima

uvijek sam se vraćao bolestan
zbog čekanja na jutarnje vlakove i autobuse
i sjećanja na dječje zube po wc-ima,

sve te djevojčice
nisu bile jače od čekanja
na jutarnje vlakove i autobuse.

noći provedene uz stolni nogomet sa gazdama
noći uz biljar i pikado
noći sa ženama od 50 godina
noći sa njihovom šminkom na ustima,
uvijek su imale kilograme ruža na usnama
i uvijek sam povraćao zbog te šminke -
puno rjeđe zbog piva...
one nikada nisu kupile moju knjigu
uvijek su mislile da je dovoljna
njihova šminka,

nije bila dovoljna:
nikad nije bila.

sve su bile razvedene i sa stanom
njihova prošlost obješena u ormaru
davala im je snagu za mene

a ja sam povraćao po kolodvorima nakon njih.

okej, bilo je i lijepih trenutaka
uvijek su me dočekivali sa plakatima
i uvijek je uvodna riječ bila moćna,
a onda bi sve krenulo svojim tokom:

pjesme uz pivo
pjesme uz vino
pjesme uz cigarete

pjesme za publiku koja odlazi
pjesme za zaborav.

i opet je sve išlo svojim tokom:
policajci traže ličnu i razlog zašto sam tu
nisu znali što bi sa mnom,
a nisam znao ni ja.

sve je išlo svojim tokom:
kondukteri
glavni kolodvor
tramvaj koji nikad nije došao
povraćanje
spavanje
glavobolja
i novi dan.

nikad mi nisu ništa dobrog donijela
sva ta gostovanja po malim gradovima

veliki pjesnik iz Zagreba
je bio u vašem gradu

i sutra možete u školu
sutra možete na posao
sutra možete u pizdu materinu
što se mene tiče,

vjerojatno ćemo se opet vidjeti
za godinu dana.

DOBAR PROLAZ

ovoga puta sam zaista dobro prošao:
gazda je bio normalan tip
i rekao je cijenu i znao sam
da imam za pet mjeseci stanarine.

posebna kuhinja i posebna spavaća soba
posebna kupaonica sa veš mašinom iz '75,
a imam čak i vlastitu baštu
do koje stižem vlastitim stepenicama.
prve susjede sam vidio tek za tjedan dana,
nije bilo buke pa su me pustili na miru.

bio je to lijep osjećaj:
pet mjeseci pića
pet mjeseci pisanja
pet mjeseci spavanja
bez pasa i bez djece,

iako znam da bih pse
još nekako i podnio.

imam samo jedan truli zid u kuhinji
i to je prava sreća – sjećam se: nekad sam
mjesecima spavao na madracu na podu
među trulim zidovima,
boljela su me koljena i boljela su me ramena,
i često zbog toga nisam mogao ustati.
teško sam podnosio jesen i zimu,
i u proljeće je sve smrdjelo
po trulim zidovima.

ljeti mi je bilo svejedno
i dalje su me boljela koljena i ramena,
ali ne i ovdje: samo jedan truli zid u kuhinji
za mene više ne predstavlja nikakav problem.

sad imam svoju baštu sa cvijećem
imam svoj kompjuter i imam svoje misli,
neka me sad vide sve bivše gazdarice
koje su me uništavale zbog ovog ili zbog onog
zbog razbijenih vrata
zbog stanarine koja bi zakasnila
samo jedan jedini dan
zbog svojih pijanih muževa koji su ih tukli;
kad god bi kucale na moja vrata
nadao sam se da njihovi muževi negdje piju
i nadao sam se da će doći kući
i da će ih prebiti:
te debele kuje sa viklerima u kosi.

novi život za mene u 3 ujutro
sjedim u svojoj privatnoj bašti
i gledam cvijeće.
lijepo je,
kao da ga vidim prvi put.

MLADOST

dok gledam stare fotografije
pomislim:
jebi ga, prošlo je to
al ipak neka struja prođe

i vidim neke djevojke
se smiješe na tim slikama
moje prve ljubavi koje me grle,

i neki parkovi su tu -
parkovi i klupice kojih danas
više nema,

a boce od piva na tim slikama
izgledaju zastarjelo

ali mi ih držimo poput trofeja
i radimo grimase
u poderanim trapericama.

tada smo još bili mladi
i pivo je imalo veličanstven okus

dok smo cugali na Štrosu
ili dok smo cugali u Omladinskom
ili dok smo cugali bilo gdje:
pivo je za nas
imalo veličanstveni okus.

znam, prošlo je sve to
znam to
dok gledam današnje klince
koji ne znaju što bi sa sobom
razapeta djeca
razjebana
od skupih mobitela
i od loše prehrane
dilema je: biti ili ne biti,

izgubili su sebe
već u samome startu.

ali, imam dojam
dok gledam te stare fotografije
da smo mi nekad
ipak vjerovali u nešto
i mržnje gotovo da nije bilo

samo nesvjestica u glavi
od prvih cigareta
i nesvjestica
i uzbuđenje
od prvih poljubaca.

na svakoh fotografiji osmijeh
i neko drago lice
danas gotovo zaboravljeno
od vremena
i neuspjeha,

ubila nas je budućnost
za koju smo vjerovali da će biti bolja.

sada,
dok gledam sve ta stare slike
znam da ništa nije moglo biti bolje
od toga vremena

kada smo išli van
samo da bismo pili pivu u parku

i to je pivo tada, sjećam se
za nas imalo
veličanstveni okus.

Vlado Franjević (Liechtenstein)

ZAGONETKA NULTE VRIJEDNOSTI

kontraobavještajac uzeo pračku
napravio pljačku
sudi se suhim šišarkama
spetborova šume
toj jednoj cijeloj vojsci plodova
mladić marko maricin muž
držao ljestve kukurikavcu
na brž bolje
i drž nedaj principu
i sad
kad ovaj slomi kralješka nekoliko
bit će kriv
tko
ružmarin možda u cvatu
malo naherena slika pogubljenog a nepoznatog junaka
u čekaonici na petom katu
netko drugi
treći peti
osamstodevetnaesti
a da sam ovaj zapis počeo sa
kontraobavještajac dobio sračku
možda ne bih dalje morao ništa pisati
sve bi ostalo odmotano
sve bi se znalo i razgonetnulo
već na samom početku

ŠARENI REGISTRATOR I PUNA KUĆA NIĆEGA

šareni registrator registrira registrature
i kotrljajućih objekata registracije
u kući zvanj svaštara

pored kuće svaštare
ništara
u kojoj se jednom smrznuo muškarac
u čizmama od gume
a ne kakav divlji zec
il skoćimiš

KVANTNI SKOK NANOMETRA

kvantni skok nanometra kubičnog
poskoka otrova
bio bi dovoljan
za doći do cilja
kad isti ne bi bio toliko grozan
cilj
iluzioniranje
i slanje mozga na pašu je još
samo jedna vrsta bijega
od realnih formi
mogućnosti
odgovornosti
i realsamoljublja slave

MITOHONDRIJSKA EVA (ulomak iz romana)

Andrej se rodio točno u ponoć. Trudničke grčeve imala sam čitavih 48 sati. Tih je dva dana padala kiša bez prestanka i u istom ritmu, a ja sam ih prosjedila na kuhinjskom prozoru gledajući u veliki jumbo plakat nasuprot naše kuće kraj autobusnog stajališta. Do plakata je rastao grm divljeg šipka. Znam da nekad nije bilo stajališta ni prometnog znaka ni reklamnog panoa, ali grma se sjećam oduvijek. Sve ostalo niknulo je odjednom i postalo dio slike u mom prozoru. S reklamnog panoa smiješio mi se bradati drvosječa. Kad bi minuo grč u mom trbuhu i ja bih se osmjehnula njemu. U trapericama, žutoj vesti i velikim glomaznim cipelama podignuo je jednu nogu na panj. Nigdje nije pisalo da je drvosječa, ali njegova moderna pila jasno je govorila da je bradati s panoa drvosječa koji debla kolje pilom, uz osmeh i bez kapi znoja. Njegova je odjeća čista i nova, bez iverja i šumskog blata. Nakon samo jednog dana drvosječa i ja postali smo intimni u mojim mislima. On me bodrio pri svakom novom grču, a ja sam brisala rukavom spavačice prozor zamagljen od mojih mučeničkih uzdaha. Poželjela sam se uvući u njegov zagrljaj, ugmizati pod njegovo pazuhu i tamo izdisati bolove dok mi on svojom rukom strpljivo masira leđa. Zamišljala sam kako dijete koje sam radala pripada drvosječi, kako ga je on napravio, kako 23 kromosoma pripada njemu, a ne Ivanu. Zamišljala sam noć u kojoj je začeto naše dijete i budućnost koja je pred nama.

Moraš disati, govorio je Ivan svako malo navirujući kroz vrata kuhinje. Kad bi njegova glava nestala, bila sam mu beskrajno zahvalna što mene i drvosječju ostavlja na miru da šćemo ulicama vodeći naše dijete pod ruku, da jedemo kolače i ispijamo vrući čaj.

Drvosječa našem djetetu rashlađuje čaj, iz naših usta miriše kamilica, a jezici su nam opečeni od nestrpljivog srkanja. Dijete se hihoće jer drvosječi na bradi ostaje komadić kreme od šaum role koju ja otirem prstima, a zatim ih ližem. Ljubim ga u usne, on mi uzvraća poljubac. Slastičar misli kako smo sretna obitelj i otprača nas osmjehom.

Netko mi je mahao s autobusne stanice kroz gustu zavjesu kiše. Zrak koji je vonjao na željezo bio je pretežak da bih ga udahnula.

Moraš u bolnicu, rekao je Ivan i hladnim me dlanovima primio za ruke i odvojio od drvosječe.

Kad sam se probudila kiša je i dalje bijesno udarala o prozore bolničke sobe. U trbuhu više nisam imala dijete, ono je iz mene preselilo na mali željezni krevetac.

Sliči tvom ocu, rekla je majka nadstvođena nad djetetom. Bila je u novoj haljini i bez svoje pregače. Otac je nespretno i s nelagodom provirivao iza njenih leđa u želji da provjeri majčinu tvrdnju. U rukama je imao kutijicu s orhidejom. Jednaku kutijicu imao je i Ivan, svježije ošišan i s ranicom od brijanja na bradi. Majka, otac, Ivan, dijete i ja koja kao da sam tog trenutka sišla s vlaka u nepoznati grad, sa šavovima na medicini i bolnom maternicom, okružena ljudima iz čijih obraza pri poljupcu isparava miris željeza.

Po povratku kući majka je uselila k nama i preuzela kućanske poslove. Andrej je većinu dana spavao, a ona je ribala pećnicu, preslagivala ormare i prala prozore. Na Ivanove košulje prišla je svu dugmad koja je nedostajala, ulaštala i razdvojila zimsku obuću od ljetne, a na radijatore postavila kriške limuna i tanjuriće s vodom.

Prirodna dezinfekcija, ubija bakterije, ponavljala je svako malo.

Koru limuna ugurala je u krajeve perine i pod krevet. Trećeg joj je dana ponestalo ideja kamo da zadjene još jednu krišku limuna pa je njima svako malo trljala ruke.

Jesi li ti mene odmah zavoljela, pitala sam je.

Ništa se ne zavoli odmah, rekla je trljajući podlaktice limunom i ne dižući pogled. Hoćeš da upalim radio?

Dijete je spavalo na boku poduprto kilom brašna.

Da mu glava bude ljepšeg oblika, rekla je moja majka, kraljica citrusa, i pokušala pronaći stanicu s glazbom, na radiju iz kojeg je krčilo kao da ga ožima.

Zidni je sat glasno otkucavao sekunde. Pokušavala sam misliti na drvosječu s plakata, na njegovu oštru bradu i meku flanelsku košulju kroz koju osjećam njegovo čvrsto tijelo, ali nisam mogla. Dovukla bih ga s plakata u misli, ali on je ostajao papirnat i zaleđen, s raspadnutim dijelovima od kiše i rose, i s debelim šarama od flomastera koje su narisala djeca čekajući školski autobus.

Možda je majka moje misli o njemu zatrla kilom limuna.

Sedmog je dana otac došao po nju i odveo je kući. Na vratima se još jednom okrenula i pogledom prešla preko počišćene prašine,

popravljanog djetetovog popluna, oribanog sudopera. U rukama je imala smeće koje će iznesti pri izlasku i kratko umjesto pozdrava rekla: "To je to".

To je to, rečenica je koju je majka često ponavljala. To je to, nakon što su grobari lopatama poravnali rahlu zemlju na grobu bake koja je umrla u snu. To je to, nakon što je izašla iz ispovjedaonice uoči Uskrsa riješena tereta grijeha. To je to, patka je pečena i poslužena uz prilog od mladog krumpira, u tanjure koje koristimo nedjeljom. To je to, držeći u jednoj ruci četkicu, a u drugom otvorenom dlanu još krvav kutnjak koji je ispao zbog paradentozе. To je to, kad bismo pobrali zadnju jabuku i ubacili u drvenu bačvu u kojoj su već kipjele napola fermentirane i pobrane jabuke iz našeg voćnjaka. To je to, rekla je ugazivši u pseći izmet pri izlasku iz ambulante. To je to, otpraćajući me na vlak koji me odvezao na studij u grad. To je to, dopraćajući me po silasku s vlaka i odlukom da prekinem studij. To je to, nakon što je ujak pravomoćno osuđen jer je na nogostupu pregazio dječaka. To je to, kada je željezara kupila novi stroj za valjanje bešavnih cijevi i otvorila novi proizvodni pogon. To je to, ako je jutro osvanulo prekriveno snježnim omotačem i, to je to, dočim bi se na voćki u proljeće pojavili špičasti pupovi. To je to, ako je nestalo toaletnog papira. To je to, nakon prvih koraka susjedovog unuka i, to je to, godinama nakon, pri prvoj vožnji bicikla niz put uz koji je poredano susjedstvo bodrilo dječaka. To je to, ako je nestalo šibica za potpalu. To je to, vežući ocu kravatu u kvrgav i nelijep čvor za praznik rada. To je to, nakon što su kravatu izjeli moljci, a u nerazvezanom čvoru ostavili jajašca iz kojih su se naočigled, između majčinih prstiju, lijekali novi. To je to, nakon što su poharali ostatak zimske odjeće. To je to, nakon što su preselili u vreće s brašnom u ostavi. To je to, nabrusivši krojačke škare o kremen. To je to, nakon što je presušio potok, a strašan smrad pomiješao se s onim željeznim i, to je to, kad bi ubila žabu koja je zbog presahlog potoka zalutala u dvorišno jezerce za guske i tu kreketala u pauzi gušćjeg graktanja. To je to, namela bi žabu na lopaticu i prebacila preko ograde u dnu dvorišta kamo smo istresali pepeo. To je to, ako je otac hrcalo u hladovini krošnje, to je to, ako je otac loše spavao, to je to, nakon što bi mu ugrijala mlijeko s lipovim medom protiv nesanice. To je to, ako otac nije spavao već sedam dana i s natečenim kapcima tražio povod za svađu, to je to, nakon što bi svađa započela. To je to, po njezinom svršetku. To je to, gladila bi suknju na bokovima na probi kod krojačice,

to je to, zamatala bi je u bijelu plahtu i odlagala na najvišu policu ormara, to je to, preslagala bi usput štirkanе ručnike. To je to, nakon nastupa dječjeg zbora na proljetnom sajmu uz pljesak dlanova i orošenih očiju, ganuta djetetom koje se splelo u naklonu i palo pred publiku. To je to, rukujući se s Ivanom pri upoznavanju, to je to, odmah nakon što je Ivan otišao kući, to je to, razmatajući darove koje joj je donio i brižno slažući celofan u korice kuharice da se izravna, a potom odlažući žutu mašnu u kristalnu vazу u staklenoj vitrini. To je to, bila je rečenica kojom je moja majka otpraćala žalost, dočekivala radost, započinjala i svršavala posle.

To je to, rekla je i sjela s ocem u auto mislima već daleko od mene.

To je to, je poput točke na kraju rečenice

Lara Laura Gee (Zagreb)

NEMIR

moja je najveća imovina
prodana poput starog kauča
na nekoj od onih
dvorišnih rasprodaja
drvena klupa
kišom ispranih

ne smeta mi vlaga
ni hladnoća koja
probija kroz kaput

što se dogodilo
s mojim snovima

SAMO NOĆAS

Sjedni
moj je koža boje meda
pogledaj
kako mi se usne izvijaju u široki luk
dok te gledam
i smijem se
i budi oprezan
kad pokuša dotaknuti moju kosu
ona pada preko golog ramena
postajem opasna
zanosi me
naboj lovine
gledajući te kroz nišan
znam da
bojiš se dok me slušaš
kako se smijem raspojasano

zato upij
svaki pokret i ugriz
i zapamti
samo noćas

SAMO TITRAJ U VELIKOJ TAMI

Kakve bi stihove pisao Antun Branko Šimić da je poživio duže od svojih dvadeset i sedam godina? Kakve bi slike slikao Josip Račić da ga u njegovoj dvadeset trećoj godini nisu našli ustrijeljenog, one davne lipanjske subote, u hotelskoj sobi u Parizu?

Je li njihov pješčani sat unaprijed podešen tako da se sve što trebaju doživjeti i stvoriti dogodi u tom kratkom vremenu koje im je dano? Da u njemu bude sve rečeno, a sve boje s palete potrošene?

I jedan i drugi su minimalist, na slikarevoj paleti tek nekoliko prigušenih tonova svjetluca s tamne pozadine. Kod pjesnika riječi pažljivo odmjerene, škrte, kao s apotekarske vage.

I jednaka nemoć i osamljenost u velikoj tami, u kojoj tek tu i tamo bljesne neki osvijetljeni prozor.

Danima i satima šetala sam ispred Račićevog autoportreta u Modernoj galeriji u Zagrebu, zaljubljena i zadubljena u one blistave, užarene oči, karakterističan nagib glave, u mislima putovala sa skromnim litografskim naučnikom koji je iz savskih Horvata krenuo prema Berlinu i Minhenu da bi nestao u mraku velikog Pariza stigavši u svojoj dvadeset i trećoj godini do svoje posljednje stanice, hotelske sobe u kojoj je našao osamljeni kraj u okolnostima nikad do kraja razjašnjenim.

Iza njega ostalo je nešto crteža, slika i akvarela, koliko ih već mladost može stvoriti. I nekoliko pisama koja je pisao raznim institucijama u Hrvatskoj, ali i ocu, tražeći u svakom pismu „potporu“ da može nabaviti slikarski materijal, platiti sobu, da može nastaviti učiti slikarstvo i zadovoljiti strast koja ga je potpuno obuzela. Ona plamti iz svakog retka, praćena golemim poniženjem jer mora neprestano moliti.

Koliko ga je mogao shvatiti otac, skromni gostioničar koji je prodavao savski led da bi njegov Joža mogao učiti slikarstvo u ateljeima i akademijama Europe, spitičući se neprestano o bijedu, hladnoću i nerazumijevanje? Otud crnina kojom slika, otud tama u kojoj živi i koju nitko ni prije ni poslije nije učinio tako raskošnom i tako slojevitom.

A Šimić pak, od rane mladosti osjetljiv, boležljiv, svjestan toga da od „najprvijeg početka smrt koja je u njemu s njim raste“ u onih desetak godina piše nevjerojatne pjesme. Ljubav. Opomena. Hercegovina.

Pjesma o jednom brijegu. Smrt i ja.

Nalik kristalima, riječi savršeno odmjerene stvaraju i sliku i doživljaj, otvarajući i metafizičke i filozofske dvojbe na koje odgovora nema, tek užitak u ljepoti pitanja, u dubini slike izražene običnim krokiem, jednako snažne i univerzalne i gotovo sto godina nakon pjesnikove smrti.

I Šimić i Račić otišli naglo, ne dosegnuvši zapravo pravu i punu ljudsku zrelost. Minimalnim sredstvima izražavanja i jedan i drugi stvorili su nevjerojatno djelo, koje je po svojoj dubini i ljepoti teško spojivo s njihovom mladošću.

Pa se pitam, što je zapravo vrijeme? Ništa. Što je iskustvo? Ništa.

Sve je onaj Tinov neprolazni vapaj pred „zamračenom pučinom, i svodom koji ne čuje“, sve je ljudska potreba da krikne i ostavi za sobom trag prije nego što se „pređe u prah i u zvijezde“. A što je čovjek? I on je ništa.

Kratkotrajan titraj u velikoj tami u kojoj jednom sve nalazi svoj kraj. Ali u slučaju ovog pjesnika i slikara više je to od titraja. To je bljesak koji još uvijek traje.

IMAJU LI KUĆE DUŠU?

Jeste li ikada čuli da kuće imaju dušu?

Naša stara kuća na Otoku ju je imala. Često mi dođe u san, onakva kakvu je pamtim iz kasnih šezdesetih, u vrijeme mog djetinjstva, kad se svaka slika utisne u pamćenje, sa svakim detaljem i svakom sitnicom. I sad bih mogla opisati gdje se „na gornjem i donjem podu“ nalazilo ono malo sirotinjskog namještaja; špaher, stol, postelje, kantunali ...mirisi, zvuci i sjene po zidovima.

Ulazna vrata piturana tamno zelenom bojom, ispucanom i nagrizenom suncem i vjetrom. Na njih je nekada netko s unutarnje strane pričvrstio metalnu potkovicu, za sreću.

Pa, puno sreće nije donijela ... ptići su iz gnijezda odletjeli ranih šezdesetih noseći sa sobom svaki svoja očekivanja i svaki svoju bolest;

pohlepu, sebičnost i zavist, a godine koje su dolazile donijele su im izobilje svega, osim Božjeg blagoslova.

U vremenima kad su bili živi moji predragi dide Marin i baba Viktorija stara kuća je kao školjka bisernica u sebi čuvala priče.

O svetom Nikoli koji je tko zna kojim, samo njemu znanim putovima nosio na otok naranče i slikovnice za malu Editu. O anđelu čuvaru koji je u noćima punim bure sjedio na krovu i onako velik i zlatan branio nas „od svakoga zla“.

O ukusima babine manistre i brujeta koje kasnije više nikad i nigdje nisam uspjela pronaći, o mom malom pijatu od late, skalinama pred kućom, žamoru razgovora i pjesme kojima je u večernjim satima zvonio kameni dvor.

O grmu ružmarina kog je mama pred kućom posadila kad je došla na otok, a on se nekim čudom primio, prkosio godinama, obnovama i pregrađivanju, pa i dan danas stoji urastao u kamen, kao tajni znak čiju poruku samo ja razumijem. Da ne postoji cijena kojom se može platiti dobrota, odanost, čistoća, brižnost i uspomene.

Na zid iznad moje dječje postelje baba je objesila malo metalno raspelo, pocrnjelo od starosti, a sunce je crtajući čudne šare oživjelo lik Raspetoga, pa se meni onako maloj činilo kao da je prizor živ. Zadnji sam put u kuću ušla osamdesetih godina, prije nego što će je pokojni otac obnoviti. Prethodno je godinama stajala prazna, u oronulom stanju raspadanja i prašine, kao što to već biva kad život ode, i više nema dobre ruke da otvori prozor.

Stojeći tako usred donjeg poda na kom se sve urušilo, steglo mi se grlo od praznine i čežnje za babom i didom, i tada sam kao milost i kao dar, na istom starom mjestu ugledala onaj mali križ ispod kojeg me baba učila molitvu anđelu čuvaru.

Kao da me sve te godine čekao.

Skinula sam ga sa zida, poljubila i ponijela, i to je jedino što je ostalo od mog djetinjstva, istinska dragocjenost od koje se ne odvajam. Sve moje je u njemu. Svi moji najdražii u tom su malom raspelu. Kad ga pogledam, vidim njih i sve ono što u životu zaista vrijedi.

Rekla sam već da s vremena na vrijeme sanjam staru kuću.

Ali, nisu to lijepi snovi, ne znam zašto, ali u njima mi uvijek netko nepoznat prijeti, a ja bježim, sakrivam se i pokušavam odletjeti kroz prozor „gornjeg poda“, nekamo u nebo, u oblake. I tako, došla sam do odgovora. Da, kuće imaju dušu... a to je duša njihovih vlasnika.

Zato je stara kuća iz mog djetinjstva onako mirisala: na jednostavnost, dobrotu i ljubav. Kasnije kad su did i baba umrli, taj se miris nepovratno izgubio i nestao.

I mislim da to osim mene, nitko drugi nije primijetio. Kuća koja na istom mjestu danas stoji lijepo je obnovljena i površnim pogledom reklo bi se da je ista kao i nekad.

Ali nije... kad joj priđem, odmah osjetim da nešto nedostaje. Najvažnije. Nema onog mirisa. Ni duše, ni priče... ničega. Samo obična kuća.

GLEDAJUĆI U NOĆ - Povratak Filipa Latinovića (Ulomak)

I.

Nebo zapara zvižduk lokomotive dok je vlak polazio iz željezničke postaje ne mareći za greške voznog reda i kilometre oduzete tihoj hladnoći. Povratak kući Filipu se pričinjavao manje više sumornim nastavkom prošlih dana koje je proveo ratujući po zabitim bespućima od kojih je zadnje bilo ovo udaljeno i napušteno slavonsko selu gdje je vrijeme prolazilo u piću i kartanju, u natezanju s kojekakvim barabama, a tek se povremeno borilo i bdjelo.

Strah, dosada i prezir prema zbilji miješao se sa sumorno stisnutim uspomenama iz ranijeg života, uz fjuk vjetra nad ledinama i mjesečinom koja izdajnički obasjava šume, krovove kuća i ona izostala osjećanja koja dovode do nemilosrdne sljepoće zbog koje se čini da budućnosti nema pa je zato posve prirodno da su tada misli neuredne, a možda i nepotrebne. U ratu pamet je prva ubijena i ljudi obezglavljeni i zahvaćeni krvavom psihozom lako postaju bešćutna strašila dok život znade postati ružniji od ičega što se može zamisliti.

Smrzavajući se proteklih dana i sedmica na besmislenim mrtvim stražama sve je više vjerovao kako svijet nije ništa drugo nego iluzija sazidana od suvišnog beskraja riječi i slika koji samo nastoje zasjeniti zbilju. Ustvari tek ponekad, najviše onda kada bi se učestalo javile nesanice, Filipu je sve izgledalo kao dio potajne ali zakonite pripreme za smrt. Nebrojeno puta zamišljao je njezine velove kako mu dolaze iz treperavih daljina koje će kada umre, onako daleke i zagonetne prići bliže kako bi ga onkraj svega prekrile i riješile svih nedoumica, patnji i njihova ponavljanja.

Možda nelogično, ali sada kada je odlazio iz rata osjećanje da ga smrt zavodi nije jenjala već ga je prožela još jače onom sklerotičnom dubinom kakvu inače posjeduju stara prijateljstva gdje uspomene i zaborav podjednako tonu u podzemlje svijesti.

Putujući natrag u Zagreb, u grad gdje ga nitko ne čeka osim dugih dana samoće u kojima će ga prošlost, bio je siguran, ponovo pokušati prevariti, pitao se gdje su te izgubljene prilike koje bi mu sada pružile

barem kulisu zavičaja i mjesto na kojem može osluškiivati izgubljene stihove života. Sve se gubi i okreće u krugu začarana vrieska nagona i snoviđenja koji ga noću u izdaji sna pretvara u tamnu i neljudsku sjenu straha i bijesa, u sablasnu priliku koja se izgubila u mutnim opnama svijesti pa tada gotovo bolesnom strašću postaje otvorena prema slijeđenju smrti. Obasjan mjesečinom nalikuje lovcu i prati njezine tragove kako bi se hranio sablasnom ljepotom onih jedinstvenih slika iz svijeta mrtvih koje vladaju osjećanjem nepovratna gubitka.

Vlak stane pa onda nakon par minuta krene dalje vozeći preko umora koji nalikuje osušenom cvijeću pa ne trpi ništa više osim golog i jednostavnog ritma u uhu. Zvuk udara kao bubanj u noći hvatajući prvo svaku minutu, potom i sat, kako bi onda odjekivalo iz prošlog vremena u onom idućem podjednako jednolično. Vrijeme kao da se ritmički smanjivalo i Filipa obuže osjećanje kako se s njim i on sam smanjuje i nestaje u veličanstvenoj monotoniji daleko starijoj od života. Pokuša se oduprijeti toj hipnozi u kojoj sve smrtonosno slijedi jedno iz drugoga i sigurno vodi k nedoličnoj prevari sudbine.

Kako samo zavidi, pomisli sada, onima koji svoje nimalo vrijedne uspomene njeguju s narcisoidnom pažnjom iako pri tome uopće nije bitno to što nisu ništa doživjeli. Za takve je svaka zabluda jedinstvena. No oni ne bi ni čuli ove bubnjeve u noći i vraćali se kući bez osjećanja neke katarze, previdjeli bi i tajnu nijemoga poštovanja smrt pa bi im zato promaklo kako njezin dodir mijena sukes života. Umjesto toga vulgarno bi se i dalje zanosili tlapnjama budala i bili žrtve u igri prevaranata u sebi zdušno posvećeni nebrojenim besmislenim snovima o lakoj zaradi ili čežnji za krilom zanemarenih žena kao i nostalgiji prisutnoj u ispraznim pričama bivših prijatelja. Blago siromašnima duhom, njihovo je kraljevstvo nebesko.

Primijeti novine koje je netko ostavio na suprotnom sjedalu pa počne čitati. Osim o rat donosile su se vijesti o popularnim i nezaboravnim zabavama, potom se pisalo o temeljitom pijanstvo nekog lika u gluho doba noći koji se popeo na zvonik katedrale pa su ga skidali vatrogasci, i još koješta. Davale su se tu mjere i savjeti za opklade i igre slučaja, onda testovi karaktera što su ga oduvijek privlačili svojim smislom za apsurd. Na kraju su na red došla pitanja sreća i uspjeh ali i propast i smrt što se zbivaju posve neovisno od vidljivih stvari po onim linijama tankočutnih rubova nevidljivih planeta oko čijih mrva nastoje zaraditi proriceatelji i horoskopi. Odloži novine

razmišljajući da se već sutradan ogoli ispod svih riječi i toka svjetla mjesečine i zelenih zvijezda i tako unatoč hladnoći možda ipak dođe do onog sutona što osjeća kako ga nosi u sebi iako sve to moguće nema i ne poznaje poimanje ikakve svrhe.

Vani se iznad noći prostiralo ono isto nebo koje je prije volio sanjati. Oštrica svijetla blijede mjesečine obasjavala je svijet sjajnim orisom od kojeg se ništa i nitko ne može sakriti, pa ni onaj koji je promatra želeći pri tome da je pokriven noćnom tamom kako bi ostao nevidljiv. Izvadi čuturu i popije gutljaj domaće brlje. Piće peče u grlu i pali njegove kaotične misli i njihovo tajno pričešće sa odbjeglih sjenama koje su se mutno razlijevale po kupeu, klupama i hodniku vagona. Misli mu prekine komešanje. Neka krupna žena prolazila je hodnikom, a za njome se odmah pojavi i nizak muškarac od umora iskrivljena lica. Prođu. Filip se upita kamo se oni samo žure?

Možda se život napokon stvarno zatvorio oko njega, pomisli, pa pogleda kroz prozor. Pričini mu se kako jedna zvijezda ima lice uzeto od nekog blijedog djeteta koje je tog popodneva vidio kako se samo igralo na kućnom prozoru. S tog neba zajedno s mjesečinom dolaze klice onoga što kasnije kao samoća raste u svakome, zaključa umorno.

Nenadano Filipu znoj oblije tijelo. Sanjao je krupnu nepoznat ženu drhteći od čežnje za tim da joj pomamno ljubi dojke, da mu dodirnu grudi i obgrle ga svojom toplinom, nahrane njegovo htijenje i ubrzaju krv. Velika sjena one žene koja je prošla hodnikom tiho se vratila kako bi mu tako usnulom u usne utisnula treperavi noćni poljubac. Prvo ga obuže gruba radost, no ubrzo uzbuđenje u snu dostiglo je vrhunac. Sanjao je kako ludi i da više nije u vagonu na putu kući već da lebdi uzdignut iznad neba osjećajući se neopisivo slobodno. Ledeno trnje ubode ga u svaki dio tijela dok mu je dah bio vreo paleći sve oko sebe. Divlje sile općenja slomile su mu tijelo i svijest iscrpljujućim orgazmom pa se osjećao klonulim kao da više nije na ovom svijetu. Nenadano, probudi ga jezivi smijeh. Shvati da se smije on sam i da mu se pobrkao san sa javom.

Lokomotiva sad opet zazviždi i bubnjanje se nastavi. Bestidni mjesec i dalje je lomio oblake snagom lomače znatiželjno podižući svoju svjetlost iznad koprena mraka u kojima je noćni putnik i ne znajući i ne želeći u praznom kupeu zagrizao komad sjajne mjesečine. Iste one čije bljedilo prodire u dubine našeg duha i koja noćima sja čak i u izgubljenom konaku svih onih koji su ukleti povezujući ih

prikrivenim određenjem o najmanje dvostrukom srodstvu neba i podzemlja koje je nekad davno ovjereno nečistim inicijalom i čije se značenje danas uglavnom zaboravilo.

* * *

Zagrebački glavni kolodvor ukazao se rano u sivoj svjetlosti jutra. Zastave se kočepere na hladnom vjetru iako su već ispranih boja. Izade iz vlaka na peron sasvim nezainteresiran za sveprisutni nametljivi žagor mnoštva i rane nesputane misli koje vrcaju oštrom kratkoćom samo u doba oko osvita kako bi se potom izgubile s vjetrom u divljem kovitlacu između ulica, kuća i parkova. Čitav metež od bluda do čestitosti i prividnog uznesenja oduvijek se nejednako prostirao u prostranstvu grada što leži između gore i rijeke i preko nje, a tako je bilo i jutros. Događa se tu stvarna i zbrkana pobuna koja se tek donekle rasterećuje ovisno o voznom redu i poslovičnoj neprijatnosti službenog osoblja tvoreći neshvatljiv predio u kojem se nebrojeno puta cijeli inventar polusvijeta iznosi i miče ispred vrata grada.

Visoki i išarani zidovi zdanja s nečistim prozorima na kojima su zagonetni anagrami ispisani u prašini kao i tajni znakovi luralica ili prostačke zakletve probisvijeta, šibicari, poneko mrko lice s tjeralice koje nastoji uteći, djeca nevinih lica, punačke domaćice i radnici s borama na čelu, kondukteri neopranih ruku, osobe sklone kocki, ali i sve i svako drugi koji ovuda prolaze postaju nesuđenim svjedocima nestalnog iščekavanja koje se ovdje svakodnevno obnavlja.

Krijumčare se fatamrogane, nepodobne uspomene i misli opijene tamom umrlih vjekova, zločudne relikvije od starih kostiju, ljetopisi nezapamćenih apokalipsi, žamor sjenki uhvaćen tren prije no što ga je odnijela tmina, nepouzdana fotografije priviđenja u magli i trenuci nepažnje koji su pobjegli zaspalim majkama pa one kasnije polude misleći kako su im nestala djeca. Susreću se tu još gutači smrti, lakrdijaši, heroji samohvale, oni što su plaćeni da ispod krinke potkazuju, blagorjećivi prevaranti, ostavljeni ljubavnici, banalni makroi i svakakvi drugi svati okorjeli u svim vrstama nakaradnih zloća zbog kojih sve to skupa nalikuje posljednjem vašaru prije Sudnjeg dana, a para i dim lokomotiva to još pojačava.

Filip izade na trg kralja Tomislava. Zapuhne ga hladan vjetar s Medvednice što je neprijatno brijao lice grada prodirući sve do njegova

zidana skeleta kao i do krhkih ljudskih kostiju. On je donosio ledenu pokoru smrznutih dana o kojoj su bilješke pisali grobari i kasnije ih dostavljali gradskom magistratu sa spiskom umrlih od hladnoće.

Sjeverac ga na trenutak osokoli zbog reske opreke ustajalosti koja se bila osjetila na peronu. Njegovi koraci odzvanjali su usamljenim zvukom kojim zvoni glasna međe što tankom linijom razdvaja ravninu ceste od kristalnog zraka zime. Prođe preko trga pa se zaputi na Dolac gdje su gostionice radile već odrana.

U tamnom jutru kumice i trgovci tek su pristizali na plac pod zvonikom crkve sv. Marije. Nestvarna lakoća u kojoj pušeci u prste i cupakjući u čizmama po prljavom snijegu seoske žene nude smrznute plodove zemlje učini mu se kao nešto što će nestati zajedno s vjetrom i zvukom zvona koje je sada tuklo u tornju crkve. Zvonjava prestane no one su i dalje bile tu, kao i prije u djetinjstva što je nestalo zajedno s onom vedrinom koju je imalo.

Uđe u gostionicu s velikim staklenim prozorima. Kava ga razbudi a rakija ubrza krv. Sjedio je za stolom kojeg je voljela njegova pokojna majka i od kuda se pružao pogled na cijelu tržnicu a najprije na trg prodavača cvijeća. Sjećao se kako je tu u proljeće bilo prekrasnih boja i mirisa. Sada ga ipak još pusto mjesto podsjeti s tugom na majku. Na vijence i pseći lavež koji je odjekivao nedaleko usamljena seoskog groblja, na staklene poglede selskih baka ogrnutih crnim rupcima koje su i same ukočene jer slute smrt i sprovod njegove majke. Lijepe žene osuđene da živi i umre u razbijenim odrazima zbilje zbog čega je njezin lik ponekad djelovao tako nestvarno kao da je uistinu postajao tek zatočen u zjenici oka. Zamišljao ju je često kako onako tanka i prozirna nalik popodnevnoj sjeni i dalje brižno čuva svoje tajne kao da su u pitanju dragocjene stvari koje bi kada bi izgubile taj mistični veo nepoznatog pale i razbile se u tvrdoj stvarnosti. Nedostajala mu je njezina plahost, mekoća i tuga koju je godinama taložila u sebi.

Nesvjesno, moguće i iz očaja, ali sigurno nemajući drugih tako svetih trgova, sada je prvo došao tu i sjeo za njezin stol. Ostavila mu je u nasljeđe previše neodređenih praznina pa možda nikada neće znati što je zagonetka koju bi mogao riješiti a što je imaginarna predstava koja nema uporište u zbilji. Oca se nije sjećao niti je ona o njemu ikada pričala. Sjećao se sestre iz doba dok su bili malena djeca, igara u dvorištu, njihovih čestih lutanja po vrtovima i šupama gornjeg grada ali i obamrlosti u koju je upao nakon njezina iznenadna nestanka izgubivši

djelomično sposobnost za voljne pokrete. Sjedio je još neko vrijeme za stolom u tišini sa njih troje u svojim mislima osjećajući kako su mu u blizjedo pukotini zimskog jutra bliski tek oni kojih više nema.

Jutro se smračilo jer je vjetar donio tamne oblake čije sjene prekriju tržnicu dok su prve kapi ledene kiše pomiješane sa snijegom udarale u tlo. Mračni kotao nevremena potakne ga da brže krene kući prema Gornjem gradu. Svatko je sada na ulicama postao sudionikom u studenom potonuću pod oblacima stisnuta grada. Jasan odjek koraka izgubi se sada u vlažnom štropotu nevremena, isto kao i šapat molitve pogurena čovjeka na Kamenitim vratima. Svijeće tu trepere na vjetru dok se uokolo uzdiže vlaga. Prasak groma razdere unutarnji sluh i sve podsjeti na to da bogovi oluje vladaju ognjenim iskrama što s lakoćom vatrom režu koprene mraka. Odjekne i lavež maloga psa privezana za kolica brusača noževa koji se na brzinu također ovdje sklonio.

Prošavši dalje uroni u magiju u kojoj Gornji grad još spokojno sniva svoje snove unatoč hladnom kišnom jutru uz mliječna plinska svijetla što svojim žutim sjajem ne dopiru u širinu ulice. Filip zamakne iza ugla kao da je time prošao onkraj svijeta ostavivši iza sebe zvukove ulice, cio grad i sve njegove spomenike i sjećanja da nestanu u nepogodi kako bi potom i on nestao u njegovom pepelu i oslobodio dušu.

* * *

Dom je u nekim slučajevima svaka riječ koja opisujući to mjesto nema niti jednog slova za neku nedaću. Nesigurno u to uzdahne dok se ruho njegovih nemirnih osjećanja nastojalo pribitati među poznatim stvarima. Nelagodna potištenost da ga prošlost ovdje neminovno sustiže i nastoji zarobiti cijelog ga je obuzela. Pogleda policu na kojoj je stajala željezna statua čovjeka iz dvadeset i prvog stoljeća, načinjena davno od dijelova granate s ratišta na rijeci Soči iz Prvog svjetskog rata sada mu je ličila na neku modernu avet. Nekada je smatrao da konture krhotina što oponašaju ljudski lik raširenih ruku i nogu izražavajući snažnu vjeru u sutrašnjicu gdje će vladati neopisivo široka i napredna budućnost, a sada mu je ona ličila na mračno upozorenje o vječnom vraćanju istog. Nema spasa - kaže i taj idol opakog nauka što slavi prošlosti u kojoj je sve već odavno završeno.

Skine sa sebe prljavu uniformu kao da time odbacuje stare i sada nevidljive daljine a Zagreb i njegov dom učine mu se mjestom gdje će uskoro neupitno iščeznuti njegova duša bliska sa sjenama onih zauvijek ostalih u nestalom vremenu. Osjeti jaku potrebu da se opere. Šteta, pomisli, što ne vjeruje kao bi voda života što danas kaplje kao kiša koja vani lije mogla isprati kako nesreću tako i sve rane. Kad bi to bilo moguće onda bi time nestalo i osjećanje kako je lišen svog daljnje poslanja. Kupao se dugo zamišljajući kako mu dolazi odrješenje podjednako bez boli i bez radosti iz nekog dalekog beskrajnog prostora koji on ne može spoznati ali iz kojeg svijetlo zvijezda u miru silazi k njemu kako bi obasjala njegova sjećanja i strahovanja.

U polumraku sobe dok je ledena oluja jenjavala legne na krevet osjećajući se nemoćnim da ostane usredotočen na zbilju. Već zgrčen prije sna rukom dotakne lice mičući nevidljivi trun prašine s obraza.

Probudio se u času kada je dan već nestao u mladoj noći prepunoj naraslih sjena kuća, dok se preko neba razlijeva mjesečina nalik na veliku pjegu koja postoji kao zloguko obilježje na tami kozmičkog svoda. Ne bez snebivanja sjeti se kako mu se i prošle noći u kupeu vagona učinilo da mu je mjesečinu odasjala neka druga Luna čija noćna svjetlost duboko prodire u svaki pigment duše mijenjajući njezina svojstva sve dok ne bi postala prozirnom kao silueta. Tada bi zajedno s drugim sjenama zaplesala uz jednolično udaranje koje je postajalo sve brže i brže, a onda uz udar svjetla i groma, sve bi nestalo kao da nikad nije niti bilo i više nitko tada svoju vlastitu dušu ne bi mogao naći.

Filip pogleda kroz prozor i vidje kako u daljini stakleni tornjevi i neboderi Donjeg grada blistaju neprirodnim svijetlom u crvenilu noći kao paraziti horizonta što lažno oponašaju ona daleka vrata za koja se vjeruje kako stoje na kraju beskraj. Ulice Zagreba žuljaju u prvom mraku svaku usamljenu muku ispod ledena neba. Prelijeva se na njima gotovo narkotična opsjena protkana mjesečinom što u Filipu još više pojača osjećanje kako samo slijedi trag koji u krugovima vodi studen sve bliže središtu labirinta u njegovom srcu. Zbuni ga što ništa nije osjetio kada je dlan stavio na grudi. Nikakve titraje. Moguće je kako je srce tiho, pomisli, zbog šapata kojim on ponekad priča sam sa sobom kako bi time nadomjestio jednostavni i svakodnevni govor s nekim drugim.

Dah mu iznenada zastane u grudima i on zastenje, ne od boli već onako kao što ponekad znadu zatitrati i druge sjenovite varke kada se

prevare i pomisle da ih nitko ne prisluškuje. Nije vidio kako mu je sada sjena narasla na bjelini nekada nemilosrdnom lakoćom nabačena kreča po starim zidovima kuće. Prože ga mutna slutnja kao pred kišu, ona koja ponekad znade oduhoviti neposredno vidovitu čulnost, da ipak u kući nije sam. Filip se okrenu za svojom sjenom, a ona se pak istog trena nečujno smanji kako je ne bi čuo i primijetio, pri tome pazeći da se ne zaplete u paučinu što se nakupila u kutovima kuhinje na koju je sada kroz polumraku udarala mjesečina.

I pauk i mjesec sami od sebe stvaraju svoj svijet, jedan paučinom a drugi mjesečinom, tkanjima u koja se podjednako hvataju i muhe i duše da bi se njima potom nahranili njihovi tvorci i druge utvare. Osjetio je kako mu ruka prolazi dublje kroz tijelo kao da nastoji dotaknuti prsa njegove sjene i njezino tamno srce. Prije nego što ga je uspio dodirnuti ono zaplamt i pretvori se u prah nalik čudesnom pepelu o kojem ponekad pišu sastavljači drevnih kalendara kad govore o pokladnom spaljivanju nedaća, o smotri mladenki uoči posne Čiste srijede i magičnoj žutoj žabi koja može skočiti do mjesec i tamo se okupati u onoj nebeskoj vodi za koju se smatra da je izvor života. Zaprepашten Filip se sagne kako bi dohvatio pepeo, no na podu više nije bilo ničega, osim privida kojeg stvaraju svjetlo i tama. Prože ga je osjećaj hladnoće neosjetljive na toplinu zatvorenu među debelim zidovima kuće.

Možda ga opet varaju slutnje, pomisli, pa se spremi za izlazak kako ne bi i dalje upijao prazninu kuće. U zimi se na mrtve vrtove i oronule fasade lijepi noćni mrak stvarajući utisak kako grad zamire dok ulicama u tišini prolaze prilike noseći krabulje s likom vuka. Idu u čoporu. One skrivaju lica pred pogledom koji da se ne vidi njihova glad istovjetna ono velikoj gladi koja se povremenom pojavljuje ispod cijelog nebeskog svoda i utiče na svačiji život, na plimu i oseku, na godišnja doba i nevidljive pojave koje potvrđuje povezanost svega što je ovdje dole s onim što je tamo gore.

BALADA O JAMESU JOYCEU (Pula 1905.)

Riječi su sjene jeke što zvone kroz ulice prazne i snene,
u magli bliješti silueta arsenala i pečat zadnje luke
gdje duše oborene klate noć u pijanu zagrljaju pustom
sudbinom arene izmorene i od svih snova ostavljene
a krv kola bez radosti i doma, izgnana lica kopne a jezik
stenje zatečen u čudnoj vlasti ispod neba u divljini mijene.

Oči traže daleki grad iz mladih dana, dječaćku kolijevku sanja
jer ovdje utjeha je tek kletva manja umotana grijehom obećanja
a srce na vjetru svom ishodu leti, i samo još noćas udes kleti
čeka sputan u podvorstvu tamnom meštru, jer u osvitu oštru,
u progonu prema jutru sa plimom i svjetlom novog dana,
u kobnom hiru bez srama kad ptice uzlete i oblačno se nebo slama
sva će tuga i tama izići iz zvuka i slova i ostati kraj puta sama.

AMORE PHILOSOPHIAE PERENNIS

Čekam te tamo gdje svršavaju sve stvari
iste za sve ljude koje po svakom vremenu
cvijetaju ispod svijeta u skrivenom spomenu.
Nema tajne što se sreće od tog mjesta veće
niti htijenja jača kad ljubav nam riječ presiječe
da bi šapat bio bliže, gdje uistinu tek se u srcu stiže.
Slušam svjetlo koje sliku neba kroji, ono kaže
bitno je da se duša slaže, svoju da znade mjeru
u ljubav drugačije i ne možeš imat vjeru.

260 DANA (ulomak iz romana)

... Cijela slika bila je jezovita, a naš se strah povećao. Mislio sam da je to vrhunac straha. No, prevario sam se. I opet je nastala ta jezovita tišina, opet sekunda traje kao vječnost. Jedino što se može čuti je njihovo drhtanje tijela i naši brzi otkucaji srca. Ponekad se začuje tihi plač. Svakom sekundom, svakom minutom i satom bio sam u sve većem iščekivanju. Plašio sam se onoga što dolazi. Svake sekunde, minute, sata bio sam sve gladniji i žedniji. Neprestano sam, ne mareći za majčine suze, bol i strah, ponavljao: "Mama, gladan sam! Mama, žedan sam."

A ona, jadna, jecavim me glasom tješila kako ću dobiti sve, samo da se još malo strpim. Molila me da budem tih da nas oni „.....“ ne pobiju. Tako je ta agonija trajala satima i satima. Izgubio sam pojam o vremenu. Mislim da je prošlo dva dana. Više se ne bojim. Ili je glad nadjačala strah.

... Zabijam nokte po mami. Dovodim se do ludila... a onda me umire ta prokleta vrata pakla. Opet se otvaraju. Hvala Bogu, bacaju mog tatu u kocku i ja se bacam na njega... Još uvijek u suzama, ali sada radosnicama. Čvrsto ga stišćem znajući da ga boli, ali ne mogu si pomoći. U krvavu kožu bih mu se uvukao. Nisu ga ubili. Bilo je to takozvano lažno strjeljanje. To im je bio štos za zabavu, a ujedno i taktika da slome nas velike i opasne Ustaše. Uz grohot, smijeh i neka dobacivanja, zatvoriše vrata. Ja i dalje kao čičak ostajem na mome tati. I neka sporo prolazi vrijeme, i neka sam gladan i žedan, i neka me tuku... samo da mi tatu ostave...

.... Smrdi, baš jako smrdi. Ljudi, zidovi, pod... sve smrdi. Ta se kanta u uglu davno prelila. Sad ostaju samo govna koja istiskuju mokraću van i čine jednu odvratnu mješavinu. Čine otrov koji troši zrak. Neovisno o mokraći na podu, ljudi leže u njoj. Neki jer su nemoćni, a neki jer su se pomirili s tim, možda i sa svime što slijedi.

Jedino moja majka ne odustaje. Ne miri se ni sa čim. Majčinska ljubav prema djeci čini je nadčovjekom, čini je mojom super mamom. Svoje krvavo tijelo, slomljene lopatice od tupih udaraca kundakta i tandare prostire u mokraću kako bismo mi ležali na suhom. Ja i moja

mlađa sestra Helena imali smo sreću, bili smo najmlađi i bili smo mali, taman da se ugnijezdimo na mamu, a sestre i tata štitili su nas s bokova. Tata je uvijek bio zadnji, uvijek se trudio biti nad nama, a uvijek prvi za njih.

Neopisiv osjećaj ljubavi, a ipak nesigurnosti, koju osjećam u ovoj neopisivoj situaciji, mislim da je oko mene sve manje.

Ljudi kao da se pretvaraju u životinje. Vani je mirno. Gotovo da je sve stalo.

Dani se ponavljaju, slični užasni scenariji, lažna strjeljanja, premlaćivanje, a pogrдне riječi i njihove šale postale su normalne. Čuješ i ne čuješ..

Eenea Hotić (Banjaluka)

MJESEČEVA NEVJESTA

Mjesec mi ruku pruži jedne noći
i upita me da l' ću za njeg' poći?

Njegova srebrna ruka prstima
obavila moje, pa sad dišemo
udvoje.

Pogled mi novu odjeću dade,
u te oči i rijeke i mora
i sve, baš sve stade.
Čvrsti mi zagrljaj dade.

Od mirisa noći
te lavande duše,
ostah bez daha i
ni riječi izustiti
ne mogoh... od nemoći.

Riječ iz grla krenu,
ali sunce je prenu!

On nikada neće znati
da sam mu zvijezde mogla dati,
pa kao zalutali Odisej
nebom plovi.
Dok ga paučina zore ne ulovi!

Mišo Hrnjak (Balaton, Mađarska)

JEDNOM

Jednom kad umrem, prijatelji moji
Nađite grobara što ne radi previše
Ali niti ne stoji.

Dajte mu novaca, i bocu vina
I nek iskopa grob što diše.

Jer trebat će mi mjesta, ako mi se digne,
Ili ako trebam nešto a zapišem.
Možda bi neka htjela leć uz mene,
Neka kopa plitko, neka kopa u širine.

Neka se ne trudi, ne previše.
Neka obriše znoj i popije vina, i neka kaže:
Bio je dobar lik, evo mu ambalaže.

I neka mi ukopa bocu, dvije,
Jer trebat će mi kasnije.

Samo neka je mjesta i malo svjetla
Ako treba nešto da zapišem.
I vina, i lijepog društva, ako mi se digne.

Nek kopa plitko, nek kopa u širine.

Pa kad padnu kiše, i snijeg
Snijeg od srca, ja, i Willie moj frend,
Pričat ćemo svašta, postaviti stvar
Otići na nebesku gažu i svaki drugi kvar.

Božica Jelušić (Đurđevac)

ONO POLJE MAK

Ono polje maka, gdje se nismo sreli,
Taj grimiz što poput poljupca procvjeta...
Ko razbijen kamen, podne dan razdijeli:
Rastaju se duše u vrelini ljeta.
Prekonoć se sruši zamišljeno zdanje.
Poput ljuski šušte riječi bez suštine.
Odlazi sva nježnost u nepostojanje;
Nakovanj u uhu, vrtlog od crnine.
Svuda je praznina, gdje te oko traži:
Sve narušen razmjer i pogriješan ustroj.
Samo vjetar pirne da čelo razblaži,
Češljugar se javi u živici gustoj.
Preljeva se voda u krčagu strtom,
I vremena treba čovjeku da shvati:
Ti si kao voćka, nespojena s vrtom,
Da uzeti ne znaš i ne možeš dati.

JUŽNE VIJESTI

Stižu južne vijesti, izgužvano plavo,
Da ni za kim more ne žali ni tuži.
Ma kuda mi pošli, da je moru pravo,
S čempresima opet ljubi se i druži.
Stižu glasi s juga da je sve u redu,
Uskoro zbog bure učvrstit će šarke.
Još se smokve suše, spremaju u medu,
I na molu vjetar ljulja prazne barke.
Zori grozd i slador ne treba mu tuđi;
Pravi okus usta znaju prepoznati.
Od sparine cvrčci postaju sve luđi,
K dubini se tamnoj školjka ne povrati.
Javljaju da svi su nedjeljom na misi,

Ili u blizini zvonika i zvona.
Ko zastava ljeta bijeli lancun visi,
Ne pita se nitko gdje su on i ona.
Sve je posve dobro, kad je jednostavno.
Neki pamte nježnost ili lijepu gestu.
Stvari dođu, odu, ne završe slavno,
Ali strane svijeta ostanu na mjestu.

POHVALA NEVIDLJIVOSTI

Onima koji gledaju "kroz mene"
Iz nekog razloga danas volim to neviđenje.
Što se ne srećemo često, niti vas sresti neću.
Ne marim brbljanje pusto, ne volim iznenađenje,
Niti za svoju tamu baš trebam vašu svijeću.
Sviđa mi se da bude tako, kako je bilo:
Povremeno na vrata da zagrebe vaš nokat.
A u slobodno vrijeme da orah pada u krilo,
I da me dobro vidi ribizl zreo i okat!
Iz nekog gušta želim za stalno dobiti voljno:
Da me iz svake službe otpuste šefovi strogi.
Svoje dane da trošim potpuno proizvoljno,
Kunjajući u hladu, mirna ko indijski yogi.
Zaljubiti se neću sada ni ubuduće.
Nalikovat ću grani koja se k zemlji svija.
Prozore ću otvorit, ostat ću sama kod kuće.
Nevidljivost je meni s razlogom najmilija.

MILOST MILOVANJA

Dan nosi miris kajsija u skutu.
Uzvrća suton parfemom otave.
Jezero razvlači sjenilo u kutu,
I pada kapak vrh rosne enklave.
Na rubu plavila napinje se jedro.
Kroz rebrenice britva svjetla sine.

Rasanjena ruka i svileni bedro.
Milost milovanja, dragost blizine.

DRAVSKI TESTAMENT

Meni riblje bratstvo, šušlav šaš i trska,
meni miris mulja i vlasasta resa;
kad sunčeva svjetlost zjenicu isprska
i toče se žito i med sa nebesa.
Meni dan kraj rijeke, nit tankoga dima,
purpur što se zlati čaplji ispod vrata.
I zuj sretnih pčela među korovima,
šaka zrelog šipka, ljepšeg od granata.
Meni cijela rijeka, ko miraz i leno,
zavičajna žila što u noći kuca.
Mjesec u njoj čuva zlato taloženo,
dok krijesnica bezbroj u travi svjetluca.
Svima sve što žele, samo rijeku meni,
bez žiga i šare na nebeskom svitku.
Kad mi u snu bršljan kičmu ozeleni,
vjerovat ću, braćo, da sam na dobitku!

ČITAJUĆI AHMATOVU (ŠAPAT ZIMSKOG ZIMZELENA)

Šapat se zimskog zimzelena raširi
Šikarom i šumarkom, gdje stopala utonu.
Zadnji dan godine...Ruka se s rukom izmiri,
U štropotu i pari, na sutonjem peronu.
Grad proždire bjelinu, šireći crnilo sipe.
Dimovi, čađa, vonj masti i truleži posvuda.
Poželjet će se zemlja i studeni i škripe,
Tamo po pustopolju, gdje zečji trag vrluda.
Ružnoća posvudašnja, dosada i čemernost;
Stvari skupljane brižno izgubile su vrijednost.
Ali kad duši stvarno dojadi prekomjernost,
I ti ćeš možda mene željet ko snježnu čednost

VJETROVITO POTKROVLJE

Sve što potkrovlje skriva, trijumf je krša:
Sova i šišmiši stalno igraju istu dramu.
Al' iza vrata vreba od paučine vrša,
Vukući duše ko ribe u plavičastu tamu.

Potkrovlje pucka i šuška, propada slavno.
Nevidljiv prst se hvata pljesnive rukavice.
Suhe iglice bora prekrile su odavno
Izgužvan žuti papir, siv kostur vjeverice.

Vjetrovito je gore, gotovo nevoljan bivaš
Carstvo gdje zadah i uzdah žive *da uznemiriš.
No, obećanu šutnju škripom brave raskivaš;
Što je na dnu spirale kad u grotlo zaviriš?

I premda tjeme bridi, čežnja te osokoli
Otkriti prostor što mami ushitom i rugobom.
Ne boj se, samo uđi! Ja sam taj kip od soli
Koji se u čas krivi okrenuo za tobom.

DANAS

Taj dan je danas* i nema drugog dana,
Da svučesh staru kožu poput zmijskoga pretka.
Da osvane u tebi knjiga nerazlistana,
O ljubavi, gdje uvijek počinješ ispočetka.
Taj dan je kao čekić što o nakovanj tuče,
Da ti iskuje oklop protiv podzemne boli.
I kroz paprat otvori put do utihle kuće,
Gdje grom u jednom prasku jelu raskoli.
Samo taj dan je nabor u plaštu pelegrina,
Iz koga hostije sipe i lijepe se za nepca.
Odjednom se u tebi zatvara raspuklina,
I postojanje biva glatko ko čelo slijepca.
Povjeruj tome danu i srce mu povjeri;

Nad starim krovom sporo diže se krasopis dima.
Što nevolja obeća, nikad ne iznevjeri:
Danas gubiti učiš, sam i jednak sa svima.

Enes Kišević (Zagreb)

BRZO SE SAKRIJ U MENE

Brzo se sakrij u mene.
Ja ću se u tebe skriti,
Da ne znam tko sam ja,
Da ne znaš tko si ti.

Sva se u mene zavuci,
Vani se zima sprema,
To smrt nas naša traži,
I vidi da nas nema.

PRISUTAN KAO SVJETLOST BEZ GLASA

Samo da se uz tebe budim,
meni na svijetu ne treba više.
Da svaku tvoju mijenu slutim,
da zrak u tvojoj blizini dišem.

Samo da tiho uz tebe šutim
prisutan kao svjetlost bez glasa.
I da ti oči očima ćutim,
kao da ću te izgubiti, sada, ovoga časa.

SIJEDA DJECA

Sve sto čovjek stvori
to još se sagraditi može
ali oni ruše i ono
što ti si stvorio, Bože.

Podijelili su i Tebe
da lakše vladaju nama.

O, kad bi mogli i zrak bi
sapeli granicama.

Kako je čovjek mali
kako zarastao u mržnji,
a grana ruža miriši
i ruci koja ju skrši.

Kako plakao nebih
ta puklo bi srce i svecu
kada vidim da Majke na svijet
rađaju sijedu djecu.

Za kakav mir mi je ginut
kad mir oduvijek postoji
on bi se sada čuo
da ne zveckate oružjem svojim.

Za koju mi zemlju je pasti
kad ja sav pripadam zemlji.
I sve nedužne žrtve
sahranjene su u meni.

KORIJEN S KRILIMA

Dugo sam letio u prazno.
Treba na zemlju stati.
Uspravno iz nje rasti.
Uspravno umirati.

Ptice su šumi krila,
a šuma pticama korijen.
List ne leti od sebe,
on biva olujom gonjen.

Pod zemljom i u zraku
u isti mah drveće živi.

Drvo je most što diše
između mrtvih i živih.

I kada ogole grane,
cvrkut ih zazeleni.
Ja ništa rekao nisam:
to jasan šumi u meni.

PA TO JE KRASNO

Vani su padali pijanci
umjesto snijega.
Bio je siječanj, ili januar?
Ne sjećam se više.
Pozvan u tuđi stan
sjedim u njezinoj sobi bez svjetla,
ona u opasnoj dobi,
a ja poput pijetla,
pričam joj pjesme.
Ona se divila:
bedrima, dojnama, kukovima...
Svim svojim sokovima,
ona se divila mojim stihekima,
a ja sam pio vinjak.
I jedino što je znala reći:
- Pa to je krasno.
I meni je sve bilo jasno.
I užasno. I strašno. I žao.
I sva bih blaga dao
da mi se vrata riječi
što sam joj reko,
ali bilo je već kasno.
Ona je ležala pored kamina,
i kao da se kaje,
rumena od vatre vina
plakala je.
I ne hoteći, griješila je

milujući jastuk,
misleći pritom da sam vuk
koji će skočiti,
a ja sam bio pozvan,
ako se ne varam,
u ovaj stan tek nešto popiti.
I sjedio sam potpuno miran.
Dosada je glodala tišinu.
Vatra se jarcala u kaminu...
A ona je pričala o svojoj mački,
i o ludnici u diskaću,
i o nekom crnom mladiću
koji ima kola i deset milijuna na knjižici...

I meni je sad stvarno
sve bilo jasno,
i rekao sam djevojčici:
- Pa to je krasno.
To je, zaista, krasno.

I otišao sam padajući
sa snijegom po ulici.

A to je, zaista, krasno!

BEZ MENE

U vrijeme kad nisam ni slutio čovjeku
moja sjena je bez mene
plivala uz rijeku.
Živio sam u očima svih sretnih susreta
hranio svjetlost ovoga svijeta,
bio sam u svima
ljubavima, usnama, dodirima
u snovima...
i smrt je bila predamnom manja
skamenjena od čekanja...

SAN BEZ SNIVAČA

Iza mene neće ostati
čak ni tuga.
Osmijeh će ko duga
nadvit se iznad plača.
Iza mene će ostati
samo san
koji se neće moći sjetiti
Ni svog snivača.

ŽIVOTINJE KOJE MI IZRANJAJU SAN

U onim nekim posebnim, teško odgonetljivim razdobljima ljudskog spavanja, događa se katkad da pojedine životinje ulaze čovjeku u san.

U san među prvima i vrlo rado ulaze konji - ta veličanstvena uobličjenja navodno strasti duše, kako ih to voli opisati najveći broj tumačenja. Potom na red dolaze arhezoe – poput zmija - ili pak strahotne životinje iz pretpovijesti čovječanstva - poput sabljastog tigra. A nerijetko se unutra zatječu i posve prizemne životinje, poput mačaka i osobito pasa, koje prema istim tumačenjima znače privrženost, odanost duše - možda kvintesenciji iz koje su sačinjeni.

Njihovo povremeno javljanje u snu ne izaziva nikad neko posebno zaprepaštenje, ili pak gnušanje. Eventualno jedino čuđenje, to što su ušli i prisutni su na ,drugom' mjestu - te otud znaju zadavati muke nevičnim tumačima. No ipak, sve te životinje imaju svoj pandan u stvarnosti. One raspolazu svojim sigurnim korelatima u - kolebljivom, doduše, ali ipak - kakvom-takvom ovostranom svijetu realiteta. Utoliko i njihovo tumačenje uvijek ima točku s koje može krenuti, onu nemirnu ali postojeću poziciju njihovih prirodnih osobina.

No, poznato je također da postoje i životinje koje su isključivo proizvodi sanjanja, nestvarne izlučevine neopipljivih procesa. One su tvorevine sačinjene od podvezica vučenih i spajanih prema sličnosti ili prema bliskosti, te kao takve tek puki utvarni izdanci ili pipci nečega... što nadire... kroz naše međustanične moždane šupljine, i što ondje od te međutvari gradi neobične nedodjelane međulikove i međuoblike, a među njima i čudne, kao stalno odnekud izostavljane, beskonačne međuživotinjske nizove... Iz njih pak... izranjaju ponekad lagano i bezglasno doplovljavaju pred nas njihovi raskvašeni kalupi, i poslaguju se polako uokrug kao kakav strašni otpadak, kao niotkud naplavina.

Od tih ,još-ne' životinja a ,više -ne' sablasti, imade ih nekolicina što su u dio dopale i meni. Posljedica je to nekog nedokučivog izbora – ili nesretnog slučaja – a namijenjene su mi ili kao zadaća, ili kao nekakva prozivka, ili kao neka predrasuda s kojom se trebam izboriti.

Osjećam ogromnu nesklonost prema ideji da im nadjevam njihova posebna imena, no

istodobno, da bih im na bilo koji način prišla i s njima se... suočila... moram ih... nekako nazvati. Moram ih, nažalost, nekako osloviti, i time ih bar djelomice opostojiti. I tako, premda nevoljko i na rubu strpljenja, uvodim ta ne-stvorenja ovamo, i za prvo od njih, kažem, eto, 'grisica'. Njezini ulašteni, sjajni, šiljati i ogrličasto raspoređeni zubići hitaju uvijek za jedan njezin pedalj ispred nje, navikli, očigledno, da ne znaju stati.

Njezino vitko, jednako sjajno, dugačko smeđe tijelo služi joj da bi prepoznala i najslabiji nečiji neoprez, i najn propust, i najnevažnije posrtaje. Da bi tu običnu malu nepažnju ovo tijelo nagradilo redovno, bez neke vidljive pristranosti ali i bez izuzeća, svojim čuvenim bestežinsko-smrtonosnim skokom - on nikad ne završava u prazno! Opasna je, ali i nije. Prvo, poznato je kud smjera. Uvijek i jedino njezin su cilj vrat, potiljak, grlo, i poglavito vratna žila. Nikad ne napada noću, uvijek s leđa. Drugo, njezin napad nije nikad posve nepredvidljiv: čovjek se zato stalno, makar iskosa, treba za sobom ogledavati, a povremeno je od koristi i intuicija... U najgorem slučaju, kad zakažu refleksi, slijedi ujed: no sve dok se o ujed ne objesi i tijelo, postoji šansa da se s bolnoga mjesta otrese tisuće malih zubatih umiranja. Nakon toga to mjesto još samo neugodno paluca, potom hladi... Treće, ona je živa, topla, i u svako doba s njom se može uhvatiti u koštac.

No što, međutim, reći na sljedeće obličje s ovog popisa, na jednorukog i podrugljivog, pougljenog i zlobno zamašćenog crnog, 'svagarna'. On čak i u snu stoji iza dvostrukog staklenog zaslona, nedodirljiv i donekle nepomičan. Čući na nečem što bi mogla biti stara grana, a mogao bi biti i dirigentski prutić, te neprekidno neprekidno s onu stranu prozorskoga okna zuri ovamo, unutra, u 'odaju' ili 'sobu'. Jednog oka nema. Drugim, plastifi ciranim žuto-smeđim pretpotopnim jantaron, s vremena na vrijeme podrugljivo zatrepće i žmirka. Da nije toga, djelovao bi kao kobna ali neškodljiva punjena ptica. On nikada ne spava. Jantar nikada ne zaklapa. Može se doslovce opipati kako 'ne skida oka'. Ujutro, kad se probudim, na nekim sam mjestima ljepljiva. Već dvaput po zidovima sam naišla na sasušenu kapljicu neke nepoznate smolaste izlučevine, neobjašnjiva podrijetla. Za razliku od grisice koja uvijek napada s leđa, svagarn odnaprijeda nikad ne uzmiče, te je tako svatko s njim suočen posvuda i svugdje.

Nadalje, bilo bi neprilično ne spomenuti još jedno zvijere s ovog, načelno beskonačnog te zato tako teško sročivog popisa. Riječ je o

neuglednu mješancu između krmeta, euglene i lignje, koji povremeno promiče podom od ruba ormara do noge od stola. S obzirom na urođenu tromu sluzavost kreće se zapravo veoma brzo, snažni zamasa svoga repićabiča. Ovdje treba zaista dobro napregnuti čulo vida: taj stvor se izvanredno uspješno prikriva na svakoj vrsti poda, a naročito ga je teško primijetiti na kamenim taraco-površinama, čak i kad se radi o betonskoj imitaciji. Na takvim podovima u početku se, više osjeća no vidi, neko neodređeno mrđanje, flekice poda ionako imaju običaj plesati pred očima. Da je riječ o ‚ligvanju‘, najbolje ćemo znati po neodgodivoj potrebi da iz tog micanja poda pokušamo sažeti neki lik, po porivu da posložimo u tjelesnu formu neuhvatljivi ples flekica. Pritom se obavezno javlja neprestani poticaj na povraćanje, praćen nezaustavljivom hranidbeno-crijevno-ekskrementnom (dakle nipošto ne spiritualno-sakramentnom) mučninom.

Ako je, dakle, namjena grisice ujed i krvarenje, a svagarna pak strah i sjećanje, ulogu te treće životinje ne vidim nego u izazivanju gađenja. Time se neugodno škakljanje u predjelu probavnog trakta povezuje izravno s poljuljanim stabilitetom u predjelu glave, čemu bi bilo uputno pridati dužnu pažnju. U snu, dobro pazim da to ljigavo stvorenje ne bih ni slučajno dirnula, a kamoli na njega, ne daj Bože, nagazila. Stanem li na njega, moglo bi doći do takvog propadanja koje više ne bi moglo završiti jednostavnim uobičajenim buđenjem. Zato ligvanja, iako to na prvi pogled tako ne izgleda, smatram najopasnijim od posjetitelja.

JE LI BITNO POŠTAREVO MIŠLJENJE

„A ja ću staviti češer na svoj vibrator tako da imam pravi Božić.“

*Bette Midler u ulozi Bobbie Markowitz
iz filma Stepfordske supruge*

– Četrdeset sedam... Nadolazećeg ljeta navršit ću jebenih četrdeset sedam godina... Ne mogu vjerovati da je i do toga došlo. – Izustila je Linda netom nakon orgazma kojeg si je priuštila dildom.

Linda je bila žena koja je, kako je bivala starijom, radije odabirala dildo nego kurac, ističući da je razlika među njima ta što je dildo uvijek dignut.

Poštar joj ga je dostavio na kućnu adresu dva dana nakon što ga je naručila iz Web sex shopa Eros.hr. Dok je potpisivala preuzimanje pošiljke, poluraščupana i u kućnoj haljini, bila je sigurna da poštar zna što dostavlja. No, živo joj se fućkalo što poštar misli.

Da je istu stvar naručila pred dvadesetak godina, bilo bi joj iznimno važno da ju poštar ne "otkrije". Stoga bi pošiljku preuzela sramežljivo. Možda bi se, čak, potrudila nabaciti neko svetomarijansko držanje, ili imati nevin, nježan, antiopscen glasić.

Da se to, pak, dogodilo pred desetak godina, u njenim tridesetima, vjerojatno bi uzbuđeno čekala pred vratima. Trudila bi se promatrati poštareve pokrete, ton glasa, pogoditi o čemu razmišlja. Zanimalo bi ju je li poštar pomalo napaljen. Želi li joj dati do znanja da je danas spreman izvršiti sve što može i jedan običan dildo, pa i više.

Želi li joj ponuditi svoje tijelo u zamjenu za dildo, smatrajući njezinu kupnju izuzetno seksipilnom. Ili je, možda, znatiželjan na koji će način vlasnica konzumirati novokupljeni predmet, htijući ju promatrati prilikom prvog konzumiranja.

Naposlijetku joj se i pridružiti u pokušaju spašavanja dostojanstva svih muškaraca svijeta pri nadmetanju s predmetom i dokazivanju da je sprava, ipak, nemjerljiva s čovjekom. Ili će, ako je dobar čovjek, onako dobar u duši, pomisliti da je kupnja dilda posve ljudski čin. Jer

kao što je Bog stvorio čovjeka, tako je i čovjek stvorio dildo. Pa je dozvoljeno upravljanje stvorenim iz koristi.

No, kad je prije tri mjeseca, u svojoj četrdesetšestoj, Linda otvorila vrata poštaru, znala je samo da ga se želi čim prije riješiti. Potpisala je papir, uzela kutiju ni ne pogledavši poštara i nervozno zalupila vratima. Očito da žena s godinama postane indolentna na poštareva mišljenja.

Pri pretraživanju web kataloga u utorak, dvoumila se između Crystal Clear Medium dilda i onoga nazvanoga European Lover. Prvi je, iako medium veličine, dug bio devetnaest i pol centimetara te promjera četiri centimetra. - Te današnje proporcije uistinu su zadivljujuće - razmišljala je Linda pitajući se jesu li i penisi s godinama postali veći.

Crystal Medium dildo koštao je 195 kn. Bio je na sniženju. U tekstu pored fotografije opisan je kao "jelly dildo s izraženim venama, fleksibilan, s prijanjajućom bazom". Drugi, European Lover, bio je još duži. Imao 24 cm i koštao 199 kn, također na sniženju. U njegovom opisu pisalo je: "Realistični dildo izrađen od mekanog materijala koji lako klizi. Ovaj je dildo miljenik mnogih žena – saznajte zašto." S obzirom na toliko sniženih cijena seksualnih pomagala, Linda ipak nije pomislila da je Hrvatska seksualno progresivna zemlja.

Prednost je dala drugome dildu zbog prirodne boje i zato što je pri vrhu bio uži. Smatrala je da će tako dužinom moći kontrolirati širinu, što joj se činilo praktičnim. Jednako tako, boja kože imala je prednost jer je voljela zamišljati da u nju ulazi pravi kurac, a ne neki zeleni vanzemaljac ili crni vrag (iako ovo s vragom i ne zvuči tako loše). Tu su još bili i Latin Lover Dildo, zatim Porno Star Dildo, Sex Talent Dolphin Dildo itd. Iako u različitim i pomalo smiješnim bojama, svi su po sebi imali izražene žile. Žile kakve pravi kurčevi često nemaju. Zapravo, ne sjeća se da je ikad vidjela kurac s vrlo izraženim žilama. - Možda bi bodybuilderski kurac bio takav? - pitala se. Kakogod, voljela je lagano izražene žile, gdje god one na muškarcu bile. Žile su za nju bile odraz muževnosti, snage, svježeg kolanja krvotoka.

Svršila je brzo i snažno. Ne samo zato što, nakon susreta s redateljem Armandom, pet dana nije masturbirala, već i stoga što je od njega pokupila gljivice pa ju je to dodatno stimuliralo.

Pri svršavanju ju je ponekad palilo biti glasnom, iz neke nedorečene primisli da uvijek negdje blizu postoji neki ostarjeli ili adolescentski pišonja kojem će se dignuti na njene uzdisaje, ako ne i

prvoklasni frajer koji će na te zvukove otići do kraja. Kakogod, nakon orgazma bi se, radi tog svog glasnog uzdisanja, osjećala poput stare kurvetine koja je na pola minute dala maha svojoj predsenilnoj gluposti.

– Predsenilnoj, baš – smijala se svojoj dosjetki perući ruke. Smisao za ironični humor bar joj je djelomično odvrćao misli od tuge izazvane svakim pogledom na vlastito tijelo koje je počelo gubiti na elastičnosti. Jer još do nedavno bila je lijepa. Kao da je bilo jučer. Ali starenje se maločime može prekriti. I tek dok ti tijelo ne ostari, ne znaš cijeniti tijelo koje si nekad imala. I sve bi dala da možeš vratiti vrijeme, da se, barem na par sati, vidiš u onom izdanju koje je nekad bilo sastavni dio tebe. Ali ta se, naizgled jednostavna i tvoja stvar, sada čini poput nestvarne utopije.

– I zašto ja uopće koristim ovaj glupi dildo? – srdito je mrmljala navlačeći na sebe gaćice i pidžamu. – Pa zato jer mi je prijatelj broj jedan prije mjesec dana poklonio herpes na pički, a prijatelj broj dva, taman nakon što sam izliječila herpes, posijao kandidu! Tko mi je kriv? Pa sama sam si kriva, naravno! Tko mi je kriv što se ševim svaka dva tjedna s drugim tipom u ovim jebenim godinama? Tko mi je kriv što nemam stalnog partnera? Tko mi je kriv što se moja, već pomalo obješena pička, još uvijek vlaži i što donekle izgledam za svoje godine? Neka sve ide u pičku materinu!

Duboko u sebi znala je da joj suprug ne treba i da su ju upravo ti njeni jebači održali donekle poželjnom do ovih, za ženu posljednjih na seksualno-osvajačkom polju, godina te da bi, da je imala supruga i djecu, to razdoblje završilo nekoliko godina ranije.

Seks s Armandom prije pet dana bio je uzbudljiv, na trenutke nježan, u globali vrlo stimulativan, s dosta razgovora tijekom. Moglo bi se reći da se malo i zaljubila. No, zadnje na što je mislila seksajući se bez kondoma, vražja je kandida.

Sad opet u ponedjeljak do ginića, pa se vrzmati po ljekarnama! Kao da nemam dovoljno posla u redakciji i u stanu! Ti jebeni muškarci! Imaju sve vražje bakterije na tim kurčevima, ali njima ne bude ništa! Spavaju mirno, bez brige. A ja ludim već dva dana od silnog svraba tamo dolje, hoću si vaginu iščupati! – mrmljala je.

Ugasila je noćnu lampicu. Prije nego je utonula u san, podsvjesno je znala da, kakvi god da jesu, frajeri su ipak frajeri. Znala je da će ih, bez obzira na trenutno stanje, ponovno poželjeti. Jer imaju kulersku snagu

kakvu žene nikad neće imati. Imaju inteligenciju bezosjećajnosti. Ono čime pune sve neobavezne praznine bez puno kompliciranja.

Trznula se nakon pet minuta, upalila noćnu lampicu, i, naprežući oči, unijela se u budilicu. Lice joj je poprimilo zabrinutu grimasu dok je izustila:

– Ma ne mogu vjerovati! Čeka me samo dva sata spavanja! Majko božja, spasi me! Ako ne to, onda mi bar podari muda da konačno počnem uzimati te jebene Xanaxe i ostale medikamentozne bljuvotine kako bih, bar na umjetan način, utonula u sranje zvano san! Tko je uopće izmislio taj san? Njime samo gubimo vrijeme ionako prekratkog života!

Točno u 6:20 zazvonila je budilica. Na Radio Anteni svirala je plačljivo-patetična All I Wanna Do Is Make Love To You grupe Heart. Protrljala je oči i lijeno prosiktala:

– U pičku materinu i ovakvom spavanju! – dok joj je pramen obojane crne kose, završio pod jezikom. Ispuhnula je pramen i polako spustila noge s kreveta napipavajući papuče. U sobi je bilo mračno. Krenuvši prema kupaonici, poskliznula se na dildo koji je ležao na parketu i grubo se strovalila na pod.

– So, we made magic that night, oh, he did everything right... – na radiju je počinjala druga strofa.

Sada je znala da je svaki otpor protiv svemira uzaludan. Svemir joj želi nešto loše. Više joj nije bilo do psovanja. Samo je razbuđeno gledala oko sebe i razabirala bol koja joj je obuzimala ruke, guzu i kralježnicu.

Iako se doimala hrabrom i odlučno željela ustati s poda, bol u desnom laktu bila je sve jača. Nije uspijevala ustati. Čak joj se i zavrtilo u glavi. Ubrzo se posve opustila ležeći na podu. Mentalna napetost nestala je. Noćasnju ljutnju zamijenio je osjećaj bespomoći. Bila je slatka svaki put kad je borbu prepuštala vjetrenjačama.

Završavajući mi na mobitel priču o svojoj nesretnoj dogodovštini, poput djeteta koje se pomirilo da te večeri nema izlaska, indolentno je zaključila:

– Znaš, Eva, zaista je tužno što više ni u vlastitom stanu ne mogu normalno hodati jer me kao minska polja dočekuju seksualne sprave.

– Ali, slušaj. – Pokušala sam ju utješiti suzdržavajući se da ne prasnem u smijeh. – Zašto bi, pobogu, ustala na lijevu nogu, kad se možeš, fino, poskliznuti na dildo?

Bezvoljno se nasmijala i pozvala me na kavu.

Verica Kuharić (Zagreb)

NOĆI TE

klizile su kapi

slijevale se
nježno
donoseći radosti

noći te

najljepša sjećanja
satkana su od miline
njihovih tijela

kišilo je

U NEKIM JUTRIMA

mnogo
previše spuštenih
roleta

ima moj grad...

spuštenih glava
skvrčenih čeljusti
lica
samo rijetki prolaze

buljim van...

s cigaretom u ruci
naslonjena na oko
svoga prozora

u nekim jutrima

TAJNA SEKSA: KAKVA JE TO POJAVA I KAKO JE OBJASNITI?

Ela je u ranim dvadesetima, jedna od onih za koje bi rekli da je svijet njihov. Zdrava, visoka, zgodna, drčna, dotjerana, ide kroz grad samouvjereno, kao da je svim mastima premazana. Studira i ne žuri završiti. Roditelji su joj kupili stan u centru, da ima gdje biti dok je u Zagrebu. Vrlo često, kada se sva javna mjesta zatvore, pozove cijelo društvo k sebi. E, ta i takva Ela dođe već rano ujutro Darli, najiskusnijoj curi iz društva, koja je prošla sito i rešeto, te zapita: kako se to radi s muškima?

Darla se zbuni. – Kako to misliš? Što?

– Pa ono... kad se nađete na samo...

Darla je pomislila da je Ela zajebava, i već ju je htjela poslati k vragu, ali je onda uočila da je Ela smrtno ozbiljna, u panici i na rubu očaja. Što je bilo?

Ela ispriča priču: ima jedan momak do kojega joj je stalo. Oni su, kao, godinu dana ranije spavali. Dugo joj se sviđao, pa je jednom ostao posljednji kod nje, a već je bilo ranu ujutro i oboje su si malo popili, pa su to obavili na brzinu i on je odmah nakon toga zaspao, a nije ni primijetio da ju je razdjevičio. Ujutro se obukao i otišao, misleći da je sve to njoj ionako jedna od mnogih nevažnih avantura u nizu. Nakon nekoliko mjeseci su se počeli ponovno viđati, ali ovaj puta drugačije. On nije navaljivao, nego su izlazili u kina, u kazališta, na koncerte, dugo razgovarali, pričali o knjigama, i napokon je došlo vrijeme i da budne nešto konkretno. Našli su se kod nje i on reče "Skinu se". Ona se skine. "Lezi", reče on. Ona legne. Ispružena i ukočena kao balvan. On počne po njoj plaziti i sliniti, ona ne mrda ni prstom. Bi ona, ali ne zna što bi trebalo. Kaže on: "Zini!" Ona zine. On uvali... I na to nastane blesava situacija: on s uvaljenim... a ona zijeva... Gledaju se netremice u oči i ništa se ne događa. Na to on kaže: "Zagrizi!" Ona strasno zagrizi iz sve snage...

Zatulio je kao vuk i odskočio. Kad se oporavio bez riječi se počeo oblačiti, ljut kao puška, zalupio vratima i otišao i odonda se ne javlja. On je uvjeren da ga ona zafrkava. Kako da mu objasni što je na stvari? I

što onda ako mu objasni, pa on ponovno zatraži isto? Tako sada pati i ne zna kako da ga vrati.

Darla nije mogla vjerovati očima ni ušima. – I ti to meni ozbiljno?

– Najozbiljnije! Do nedavno je još vjerovala da se djeca prave poljupcima, zato se izbjegavala ljubiti. Kao curica je gledala jedan film: on i ona se ljube na mostu... Zatim filmski rez i u sljedećoj sceni guraju kolica.

– Ma nemoj, – reče Darla. – Pa ja znam da si imala veze barem sa sedam frajera! Mogu ti ih nabrojati!

– Kakve veze?! – reče Ela. – Sve je to bilo bez veze. Svi su mislili da oni kao nešto imaju jer su je ti frajeri neko vrijeme, mjesec-dva, kada bi se društvo razilazilo, pratili do kuće, ali to je bilo samo to i ništa više. Otpratili su je do kuće, putem su ugodno pričali, a pred kućom su se pristojno rastajali. Frajerima je odgovaralo da svi misle da nakon toga ostaju kod nje prespavati i nisu nikoga razuvjeravali. Onda su uvidjeli da nema koristi od toga što je prate do kuće, pa su prestajali.

– Pa dobro, – reče Darla, – jesi li ti ikada vidjela neki porno-film?

– Ma kakvi! – reče Ela.

– E, tu lažeš! – plane Darla. – Pa ja sam kod tebe s društvom barem tri puta gledala porniče na videu!

– Ja nisam! – usprotivi se Ela. – Dok ste vi gledali porniče, ja sam praznila pepeljare, prala čaše, donosila piće, kuhala kobasice, brinula se oko gostiju... Na ekran sam bacila svega pogled-dva u prolazu...

– Dobro, reče Darla odlučno – idemo!

Sjure se njih dvije u videoteku iza ugla i Darla s vrata drekne: "Pornič!" Pita frajer – kakav? Kaže Darla – najgori!

Vrate se nazad u stan i odmah uguraju videovrpcu u plejer. Kad ono – najgore moguće: fajeri jebu svinje, ženske se jebu s vučjacima, pišaju se međusobno, bičuju... "To je to?", pita Ela zgranuto.

– Nije to! – vrisne Darla. – Zaboravi! Resetiraj se!

Nakon toga su sjedile i šutjele i Darla nije znala što će. Razmišljala je: eto kakav je život! Ničemu ne možeš vjerovati! Kad vidiš Elu kako ofenzivno dotjerana koraca preko osunčanog Cvjetnog trga ili kako u suknjici do gaćica pleše usred diskokluba, pomislio bi čovjek sve drugo osim onoga što je posrijedi. Vidjela je da je vrag odnio šalu, ali joj onda sijejve rješenje:

– Pozvati ćemo Simu!

Međutim je Simo otišao na "Interliber" gdje je točno u podne potpisivao svoju najnoviju knjigu.

NEPONOVLJIV OKUS KONTINUITETA

Kada je Veljko B. krenuo na studij, majka je bila vrlo zabrinuta:

– Sine, što ćeš ondje jesti?

Djed je imao savjet:

– Nastoj svakog dana pojesti nešto toplo!

Otac je na to dometnuo:

– Svaki dan treba pojesti nešto žlicom!

Vođen svim tim i drugim sličnim savjetima za samostalan život u dalekom gradu, Veljko je na rasprodaji nabavio knjigu s mnoštvom recepata za pripremu mnogih divnih jela, sa slikama. Čitao je, čitao, u tramvaju i prije spavanja, gledao fotografije, no jedini učinak bio je da mu sve u glavi pomiješalo. Napokon je nabavio takozvani pretislonac od deset litara koji je obećavao da će dobro ispunjavati zadaću da sve u njemu bude dobro prokuhano i upustio se u čudesnu pustolovinu prehrane sebe samoga, a kasnije i svojih bližnjih.

Svoj put gastronomskih avantura započeo je tako da je u lonac ulio vodu. Povrće je značajno u prehrani, pa je ubacio razna povrća, te neke komadiće mesa, i sve to dobro začinio "Vegetom". Točno koji su sastojci u početku bili posrijedi nije zabilježeno. Jelo je ispalo odlično. Bilo je toplo, imalo je biljne i životinjske sastojke, boja je bila drekasto smeđa, jelo se žlicom i moglo se jesti čak i hladno.

Daljnji rad na jelu odvijao se tako da je Veljko svakog dana pojeo po tanjur-dva, ostatak pohranio u hladnjak, a sutradan ponešto dometnuo da nadoknadi potrošeno. Dakle, lonac se u načelu nikada nije praznio, osim što bi svakih nekoliko mjeseci banulo neko društvo koje je sve pojelo i oblizalo stijenke posude. U svakom slučaju, lonac se nikada nije oprao, ali je u više navrata sve u njemu zagorjelo. Svakodnevno se u njega ubacivalo sezonsko povrće, poneko voće, razna mesa, začini, pa sve to temeljito prokuhano u nerazlučivu melasu. Sastojci su se nabavljali uglavnom na tržnici, slali su roditelji, donosili slučajni namjernici, a svaki put u bilo kojem restoranu Veljko je obavezno tražio da mu sve što ostane nakon objeda zamotaju "za psa". Povremeno bi među sastojke zalutao i poneki odsječeni nokat, a

svi su hvalili okus kada su ubacili i vrh Brezina prsta koji je odsjekao režući luk. Naravno, bilo je nemoguće odgovoriti na brojne upite što se to jede, a osim načelne recepture nije bilo moguće ni precizno dijagnosticirati sve sastojke. Mnogi koji su doputovali iz dalekih krajeva donosili su nepoznate začine koji su se ubacivali u lonac, a masovno se koristilo i sušeno voće, pekmezi i džemovi, insekti, a u više navrata su se, radi okusa, iskuhivali i nejestivi sastojci poput borovih daščica, starih kaiševa i ključeva. Tek u kasnijem, ambicioznom kulinarskom razdoblju, Veljko je koristio i namirnice koje je trebalo prethodno pripremiti, poput puževa koje je i po nekoliko dana držao u mlijeku. U skladu s tim je i jelo imalo generalni naziv. Nazivalo se naprosto "jelo". Svi su se slagali da je bilo okrepljujuće i neopisiva i neponovljiva okusa. Posluživalo se u dubokim ili plitkim tanjurima ili namazano na kriške kruha. Moglo se i sušiti u kuglice, a nakon dugotrajnog držanja u ustima i namakanja slinom mogle su se i sažvakati. Energetski je bilo moćno i već dvije najmanje šalice jela bile su dovoljna za cjelovečernje treskanje u diskoklubu. Hermetički poklopac je omogućavao da se sve transportira na kraćim i dužim relacijama, te je lonac sa svim sastojcima više puta putovao na izlete, ljetovanja i skijanja.

Legendarno jelo je u kontinuitetu trajalo od jeseni 1968. do ljeta 1977, u kojem razdoblju je nahranilo nebrojene. Lonac je kasnije ustupljen mlađem rođaku Reneu koji se uselio u Veljkovu studentsku gajbu, a on je povremeno tovio neke novovalovske muzičke grupe iz Dubrave, čemu se pripisuje energičnost njihovih scenskih nastupa, nebuloznost poezije i jedinstvena aroma glazbe. Veljko B. i danas eksploatira saznanja ispečena u tom razdoblju.

JELO OD OKRAJAKA

Prije dvadesetak godina, dok mi je baka bila još živa, svratih do nekih prijatelja koji su držali piceriju. Na odlasku ih zamolim da mi daju nešto otpadaka od pica, onih tvrdih okrajaka koji gosti obično ostavljaju na tanjuru, za psa. Uvalili su mi prepunu vrećicu da sam je jedva nosio.

Vratio sam se kući debelo iza ponoći, ostavio vrećicu u kuhinji i otišao spavati. Probudio sam se iza podneva i doklatario u kuhinju.

Baka je u međuvremenu našla što sam donio, podvrgla to čarolijama svoj kulinarskog umijeća i iz pećnice izvadila topli protvanj prepun nečega. E, to je izgledalo otprilike kao stvrdnuta povraćotina, ali kako sam ogladnio i imao povjerenja u njezino umijeće, odvažio sam se probati. Već prvi zalogaj bio je šok – bilo je to rajsko jelo! Sjećam se samo da u njemu bilo vrhnja ili jogurta, te bijeloga luka, a da je tijesto bilo hruskavo, te da svi ostali koji su probali nisu mogli susprezati oduševljenje.

Prije neki dan sam sjedio s majkom i ona počne pričati:

– Jednom smo mama, Anđa i ja naručile da nam donesu pice, a kada smo pojele ostali su oni tvrdi okrajci, no mama... – to jest, moja baka – ...nije bacila te okrajke, nego ih je prepržila na tavi s češnjakom, dodala kiselog mljeka, i da vidiš kakvo je jelo ispalo! Svi su bili oduševljeni!

Nisam ništa rekao, samo sam se zapiljio u nju. Očigledno mi je upravo ispričala jednu od mojih omiljenih priča koje pričam kad god mi se pruži prilika da hvalim umijeće moje bake, ali uvelike drugačije. Točno se sjećam da sam ja donio okrajke, a ne da su ostali nakon što su one naručile kućnu dostavu. S druge strane, majka je precizno opisala kako je jelo napravljeno, kao da je svjedočila njegovom spravljanju, što vjerojatno i jeste. Koja od te dvije priče je istinita?

Čak i u ovakvom slučaju gdje je zgoda potpuno povijesno nevažna i nitko nema nikakvog interesa prikazati događaj iskrivljeno, očigledno svaki svjedok najiskrenije pamti drugačiju priču.

Kao prvo, moguće su obje priče istinite. Možda se prvo dogodila jedna zgoda, a nakon nekog vremena druga. Doduše, uvođenjem dodatnih kriterija provjere, moja verzija mi se čini pouzdanijom. Naime, prije dvadesetak godina još nije bilo kućne dostave iz picerija. Međutim, možda je umjesto kućne dostave Anđa došla kući i donijela pice...

Drugo, zapravo su obje priče istinite. Naime, obje govore o tome kako je baka bila veličanstvena kuharica koja je iz otpadaka znala pripremiti rajska jela, a sve ostalo u čemu se priče razlikuju prema tome je tek gomila nevažnih pojedinosti koje su tu tek da priče budu cjelovite.

Treće, uzmimo kao da se možemo pouzdati u moje sjećanje, kako to da se majka sjeća drugačije? Lako moguće da je dobro zapamtila kako je baka izčarobirala nikad ranije viđenu delikatesu, a kada je nakon nekoliko godina htjela to nekome ispričati nije znala kako su se

u kuhinji stvorili okrajci od pice, pa se prisjetila kako su jednom drugom prilikom Anđa i ona naručile pice i spojila ta dva događaja u jedan. Ili je njezino sjećanje točno, a ja sam vremenom spojio zgodu kada su mi prijatelji dali ostatke pica za psa i drugu u kojoj se iskazala bakina kulinarska inventivnost.

Razlike između obje priče su potpuno nevažne, osim ako bi u nekom trenutku iskrsnulo pitanje je li Anđa ukrala bakin šlafrok u vrijeme kada je baka izumila novi recept za iskorištavanje otpadaka iz picerije. Majka bi tvrdila da je Anđa sigurno bila prisutna, dok bih ja iskreno nijekao da je se sjećam među onima koji su se pogostili.

Priča o bakinom jelu od otpadaka pice spada u porodičnu prošlost i nema širu društvenu težinu. No zamislimo da se u Hagu presuđuje tko je otuđio bakin šlafrok, a majka i ja smo svjedoci... Ni iskrenim i dobronamjernim svjedocima se ne može uvijek vjerovati, a kamoli pristranim. Svatko od nas ima istinu i istine za sebe, a službene istine ovise mnogo više o prosuditeljima nego o onome što se zaista dogodilo.

RJEŠENJE PROBLEMA

Mirela je upala u najgoru nevolju na svijetu, a kako joj je Cica bila najbolja prijateljica, i toj je nevolji dobrano kumovala, to je Cica osjećala nevolju kao vlastitu. Mirela je bila ni za što, samo je cmoljila kada je roditelji nisu gledali, pa se Cica rastrčala da problem riješi.

Cica se raspitala i našla ženu koja će problem ukloniti, neku medicinsku sestru u penziji, a ta je tražila tristo eura. Spojile su ušteđevinu, dio posudile, a ostatak nažicale po gradu pred diskačem i kinom: "Hej! Imaš kunu za pivo?"

Iskoristile su priliku kada su Mirelini roditelji otišli s malim bratom na produženi vikend. Bivša medicinska sestra je došla čim su roditelji zašli iza ugla i prvo što je rekla bilo je: "Daj pare!" Mirela je samo zakukala, ali je Cica energično rekla: "Kada sve bude završeno!" Nakon kraćeg natezanja dale su pola novca odmah, a pola pokazale i rekle da će dati kad sve bude gotovo.

Žena je donijela svoj pribor umotan u čiste salvete u cekeru za plac, Mirelu su stavili na kuhinjski stol i Cica je bila sve vrijeme prisutna, pridržavala je, hrabrila i tješila. Gledajući ženu što i kako radi, nekako je posumnjala da je ikada bila medicinska sestra, ali je nedvojbeno

znala posao. Bila je starija, snažnih ruku i napadno brkata, te ju je Cica sasvim dobro mogla zamisliti kako radi u mesnici. Kada je završila, cijela je kuhinja bila krvava.

Žena je oprala svoje instrumente deterdžentom u sudoperu i pospremila ih u ceker, ostavila neke lijekove za Mirelu i rekla koliko i kada ih treba uzimati, presvukla umrljanu bluzu, uzela ostatak novca i otišla. Cica je plegla Mirelu u sobu, a zatim se vratila i oprala cijelu kuhinju. Na kraju je kuhinja izgledala kao obično, osim što je u plastičnoj vrećici u kanti za smeće ostalo ONO.

Mirela je spavala, a Cica razmišljala što s tim. O svemu su promislile, sve dogovorile, ali im nije palo na pamet da će im TO ostati. Ako baci u smeće, što ako to nađe netko od onih što kopaju po kontejnerima?! Ili ako to mačke iskopaju i počnu razvlačiti pred zgradom?! Da odnese izvan grada i zakopa u šumu? Pa da je putem netko zaustavi i otkrije što nosi! Izvadila je plastičnu vrećicu iz kante za smeće i stavila u frižider dok ne smisli što će.

Mirela je spavala dan i noć, dvadeset i četiri sata. Cica joj je u određeno vrijeme ubacivala tablete u usta, a Mirela ih je nesvjesno gutala i možda su je i one omamljivale. Probudila se, pojela tek nekoliko žlica mlake juhice i ponovno zaspala.

Cica je napokon smislila. Prisjetila se kako joj se nekoliko puta piletina raskuhala kada su je zaboravili predugo u pretis-loncu. Ubacila je u lonac tri krumpira, dvije mrkve, šaku riže i ONO, dobro začinila paprom i paprikom, a zatim kuhala pod pritiskom satima, nekoliko puta ohladivši lonac da može otvoriti poklopac i dodati vode. Naposljetku je dobila kašu nalik na puding.

– Što je to? – pitala je Mirela jedva čujnim glasom.

– Fišpaprkaš! – odsjekla je Cica i zapovjednički dodala: – Moraš jesti da povratiš snagu!

Mirela je bila previše iznurena da bi obraćala pozornost na ono što jede i pregladna da bi išta ostavila. I Cica se prisilila da pojede sve u tanjuru da Mirela ne bi nešto posumnjala. Nije bilo loše.

Navečer su podgrijale što je ostalo i smazale sve do kraja. Kada su se Mirelini roditelji vratili, rekle su im da je dobila nekakvu virozu i da bi bilo najbolje da dan-dva ostane u krevetu.

Cica je otišla svojoj kući oslobođena teškog križa. Čvrsto je odlučila da će, kada njoj dođe vrijeme, rabiti prezervative.

87 ODGRIZENIH PRSTIJU

Danima već prevrćem po radnoj sobi, a tko je vidio moju radnu sobu zna kakav je to zadatak, u potrazi za člankom izrezanim iz novina negdje sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća. U međuvremenu, dok ne izroni odnekuda, pa da mogu navesti sve točne podatke, ispričat ću čega se sjećam.

Dakle, negdje u Kanadi postoji nekakav gradić, dovoljno malen da je u njemu smrtonosno dosadno, a dovoljno velik da ima omanji zoološki vrt. U istom gradu postoji i oveći vojni garnizon, a vojnici su subotom i nedjeljom, kada ih puste u grad, prije nego se navečer otvore barovi, poslijepodne običavali svraćati u taj zoološki vrt.

U zoološkom vrtu je živio (a možda je još uvijek živ) ogroman stari grizli medvjed koji je dane provodio uglavnom spavajući. Spavao je naslonjen na rešetke, a njušku je proturio van između dvije šipke i hrkao sve u šesnaest. Jednoga dana je prolazila grupa vojnika i nekima od njih je palo na pamet da se oklade tko ima hrabrosti da mu gurne prste u nozdrve. Prvi koji je pokušao ostao je bez njih.

Naravno, priča se učas razglasila i sljedećeg vikenda je oko kaveza s grizlijem bila gomila vojnika i svi su se čudili kako njihov kolega nije uspio povući ruku na vrijeme jer je bilo očigledno da je medvjed star i spava duboko kao da je u zimskom snu. Pala je i druga oklada i drugi vojnik je ostao bez prstiju.

Mladi i obijesni vojnici su se iščuđavali i izrugivali nastradalim prijateljima. Činilo im se nevjerojatnim da nije moguće na trenutak ugurati prste u nozdrve i munjevito ih povući. Ta riječ je o desetak centimetara koliko treba da se ruka povuče izvan dohvata, o djeliću sekunde! Oklade su i dalje padale, a vojnici su i dalje gubili prste.

Priča je završila kada je nastradao osamdeset i sedmi vojnik. Komanda garnizona je zabranila da vojnici posjećuju zoološki vrt. Osamdeset i sedmi!

Izgleda li vam ova priča neuvjerljiva, nemoguća? Mislite li da je nevjerojatno da se nakon prva tri glupana nađe još njih osamdeset i četiri koji će pokušati istu glupost? Kakav je tek glupan osamdeset i sedmi, koji zna da je prije njega nastradalo već osamdeset i šest njegovih kolega?!

Ne budite naivni. Ta priča se u osnovi ponavlja svakodnevno oko nas u nebrojeno navrata u najrazličitijim oblicima. Koliki su mislili "popušit ću samo jednu cigaretu, ali nikada neću propušiti"! Koliki misle da će samo probati, popušiti nešto, ušmrkati, ubosti se, ali se neće dati navući! Koliki misle "ja tako dobro vozim motor, ništa mi se ništa ne može dogoditi"! Koliki misle, ili uopće ne misle kad sjedaju za volan, ako pritisnu pedalu gasa da su veliki frajeri kojima se svi ostali samo dive! (Naravno, uvijek se nađe jednakih budala koje im odobravaju, a kada pođe po zlu tiho se izgube.) Koliki su pomislili "sad je prilika, nitko me neće otkriti"! A znate ono: "Što će nam prezervativ?" Pa znate ono: "Jedna čašica neće me napraviti alkoholičarom!" "Znam kako će ispasti utakmice u nedjelju – idem do najbliže kladionice!" Koliki su uvjereni upuštajući se u raznorazne budalaštine da su svi prije njih bili glupi i nesposobni, ali će se oni uspjeti izvući bez ikakve štete! Štoviše – ovjenčati se slavom onoga koji je uspio gdje nitko drugi nije... Glupost ne postaje pametna čak i ako uspije.

Onih osamdeset i sedam vojnika odgrizenih prstiju samo su kap u oceanu svakodnevne ljudske gluposti.

SUOČEN S NATPRIRODNIM

Okupilo nas se šestero, pet žena i ja, oko okruglog stola i domaćica je rekla: "Ne brinite, u mojoj porodici to se radi već pet generacija!" Kuća je bila dovoljno stara da je u njoj moglo proživjeti pet generacija, jedino što nisam imao pri ruci nikakve izvode iz gruntnice da bih mogao provjeriti da li je cijelo to vrijeme u njoj živjela ista porodica ili su domaćicini došli u jednoj od brojnih smjena stanovništva u ovom susjedstvu u posljednjih sto godina. Namještaj je bio dovoljno star, osim moderne kuhinje, televizora i muzičke linije, da je moguće nabavljen kada je kuća prvi put namještena, ali mogao je biti i kupljen kasnije po antikvarijatima. Telefon je imao barem pedeset godina. Sa starinskog stola uklonjen je stolnjak i razotkrio u furniru ugraviran prsten unutar kojega su intarzijama bila napisana slova njemačke abecede, bez č,ć, đ, š i ž, ali sa duplim w, koja su naličila gotici. Bilo je očigledno da je stol napravljen upravo za tu namjenu. Ništa nije opovrgavalo domaćicinu izjavu, iako je ništa nije ni nedvojbeno

potvrđivalo. U svakom slučaju, bilo je moguće da je istina što kaže, a ako je istina, onda je to značilo da ima veliko iskustvo u onome u što se upuštamo.

Ugasili smo sva svjetla po stanu, te je ostalo gorjeti samo desetak svijeća razmještenih po sobi. U potpunoj tišini povremeno se čulo samo tiho brujanje hladnjaka iz kuhinje i tiho mrkanje mačke na fotelji u uglu. Pričekali smo ponoć i započeli. Domaćica je sjedila vrlo uspravno uz naslon svoje stolice, sklopila oči, tiho je ispuštala neki zvuk koji je naličio na "*Mmmmmm...*", sve dok nije iznenada rekla:

– *Osjećam! Osjećam vibracije... moćne vibracije... nečije prisustvo...*

Svi smo ispružili lijevu ruku i položili je na čašu na sredini stola.

– *Tko si? Predstavi se!* – pozvala je domaćica. Sve nas je prožela nelagoda kada su se zavjese lagano pomaknule iako su svi prozori bili zatvoreni.

Na to je čaša stvarno krenula. Pokušavao sam je svom silom skrenuti u drugom pravcu, ali je ona nezaustavljivo klizila prema jednom od slova u abecednom krugu koji su je okruživao. Upro sam, upro, ali se nije dala omesti. Zaustavila se na slovu J. Nije mi se to svidjelo. Da bi mogla tako ići, barem troje, ako ne i četvero u društvu trebali su uprijeti zajedno. Čaša je ponovo krenula preko kruga. Drugi put se zaustavila na slovu E. Ako troje ljudi dogovorno guraju, znači da nije istina da se ne poznamo od ranije. Prema prethodnim razgovorima, od ranije su se poznavali svega po dvoje ljudi, čak ni domaćica navodno nije znala od ranije više od dvoje ljudi.

– *Odakle dolaziš?* – zapitala je kad se čaša zaustavila na B. – *Tko si?*

Nije izgledalo da dobivamo odgovor. Domaćica je potihom mrmljala:

– *Osjećam... Snažna prisutnost... Tu je... Netko je tu...* – a čaša se prepoznatljivo zaustavila na I. Povikala je snažnim glasom: – *Što te muči?*

Pokušavao sam razlučiti tko upravlja čašom, ali mi je izmicalo. Pritisci drugih ruku koje sam osjećao oko svoje nisu odavali nikakvo jedinstveno usmjerenje i zaista je izgledalo da se čaša kreće sama od sebe. Zaustavila se na S

– **J - E - B - I - T - E - S...** – zaista sam osjećao neku jezu pokušavajući omesti čašu da se ne zaustavi na E.

– *Predstavi se! Tko si!* – zapovijedala je domaćica, ali uzalud. Zatim je objašnjavala nama: – *Možda nema vremena. Ako se probio u našu*

dimenziju na kratko, možda nema vremena osim da nam prenese poruku...

Čaša je pokazala još D, O i K, a onda se naprasno zaustavila. Nasuprot ranije, kada se kretala kao vođena nevidljivom silom, kako god sam upro tako se pomaknula, a vidio sam da i drugi pokušavaju isto i svakome je uspijevalo da je pomakne u kojem je god pravcu pokušao.

– *Otišao je!* – objavi domaćica.

Kako je znala da je "on" posrijedi? Što ako je bila "ona". ili su posjetioci bespolni? Mogla je upotrijebiti i "ono", ali se nekako "on" činilo samorazumljivim, nedvojbenim.

– *"Jebite se, dok"...*? – ponovila je jedna od prisutnih upitno. – *Da nas to ne zajebava?*

Nismo se ni osvrnuli na tu pretpostavku. Svi smo osjećali da je poruka prirodna, bez uvredljivosti, nikako kao *"Odjebite!"*, već kao srdačna preporuka, te je druga od prisutnih pokušala nastaviti: – *... dok ste još živi?*

Treća se usprotivila:

– *Možda je htio reći "dok još možete"?* – Možeš biti i živ, a da ti se iz bilo kojeg razloga ne jebe ili ne možeš jebati, nemaš koga ili se ne diže...

Dok su one nagađale što bi poruka mogla značiti, meni su zamalo grunule suze od ganuća i povikao sam u sebi: *"Simo! Simo! Ti si!"* Ako je bilo ikakvih neprirodnih, onozemaljskih sila, sadržaj poruke me je snažno prisjetio Sime Mraovića, kao da je to on došao da nam to kaže. Pa ako sve i nije prevara, ako je zaista neka strana sila oko nas, onda me i čuje.

– *Možda je htio reći da se skinemo goli i pojbemo se!* – rekao sam.

U toj čudnoj ponoćnoj atmosferi osvjetljenoj svijećama, u toj mističnoj kući, poruka je djelovala vrlo uvjerljivo i prihvatljivo. Čemu čekati da umremo kada više nećemo nikako moći? Sad ili nikad! Kakav je Simo bio, sigurno bi ga veselilo gledati tako nešto, pa još kad zna da je on to zamijesio.

– *Nikada tako nešto nisam čula!* – uzviknula je domaćica. – *U sto godina koliko moji prizivaju duhove, nikada nije bilo takve poruke!* – No njezina izjava je poruci davala samo dodatnu snagu nečega izuzetnog na što se bi smjelo oglušiti. Razmišljao sam: pet na jednoga, veliki je to nesrazmjer. No ako bih dvije... a istovremeno kad bih treću... pa kad bi preostale dvije... jedna se namjesti, ovako, a druga onako... Ili jednu po

jednu? Po izrazima lica i pogledima vidio sam da i ostale u društvu razmišljaju otprilike isto. Je li to bio savjet ili naredba? Tko zna kakvo bi prokletstvo mogli navući na se ako ne poslušamo? S druge strane, ako su se tri njih dogovorile, vjerojatno su se dogovorile i što dalje...

Ako i nije bio duh Sime Mraovića, duh Sime Mraovića prožeo je sve prisutne. Osjećao sam u sebi natprirodne moći: uz pomoć njegova duha, ponesen njime, možda bih i mogao...

ŠAH S BUDUĆNOŠĆU

U nedjelju ujutro došao mi je prijatelj. Bio je zabrinut i zahtijevao da razgovaramo negdje gdje nas nitko ne može čuti. Rekao sam svima iz obitelji da nas ne uznemiruju i zatvorio vrata.

Ostali smo nasamo i prijatelj je započeo:

– Znaš da mi je nedavno preminuo otac

– Znam, rekoh, žao mi je.

– Ostavio mi je u amanet nešto neuobičajeno i gotovo nevjerojatno...

Na koljenima mu je ležala kožna torbu za spise koju je grčevito držao. Desetak dana pred smrt otac ga je pozvao, razgovarali su u četiri oka, uručio mu je torbu i uz nju nevjerojatnu priču. Navodno je svojevremeno oca pozvao, pazi sad tko... – Josip Broz Tito! To je, kao, bilo još desetak godina prije Titove smrti. Pokojni otac nije mogao vjerovati zašto Tito želi sresti upravo njega i to još u tajnosti. Ipak nije mogao odbiti poziv. Sreli su se oči u oči na takav način da nitko nije mogao znati niti da su se sreli niti tko je osoba s kojom se Tito sreo. Nisu dugo razgovarali. Tito je bez ikakva uvoda prešao na ono zbog čega ga je želio vidjeti. Dao mu je torbu i rekao da je takve torbe dao još devetorici ljudi u koje je imao povjerenja. Ta deseterica nisu znali jedan za drugoga niti im je itko mogao ući u trag. Svaki od njih dobio je naizgled jednostavan zadatak: prvo, treba sačuvati sadržaj torbe po svaku cijenu. Drugo, treba to sačuvati trideset i pet godina. Treće, nakon trideset i pet godina treba pronaći barem još dvojicu od ostale devetorice, a po mogućnosti što više njih. Trojica od njih moći će pogledati sadržaj onoga što su sačuvali, a zatim će sami odlučiti što će dalje poduzeti.

Priča je zaista zvučala suludo. Da mi nije pričao prijatelj kojega sam dobro poznao ne bih povjerovao ni riječ. Druga stvar koja je priči davala težinu bio je sadržaj torbe. Prijatelj je iz nje izvadio čeličnu ploču veličine A4 i debljine tri centimetra. Izgledala je kao laptop verzija monolita iz Odiseje u svemiru, osim što je u jednom uglu najveće površine bio ugraviran broj 6. Na jednoj od najmanjih površini nalazio se brojčanik od devet pomičnih prstenova s brojevima uz koji je bilo jedno dugme. Nikada ranije nešto takvo nisam vidio. Djelovalo je definitivno kao proizvod vanzemaljske tehnologije. Uz tajanstveni predmet nalazio se i fascikl u kojem je bio samo jedan list ispisanog papira s objašnjenjem. Nepoznati predmet je neka vrsta blagajne u kojoj je nešto pohranjeno, a uz to je i samouništavajući mehanizam. Ukoliko se ploča pokuša nasilno otvoriti ili se netko počne igrati kombinacijama brojeva, unutarnji mehanizam će uništiti sadržaj koji je pohranjen. No objašnjenje je završavalo kombinacijama brojeva koje su otvarale ostalih devet spremnika.

Nasred stola smo položili jedno do drugoga praznu torbu, čelični spremnik koji je djelovao kao da je iz jednog komada koji se ne može rastaviti, i fascikl s objašnjenjem. O tome što bi trebalo učiniti sa svim time, a kamoli o ostaloj devetorici čuvara nije bilo ni naznake. Prvo smo pokušali rezimirati sve što znamo, a moglo bi igrati ikakvu ulogu u ovom slučaju.

Prvo, pokojni otac. Obojica smo ga znali kao izuzetnog čovjeka. Bio je ratno siroče s Kozare, odrastao u državnim domovima ne znajući ni kako mu je pravo ime ni za ikoga od obitelji. Bio je izuzetno inteligentan, obrazovan, pametan i pošten čovjek. Također, bio je i jedan od onih komunista-idealista, uvelike ogorčen već za vrijeme Jugoslavije kako se stvari razvijaju, ali nepokolebljivo uvjeren u prednosti socijalizma, ideju samoupravljanja i bratstvo i jedinstvo, a tu vjeru nije mu narušilo ni sve što se kasnije događalo. Nikada u životu nije se bavio politikom, nije bio istaknuta javna ličnost, nikada prije ni kasnije nije imao nikakvog kontakta s Titom. Dakle, Tito ga je pronašao na neki volšeban način, a vjerojatno su i ostalih devet čuvara ljudi u koje je mogao imati povjerenja da će ga poslušati i biti sposobni završiti zadatak. Makar čuvari i umrli, velika je vjerojatnost da će takvi ljudi odgojiti i slične nasljednike koji će moći povjeriti da preuzmu zadatak.

Drugo, Tito. Kako god ga interpretirali kao povijesnu ličnost, mora se priznati da je bio veliki lukavac, ljukava ljsica, pa i – tko zna? – sposoban mnogo toga predvidjeti. Prvak austrougarske vojske u mačevanju. Dobro je igrao šah! Veliki kombinator. Igrač u svjetskim razmjerima. Sa politikom nesvrstavanja nabio je feferon u guzicu svjetskim blokovskim silama. Ako je već desetak godina prije nego je umro računao da bi se nešto trebalo dogoditi trideset godina nakon njegove smrti, što bi to moglo biti? Deset povjerenika mu je trebalo vjerojatno zato da osigura vjerojatnost da će barem trojica preživjeti do tada.

Treće, ako je dovoljno da se sretnu dva čuvara da bi međusobno otvorili spremnike, čemu im je potrebno naći trećega? Ako su sadržaji svih spremnika isti, čemu je potreban treći? Ako su sadržaji svakog spremnika drugačiji, što bi to moglo biti da su bilo koja tri spremnika dovoljna za cjelinu, a svaki dodatni je samo ojačava?

Četvrto, kada se slože dijelovi zagonetke, kada se nađe ključ, ono što će se otkriti biti će takvo da će upravo ljudi poput pokojnog prijateljeva oca bez dodatnog nagovaranja i objašnjavanja sami od sebe nešto poduzeti... Što?

Daleko više pitanja nego odgovora.

Pred večer je prijatelj izišao s molbom:

– Od kada sam dobio ovu torbu ništa drugo ne radim nego razmišljam o njoj. Ne mogu ja to više, pretežak mi je teret! Nego... – tu se molećivo zagleda u mene. – Bi li je ti uzeo?

– Ja? – zgranem se. – Što bih ja s tim?

– Što god hoćeš. Ako hoćeš, baci.

Nisam mu mogao obećati da ću preuzeti torbu sa spremnikom. Ne dajem obećanja ako nisam siguran da ih mogu ispuniti. Dogovorili smo se da ću privremeno zadržati torbu i razmisliti.

I sad razmišljam... ako bih otvorio blog... potrudio se da postane poznat i čitan... održavao ga još četiri-pet godina da sam siguran da ga prati velik broj ljudi... i onda, na tridesetu obljetnicu Titove smrti, objavio priču... čudnu priču o kojoj bi ljudi pričali... možda bi ona došla i do ušiju barem dvojici od preživjelih čuvara ili nasljednicima kojima su povjerali zadatak i... Ili, ako bih objavio priču, pa ako je slučajno pročita pripadnih nekih tajnih službi, pomislio bi tek da imam bujnu maštu, ali ako je pročita netko tko i sam čuva sličan predmet, znao bi koga potražiti, pa nas se sakupi troje-četvero... Troje bi nas bilo

dovoljno za preferans, četvero za „Čovječe ne ljuti se“... Vrijedi pokušati.

BERLIN-PARIZ

*Riječi... spajaju ljude kao mostovi, stvarajući u isto vrijeme
između čovjeka i čovjeka nepromostivosti
vrlo često dublje od najmračnijega ponora.*

Miroslav Krleža

Ponovno su se s obje strane dugačkog vagona zalijepila beskrajna zelena polja ispresijecana jedva vidljivim puteljcima i rijetkim grmljem, čija se tamna boja nježno stapala sa smeđom pozadinom. Boje imaju glasove i znakove. U tamnoj skupini su A, R i P te tvrdi G. Svijetla slova su L, N, O, H i E, mutni prijelaz stvara klistirni Č, raskošno sivo Š, crvenkasti B, ružičasto-flanelasti M, ružičasto-tjelesni V, u žutoj grupi su E, D, I te zlačani U. Smeđom skupinom vladaju guašev P, prašnjavi F i pastelni T, a tu je i plava skupina koja prelazi u ljubičastu s limenim C, vlažnim S, ciglenim K i sjajnim Z. Mladi je čovjek zažmirio i počeo se prisjećati nebrojenih noći kad je, krišom dakako, promicao ovim mističnim krajolikom koji se u pjesmama pretvarao u Rusiju, u djetinjstvo...vraćam se na očevo imanje sred polja djetelina... zrake prolaze između stabala, poput plama sjedaju na drvo...kako želim vratiti sve to, drhtavo, proljetno, što plakalo je u meni, i od svake jave savršeniji san o rodnoj zemlji...Sve, baš sve njegove pjesme bile su strastveno putovanje u rodni dom:

*Liježe jarko svjetlo
na stolnjak i pod stolce bečke
kao rešetka na parket.
I u domu sa šarenom verandom,
s brezom pokraj vrata,
U kućnom ogrtaču starom tratim
ostatak života cijelog.
No često, noću, buka nesanice
navaljuje na krevet,*

*pada, zamire i ponovno se diže,
kao vlak kroz mećavu.
I ja tada čujem: sjeti se
vagona što rida
i sreće čudnog hodočasnika,
čija je Meka tamo gdje je i on.*

Kroz kristal svojeg čudnovato prozračnog stanja vidio je majku kako se vozi Morskom ulicom prema Nevskom prospektu. Razaznavao je lagane saonice koje je vukao smeđi konj trkač. Čuo je njegov frktavi dah, ritmičko klopkanje njegova skrotuma te komade smrznute zemlje i snijega koji tupo udaraju u prednji dio saonica. Prolazili su pokraj prekrasne Fabergéove vile, remek-djela arhitekta Šmidta, čiji je projekt odobrio car osobno. Pred njegovim se očima i pred očima njegove majke izdizao stražnji dio kočijaša, u debelo podstavljenoj plavoj halji, i kožom omotan sat (dva sata je i dvadeset minuta) pričvršćen za poledinu remena ispod kojega su se širili lubeničasti nabori golemog podstavljenog trupa. Vidio je tuljanovo krzno svoje majke i, dok se ledena brzina povećavala, muf koji je podizala sve do lica – ta ljupka, zimska gesta prave ruske dame u kočiji. Dva ugla prostranog pokrivača od umjetne medvjede kože koji ju je omatao oko struka bila su iglama pričvršćena za dvije izbočine na udobnom naslonu njezina sjedala. A iza nje, držeći se za te izbočine, lakaj u trorogom šeširu stajao je na uskom podnošku iznad stražnjih kotača i tiho pjevušio poznatu Puškinovu pjesmu: *Niz ulice kad lutam šumne, u puni kada uđem hram...* Zatim je vidio kako je majka izašla iz dućana, a lakaj je išao za njom noseći časopis «Russkoe bogatstvo» i nekakvi mali predmet, olovku vjerojatno, možda baš onu čuvenu olovku kojom je ispisao svoje prve stihove. Dok su se opet smještali u saonice promatrao je pare koje su svi izdisali, uključujući i konje. Vidio je i ono poznato sitno škubljenje usta pri pokušaju razvlačenja vela koji se odveć nategnuo preko lica, i dok to zamišlja, dodir te mrežaste nježnosti koji su mu usne osjetile opet ga radosno pohodi, ali i brzo izmiče, jer čarolija je bila krhka i kratka, kao ta snježno-modra prošlost plavičastih prozora (zastori još nisu navučeni). Sjećanja su sad vrtoglavo izmicala svrsi. Osvijestio je kako mu život svakoga dana postaje sve bjedniji. Od alkohola koji mu je polako ali sigurno izjedao mozak.

Mogao se smiješiti i pokazivati svoje besprijeckorno bijele zube, od kojih je ljude obuzimala radost te su se i oni smiješili zajedno s njim. Međutim, taj osmijeh je bio toliko bolan izraz onoga što ga je izjedalo iznutra, cijeli jedan život koji je u noćne sate, kad bi sve utihnulo, grčevito izbacivao na papir. Sve je letjelo van, kuće, parkovi, vrtovi, krčme... Čak i davno pročitane knjige, stihovi. U svemu je tražio nju, Irinu. Irinu! Irinu... Ali, uzalud, uzalud. Stvari su se ponovno vraćale na staro mjesto. Razmišljao je o tome da se čak i ubije, da skoči pod kotače zahuktalog vlaka, pa da u onom trenutku kad još nije sve definitivno gotovo makar na tren vidi svoje posljednje dane i shvati što se i kako se sve zapravo dogodilo. Smrt je bila česta, prečesta tema njegovih noćnih opsesija, a ujutro, kad bi alkohol popustio, kad bi se val otrova povukao, opet ga je hvatao nemir. Pisao je zato da bi ubijao, čovjeka po čovjeka, lik po lik. *Jer mene nema, zaključio je, postoji samo tisuću zrcala što me odražavaju. Sa svakim novim poznanstvom raste broj utvara sličnih meni.* Toj seriji beskrajsnih i besmislenih priča dao je naslov *Uhoda*. Jer on je uhoda. Kad umre posljednji čovjek koji ga se sjeća neka slučajna priča o njemu prijeći će na nekog drugog. Tako će još neko vrijeme živjeti njegovo ime i njegov duh. A u noći s prvoga na drugi kolovoz svemu će doći kraj.

Prvoga kolovoza, negdje oko sedam navečer, u polumračnoj čekaonici berlinskoga kolodvora sjedila je dama neodređenih godina, sva u crnom, i listala nekakav ilustrirani časopis.

Nedavno je Beogradu uhićen boljševički agent Aleksandar Grojnim. Grojnim je u Beograd stigao iz Berlina i pod imenom Voljski odsjeo u hotelu Serbski kralj, gdje se deset dana predstavljao kao trgovac i novinar koji je u Beograd stigao poslom jedne trgovačke firme, a isto tako i povezivanja s agencijom 'Oko', prema narudžbi nekakvog profesora Pehomina iz Berlina. Možda bi Grojnimova misija u Beogradu završila i uspješno da se nije poželio malo zabaviti, zbog čega je krenuo u kazalište na ruski komad 'Gallipoli', gdje ga je prepoznao jedan ruski oficir koji ga je znao iz Rusije te je o tome odmah obavijestio policiju. Sutradan je policija izvršila pretres kod Grojnima i pronašla tri krivotvorene putovnice, od kojih su dvije na ime liječnika Aleksandra Voljskog i jedna na ime Aleksandra Potapova. Osim toga nađeni su i dokumenti koji potvrđuju njegovu povezanost s boljševičkom telegrafskom agencijom 'Oko' u Berlinu...

Dama u crnom nervozno je okrenula stranicu s oglasima.

Ruski salon damskih šešira 'Tamara' izvješćuje svoje klijente da je vlasnica otputovala u Pariz po posljednje proljetne i ljetne modele.

Bila je tu i slika nekakvog šešira: sličan je imala Pola Negri na jednoj fotografiji s Maxom Reinhardtom. Ah, ta fatalna Apolonija! Pola Negri! Sve su Poljakinje iste, baš sve!... U nastavku se nudila Suhotinova knjiga *Ljubav u ruskoj lirici 19. stoljeća*, pa votka tvornice *Vitjaz*... Glupo, dosadno! Zapravo strašno! Dama je potom presavila reviju napola i gurnula je u posudu za otpatke. Zatim je pogledala na sat i polako se uputila na peron. Zrak je bio nepokretan, pun teških mirisa ugljena i strojnoga ulja. Na oglasnom se stupu isticao plakat za film *Tragödie der Liebe* Ufa-Filma AG, u kojemu su igrali Emil Jannings, Marlene Dietrich i popularna pjevačica Charlotte Ander. Na prvome kolosijeku mirno je drijemala moćna lokomotiva. Njenim crnim metalnim tijelom šepirila su se zlatna slova *Compagnie Internationale des Wagons-Lits* i godina 1896. Dama se na trenutak zamislila i onda je krenula dalje da bi zastala ispred pločice na vratima prvoga vagona na kojoj je pisalo *Berlin-Pariz*. Vrata su bila otvorena. Hodnik je odisao blistavom čistoćom: na sredini prolaza još je treperio odsjaj svjetla odraženog u mokrom tragu koji je ostao iza savjesnog čistača. Žena u crnom ušla je u odjeljak za pušače, gdje je nepomično sjedio gospodin pomalo drska lica, zagledan u neku neodređenu točku na prljavome staklu prozora. Stavila je iskrzani kovčeg na mrežu za prtljagu. Odmah zatim u odjeljak se tiho ušuljao stariji njemački bračni par, a trenutak prije polaska uskočila je i mlada žena s tamnim, pomalo obješenjački nakrenutim šeširom, u apartnom kostimu isto takve boje, nasmiješena, mirisna, ustreptala. Žena je odložila elegantnu putnu torbu Salamander na meko sjedište i brzo se vratila u hodnik. Peron je dramatično grcao u dimu. Žena je hrabro spustila stakleni okvir prozora i viknula na ruskom:

– Hvala! Hvala na svemu!

Vlak je nespretno preskakivao loše spojeve tračnica i izlazio iz guste mreže kolosijeka kad se žena vratila u odjeljak. Najprije je torbu stavila na mjesto za prtljagu, zatim je provjerila je li sve u redu da bi potom sjela i čvrsto zažmirila, kao da se odvaja od nečeg vrlo mučnog. Dama u crnom dugo je motrila njemački par i kad se uvjerila da su potpuno obuzeti nekim svojim temama, koje su tiho i strastveno pretresali, zaustila je:

– Putujete u Pariz?

Mlada žena nije ništa odgovorila. Suputnica joj se učinila poznatom. Jesu li se već negdje srele?

– A mi... ja, zapravo – tiho se nakašljala žena, kao da se ispričava – želim ubuduće živjeti u Parizu... U Pragu je postalo dosadno, čini mi se kao da sam isisala sav zrak...kao da više nema nikoga i ničega pa sad treba tražiti dalje... U Parizu me čeka muž, pisao je da je tamo puno bolje... A vi?...

– Ne znam, možda sam sjela u krivi vlak – vragolasto se nasmiješila mlada dama. – Možda sam trebala putovati u Oslo...

– U Moskvu? – začudila se žena u crnom. – Što ste rekli? U Moskvu?

Ha!, uzdahnula je mlada putnica. Bilo bi divno vratiti se u Moskvu, ali to sad nije prioritet... Jednostavno nije prioritet.

– U Moskvu? – ponovila je sa čuđenjem. – Ne, u Oslo! U Oslo sam trebala putovati. Tamo živi moja prijateljica Aleksandra... Veleposlanica. Postavio ju je Lenjin osobno.

Neuglednoj dami u crnom lagano su zatitrali krajičci usana. Nešto između osmijeha i grimase gađenja.

– Lenjin!

Mladoy ženi nije bilo do razgovora te je počela bezvoljno skidati bijele končane rukavice. Kad je povukla zadnji komadić s maloga prsta masivni zlatni prsten bučno je pao na pod. Brzo se sagnula i pokupila ga u džep. Zatim je mirno sjela kraj prozora i zagledala se van: Odakle dolazi taj lik?

Dama u crnom diskretno se nagnula i upitala:

– Oprostite, a kako je sada tamo? Loše, ha?

Sunce se praćakalo za obzorom i pejzaž se polako počeo lijepiti za nepostojanu staklenu stjenku odjeljka. Dama u crnom sa zanosom je pratila klizanje krošnji drveća, podrhtavanje brda i kuća, mase koja u oku sabranog promatrača više nema početka i kraja. U vlaku se sve nekako smirilo. Tek s vremena na vrijeme hodnikom bi prošao poslužitelj noseći srebrni pribor za jelo. Činilo se kao da će sve teći po planu. Mladi se poslužitelj zatvorio u toalet i razmotao papirić s otrovnim prahom. Ako odmah sve proguta, nestat će negdje usred noći i više ga neće biti. Ni njega niti onih smiješnih kreatura koje je noću zamišljao u svom skromnom stanu što gleda na mali park, popločan kamenim pločama koje u perspektivi neočekivano završavaju bezobličnim stablima i smetovima usijanih zvijezda.

U odjeljku s navučenim zastorima dama u crnom, neugledna, nalik na prosjakinju ili anarhisticu, zanosno je pričala svoj život: otac joj je, veli, sveučilišni profesor i osnivač Muzeja lijepih umjetnosti, a majka pijanistica njemačko-poljskoga podrijetla koja je zanat učila kod slavnog Artura Rubinsteina. Oduvijek je voljela putovati te je još u gimnazijsko doba višekratno boravila u Italiji, Švicarskoj, Njemačkoj i Francuskoj. Novi krajolici i ljudi inspirirali su je za stihove koje je sabrala pod naslovom *Večernji album*. Knjiga je veli, vrištala: «Želim odmah – sve putove!», što je fasciniralo Maksimilijana Vološina i Nikolaja Gumiljova. Vološin i njegova mama potom su je jednostavno odvukli na svoje imanje u Koktebelj.

– To je na Krimu – objasnila je. – Tamo sam upoznala svog budućeg muža Sergeja. Bilo mi je 18 godina. Njemu 17. Serjoža je došao ravno iz pansiona, mršav, nalik na Skandinavca, s ogromnim očima... Bio je tuberkulozan, ali i vatren, velikodušan, dubok mladić... Ah, tih godina sam griješila, veličanstveno i pobjednički!

Kad je prešla na nepredvidljivog Mandeljštama, gospodin pomalo drska lica, tajanstveno usredotočen na neku neodređenu točku na prljavome staklu neočekivano je ustao, pokupio omanji paket s poda te u tri koraka napustio odjeljak.

Neka glumica, pomislila je mlada žena. Da, sigurno je glumica. Provincijska. Očajnički zagledana u neku nedostižnu Moskvu, kao u Čehovljevim Trima sestrama. One elegantnije uvijek su kneginje... A Mandeljštam je uvijek imao oko sebe puno čudnih žena, baš takvih, zagledanih u moskovsku izmaglicu.

Dama u crnom izvukla je potom papirić iz staromodne torbice i počela poluglasno čitati:

– Dijete duše moje, uzimam vašu glavu na svoje grudi, grlim je obim rukama i tako pričam. Patila sam ovih mjesec dana. Vi ste mi doista dijete kroz bol. Istine su sljedeće: niti na jedno od svojih posljednjih pisama, koje sam osobno poslala iz Praga, nisam dobila odgovor. Ono od dvadeset osmog lipnja jednostavno je nestalo. Postanite na trenutak ja i shvatite: ni retka, ni riječi, cijeli mjesec, dan za danom, sat za satom. Nemojte misliti da sam siromašna: bogata sam prijateljima, imam krasne veze s dušama, ali što da radim kad ste mi u ovom trenutku od svih duša na svijetu trebali jedino Vi?! O, to se često događa: sugovornik je zašutio, zamislio se. Ja nisam knjiga primitaka i izdataka, i vjerujući čovjeku dopuštam mu sve. Moja najveća briga je

uvijek: je li živ? Ako je živ, znači da je – moj! No s Vama je druga stvar: moja napetost prema Vama i Vaša prema meni (?) bila je takva (o, kako ne znam, ne znam, ne znam za druge!) da je šutnja ovdje bila očita zlovolja: zla, što me boljelo, volja, zato što je to drugi htio. Mnogo sam razmišljala, ni o čemu drugome nisam mislila, o ne poznajete Vi mene! Moji osjećaji su priviđenja i ja luđački patim! U početku je to bio sasvim neočekivan čin: nevin, nevin, nevin, to je zločesto čudo, znam, jamčim, vjerujem! To je život iskušavao... Čekat ću. Probijat se. Sutra! No, sutra nije dolazilo, pisama nije bilo, i još sutra, i još, i još. Dobila sam čudna pisma, od prijatelja, koji su dugo šutjeli, i od posve tuđih, svi kao da su se dogovorili da me utješe, uzvrate mi umjesto Vas – da čitala sam pisma i radovala se, no nešto je unutra cviljelo i zavijalo i razrastalo se, pravi nož u srce koji se nije smirivao čak niti u snu. A sanjala sam čudan san, nekakve sluge koji su pitali: «Što je bolje: sakriti cijela kola ili samo sadržaj?». A ja im uzvratim: «Kako ćete sakriti cijela kola, skupa s konjima? Radije upozorite». I još sam sanjala dva hrama, mislim Hram Spasitelja i Uspenski sabor. To je moj tajni život... Dva tjedna su prošla, u meni se pojavila gorčina, hvatala sam se za glavu i pitala: Zašto? Pa ljubi gospođicu iz magazina (ili književnosti)! Što sam učinila? Ne, ne, to je jednostavno kladenje...

Mlada žena jedva se čujno nakašljala. Dama u crnom se trgnula:

– Naporna sam vam, je l'? Teška? Puna neke neobjašnjive gorčine...

– Ne, ne, zaboga! Samo nastavite!

– Stvarno?

– Uvjeravam vas! – prijateljski se nasmiješila mlada žena. – Vaša pisma mužu tako su dramatična, sjajna...

– Ne, nisu to pisma mužu – sugovorničino je lice izgubilo dječje bezazlen izraz i naglo se uozbiljilo. – To je slobodni prostor sna. To je moj tajni život. A tajna sam ja, koju nitko ne poznaje. Hram, prazni hram je duša, moja duša što pati za tim dječakom...

– Ljubavnik, ha?

– Snovi su nekoć oblikovali život i stari su narodi bili pametniji od nas, moja gospođo... Ah, mnogo je misli, tako mnogo misli, uzvika i osjećaja... I takva bol gubitka, takve uvrede za moju živu dušu, takva gorčina da bih, kad ne bi bilo tih stihova, pojurila prvome čovjeku u susret... - zatim je okrenula papirić i nastavila čitati: - O, htjela sam to: otvoreni i očit zid sam htjela u koji se razbijaš zato što znaš da je zid! Očiti zid, općega veselja prave igre (o, kako sam nesposobna za to!) da

o duši nije bilo ni spomena – zašto duša kad je tako gaze?! I ne svetim se Vama nego sebi: za sve greške, za sve previde, za te raširene ruke što vječno hvataju zrak. Prijatelju, ja nisam malena djevojčica (premda u nekim stvarima nikada neću odrasti), žegla sam se, pekla, gorjela, patila, ah, čega li sve nije bilo?! No tako se razbiti, tako se razbiti kao što sam se razbila u Vas, u punom zamahu povjerenja, u zid!, ne, nikada! Nikada! Pala sam s Vas kao s brda... Posljednje sam dane prema Vama osjećala stanoviti šaljivi prezir, znala sam dami niti na to pismo nećete odgovoriti... da mi ni na što nećete odgovoriti, ah!

– C-c-c – sažalno je zaklimala glavom mlada žena. – Baš ružno, baš ružno...

– Ali ne! – neočekivano je živnula suputnica u crnom i rastvorila još jedan papirić, koji je stiskala u uznojenoj šaci. – Dobila sam pismo! Dobila sam ga. Gledala sam ta slova, omotnicu. Međutim, ništa nisam osjećala. Niti jednom mi nisu navrle suze. Eto, niti sad... I velim mu – dama se licem unijela u papirić i nastavila čitati – nisam, još nisam otvorila vaše pismo. Unutra je bio veliki sjaj. Mogla bih zaspati s Vašim neotvorenim pismom na grudima. Taj trenutak je bio ono čemu sam hitala: dan ima dvadeset četiri sata, a dana ima trideset dva minus dvadeset četiri puta trideset dva jednako sedamsto šezdeset osam sati. Ne, ne preuveličavam! Premalo me poznajete. To pismo bila je krajnja realizacija moje tuge, dušu sam svoju držala u rukama. Evo – i bacila je papirić na pod.

– Lijepo ste to napisali – rekla je mlada žena nakon kraćeg razmišljanja.

– On je književni kritičar, lijep duh – uzdahnula je dama. – Ali me očito ne razumije. Jer, sve je to tako čudno...A možda je i premlad. Taj Bahrah...

– Bahrah?

– Da, mladi Aleksandar Bahrah – tiho je uzvratila dama. – Ime vam je poznato?

– Pa... - mlada se žena zbunila. – Ne, u stvari da, poznato mi je to ime iz literature, zapravo iz novina.

– Bavite se književnošću?

– Ah, nekoć sam sanjala o literarnoj slavi, naravno, ali – mlada je žena sjetno uzdahnula – ali, poznati događaji potpuno su preokrenuli moje životne želje...

– Možda biste trebali pokušati u Parizu. Svi koji žele književnu slavu odlaze u Pariz... Sve je tamo i svi su tamo!

– Znete onu poslovicu: «Ne može se dvaput ući u istu vodu»... Život mi je nametnuo druge teme. Ne znam kako bih sad... - žena je slegnula ramenima i tajanstveno se nasmiješila.

– Živite u Berlinu?

– Ne – uzvratila je mlada dama. – Živim u Zagrebu.

– U Zagrebu? – začudila se žena u crnom. – Rekli ste: u Zagrebu?

Mlada žena je klimnula glavom.

– U Zagrebu? Jako zanimljivo! Pa kako ste se našli tamo?

Žena je isprva pričala tiho, držeći se opće poznatih stvari, a kad je njemački par izašao u hodnik, prebacila se na osobnu povijest:

– U Zagreb sam došla s mužem, pukovnikom gardijskog streljačkog puka, i šestomjesečnim sinčićem Šurikom, Aleksandrom... – mlada se žena zagrcnula.

Dama u crnom na trenutak joj je nježno dotakla ruku.

– Oprostite... Čovjeku nehotice naviru slike... - nastavila je mlada suputnica. – Bilo je to nedavno, znate, hodala sam glavnom zagrebačkom ulicom i gurala elegantna dječja kolica koja mi je darovala susjeda Amerikanka, koja je u Europu došla roditi nezakonito dijete. Dijete je živjelo kratko pa se Amerikanka zbog gluposti i mladosti čak uvrijedila: «Čemu sam se uzalud mučila?» Moj mali nije imao kolica pa sam ga u šetnju, u kupovinu i na satove ruskog u tuđe kuće nosila na rukama. Bilo me pomalo i stid: «Kao sirotica». Dijete je tada bilo teško, iako smo oboje bili gladni... Išla sam tako, ljuljala kolica, kad je odjednom iza mojih leđa, vrlo blizu, zazvonio tramvaj koji je i bez toga lupao i poskakivao, kao da je načinjen od tankih listova željeza, i tračnice su rasklimane. Takav je i bio, kako sam kasnije saznala. Netko je prestrašeno vrisnuo. Okrenula sam se. Vidim: tračnice prelazi, zamalo ispod tramvaja, starčić s kozjom bradicom. Pojurila sam prema njemu, uspjela ga uhvatiti za rukav i povući tako da je pao između tračnica i pločnika. I u tom trenutku tramvaj je stao, sasvim blizu nas – i još uvijek mi nije jasno kako nas nije raznio. Taj starac bio je ruski admiral, potpuno gluh čovjek, bez ikakvih prihoda. Okupljena gomila je nešto govorila, nisam razumjela što, jer još nisam znala jezik, no jedni su prijekorno klimali glavom, a drugi su odmahivali... Rastala sam se sa starčićem koji ništa nije shvaćao i krenula prema mjestu gdje sam ostavila kolica, ali njih tamo nije bilo... Panično sam se rastrčala na

sve strane, ispitivala, no jedni nisu znali njemački, a drugi su se prekasno priključili gomili. Jedva sam suspregnula suze – teško je uzdahnula mlada žena – kad odjednom vidim kako od ugla ulice ide krupan bradonja, sav u crnom, kao da dolazi sa sahrane, i iza sebe vuče kolica sa Šurikom. Dok mi ih je predavao rekao je nešto ljutito na hrvatskom. Zamolila sam ga da to ponovi na njemačkom... On je jednom rukom držao kolica, kao da se boji da će ih ponovno izgubiti, i počeo me grditi na njemačkom, veli, jako ganutljivo, Fräulein, i čak pohvalno «tuđega starca spašavati, ali vama je povjereno tuđe dijete, i vaša je dužnost misliti ponajprije na njega... Ostavili ste kolica na nizbrdici, izvolite pogledati kako se ulica na uglu spušta, doslovce se slijeva u poprečnu ulicu i trg...

Zatim je iznenada zastala i pogledala sugovornicu:

– Slušate?

Dama u crnom klimnula je glavom.

– Jedva je, veli, stigao kolica – nastavila je mlada žena s manje žara. – Zahvalila sam mu i rekla da sam Ruskinja iz Petrograda, da sam u Zagreb stigla iz Boke i da su me na tako daleki put nanijeli poznati događaji. A on je nekako, što ja znam, teatralno nastavio, kao da deklamira, veli, Da! Gledao sam u irealnu svjetlost plinsku i mislio sam kako je ta pojava blijede Fräulein bila za mene doživljaj potpuno duhovan, bez senzualnog motiva! Mislio sam o razlici između duhovnog i senzualnog! To je sve!»...

Mlada je žena prekinula priču.

– Slušam, slušam! Nastavite, molim vas! Lecnula sam se na Petrograd! Godinu dana prije revolucije prvi put u životu vidjela sam Petrov grad! Bilo je hladno i sve puno spomenika, ja kratkovidna, a sanjke su luđački letjele... I svi su čitali Puškina! O, kako tamo vole poeziju! U životu nisam izgovorila toliko stihova koliko sam ih izrekla tamo u dva tjedna... Pa tamo ljudi uopće ne spavaju!... Oprostite! Oprostite, mlada prijateljice, svjetiljke delirija! Nije strast ni ljubav, nego vlak kojim se putuje u besmrtnost! Nastavite, nastavite molim vas!

– Išli smo pješice za Sarajevo. Pukovnik, dijete i ja. U Zagrebu smo spavali u soboslikarskoj radnji u Maksimirskoj...

– A sin?

– A sin – mlada je suputnica spustila pogled – sin je umro u Zagrebu. Imao je upalu mozga, razučio se hodati, vukao je nožicu...

Rekli su mi da je to paraliza koja je došla od prevelike vrućine. Mali je spavao u kolicima, nije imao svoj krevetić. Na nadgrobnoj ploči piše samo Šurik. Od milja za Aleksandar. Samo Šurik...

Kotači su jednolično klopurali i mlada je dama krišom odmjerila mesnati, zbijeni profil sunarodnjakinje: nije iz Petrograda! Onda je iz Moskve! Ili možda iz Bjelorusije, Minska... Da, zapravo bi mogla biti iz Minska. I prisjetila se skupine raspuštenih mladih ljudi koja je krišom čitala Sanjina i drugu pornografsku literaturu... *Liga slobodne ljubavi*... Tajna organizacija, ah, kako to sada zvuči daleko i nezanimljivo! Godinu dana nakon krvavih revolucionarnih događaja... Putovanje u Bjelorusiju titralo je u sjećanju kao nepregledni prostor punom putokaza, stupova, kolodvora, postaja, vlakova "bez voznog reda", koji su se sastojali od drvenih tamnica boje cigle za "osam konja - četrdeset ljudi", zajedno s negdašnjim trećim razredom koji je otišao u vječnost. U tim stočnim vagonima za osam konja bilo je mnoštvo ljudi, ne četrdeset, nego mnogo više. A stvari?! Koliko stvari! I sve, čini se, nepotrebnih! Ptičice u krletkama, ručni šivaći strojevi, kutije sa šeširima... Jedna postarija vojna osoba stiskala je kutiju koju je s vremena na vrijeme otvarala, vadila otuda cilindar, pogladila ga i vraćala natrag. A koji mirisi! Da ih cijeli život učiš razlikovati - ne bi se snašao...

- Pa strašno! - uzdahnula je suputnica. - Kakva strašna priča!

- Mda... - mlada žena je stavila ruku u džep i napipala prsten. Neko vrijeme ga je vrtjela, a onda ga je stavila na prst. - Tim prije što su mi neki ljudi rekli da su vidjeli moga muža... No, ima tu i nekih glasina, znate. Čula sam, recimo, da je s mojom najboljom prijateljicom, inače udovicom bijelog oficira, pobjegao u Pariz. Istodobno je, da stvar bude zanimljivija, nestao i novac koji sam dobila za bundu... prodala sam bundu, znate... Eh, baš sam se raspričala!

- Ali to je tako ružno! Tako ružno - rekla je starija žena. - A zapravo predvidljivo. Ponekad mislim da su sve ruske emigrantske priče iste.

- A taj spasitelj, čovjek koji je uhvatio kolica s malim, izvukao je papirić i nešto načrčkao: «Izvolite - veli - bit ću toliko slobodan da vam ponudim jedan skroman posao. Rekli ste da ste Ruskinja...» Pogledala sam ga prilično sumnjičavo. Poznavala sam, moram vam reći, jako puno takvih finih ljudi koji su mi nudili pomoć ili davali savjete. Ali, sve je na kraju dobro ispalo. Plemeniti bradonja bio je književnik koji je upravo

naslijedio stan i pokućstvo od tete i htio je svojoj ženi učiteljici priuštiti kvalitetnu poduku iz ruskog i francuskog jezika... Neobičan čovjek, neobičan. Po cijeli dan je pisao. Zanosio se Trockim i često je, dok smo Bela i ja, ta njegova učiteljica, razgovarale o modernim šeširima ili cipelama, zapitkivao što se u Rusiji priča o tom velikom intelektualcu. A žena je treptala očicama i hvalila se: «Svi me uvjeravaju da tako divno kazujem njegove pjesme da je moja sudbina pozornica»... Imala je pametne, zle oči plavoga preljeva iz kojih je izbijala hladnoća. Stalno je govorila o sebi, bila je opsjednuta svojom veličinom. Mene nije slušala. Bila je odsutna... Negdje bi se zagledala i vjerojatno zamišljala da je na nekoj svjetskoj pozornici...

Žena je prestala govoriti. Sjetila se kako je ocu, dok je prolazio ulicom tmurnoga porevolucionarnoga Petrograda, neki junša prerušen u kolportera, iznenada u ruke tutnuo Gazetu-protest, izdanje Saveza pisaca, u kojemu je sve vrvjelo od bojnih pokliča: «Riječ se ne može ubiti», «Prosvjed», «Crveni zid», «Opasni neprijatelj» i slično.

Vlak je naglo počeo kočiti.

(ulomak iz romana)

Admiral Mahić (Sarajevo)

NEKOLIKO STOTINA

Ide na posao
nekoliko stotina nakrivljenih nišana.
Nekoliko stotina poluotvorenih nebesa.
Nekoliko stotina očiju bez vjere.
Ljudi se iskradaju iz kuća koje stalno
mijenjaju svoju zapreminu.
Nekoliko stotina
potplaćenih radnika posmatra kako
iskačem kroz pendžer u mokri vrt –
jer ja neradnik uživao sam sa gospojom
u krevetu, a žutosmeđa mačka
na poljubce bi frktala.
Pitao sam je zna li Ramusa.
Ona je rekla da zna Ramiza.
Zaposlio se Ramiz. Postao rob.
Oženio se Ramiz. Žena i kum otjerali ga u grob.
Šanuh gospoji da Terpander, Spendon i Aleman
zabraniše robovima pisati poeziju
koju prožima ljubavni žar!

Ide na posao –
Nekoliko stotina užegnutih zglobova.
Nekoliko stotina lisičijih poljubaca.
Nekoliko stotina modrica tijela
Nekoliko stotina plavih lala
iz kojih se kišnica izljuje.
Nekoliko stotina štambilja.
Nekoliko stotina snježnih pobačaja.
Nekoliko stotina gorkih ridanja.
Nekoliko stotina pogleda skorbutnih.
Nekoliko stotina kozmosa koji
na čarobnom stroju izrađuju tjelesa.
Nekoliko stotina apokalipsi koje u ljude

tetoviraju svoje mape!
Nekoliko stotina sablasnih muzeja gdje
tuli sunčev rog.

Nekoliko stotina zapaljenih šipki roštiljskih.
Nekoliko stotina remek-djela radničke klase
koja gradi vrstu života, kratkotrajnog.
A ljubav se posadi
samo jednim pogledom.

Ide na posao –
Nekoliko stotina brisanih prostora da
uobliče smak u ogromno svanuće.
Sve što je jednom oblikovano, jednom vaskrsnuće
kao vlastita negacija – kao zatiranje svog očaja.
Nekoliko stotina ribolovnih karata u kojima se
ribe kandiduju za žrtve.
Nekoliko stotina Ilijada i Odiseja što bistre i iskus i zanos.
U kojem sve će doći na svoje.
Nekoliko stotina kidnapera moje drage.
Nekoliko stotina nevidljivih dodira moje drage.
Nekoliko stotina lažnih političkih izvještaja koji
gode kukavicama.
Nekoliko stotina lažnih priča o nastanku svijeta.
Nekoliko stotina lažnih obećanja o nestanku svijeta.
Nekoliko stotina prodavaca magle.
Nekoliko stotina Lukijana koji u hodu
razotkrivaju prevare.
Nekoliko stotina Ramusa mene tješe
uzvodnim glasom:
"Umijeće stihotvorstva, zar da se vrijeđam,
valja više cijenit od umijeća vladanja!"

Stjepo Martinović (Zagreb)

E, FERIĆU, FERIĆU!...

Naglo se smrkavalo na isteku još jednoga tmurnog popodneva, uronjenog u začudnu tišinu studenog prosinca. Zagreb se gušio pod smogom, što se zbijao pod nisku naoblaku boje vlažna pepela – iz koje nikako da doleprša pahulja snijega, padne kap ledene kiše, zimske rosulje... a niotkud vjetra – pa jedino što je taj 19. u mjesecu činilo drugačijim od prethodnih dana bješe da je pao u petak. Onaj blaženi okrajak radnoga tjedna, kad se uredništvo razbježi iz bezlične aluminijsko-staklene zgradurine na rubu grada kao na anonimnu dojavu o bombi, koja samo što nije prasnula u ostavi za krpe i metle, novinskoj rotaciji pod njom, sobi glavnog urednika nad njom... zar je važno gdje?

Ali, upravo su blaženi trenuci trule tišine – kad se čuju i faraonski mravi, kako glođu ivericu stola furniranog lažnim mahagonijem – bili vrijeme najdubljeg nadahnuća Annabelle Pivac-Čavlina-Porebrica-Zložilo, duuugogodišnje urednice rubrike Annabellin Poste Restante u kojoj je odgovarala čitateljicama (i ponekomu obabljenom čitatelju) na moguća i nemoguća pitanja o smislu života i uzvratu na izazove istog. To kasno popodne, što je nezamjetno prelazilo u večer bez snijega, s jedva nešto inja po drveću golih grana zarivenih u olovno-sivo nebo kao osti u hobotnicu, Annabelli P.Č.P.Z. bilo je osobito značajno, bezmalo kao i prvo za istim stolom prije punih 46 godina, jer joj bješe... zadnje. Najmekaj, po sili zakona i podzakonskih akata – a, bokibormeč, i antropobiologije – odavno je trebala uživati zasluženu mirovinu... da nije bilo potrebe za krpanjem kućnog proračuna, pa makar i mizernim honorarom što joj ga je Podnevnik, nekoć ponosna i slavna novina, danas tugaljiv ogrizek tranzicijske havarije, mogao priuštiti. A, kaj se tu more...

Tako su joj u 11:00 priredili ispraćaj – bilo je suza, jeftinog pjenušca, dirljivih riječi... – u 15:00 joj je v.d. glodur, kadrovski schrott vladajuće stranke koji se nije umio bolje uhljebiti, predao kineski swatch s remenom od tirkizne plastike i monografiju „Časno je bilo živjeti s Podnevnikom“ (imala je već tri komada), a onda su ju pustili da ispiše odgovore na posljednja pisma svoje restane pošte. Jer,

promijeniše se senzibilitet čitateljica, struktura pitanja, radna temperatura komunikacije uredništva s publikom... pa se rubrika gasi, eto čudesnom koincidencijom s njenim umirovljenjem i o prelasku na novu uređivačku koncepciju pod egidom Žutilo do jaja! Nek' im bude...

- Eh, siročadi moja... faćuci i posmrćadi, ugledat ćete svjetlo dana kad mene više ovdje ne bude — šapnula je Annabelle P.Č.P.Z., raširila posljednjih šest pisama po stolu i htjede se bacit' na posao. Ali, lakše bi u more Jadransko, jer ju je prva priča – Nikoline Z. iz Grohota na Šolti – najslličnija Popadićevoj ča je život vengo mižerija, ovaj fantaziija, katapultirala iz koncepta. Naime, Nikolina Z. bila je zamijenjeno dijete.

Lipa moja šjora Annabella, skužajte ča pišen u dijalektu, ma ono ča Van 'oću pripovidit drugovačije iz mene neće i bog! Jesan li počela književnin, smrznen se, njanci rič na kartu stavit... a po dalmatinsku, nima osićaja ča ga ne umin izrazit. Meni Van je taj govor kâ pokladna maska: kad je stavin, oslobađa mi dušu i mozak. Brez nje san kâ invalid koji zna da su mu noge zdrave, ma ne bi sta na nji' za sva blaga ovega svita, jerbo ne bi to više bija on. Inšoma, moja je nesrića počinjala tri puta. Prvon se na me okomila jušto kad san se rodila, jerbo su dvi mlade matere iz spli'skog rodilišta kod Ajdukova Staroga placa pošle doma s tuđin diteton na rukami. Mene je, kâ svoju, odnila Zjena Z., a njezino dite Nataša B. iz Polače. Tako san ja resla na Šoltu, s očiman kâ gar nimalo slična zakonskin roditejiman, ča je vidila svaka baba u selu, pa je krenila priča da je Zjena, bjonda modri oči, dok je njezin Jere (rico crveni kósā i zeleni oči) bi na Atlantik, dilila noći s Bosancon ča je radi kâ zidar u Nečujam.

Drugi me put nesrića snašla kad san, kâ učenica srednje medicinske, načula o utvrđivanju očinstva priko krvi, pa kriomice uzela kap od Jere i od Zjene – a mikroskop reka da moja s nji'ovin nima blage veze. Ajme, kâ da me grom ošini! Mo'š mislit, divojka san bila, uvirena da me naklepa niki Bosancho i da je Zjena, da prostiš, kurbetina ča se prčila s obrezanin iz Zavidovića. (Jebate... ne bin po čaći bila otamo, taman se nikad i ne rodila!) Povirila san se ondašnjemu momku, nekon Stipi iz Zadvarja; reka je da neka ne pizdin, jerbo da je kasno išta minjat', da se pomirin da mi Jere ni čaća – a da i njegova mati jedina zna ko je njemu... i tako to.

Ali, za dvi godine, eto nesriće jope na moja vrata! Kako san se zaposlila u spli'ski KBC, kad su došle te DNK analize, jope ja učinila test: vazela in po vlas s kušina. I jebiga, nisan njiova i amen! Ni Jerina, ni

Zjenina, a kako se u to vreme otkrila jedna zamjena diteta u Petrovoj, palo mi na um da se to lagje moglo dogoditi u Split, di su doturi, babice i sestre nedijon više s puništre gledali Ajduka na Stari plac, vengo vodili brigu ča se u rodilištu dogaja. Pa san privrnila dokumentaciju: sve našla, u dan, uru i minut! I otkrila da je jušto kad je Ferić zabi prvi gol u finalu Kupa Maršala Tita, neka ludača od sestre donila mojon materi podojit ćer Zjene Z., a Zjeni Z. mene! Ajduk je slavi s 2:1, osvoji prvi Kup, a uzeja je i zadnji, tuka 1:0 C. Zvizdu 1991. usrid Beograda, čega se sad ovi nji'ov čavoglavi pricidnik srami!

Sad te ja pitan: ima li smisla reć Zjeni i Jeri? Ima li smisla ić' po Polači, Kninu, Srbiji... iskat tu nji'ovu ćer ča živi pod mojin imenon Jovanka Đ., odnosno Natašu i Đorđa Đ. (ako su živi, znaš ča su sve naši učinila za vreme i poslin „Oluje“)? Triban li, kâ ča je reka Stipe iz Zadvarja (vidila ga lani, konobari na pumpi u Nadin) batalit sve, činit fintu da san Jerina i Zjenina, makar bila i Bosancherova, oli ić iskat roditeje, pa da šoltanske gadure doznaju da san zapravo četnikuša ? Bi li in sviman spizdila život i je li pravda da samo moj bude spižđen, jerbo znan ko komu jes' mati, tj. ni ćaća?

Otpiši mi nešto pametno, jerbo ću podivjat. Ubit sebe, muža, oboje dice, Zjenu i Jeru... sve. Ma, škercajen se, meni ti je muka i bakule zaprašit! Pritirajen jerbo san dešperana, infotana... nema jutra kad iz posteje bacin pogled prema Braču da se ne pitan: ko san ustvari, jerbo nisan onega čigova san krv?

Jo, lipa moja Nikolina Z., razumijem Vašu nedoumicu, strepnju i bol, a baš stoga što ste mi pisali na dijalektu, tako sam se poistovjetila s Vašim problemom da ga osjećam gotovo svojim. Premda sam rođena doma, pa zamjene nije moglo biti, dovoljno sam maštovita da shvatim što je sve bilo moguće u Splitu, za finala Kupa M. Tita, 24. svibnja daleke 1967. godine.

Što se tiče Vaših pitanja, problem identiteta nema veze s dobi. I nakon toliko godina golica Vas naslućena, ali ne i potvrđena istina. S istinom ni inače nije lako... savršeno razumijem da Vas muči, bez obzira na krasan jutarnji prizor prema Braču. Jer, na papiru ste kći Zjene i Jere Z., a biološki tih ljudi iz Polače (Knina... možda od 1995. u Srbiji, Norveškoj, Australiji; raspršili se hrvatski Srbi po svijetu, pa Novak Đoković posvud ima etničku publiku).

Molite me, draga Nikolina Z., da Vam otpišem bilo što. Rado to činim, jer po Vašoj (šaljivoj) prijetnji oružjem shvaćam da ste na rubu

živaca. Nije Vam lako, a komu jest, kad se nađe u takvoj situaciji?! Da ga vidim majci! Jasno, najlakše bi bilo naći tu drugu Vas, biološku kćer Zjeninu i Jerinu, odnosno pravu Nikolinu Z., ali bilo bi neodgovorno da Vas potaknem na potragu, isto kao što bi bilo bezosjećajno sugerirati Vam da Zjenu i Jeru Z. prihvatite kao roditelje do kraja života.

Srce je najbolji sudac, ponekad i pretjerano emotivan, ishitren, ali poslušajte što Vam kaže. Kako se osjećate, kao Nikolina Z. ili Jovanka Đ.? Ne bih ulazila u to je li Jovanka Đ., koja je zapravo Nikolina Z., ikad posumnjala je li stvarno kći Đorđa i Nataše Đ., posebice ako nije plavokosa ni zelenooka, pa da ju babetine u Polači zovu Kranjica, insinuirajući da joj je otac neki Slovenac koji je služio JNA u kninskom garnizonu.

Mnogo je vremena prošlo, imate muža i djecu, vjerojatno i Jovanka Đ., a što bi vašim muževima značilo otkriće da žive s nepoznatom ženom, odnosno djeci da im nije mati ona za koju se izdaje. Lako je Vama, znate da Vam Zjena Z. nije majka, ali kako bi se čutila Vaša djeca da doznaju da ih je rodila Jovanka Đ.? Ranjiva je dječja psiha, ne bih se ja time igrala! Posebice što bi Vaša djeca spoznala da baš i nisu pravi Hrvati, ili Jovankina da su samo napola Srbi. A tko im to može učiniti, to te ja pitam?!

Stvar dodatno komplicira i to s Kninom, tj. „Olujom“; kako biste se osjećali da doznate da je prava Nikolina Z. ona s traktora na kojem se Peter W. Galbraith provezao pred kamerama CNN-a? Možda ćete pomisliti o čemu ja to trkeljam – zar nisu tako govorili i Mariji Jurić Zagorki. Drugim riječima, što bi Vam značilo prihvatiti identitet Jovanke Đ. – ako ona ni u ludilu ne bi željela biti Nikolina Z. Razmislite o svemu, jer je to s obiteljskim odnosima je poput minskoga polja: samo se jednom krivo ugazi.

A ima li smisla sve reć Zjeni i Jeri? Razmisli, znaš ih u dušu, krajnje oprezno ocijeni. Ima li, nakon rata i svega, smisla ići po Polači, Kninu, Srbiji, Kanadi... iskati tu kćer koju su, kao svoju, Nataša i Đorđe odnijeli iz splitskog rodilišta. Rekla bih da uvijek ima, ako unaprijed znaš što ćeš s ishodom potrage. A znaš li? Taj Stipe iz Zadvarja možda je izrekao najveću mudrost: najbolje bi bilo zanemariti sve, pa se do kraja života pretvarati da si Jerina i Zjenina, tj. Zjenina i neznanoga Bosanca (ionako si već navikla da te zovu Bosančica), jer bi lako mogla upropastiti život njima i „zamijenjenoj tebi“, a je li pravda da samo tvoj život bude

„spižđen“, jer znaš tko je komu mati, odnosno nije ćaća? Nema ti na to jednoznačnog odgovora.

P. S. Radi zaštite privatnosti uključenih, izmijenili smo imena i nadimke osoba i mjesta, te opise situacija, ali ne i navod o kritičnom trenutku događaja: sekundama nakon Ferićeva gola Sarajevu, jer se nešto slično teško moglo dogoditi nakon drugoga Hajdukova gola (Obradov), a posebice ne nakon utješnoga gola Sarajlija (Musemić).

Poetski teatar - Sve što ti želim reći

Goran Matović i Irena Šekez Sestrić

Goran Matović i Irena Šekez Sestrić razgovaraju o ljubavi kroz Paula Eluarda, Vesnu Parun, Dobrišu Cesarića, Jozefinu Dautbegović, Jorgea Luis Borgesa, Vladimira Majakovskog, Zvonimira Goloba, Antuna Branka Šimića, Tina Ujevića, Arsena Dedića, Branislava Glumca...

Dramski umjetnik Goran Matović, najistaknutiji zagovornik pjesničkog teatra u Hrvatskoj, uz podršku Irene Šekez Sestrić, rekapitulira ljubavni govor 20. i 21. stoljeća.

U scenarističkoj montaži ljubavnih pjesama hrvatske i svjetske književnosti sudionici ovog scenskog događanja ostvarili su jedinstveni ljubavni dijalog koji se doima kao konkretan ljubavni razgovor. Svaki od odabranih autora ljubav postavlja u središte univerzuma i svjedoči o toj duhovnoj senzaciji snagom svoga genija. Scenska kompozicija „Sve što ti želim reći“ otkriva ljepotu izvan vremenost ljubavnog govora.

Velikani 20. i 21. stoljeća uz podršku glumačkoga umijeća primaju snagu i uvjerljivost koja osvaja i zavodi. Odabrane ljubavne pjesme svjedoče da su pjesnici i pjesnikinje naši suvremenici u kojima se ogledamo.

Miroslav Mitković Nam (Niš)

MAMUTI

Mamuti se zbijaju, krda se okupljaju
ljutito nogama u zemlju lupaju
i svojim surlama strašno prodorno trube,
jeleni brižno drže svoje lepe srne na okupu
i lagano ih negde odvode,
lavovi tromim korakom
prikrivaju svoj strah i sporo odlaze,
majmuni im se rugaju sa pristojne daljine;
nigde trave, samo pusta ledina,
milijardu malih skakavaca za sobom pustoš ostavlja,
mamuti ih besno gaze
uzalud...
nikoga na pojilu, ničega na vidiku,
blizina kraja se sluti,
hijene mirno na suncu dremaju,
jata gavrana kruže nebom,
jedu izovilje skakavaca
i čekaju gozbu nad gozbama
džinovska tela izumrelih mamuta

Dragan Mučibabić (Sarajevo)

*

Opet slikam tvojim prstima
Po svojim bojama od jutra.
Opet hodam ovu blesavu glavu
Tvojim nogama.
Opet mi urođeni nemir
Ne da spokoja čekajućeg.
Opet tvoj glas miluje moje etere
Pa buka neka lubanju mi cijepa.
Opet boli, boli i boli
I nema mi lijeka
Do zana vijek prizivati nadu
I čekati, čekati...
Makar nikada ne dočeka...
Opet moliti maštu
Da pođtedi me noću dozivati Kry...
I budan se buditi s vriskom...
Kry ja tebe volim
Pa nikad ne osvanuo
Kad ne znam živjeti ko normalan svijet.
Znam kričati Kryyy... Kryyy... Kryyy...

KAKO SE MONSIEUR O. PRIVREMENO OČUTJEO RAZLOMKOM

*(Iz neobjavljene zbirke Stor Šoris
i njezina ciklusa boguugodnih harmsica...)*

Monsieur O. se nije osjećao nimalo ugodno. Štoviše! Prvo ta neudobnost. Pomanjkanje svekoliko komfora i onog tako nam važnog domaćeg ugođaja. Potom ta skučenost! Ta jebena uskogrudnost i sputanost! Oh, nigdje, baš nigdje, ni u najskrovitijem kutku, prostora za njegovu široku i rasmusnu slavensku dušu! I na koncu prokleta neizvjesnost. Čekanje. To beketovski dosadno uspavljujuće iščekivanje. Nekoga? Nečega? Ili sveobuhvatnog, porobljivačkog NIČEGA?!

Jest, Škoda, kojoj je od milja i nekako udvarački tepao Felatio, bila je jebeno zgužvana. Sličila je izvana (vjerojatno) na harmoniku trieštinu, ili hohnericu koju su čak i otpisani cigani odbacili kao neuporabljivu. Iznutra, je pak ostavljala dubok dojam poprilično sabitog trosobnog preksavskog stančića adaptiranog na dvije etaže. I izneređenog do neurednosti. Momački zapuštenog i nehajnog!

Tako je svoju Škodu čutio nevoljni Monsieur O. s neugodom u plahovitoj duši. I ne samo duši!!! Osjećao je to omiljeno si prijevozno sredstvo i tog najomiljenijeg člana svog kućanstva kao fizičku bol u svakom damaru rastresenog mu rasipnog tijela.

Boljela ga je nesnosno lijeva (ili pak desna?) noga, negdje tamo stisnuta između okrutnog lijevog zadnjeg sjedala i desnog prednjeg blatobrana... Desnu (ili pak lijevu?) nogu nije pravo ni čutio, već ju je poput skrbnog pater familiasa izgubljenim i zakrvavljenim pogledom iskao smuljanim škodnim interijerom.

– Nema, je pa nema... A, vraški je ne osjećam. Ha... Možda je ni nemam?!? – spekulirao je dok mu se mozgom, kojeg je sasvim dobro vidio na volanu, motao roj svakojakih, pretežno sintetičkih, ideja. Jedna od njih “zapravo dominantna”, bila je i vrlo praktična te duboko humana. Donacija!

– Trebalo bi žurno i u hodu napraviti popis, skoro pa inventuru, još postojećih organa, konstatirati njihovo trenutno stanje i mogućnosti, i ostaviti za sobom neki pisani materijal. Trag! Povijesti poradi!

Primjerice, jetrica. Vidim je lijevim okom, prilijepljenim na retrovizor, da je negdje oko gepeka i da je, na izgled, vrlo dobro očuvana. ("Ha, ha, ha..." neusiljeno se nasmiješio ustima u kojima mu se ležerno smješten ugnijezdio mjenjač...") to je zato, jer sam cijeli život lokao umjereno i s dozom rešpekta spram nje, ali i zbog obitelji pa bogami i renomea koji sam uživao u društvu. Stoga i ta njena živahna ušćuvanost bez suvišnih lezija i nametljive podbuhlosti. No, no ona će stoga i biti izuzetan primjerak u mojoj nesebičnoj donaciji! Ponosim se jetricom, dovraga!!! Čemu lažna skromnost!? Čemu suzdržanost i taj malograđanski lažni ponos?!? Jest, jetra mi je izuzetna! Krvava, poput one mladog teleta, lijepo se to vidi čak i odavde s retrovizora! A čvrsta i kompaktna ko sekešfehervarska liba maj!!! Oh, usrećit će nekoga, slutim to već!"

Pomalo je upadao u neko neobjašnjivo omamljujuće samozadovoljstvo. Doduše smetalo ga je što desnom rukom, koju veoma osjeća, ali ne zna gdje je, ne može napipati dobro vidljivi nos obješen, umjesto osvježivača zraka, a tik uz lijevo oko na ulaštenom retrovizoru. No nekom pretjeranom osjećaju nelagode pouzdano je znao nije bilo mjesta! Jer, eto, desnim okom iz džepa sakoa sasvim dobro vidi i slezenu pa i oba bubrega zgodno smještene u pretincu za cedeove. I to baš uz Madre Deus i Hannu Hegerovu, a s nehajnim pogledom na Dublinerse i Arsena... I to u dobrom stanju! (Ne cedeovi, nego omiljeni mu organi, naravno!)

– Biti će to donacija i pol! Ni Mimarina nije jača! – pokušao se uspješno našalit. "Imam namiriti i opskrbiti visokokvalitetnim proizvodom najmanje tri intenzivna odjela najvećeg kliničkog centra specijaliziranog za transplantacije u zemlji. Kvaliteta koja se čuti! – motao mu se, na upravljaču odloženim mozgom, otrcani promidžbeni slogan. Već je u mislima (već u spomenutom moždanom prilošku) vidio zlatnu pločicu sa svojim imenom na staklenim vratima sale za operativne zahvate, pa i na štoku sobe za intenzivnu skrb. Pločicu?!? Ma ne, vidio je već ploču na fasadi centra, pa poprsje pred prijavnim šalterom, a, bogami, spasi li njegov bubreg kakvog vrhovnika, ili makar i budućeg oskarovca, ne gine mu spomenik pred Saborom, ili pak prvostolnicom!

O, sreće li. A sve zato što je moj organizam prvoklasan i što moja genetika rezultira proizvodima izvanserijske kakvoće. De luxe. De luxe! De... Što?!? – odjednom mu je jezik zaigrao u slomljenoj čeljusti. – Luxe? Ma nemoj?!? De luxe, pa da ode samo tako bilo kome?!? Bilo kakvom

svatu neprovjerenih krvnih zrnaca i deenkaa?!? I to – paf, izvolite, poslužite se, bujrum, izgefelih... Ma nemooooj?!? I to baš moj “de luxe”?!? E, moj monsieur O, malo smo pretjerali! Dotjerala Dara ata do duvara! Ne će (pa i neće) to samo tako?!? Čemu hititi? Zašto zbrzati i uprskati takav početni kapital! Hej, pa nisu ovo organi kakvog uvehlog američkog mumificirano-balzamiranog milijardera, niti trulež umirovljenog velškog rudara. To su, gospodo moja, očevici tragedije i svekoliki znanstveni stručnjaci, purpurno ružičasta pluća jednog nacionalnog klasika i donedavnog ljubitelja gorskih vijenaca i ozona, gvozdoва i klorofila! Eno vam ih, konačno, pa ih provjerite! Tamo, tamo su nehajno okačena na zadnje amortizere a poradi komparacije u komšiluku izlizanih i skurenih od naglog kočenja starih mišlenki. No, no samo se uvjerite. Ne ženirajte se opipati i ovaj gotovo neistrošeni meniskus, a da ni ne govorimo o neupotrebljavanim često testisima i skoro pa novom penisu. Da, da kurcu, gospodo, ako se već ne razumijemo, ter sam prisiljen s papučice se gasa spustiti na vaš mizerni pučki nivo!!!”

Monsieur O. se zapjenio i zajapurio do infarkta i insulta. Pjena mu je frcala naokolo po novim presvlakama, a pljuvačka se cijedila niz bradu pod kvačilom. Bio je ljut na sebe i na cijeli ovaj, ali pomalo već i na onaj svijet. Kako se mogao tako zaletjeti i upustiti se u nekontrolirani charity? Postati dobrotvor tek tako iz čistog hira i mira i navade Hrvatskog zagorja?!? Bez preciznih kalkulacija i konzultacija sa svjetskim stručnjacima i procjeniteljima?!? Ne, nije mu jednostavno tako nešto išlo u glavu rasijanu po cijeloj bivšoj škodi! Takvo zaletavanje. I to poslije onakvog zaletavanja! U cisternu. Ne. Trebao je dobro, ponajprije, mućnuti glavom, udariti se šakom u čelo, pa ako treba i čelom o šoferšajbu... A ne ovako, naprečac! I prečacem. Pa zar mu ne dopire do mozga, pa čak niti do volana s istim, da je mudrim raspolaganjem svojim corpusom mogao osigurati besmrtnu budućnost?! Frkavati polako komad po komad. I to pravim mušterijama. Pa, zaboga, zna se, da to tržište postoji godinama i da je gladno kvalitetne, a pogotovo prvoklasne robe! Čak je zaradu mogao oročiti pa od kamata uživati sve do umjetničke mirovine. Kao kakav Tolstoj! Pa i bolje, čak! Mozak mu je radio munjevito, volan se užario. Jezik je mljeo i mljeo... Zjenice na naokolo rasijanim, pa i razrokim očima raširile su se skroz od retrovizora pa sve do džepa sakoa... Požudno, halapljivo, gladnuški... Nikada do danas nije ni pomislio da bi

mogao steći bilo kakav kapital i kapitalizirati život! A sad?! Sad je znao i spoznao da je kapital on sam. I sav. Od desnog uha na braniku do desnog nožnog prstenjaka u karburatoru. I natrag. Od karburatora do branika! Sebe i domovine. Odnosno, domovine kao sebe. Ili... No, već je pomalo i buncao od silnog uzbuđenja. Tlak mu je skakao i divljao akustičnom olupinom kao mahnit. A srce? Odjednom...

Odjednom je Monsieuru O. počelo zujati u poprilično razmaknutim ušima... Zamaglio se desno oko skupa sa staklom retrovizora... Pa lijevo. Ovo je potonje još i zasuzilo. Mozak je počeo vapiti za kisikom... No lijeva je podlaktica unatoč mlazovima nekako uspjela pomaknuti stakleno krilce... Oko je naziralo... Do uha su dopirali slabašni zvukovi... Glasi... Konture... Ljudi...

*

- To treba prepiliti, šefe. Hauba je ušla u gepektreger. Ne, ne šefe nećemo ga prepiliti. Već je i ionako raspiljen... Rasuti, rekli bi dečki, teret, šefe...

- O, krvavog li vikenda, Vaclave staro momče! Pali pilu...

*

Zvuk pile bio je jednoličan i zatupljujući... Uspavljujuće dosadan. Monsieur O. je naslonio desni obraz, na svježije raspiljeno lijevo rame...

Zdravko Odorčić (Zagreb)

PRIVIDENJE

Svaki put kad zapuše lahor pomislim
Kako dolazi mi s leđa
Kad me lice zasvrbi ili na nosu škaklja
To njezin pramen kose golica
Oluja kišna kad pramenom lupa okvire
Krenem je zagrljajem zagrnuti

Noću kad se oznojen trzajem buniom budim
Tražim je na praznom jastuku

UTJEHA U TUĐEM TIJELU

ljubio sam neke usne ali sam osjećao
još uvijek tvoje
grlio sam rukama meni nepoznato tijelo
osjećao tvoje
miris tvoj raspršen mi u nosnicama
visi o licu

zašto poslije loma ljubavu utjehu tražimo
u tuđem tijelu

JUTROS MI GORKA KAVA

Gorka mi je jutros kava jakog mirisa
Ne da mi se dodat šećer
Nedovoljno toplo mlijeko čini se ustajalo
Jebeno opet počeo dan
Nekada sam radio za sebe sda za druge
Ne ide mi se na posao

Ne bih ni u mirovinu izjela bi me dosada
Što god činio prazna mi lisnica

HOMO HOMINI LUPUS

Psu sam darovao bijelu kost
Zakopao ju je za sreću
Mački sam natočio mlijeka mlakog
Umiljato mi nogom kliznula
Pticama sam mrvice prozorom podario
Pjevale su zadovoljno

Sao me čovjek prevario svojim smiješkom
Dok sam mu srce darivao

S TOBOM BEZ TEBE

Zbog tebe se brijem i ne brijem često
Mislina opterećen
I kavu s pivom bez gušta i s guštom
U kafiću zbog tebe pijem
I žuti mi prsti od cigareta otrova žutog
Dimom te slikam

I spavam i ne spavam s tobom ležeć
Na klupi žuljavo

TEVHIDSKE BOMBONE ZA POKOJNIKE

Glukoze i energije,
i na oproštajnoj večeri život je bio sladak,
i Krist se najeo prije nego ga izdaše,
sлагаše, pa na križu razapeše,
jer smrt slatko voli, u šećeru se lakše diše, putuje i ne sanja.
Mole se Jednom, a ne znaju šta mole,
mame i zavode šećerne bijele zvijeri,
vretenaste a okrugle,
prošarane hijene čekaju, strpljivo,
da ogrebu ruke hrapavim šećerom.
Trome, ali lake,
nepravilne, ali neminovne,
ružne, ali slatke,
neukusne, ali prigodne za sve bosanske tevhide,
i mise zadušnice,
i komemoracije.
Vrebaju,
da ogrebu ruke, zasite utrobu, poderu crijeva i pokvare zube.
Da zaslade gladni stomak i pojedu očekivanu tugu, jer
ovdje
tuge više nema.
Crvene, plave i zelene,
kikoću se nejednake linije šupljih šećernih tijela,
pa se mole,
pa se čak i naklanjaju,
jer svaka krvava linija k'o život pokojnika je slatka.
Haj'mo, žene, jedite tevhidske bombone,
neka i smrt šećerom bude obojena, dženaza ili pogreb,
potpuno je svejedno,
molimo se svi zajedno sada, i jedimo slatko!
Jedimo za duše svih naših nesretnih pokojnika,
dobre su i nerafinirane šećer-bombone, jer
ovdje
okusa više nema.

Lidija Pavolvoić-Grgić (Mostar)

IZGUBLJENI RAJ

Raskošne grane na crvotočnom drveću su,
i na njih slijeću preparirane ptice,
i pjevaju pjesme u molovima.

Ulice bez semafora, ljudi bez očiju,
sjene pozdravljam u prolazu.
I mislim da vučem čelične konce,
prave poteze u pravom trenutku,
ali vučem trulu užad
i bacam sidro s avetinjskog broda
u proključalo more
s dnom od živog pijeska.

O ljudi, pomozite brodolomcima
koji grčevito stišću svoje daske,
i koji plutaju nošeni nekim nepostojećim kursom!
A ljudi su tihe titrave sjenke
i pomalo su gluhi...

Brodolomci gledaju lelujave palme,
tamo plešu domoroci s cvijećem oko vrata,
osjeća se miris ruma i duhana...
Dok glasovi odzvanjaju obalom,
valovi razbijaju stijene.
Halucinacije, fatamorgana, ludilo?
Što bilo da bilo...
Havaji su na drugom planetu.

GOLUBOVI MOGA GRADA

(Ulomak iz novog romana "GAD ili Ljeto posrnulih nevinosti")

Već sutradan po povratku u Zagreb zakucao sam na vrata računovodstva u Zagreb Filmu. Podmitio sam gospođu Pepicu čokoladom s rižom i podsjetio je na nekoliko neisplaćenih honorara još iz vremena pred moj odlazak u vojsku. Dočepavši se petog virmana odjurio sam u banku.

Bila su to doista komplicirana vremena za slobodnjake*. Bez kartica, trajnih naloga, bankomata...

Novac je sjedao na žiro-račun otvoren isključivo u banci koja je morala biti u mjestu stanovanja, i jedino ga se u njoj moglo podignuti.

A pred šalterom red.

Kao za kavu. Ili za deteredzent.

Mladim čitateljima sad vjerojatno nista nije jasno, no stvar je bila elementarno jednostavna.

Kako već spomenuh - bila su to, po mnogima, ona bolja socijalistička vremena. Kriza je smjenjivala krizu. Vozili smo se na par-nepar*. Struju su imale (ili nisu) naizmjenice zone A i B*. Za kavu i deterdžent (kad bi ih uopće bilo) se stajalo u beskonačnim redovima, a za ulje i margarin smo radili predbilježbe kod lokalnih trgovaca.

Ta pojava se zvala redukcija. Odnosno restrikcija, kod istočnih nam susjeda.

Sve u cilju stabilizacije.

Njemačka Marka je bila gotovo regularna valuta i kupovala se kod švercera pred Gradskom kavanom na tadašnjem Trgu republike, CocaCola u limenkama švercala se iz Trsta zajedno s izlizanim Levis trapericama i LaCosta majicama.

A peti virman - bio je to doista čaroban papir. Bledunjava peta kopija uplatnice s kojom ste sumnjičavoj teti na šalteru uplata-isplata davali do znanja da vam je voda došla do grla. Glumio bih ravnodušnost dok bi ga preturala po rukama trostruko provjeravajući svaku indigo musavu i jedva čitljivu brojku, a u glavi bi mi rojila rastuća panika.

Je li crveni okrugli pečat točno na sredini.

Je li blokiran račun firme koja je izdala nalog.

Ili je naprosto krivo natipkan redosljed brojeva mog računa, poziv na broj... valuta... datum...

– Podižete li cijeli iznos ili...?

ILI ŠTO? Odakle joj uopće potreba da postavi tako besmisleno pitanje?!

(...)

Ponovo u redu.

Ovoga puta na Autobusnom kolodvoru u Zagrebu. Smiren sam.

Samo je trinaest bezprizornih likova ispred mene, znači kroz najviše dvadesetpet minuta karta će mi biti u džepu. Možda čak i koju minutu ranije jer je momku u poderanim trapericama s gitarom u ruci i jaknom na resice pozlilo zbog čega je istupio iz reda. Kolutajući očima sjeo je na pod u blizini WC-a srušivši pritom rasklimani koš za smeće.

U provali optimističnosti ponadao sam se da bi slična sudbina mogla dostići i trudnicu koja je stajala ispred mene, a možda čak i obnevidjelog metuzalema ispred nje koji je sve glasnije soptao već davno prekoračivši granicu predinfarktnog kolapsa.

A zapravo, sve te dobre želje sam trebao uputiti babuskari koja je tek započinjala svoju tiradu.

– A, ne, ne, ne! Nebum se pomaknula ni milimetra dok mi ne dopeljate svog šefa, mlada gospodična. Nebutе se vi tu z menom pometavali... bute vi vidli svoje! – zakreštala je nakon petnaestominutne rasprave sa zdvojnomo siroticom s onu stranu rupe u staklu.

Kako rekla, tako i napravila.

Prekrižila je bucmaste ručice preko impresivnog poprsja i stameno ukotvila desnu nogu nervozno tapkajući borosanom po zapljuvanom podu Autobusnog kolodvora prepunom crnih pečata od ugaženih zvakačih guma.

Ubrzo se odnekud pojavio gospodin u službenoj odori i ljubazno nas zamolio da se, dok on uređuje nesuglasicu, prebacimo u red do našeg.

Toliki mazohista bas i nisam.

Procijenio sam da mi se vise isplati prošetati do kolodvorskog birca i popiti kavu dok se gužva ne slegne. Dan je rastezljiv i Ninulica

mi sigurno neće zamjeriti ukoliko se na Lokinoj glavici uprizzorim sat-dva kasnije od planiranog.

Obišao sam dva kruga po gumerici*.

Standardna slika.

Od našančenog polusvijeta okruženog vinskim mušicama i kiseloustajalim vonjem koji se isparavao iz svakog vlakna njihovih sitnokariranih pohabanih i od hlača rasparenih sakoa, naprosto nisam dolazio do izražaja.

Moja - "kavu s više hladnog mlijeka u velikoj šalici s dva sećera i čašu obične vode, bez leda" - narudžba gubila se u jeci praskavih, mahom dvosložnih uzvika koji su u pravilu počinjali s – Mala, daj...

– ...lozu / kratki / dupli / gem / mali...

Nema šanse. Kockao sam se da li da prošećem do Kavkaza* ili da ipak stanem u smrdljivi red za kartu. Pismo-glava najbolje je rješenje za neodlučne. Dakle...

Pismo – šetam do Kaveza na kavu.

Glava – stajem u red za kartu.

Puknem dinar palcem i tren kasnije, eto ga na dlanu.

– Glava. FAK!

I dobili ste odgovor. Mrzovoljna reakcija na sud slučaja najbolji je poticaj neodlučnom duhu.

Dakle, na kavu u Kavkaz. I tada, pao mi je mrak na oči.

– Možeš se ti igrati pogodi-tko-je do sudnjeg dana, draga moja, ali tvoj parfem...

POUKA PARMEZANSKE GORE

“Snovi su priča za sebe, ne poklanjamo im pažnju, a opet, odakle tim krhkim noćnim odjecima naših danjih umišljanja snaga da se tako žilavo zadrže u sjećanju? To više što nitko nije utvrdio imaju li snovi neko posebno značenje ako ih, recimo, sanjamo u Firenci. To, dakako, vrijedi za svako mjesto na planetu, ali firentinske snove ipak je, kažu, u memoarima pohranio bar jedan učenik dičnog Leonarda, ne libeći se da svjedočanstvu o gradu na Arnu utisne pečat vedrine, neopterećene čudorednim stegama i obzirima. Vedrina i radost odjekivali su, čitamo, i sobama vile ponad grada, kamo je Boccaccio sklonio pripovjedače svog čuvenog *Decamerona*, dok je dolje harala kuga, izazvana djelovanjem sazviježda ili pravednim gnjevom Svevišnjeg nad grešnošću ljudi. Pitate li me što sam tražio u Firenci – ne znam. Jesam li zaista boravio u tom, kako pisac reče, najljepšem od svih talijanskih gradova – ne znam također. Znam samo da je moj susret s Firencom, ma odigrao se on i u paučini sna, dolepršao na krilima slatke dokolice i isto tako nestao iz žarišta mog zanimanja, vraćajući se bljeskovito tek pri uživanju u određenim jelima, kao neželjen refleks ili zov nezadovoljene čežnje.”

Ovako započinje nevelik rukopis nekog našeg vjerojatnog sugrađanina, koji će zbog nečitka potpisa nažalost ostati bezimen, bilješka od četiri gusto ispisane stranice, istrgnute iz kakve teke ili notesa, što sam je za besciljna lutanja opustjelim zagrebačkim antikvarijatima pronašao umetnutu u primjerak Krčelićeve *Annuae ili historija 1748-1776*. Je li Krčelićeva povjesnica pripadala njenom autoru ili se bilješka, odvojena od sastavljača, slučajno našla među njenim stranicama, nije mi poznato. Isto tako, nisam u mogućnosti da je čitatelju prenesem u cijelosti, pa ću se ograničiti na čitke dijelove, dok ću one, koji zbog neuredna rukopisa ili razlivenne tinte iziskuju rekonstrukciju, nastojati prepričati. Bilješku nije moguće pouzdano datirati, jer starost knjige ne mora nužno biti u vremenskoj vezi s njenim nastankom.

Kao predradnju autor u šturim crtama opisuje ljetnu šetnju Gornjim gradom, spominjući poimence Mletačku ulicu i Trg svetog

Marka, gdje ga je neki znanac, o kojem saznajemo tek da "nikad nije svršio studij povijesti, iako bi, zanesen, romantičan i nekako simpatično deplasiran, više od ičeg volio ostati upamćen kao kroničar gradskih prilika", upozorio da njihovi nazivi upućuju na "davnašnju prisutnost Talijana u našem gradu, kao uostalom i ljekarna Danteova praunuka u Kamenitoj ulici". Kao cijenjeni, marljivi graditelji, nastavlja autor, proputovaše Talijani dosta svijeta, a gdje bi gradili, tu bi i stanovali, gdje bi stanovali, tu bi i objedovali, izazivajući svojim slasticama, često jedinom sponom s dalekim domom, zazubice i kod mjesnog puka: "Nisu talijanski graditelji samo bečki odrezak donijeli na Dunav, imali su i Zagrepčani povoda da zavire u tanjure došljaka." O tragovima što su ih Talijani mogli ostaviti u našoj prehrambenoj svakodnevicu bilješka sadrži tek škrti nagađanja – u zgradama, garnirani upitnicima, spominju se fileki i tjestenina, dok se na margini, dvostruko podvučena, ističe riječ "parmezan", opisan kao "tvrd, polumastan sir od kravljeg mlijeka, pogodan za ribanje i začinjavanje jela", što su ga Zagrepčani u davno doba "uvozili u nesmiljenim količinama". Moguća veza s Toskanom nadilazi činjenicu da su Alighierijevi bili Firentinci:

"U Firencu sam, dakle, stigao pod izlikom službenog puta, u čudesnoj, za mnoge uzaludnoj nakani da pronađem nalazište onog naoko običnog crnog kamena, koji svojim čarobnim svojstvima svakom tko ga nosi uza se daje nevidljivost. Isprva bi se zaključilo da je onaj nesretni Calandrino, što su mu ga uvalili drugari skloni neslanim šalama, bio priličan idiot, gluh za začkoljicu prema kojoj crno kamenje iz rijeke Mugnone čovjeka čini nevidljivim *svugdje gdje se ne nalazi*, no promotrimo li opise čudesna *heliotropa*, uvidjet ćemo da mudre ludosti predstavljaju itekako dobar put da se uz trunčicu vjere u nemoguće – *credo, quia absurdum?* – stigne do nečeg većeg i vrednijeg. A što bi to bilo, ako ne onaj brijeg od ribana parmezana - *montagna tutta di formaggio parmigiano grattugiato* - negdje u zemlji Baska, na kojem *stoje ljudi i ne prave ništa do makarona i raviola, što ih potom kuhane u umaku od kopuna puštaju da se kotrljaju niz padine?* Kako li je samo čarobna ta daleka Parmezanska gora, do koje čovjek ne može stići drukčije nego pod plaštem nevidljivosti, proizišla iz vlasništva nad tajanstvenim heliotropom. Tiha slutnja govorila mi je da zbog njega ne bih morao čak ni u Baskiju, ma koliko da bih je rado vidio, jer tamo ne postoje ni zagonetni grad *Berlinzone*, ni pokrajina *Bengodi*, koji

upućuju na položaj gore. *Bengodi*, obradovah se, zemlja meda i mlijeka! U koje li su sretno doba vrijedila takva imena? Danas bi to, bojim se, bio puki neukus.”

Bilješka ne kaže kako je naš bezimeni sugrađanin nakanio ostvariti svoj smioni naum, no čini se da se, i dalje na službenom putu, u Firenci zadržao duže, jer cilj, kao što reče jedan slavni Firentinac, opravdava sredstva. Od zemljopisnih pojmova na karti sam pronašao jedino Mugnone, sitnu pritoku Arna sjeverno od grada, a pronašao ju je svakako i autor, koji je, prateći Boccacciove naputke, preko *Porte San Gallo* zašao duboko u njezin klanac. Bit će da je tamo pronašao crnog kamenja u izobilju, te ga, poput nesretna slikara Calandrina, potrpao po džepovima i torbama, pa ponio sa sobom u grad da u miru prouči njegova magična svojstva. Jer samo će ga istinski *heliotrop* svojom čarolijom odvesti do Parmezanske gore, “pa i dublje u zemlju meda i mlijeka”, slutio je zanesen i – kako je sam napisao – nekako simpatično deplasiran. Ali čini se da naš istraživač, koji poput Calandrina nije postao nevidljiv ni nakon što je uprtio na leđa torbu krcatu potencijalnim *heliotropima*, na kraju ipak nije podijelio razočaranje lakovjerna slikara, jer mu je cilj bio plemenitiji nego da nevidljiv krade groše i florine sa stolova bankara:

“Na povratku u grad nitko me nije pozdravio, ne stoga što bih bio nevidljiv, već zato što me u Firenci nitko ne poznaje. Gledali su me u čudu, pitajući se zacijelo zašto stranac tegli tako težak i besmislen teret. Ali ja se nisam dao smesti, svjestan da nevidljivost može imati i manje očevidna značenja. Jedan kamen odvest će me do obronaka Parmezanske gore, a taj kamen, znao sam, već se nalazio kod mene. Zakoračivši ponovno firentinskim pločnicima, svratio sam na kasan objed u neku malu trattoriu. Dok me je chianti polako prevodio iz žednog u omamljeno stanje, mozgao sam hoće li parmezan na pasti koju sam naručio uspostaviti neobjašnjivu, simpatetičku vezu s *heliotropom*, skrivenim u gomili kamenja što sam ga imao kod sebe. Parmezan je star, pomislih sneno, bar tisuću godina naprtio je već na grbaču i svakako su ga radili, ribali i jeli diljem Apeninskog poluotoka, ali ovdje u Firenci prvi put je spomenut, književno, egzaktno i pouzdano, a opet ne bez mašte... Ta, nisam bez razloga započeo potragu baš u Boccacciovu gradu. Nakon prvog obroka naručio sam još sira, *parmigiano reggiano*, *pecorino*, što ja znam, čovjek za stolom brzo ovlada talijanskim, i nastavio ga zalijevati pitkim domaćim vinom, sve

dok se u dubini mog džepa napokon nije oglasio *heliotrop*. Nisam ga morao tražiti, jasno sam osjetio njegovu toplinu, mukle, ugodne vibracije i gotovo vidio crno svjetlo koje će me voditi ostatkom puta prema svetoj gori od ribana sira, koja – što da ne? – možda predstavlja i središte svijeta.”

Slijede natuknice o simbolici sira i vina, mlijeka i krvi, ženskog i muškog, pasivnog i aktivnog, što bismo ih, zajedno s crnim sunčevim kamenom, prije očekivali u alkemijskoj raspravi nego u ovom pokušaju putopisa, no čini se da zanos autora nije splasnuo ni po povratku u Zagreb, gdje je bilješka zasigurno nastala. Ako su zvijezde, kako reče Boccaccio, u Firencu jednom i donijele kugu, te večeri njihova konstelacija bila je znatno povoljnija:

“*Heliotrop* u mom džepu divljao je kad se Monna Tessa, lijepa, vedra i puna razumijevanja, našla za mojim stolom. Mora da sam je bio zapazio i ranije, nije banula niotkuda poput anđela ili sablasti, samo što su mi parmezan i vino tek otvorili oči za tu ljepotu, pomislih očaran njenom divnom kosom, crnom poput kamenja u koritu rječice Mugnone. A možda me, sinu mi dok sam joj zaneseno nazdravljao, *heliotrop* nije učinio nevidljivim, već mi je omogućio da vidim što ne vide drugi. Zaboga, Calandrino, promrmljah, lakovjernost i vjera u nemoguće nisu jedno te isto, to si kao umjetnik bar mogao znati. I na ovakvu ljepoticu ti dižeš ruku? Ali na koncu je ona ipak izdevetala tebe. Nastavio sam nazdravljati. Monna Tessa je šutjela, no slutio sam da joj u njedrima buja strast. Oko nas spuštao se mrak, sve dok se više nije moglo razaznati gdje prestaje ta divlja crna kosa, a započinje firentinska noć, tamna i vrela poput kamena u mom džepu.

– Možeš li mi pokazati put do Parmezanske gore? – pitao sam. Ona mi šutke dade znak da je pratim.

Sačekao sam da napusti konobu, a onda krenuo za njom. Uske uličice dovele su me pred neku kapiju, odakle sam se drvenim stubama uspeo do otvorenih vrata za kojima me dočeka ona. Ispružena na postelji, u odsjaju svijeća, svoju голу put prekrila je tankim nitima sira, što ih je vrelina plamena polako talila pred mojim očima. Jesam li prešao granicu jave i sna i što uopće znače firentinski snovi, ne znam, ali znam da sam se našao pred uzbibanim gorjem od najfinijeg parmezana, kroz koje mi je valjalo prokčiti put. U crnim kovčama prepoznao sam sestrice čarobna kamena, on ih je prizvao i ta nas je magija spojila. Vidio sam napokon Parmezansku goru i ljude što

objema rukama radosno grabe tijesto, puštajući ga da se kotrlja niz oble padine. Punim plućima udisao sam taj miris, srkao umak, uranjao u potoke *vernaccie*, a mislim i da sam shvatio Boccaccia, kad kaže da se u zemlji obilja grozdovi vješaju zajedno s kobasicama. Monna Tessa, grcao sam zapuhan od planinarenja, svetiš li se ti to svom Calandrinu što te je onako glupo nakanio prevariti ili sam nečime zaista stekao tvoju naklonost, ma bio to i heliotrop u mom džepu? Monna Tessa je šutjela. U neki sat, vani se već danilo, strasti su izgorjele i ja sam iscrpljen zapao u zasluženu nesvjesticu. Ne znam kada i kako sam otišao, jesam li hodao u snu ili se neka zla sila poigrala mnome, ali kad je sunce grubo zakucalo o moje vjeđe, sjedio sam opet za stolom u konobi. Ne znam kad mi je klonula snaga, ali osjećao sam se iscijeđen i prazan poput boce *chiantia* preda mnom. Pozvao sam konobara, nitko se nije odazvao. Kad sam gegava koraka napustio konobu, zvana Svetog Marka oglasiše podne. Ne firentinsko, već zagrebačko. Posegnuo sam u džep, nekoliko oblutaka još sam uspio napipati. Među njima jedan hladan kao led.”

Tu završava neobična bilješka, koja vjerojatno nema nastavka. Sudbinu autora ne znam, kao što neću odgonetnuti ni tajnu opisane firentinske noći. Ipak, vjerujem da je pronašao *heliotrop*, te da je vidio Parmezansku goru, o kojoj je toliko maštao. Neispričan kraj priče valja potražiti kod Boccaccia: *Kao što znate, žene svakoj stvari otimaju snagu i tako sam ja, nekoć najsretniji čovjek u Firenci, zahvaljujući njoj postao najnesretnijim*. Tim riječima nasamareni Calandrino opravdava nasrtaj na svoju družicu, nakon što mu je kamen lišila čarobne moći. Brijeg od sira iz priče iščezava rano, jer Calandrinu lijenost ne dopušta da ga potraži. Ipak, u Italiji narod će parmezanu pripisati snažna afrodizijakalna svojstva, a narod je, znamo, uvijek u pravu. I tu snagu valjalo je oteti, da se ne poljulja ravnovjesje prirode, a tko će je oteti temeljitije nego lijepa Monna Tessa? Poput Kairosa, heliotrop djeluje samo kad za to nastupi pogodan trenutak. Za razliku od Kairosa, *heliotrop* djeluje samo jednom. Potom preostaje tek crni kamen i možemo se u najboljem slučaju baviti petrografijom. Sjetan spomen na njegovu čudesnu snagu ostat će, pak, trajno uhvaćen u zamamnom okusu ribana sira. Bit će da je u tome tajna, ali i pouka Parmezanske gore. Dobar tek!

KAKO SE ODLJUBITI DOK SI REKLA KEKS

Ah, nekoć sam bila vrlo zaljubljiva. Romantična. Blesava. Lako zapaljiva. Zanesena. Željna vječnog užitka. Sviđali su mi se dečki i stariji i mlađi. Kad bih upoznala pogodnog čovca, zatelebala bih se k'o tele. Ono malo suvisle inteligencije što sam posjedovala, samo bi se istopilo. Od hormona sreće grudi bi mi nabubrile, a mozak se spljoštio. Pretvorila bih se u najgluplju plavušu iz najglupljeg vica. Ako bih ustanovila da je miljenik mog srca ujedno i vlasnik, na primjer, afganistanskog hrta, odjednom bih pokazivala izrazito zanimanje za pse. Zajedno bismo bauljali po dosadnim izložbama pasa, a ja bih se divila tom rahitičnom cucku nalik na čaplju koji bi mi čak postao i simpatičan. Nema veze što u normalnom stanju nisam podnosila običan fikus niti kornjaču i što je sama pomisao na zalijevanje biljaka ili mijenjane vode u akvariju u meni budila osjećaj jeze i neopisive patnje. Ali kad bi me hrt liznuo, bila sam najsretnija na svijetu. Razmišljala sam o njegovoj probavi više nego o svojoj, a sjaj pseće dlake bio mi je važniji od vlastite kose. Ljubav me pripitomljavala, pretvarala u kuharicu, psihijatricu ili plesačicu trbušnog plesa, već prema potrebi. Nešto prestrašno.

Nakon određenog vremena idile, naravno, uslijedio bi rastanak: izabranik mog života otputovao bi u istraživačku misiju na Mjesec, umro, vratio se bivšoj ženi, otišao na snimanje filma u New York, dobio rak, oćelavio, ili bi ga odvjetnik upozorio da će ga bogati otac razbaštiniti ostane li sa mnom još pet minuta. Dobro, katkada bih se i ja ohladila na temperaturu ledišta iz nepoznata razloga i tada mi je bilo super. Ali nisam voljela kada bi bilo obratno.

Želeći skratiti vrijeme patnje nakon rastanaka, postala sam sve ekonomičnija. U mlađim godinama, dok nisam razmišljala o vremenu, trošila sam mjesece i mjesece na ronjenje suza i deprimiranje. Raskinuvši s filozofom i anarhistom (oboje u jednoj osobi), ridala sam čitavo ljeto. Nedostajao mi je šarm studentske sobe, votka, rasparene čarape ispod kreveta, rasprave o Platonu i osjećaj permanentne paranoje. Od pretjerane tuge spasio me obični nogometaš Varteksa čiji su strahovi i užici bili bazični. Roditelji su me gotovo izbacili iz kuće

kad su shvatili da se petljam s nekim tko se zove Pero – pročitao je tri knjige i nekoliko stotina stripova o Zagoru. Ipak, Pero me izliječio moguće ovisnosti o intelektualcima, a naučio me šutirati loptu i veseliti se običnim stvarima kao što je dobra večera i čaša hladnog piva. Ipak, nije nam bilo suđeno, rastali smo se kad je on upoznao Milku koja je odmah znala što je ofsajd i imala četvoricu braće, od kojih su dvojica bili nogometaški znalci.

Za Perom sam cmoljila mjesec dana, a onda sam upoznala turističkog radnika. Eh, kako sam postala mudrija: njega nisam predstavila roditeljima, pogotovo što je imao mlađu sestru kojoj je trebalo pisati zadaće i podučavati je engleski i matematiku. Ustanovila sam da se moja zaljubljenost u određenog muškarca protezala i na njegovo daljnje i šire pleme. Svi članovi obiteljskog stabla postali bi mi simpatični, a što je najgore, i oni bi mene simpatizirali. U transu najjače zaljubljenosti bila sam spremna preseliti se u Koprivnicu, usvojiti dijete, emigrirati u Australiju, proučavati vede ili spavati u šatoru – sve što ne bih ni u ludilu učinila zdravog razuma. S vremenom sam shvatila poznatu istinu: ako pretjerujem sa zaljubljuivanjem, naučit ću i sve o odljubljuivanju. Naime, moje prijateljice počele su mi ići na živce. One su po pitanju ljubavi bile super najgluplje plavuše na svijetu. Neprestano su razmišljale o muškarcima, a za svakim odbjeglih partnerom patile desetljećima. Shvatila sam da im taktika ne vrijedi pišljiva boba i pokušala ih uvjeriti da je moj šašavi način egzistencije puno bolji. Istina je da je mama imala česte slomove živaca, istina je da sam svako toliko mijenjala životni stil, ali malo-pomalo naučila sam ne patiti, a u tome su mi pomogli isti oni zbog kojih sam kao trebala patiti.

Poslije turističkog vodiča od kojeg sam naučila u kojoj zemlji se što kupuje i kako u pet dana vidjeti što više a umoriti se što manje, zaljubila sam se u astrologa koji mi je rekao da ću iscjeljivati ljude, hodati po vatri i postati važna politička faca. Naravno, naša mistična veza otvorila mi je mnoge moći: tako sam bioenergijom izliječila susjedovu antipatičnu mačku koja se prejela pokvarenog mesa i sestrina hrčka koji je stradao na propuhu. Astrolog je bio sladak, ali stanovao je s mamicom i stalno me tupio alternativnim znanjima. Na kraju sam čak i hodala po vatri, zaradila opekline i odljubila se. To je bilo najbrže odljubljuivanje u mom životu, otišla sam iz sela u kojem smo bili smješteni, žar se još nije pravo ni ugasio, a ja sam već bila hladna kao led. Poslije toga sve je postalo lako: skinula sam indijsku

haljinu i prestala paliti mirisne štapiće. Kupila sam osvježivače prostorija u spreju i bacila oko na filmskog organizatora koji je stanovao u susjedstvu. Moja politička karijera neslavno je propala, ali istraživačkoljubavna se nastavila...

Uglavnom, kasnije sam se čak zacopala u književnika, scenografa, kantautora, slikara, i u svakoj vezi ponešto naučila. U svakom slučaju, nisam više patila pri rastancima niti bolovala od nostalgije, a to je ono što sam htjela uvježbati. Ma koliko povremeno gubila vlastitu osobnost i predavala se u ljubavi, sam kraj bio bi jednostavan i brz. Nakon što sam prekinula s kantautorom ženskastoga glasa koji mi je pjevao balade i svirao na klasičnoj gitari ispod prozora, cijeli sam dan slušala njegov jedini CD i nakon dvadesetčetverosatnog koncerta bila imuna na svaku pomisao da mu se vratim. Tako sam se na kraju izvještila u odljubljivanju, a želeći pomoći ženskom dijelu čovječanstva, svoje sam savjete dijelila šakom i kapom svim onim jadnicama koje nisu znale i mogle otkantati nekog koga jako vole. Išla sam im na živce nudeći tehnike u kojima će se odlijepiti od osobe koja im zadaje bol, međutim one su uživale u ulogama raznih patnica pa sam odustala.

Kako se moja sposobnost odljubljivanja usavršila, naravno da sam počela beskrajno uživati u životu. Moja mama došla je k sebi: shvatila je da nisam opaljena mokrom krpom, već da prilično egzaktno, putem vlastite kože, istražujem odnose među spolovima i stvaram prirodni imunitet na razne ljubavne viruse koji su u stanju oslabiti organizam i napraviti i od inteligentne žene bespomoćnu jadnicu. Shvatila je da nisam Casanova u suknji, već Luis Pasteur u kuti na pragu novog otkrića koji će nježnijem spolu omogućiti jednostavniji život. U međuvremenu sam se spetljala s profesorom sociologije na Filozofskom fakultetu, koji me voli i proučava. Proučavam i ja njega – pa smo kvit. Mama bi željela da se konačno smirim i upozorava me na biološki sat koji otkucava vrijeme, a ja, pak, nikako ne mogu zamisliti da imam dijete s profesorom, poreznikom ili bankovnim činovnikom. Radije kao oca mogućeg potomka zamišljam košarkaškog trenera ili kakvog sportaša. Takva sam. Volim muškarce koji se dobro osjećaju u svome tijelu. A uostalom, želim da biće – pogotovo ako bude žensko – koje donesem na svijet ima kakve-takve gene, razvijenu muskulaturu i dobro razrađenu strategiju preživljavanja kakvu sportaši u svojoj bazičnosti posjeduju.

Uglavnom, nema panike. Svladavši tehnike zaljublјivanja i odljublјivanja, svladat ću i sve zamke majčinstva u poodmakloj dobi ako treba. A do onda i dalje uživam u životu! A i vama to savjetujem. Ne nasjedajte na stare štosove i vječnu ljubav. Radije svladajte tehniku keks odljublјivanja.

Jer život je kratak i prođe dok si rekao keks! I nema smisla potrošiti ga na tugovanje za misterom nepravim. Jer s pravim i tako nećete tugovati!

Rajka Poljak (Liechenstein)

DNEVNIK Z ITALIJE (Frclek)

Probudila sam se ustreptala od sreće.

Misli su mi se vratile na sinočnju večer uz svijeće. Oh kako je divno bilo. tako strasno, tako nježno nikad me nitko prije nije obljubio. A danas? danas je divan dan. Putujemo zajedno u Italiju. Osjećam, biti će to još jedno romantično, medenom mjesecu slično putovanje. Oh, kako sam sretna. Oh, pa što je to? Dragi, ti si već budan? Kavicu si mi skuhao, joj, mick moj, kak si mi pažljiv. Pa buš me preveć razmazil. A kaj je to? Uf, zar opet? Pa kad bumo konačno krenuli? Moram još kosicu oprat, nogice obrijat, pazuhice isto.... jooj, ah, ah, ah mmm.

Figu frišku! Moglo je biti tak, ali ni, uopće ni bilo tak... Bilo je ovak.

Ponedelek.

Vjutro dišeće da bregi su spali, mi sme se vustali... Vladek lehke, ja teške. Vu strahu od negve vike sem brže bolše napuol jogu naredila, a poklem vu autu odmeditiera. Sme se otputili vu zemlu belu belissimu, vu Italiju. Šteru sem do zdej poznala same po duhe, bi se po domači rekle smerdljivuoče. Nekak se naviek potrefile da sem čez tu škornju slične zemle putovala po noći. Sem vidla nie nič, same sem tuj i tam občutela vu nosnicah gerdu duhu. Su mi pometnejši od mene poviedali da je to zate kaj je tu smeštena industrija, kemijskih preparatov, i drugih opijatov. Sramota za povedati, ali to je se kaj sem do zde imela za povedati o Italije: Škorenj pri verhu bi se rekle na severu zemle – smerdi.

Pred puta je Vladek naviek nervozen, pak sem gazeći po jajci kak po minah, na brzaka poterpala se kaj trieba još več kaj ne trieba vu auteka i sme za čas napustilji poznati Šaanerski trokut. Tak ja zovem te komadiček zemle na steroj stanujemo. Šaan se zove gradic, a trokut vu šterem sme mi nastajneni je trokut jer ga okružujejo vulice z tri strani, i po sake po celi dan brenčiju auti da moram pri vlastitem domu štupljine za vuha nositi. Nu, fala bogeku, arivederči Šaaan bondorno Italija.

Kak je ponedelek othajal mi sme se glibše i glibše zahajali spram sredine škornja. Poklem Milana je put duge vodil spram Bolonje, a ondak naposletku se pojavil napis Roma. Mam sem se zmisljila da si poti vodiju v Rim. Makar je naš cilj bil Asisi točnejše jena hiža još 10-ak kilometrov dalje od Asisia. Do Asisia sme sejene trebali cestu – za Rim. Tak nas je vputil Gugl. Nu, Vladek tak nie misljlil. Glijh poklem pervoga putokaza za Rim, on je, kak se šika fuljal cestu, a nie baš bila vuska. Pak je ponuorel. Sfundal Bogeka presvietluga, a ja sem mam za njegov oprost grijehov, zmoljila tri Zdravomarije i jenuga očenaša. Tuo je pomogle. Najemput se cesta otprla, a mi sme se našli pak na pravem putu – za Rim. Tak sem se zbilam na licu mesta uverila da si poti vodiju v Rim. Makar sme mi putuvali vu Asisi, pak još male dalje do Svete Marije od Linjana, bi po talijanštini povedali Santa Marija di Lignano.

Poklem pervuga skretanja na krivuga puta, a da nej morala prevec Zdravomarij moliti, sem nagovorila Vladeka da zašteka Navigatorjicu. Je sem se i berže pokajala, jer tuj su zde počele zapraf naše muke. Navigatorjica ti nemu na visokem nemačkem liepe jasne veli: Achtung, im hundert Meter rechts abbiegen, bi rekli, pazi, poklem 100 metri skreni desne... ali ne ne, moj ti Vladek njoj veli: muči ti bedača jena bapska, nič ti ne znaš, pak kak pravi horvacki pometni muž napravi po svojem. Ne bu mene vraža baba zapoviedala. Tak se furt z nju svadil dek ju nie pred sami vulazek vu Asisi konačne ušutkal. Zde sem mu ja muorala glumiti Navigatorjicu, spram guglovem naviganju. Lepe mi je se sprintal i sljikice sem mogla videti gda kam skrenuti treba. Nu, prevec sem lukala se druge zanimlivejše stvari pak su mi znaki kre puta saki put – zbegli. Z tešku muku sme sejene, čez jene 8 vur putovajna zagledali liepi, bieli od samuga kamena sklesani grad na male vekšemu briegu. Tuo ti je bogek moj dragi sam duom svetuga Franceka Asiškuga...

(Ovdje kratki uvod dužeg teksta kojeg je napisala Rajka Poljak za vrijeme njezinog boravka i umjetničkog rada u Italiji, blizina Assisija, krajem rujna i početkom listopada 2013.)

ISPOD FILODENDRONA

U velikom predvorju zgrade staračkog doma, ispod šume filodendrona uvijenih sve do stropa, za stolom sjedi Zdenka i puši. Tek je prešla sedamdesetu i odlično se drži. Svježa trajna frizura, tamnoplavi elegantni kostim sa sićušnim bijelim točkicama, primjeren njenim godinama. Poza dame, rođene Zagrepčanke.

Svako malo pogledom poprati pokojeg starca ili staricu koji, uz ljubazan osmeh i pozdrav, polagano prolaze pored njena stola. Ona im samo klimne, tek iz pristojnosti. Ne poznaje ih, niti je zanimaju.

Ima Zdenka svoj život i svoje razloge zašto je tu. Nije ona ovdje iz očaja, zato što nema nikoga, što je sama i što su je se svi odrekli. O, ne! Zdenku su opljačkali. Rodbina kao rodbina, jedva dočekaše smrt njena muža pa da podijele ono malo što je u životu stekla. Da je imala djece sigurno bi sve bilo drugačije, ovako... Isplatila ih je i otišla u dom.

Ona je ionako ovdje samo privremeno, to se zna, sve dok ne pronade kakvu zgodnu garsonijeru, više joj i ne treba. Onda će se vratiti svojim prijateljicama i životu vani, tamo gdje joj je i mjesto. Da, Zdenka je ovdje samo privremeno.

„Znaš Ana, malo sam tu, ali ono kaj vidim je grozno. Kao prvo, hrana je očajna. Očajna! Jučer smo za večeru imali pužiće sa sirom. Zamisli! Gole pužiće sa sirom! Nekakvo raskuhano tijesto, tek malo na dnu, i sir. Fuj! A ti jadni ljudi to jedu, zamisli. Moraju! Znaš kaj je bilo danas za ručak? Zelje i kobasica! Staro smrdljivo zelje i još bez soli. A kobasica? Sami loj, ni trunke mesa! Vele, Kranjska. Ma kakva Kranjska, to Kranjske nije ni vidlo! Sreća da nam je samoposluživanje prek ceste, pa sam si zela pol pečenog piceka. Kaj, ne veruješ?“

Zdenka ispod glasa, povjerljivo se osvrćući razgovara s Anom, najboljom prijateljicom koja joj je došla posjetiti. Istih je godina kao i Zdenka, možda nešto starija. Lošije je obučena, sijede rijetke kose nemarno uvijene u punđu. Ana je tješi, govori joj kako je dom ionako samo privremeno rješenje, na par mjeseci, najviše godinu. Nagovara je da dođe malo k njoj, da je posjeti u Karlovcu. Može ostati i cijeli tjedan, veli, i više. Koliko god želi. U Karlovcu je sada lijepo, mirno. Šetat će njih dvije pored rijeke i uživati u prirodi. Što im više treba?

Zdenka pristaje i one dogovaraju detalje. Po nju će doći Slaven, Anin sin koji radi u Zagrebu, ali vikendom je u Karlovcu. Rastavljen, dođe malo pogledati djecu, dvije krasne djevojčice, Teu i Leu. Zdenka se veseli pozivu, jedva čeka da se makne iz ovog tmurnog i depresivnog mjesta. Naginje se prema Ani i šapuće.

„A da znaš samo kak ovi bokci smrde! Užas! Ili se ne peru ili ja ne znam kaj je. Čudan je to miris, Ana, nije znoj. Nije ni pišalina, ne znam. Samo znam da celi dom tak smrdi... Odurno!“

Zdenka posprema upaljač u kožnu futrolu s cigaretama koju pak gurne u crnu elegantnu žensku torbicu. Ruku pod ruku dvije prijateljice izlaze van. Srdačno se rastaju ljubeći se. Zdenka još malo prati pogledom Anu koja odlazi prema autobusnoj stanici, okreće se uz uzdah i vraća. Usput, prijazno pozdravlja portira, golobradog mladića koji tu služi civilnu vojnu obvezu. Širokim stepenicama penje se na kat do svoje sobe. Uvijek ide pješice, da malo protegne noge, a i zbog kondicije.

Četiri su sata popodne. U središnjem dijelu predvorja, u jednoj od trideset štofanih plavih stolica poredanih u redove, kao u nekoj kino dvorani, ostaje sjediti samo jedan starac. Napokon, i on se teškom mukom podiže, pa uz pomoć pomagala, četveronožne metalne hodalice, pođe usporeno do vrata dizala. Prati ga tamna sjena, za nijansu tamnija od one koju u ovo kasno proljetno popodne stvara široko kožnato lišće filodendrona, visoko gore, ispod staklenog svoda dvorane.

* * *

Kasno je ljeto i Zdenka se upravo, po treći put, vratila iz Karlovca. Zahvaljuje svojoj najboljoj prijateljici koja ju je dopratila do ulaza u dom. Obećaju jedna drugoj da će se opet vidjeti, ako ne prije onda u jesen, nakon operacije. Nije to teška operacija, uvjerava je Ana, samo žuč.

„A tko danas nije bolestan, moja Zdenka?“

Opraštaju se. Dok čeka dizalo, Zdenka gleda gore, pod strop, u onu šumu filodendrona. Kao da se prilično razrastao dok je nije bilo.

Gore u sobici vadi iz male putne torbe rublje i odvaja ga za pranje. U hodniku ostatak robe sprema u ormar. Još po dolasku upozorili su je da spremačice vole ukrasti, pa svoju torbu s dokumentima i

novčanikom zaključava u noćni ormarić. Provjetrava sobu, uključuje hladnjak i sprema se za večeru. Okreće nekoliko brojeva i javlja prijateljicama u domu da se vratila. Red je red. Slavka je šturo obavještava da je preko vikenda umrla Jozefina.

„Znaš, dočim su je premjestili u stacionar, ja sam znala. Znala sam da neće dugo. Čuj, neću sad preko telefona, vidimo se poslije večere.“

Zdenka malo dotjera frizuru, uzme novu kutiju cigareta i popravi kostim. Otvori malo vrata balkona, ali se predomisli i brzo ih ponovno, uz izraz gađenja na licu, zatvori.

„Prokleti golubovi, opet su usrali cijeli balkon.“

Izađe i zaključa.

Za večeru raskuhana riža i tvrd, tanak juneći odrezak. Pojela je samo pudring i izašla. Vani, na drvenoj klupici ispred zgrade, pored neošišane živice sjedi njena prijateljica. Upoznale su se u logoru 1945., odmah nakon rata i poslije toliko vremena pronašle se opet tu, u domu.

„Bilo ti je to ovako, Zdenka moja. Još u petak, onaj prošli, Jozefini nije bilo dobro. Ja sam je prisilila na par žlica juhe. Rekla sam sestri da neće jesti, a ona ništa. Veli, neće je valjda ona hraniti. Onda sam rekla socijalnoj, Sabini, a ona mi je obećala da će razgovarati s doktoricom. U ponedjeljak, isto. Jadna se Jozefina preko noći osušila, počela se gubiti i nije me ni prepoznala. Samo je spavala. U utorak su je stavili na infuziju, a u petak noć odveli je na Rebro. I onda, znaš, umrla je u petak popodne. Samo tako, odjedanput. Srce. Nije jedna imala nikoga, ali i nije baš trebala tako završiti, znaš Zdenka. Moglo se, da se htjelo, moglo. Eh, kad jednom odeš u stacionar...“

Neko su vrijeme šutjele, a onda povele razgovor o kuhinji. Da, o kuhinji i hrani dalo se satima raspravljati.

Bližilo se šest i one krenu na večeru. Žganci i mlijeko podsjetiše Zdenku na mladost i bezbrižne ljetne dane provedene kod bakice u Moslavini. Sjetila se kako se jedanput kao dijete prejela meda. Došla je gladna iz škole i pojela cijelu teglu. Sreća da je djed bio kod kuće, zakopao ju je do grla u zemlju. Jedva se izvukla.

„Eh, kada je to bilo, a kao da je bilo jučer.“

Nakon večere sjedile su još malo za svojim stolom pod filodendronima slušajući na pola uha uobičajene dâmske tračeve s obližnjih stolova, no i to im je brzo dosadilo. Pogasiše cigarete i uputiše se prema dizalu. U posljednje vrijeme izbjegavale su stepenice, umarale su ih. Na mračnom katu pozdraviše se i svaka uđe u svoju sobu. Zdenka

se presvuče u tanku flanelsku spavaćicu, uzme naočale, legne i upali televizor. Slika na ekranu bila je snježna i dvostruka. Tjednima je molila kućne majstore da joj srede antenu, ali bez uspjeha.

„Trebalo bi kupiti novu zajedničku antenu“, izvlačili su se, no za to se, kao i za sve ostalo, čekalo posebno odobrenje ravnateljice. A ona je pak stalno bila na nekakvom službenom putu.

Zdenka ugasi televizor i svjetlo na noćnom ormariću. U mraku sobe razmišljala je. Čvrsto odluči, po tko zna koji put, već sutradan kupiti novine i pogledati ima li kakva jeftina garsonijera. Onda se sjeti liječničke preporuke. Već je uzimala dvije vrste tableta, srce joj je bilo prilično slabo i, razmišljala je, što bi da je sama? Sjeti se i glasina o najavljenom skorom poskupljenju doma.

Zdvojna, dugo je u noć slušala rezak kašalj i teško hripanje gospođe Šćapec iz susjedne sobe.

* * *

Početak jeseni i iznenadna vijest o smrti najbolje prijateljice. Da Ane više nema javio je njen sin svrativši na kratko jedno kišno popodne. Umrla je nakon operacije uslijed nekih komplikacija, reče. Ispričao se što nije javio za sprovod, ali toliko je posla, a tako malo vremena. I njoj je bilo čudno da se njena Ana tako dugo ne javlja. Slaven je ostavio broj telefona i ponudio pomoć, ako joj baš nešto hitno zatreba. Ostavio je i adresu, za slučaj da se možda sjeti nekoga tko bi htio kupiti onu staru kuću u Karlovcu.

„E moj Slavene, ne znate vi kak je nama tu, u domu. Teško je to shvatiti nekome koji nije stalno tu. Znate, ovak na prvi pogled, sve izgleda bajno. Imamo restoran i kafić, spremačice i vešeraj. Imamo i frizeraj, knjižnicu, kapelicu, nekakve vražje radionice i zbor. Imamo i dramsku sekciju i kaj ti ja znam, al' sve vam je to drek na šibici. Zakaj? Restoran je krasan, ali kuhari ništ ne valjaju, svu hranu upropaste. Ono kaj oni naprave nema okusa ni mirisa, a najbolje komade mesa nosiju doma. Da, da, kaj se čudite, idu doma s punim vrećicama! Da nema dućana prek puta, ja bi bila gladna. Znate da sam tri meseca čekala dozvolu da u sobi imam frižider? Jedva sam se izborila. A one spremačice? Samo gledaju gde bi kaj drpile, a dojdju jemput tjedno, malo pobrišu i fertik. Ak hoćete da vas socijalne pitaju kak ste, trebate im svaki mesecgurnuti bombonjeru ili deset deka kave, a javna je tajna da se šmajhlaju samo

onima kaj imaju kakvu nekretninu. I ne daj vam Bože da završite u stacionaru, onda ste tek nahrđali. Iz stacionara se još niko živ nije vratio! Kak? Tak, lepo!"

Tri dana kasnije umrla je i gospođa Ščapec. Našle su je spremačice kad su u ponedjeljak došle pospremiti sobu. Znala je Zdenka da uz dvije smrti uvijek ide vijest i o trećoj, pa se pitala tko je sljedeći.

U posljednje vrijeme nije se osjećala dobro i to je u utorak rekla doktorici. Ona ju je pak uvjeravala da je to normalno, da je teško vrijeme, loša bioproгноza, a i godine su tu. Bilo je teško dobiti uputnicu, ali uspjela je. Problem je jedino bio u tome što je na detaljan pregled srca, CT, ultrazvuk i EKG trebalo čekati puna četiri mjeseca.

S dolaskom zime dani su joj prolazili sve sporije i sporije. Vrijeme se pogoršalo, zahladnjelo je i nije bilo za šetnju oko doma, a i osjećala je kuk.

Na doručak Zdenka nikad nije išla i do jedanaest bi sjedila dolje, pored prozora, pila kavu iz automata i pušila. Otprilike sat vremena prije ručka dom bi živnuo. Iz svih krajeva i prolaza zgrade počeli bi navirati starci. Oni najsporiji krenuli bi prvi. Hodali bi polagano, usporeni, pogrbljeni i sitnog bolnog koraka. Oni drugi, s pomagalicama, s štapom ili štakama, neki s dva štapa, s hodalicama i oni u kolicima, bili su malo brži. Prilazili su sa svih strana i gomilali se ispred ulaza u restoran. Tu bi progovorili još koju, dobro raspoloženi zbog objeda.

Zdenku je to strašno podsjećalo na neki davni horor film i nije voljela taj prizor, pa bi se obično oko jedanaest povukla u sobu. Sišla bi tek kad bi svi zauzeli svoja mjesta u trpezariji. Nakon ručka raspoloženje za stolovima u predvorju bilo je uvijek bolje. Ljudi bi dobacivali jedni drugima, a pala bi i pokoja šala. Onda bi se prostor pod filodendronima počeo pomalo prazniti, da bi oko tri popodne potpuno opustio. Starci bi se razmiljeli po svojim sobama i zavladala bi tišina. Tako bi bilo sve do pet kada bi se prizor od prije ručka ponovio.

Nakon večere još bi malo sjedila u društvu preostale dvije-tri prijateljice. Ostali su joj već odavno išli na živce i s mnogima od njih više nije razgovarala.

Oko devet ugasila bi posljednju cigaretu dana, povukla se u sobu, pogledala malo televiziju i utonula u san. I tako iz dana u dan.

* * *

Prve snježne pahulje najavile su oštriju zimu. Pregled kod kardiologa pokazao je da srce nije dobro i da treba pojačati terapiju. Zdenka se kretala sve manje, a višak kilograma donio je nepodnošljive bolove u kuku. Kretala se teže i krajem studenoga dobila je štaku. Moja treća noga, šalila se s Margitom, njenom novom najboljom prijateljicom. Margita je došla nedavno, prodala je stan i novac dala sinu koji se tek oženio. Sebi je ostavila nešto malo za slučaj da dom poskupi. Malo je takvih roditelja, hvalila ju je Zdenka prisjećajući se svoje davne prve i posljednje neuspjele trudnoće.

Margita je imala sedamdeset i dvije i nekad je bila vrlo sposobna liječnica u Petrovoj.

„Draga moja, da ti samo znaš ko je sve tu, svašta ti tu ima. Pogledaj onog čoveka tam, onog kod stupa. Taj ti je bil glavni direktor u INI. Onda je, da oprostiš, nekaj zasral, pa je završil u buksi, petnajst godina. Kad je izašel iz Lepoglave sve su mu zeli i sad je tu, na državnim jaslama. A viš onu tam, kaj sedi sama za stolom. Ona ti je tu od početka. Ona ti je malo luda, od malena je po domovima i bolnicama. Sad je tu jer nema nikoga, a tu bu i završila. Pogleč onu babu tam. Da, onu debelu s brkovima, kaj puši ko Turčin. Ta ti je zatukla vlastitog muža. Posle zatvora je prodala stan i došla sim. Nemoj ju ni gledati, ta ti baš nije čista. Jenput se postavila i na socijalnu! Pogledaj onog dedeka tam u kolicima. Znaš ko je to? Ne? To ti je Marković, onaj iz Komiteta, sećaš se. Kak ga se ne sećaš? Uvijek su ga bile pune novine, a pogleč ga danas, jedva ide s onim svojim kolicima, bogec. I svaki dan je gore u kapelici. Ne vjeruješ? Da, da, čudo je to, čudo. Viš onu babu tu iza nas, onu sijedu s velkom glavom. Nemoj se okretati! E, ta ti je mene osudila! Da, baš ona! Bila je glavni tužitelj posle rata, velki komunist. Zbog nje sam završila u logoru, a vidi gde smo se opet našle. Baba je pravi vrag, i deca su je se odrekla, nisam videla da su joj ikad došli. Ima Boga, draga moja, ima. Ha, kaj ti je život, Margita?“

Negdje pred Božić dom je posjetio gradonačelnik. Kao i uvijek, svi su dobili njegovu sliku s potpisom i najboljim željama te nekoliko jabuka, a za večeru su podijelili svakome po plastičnu čašu crnog vina.

Dan nakon toga nesreća, Zdenka je pala. Zapela je za mali tepih i nagnječila baš onaj kuk koji ju je najviše bolio. Umjesto da prođe, bol se pojačavala. Snimke nisu pokazale ništa, pa je standardan odgovor liječnice bio da se ipak tu radi o godinama i Zdenka je tih dana, baš pred Novu Godinu, napokon završila u stacionaru. Bunila se, ali bez uspjeha. Rekli su joj da je to za njeno dobro. Njene stvari iz sobe

premjestili su u skućeni ormarić zajedničkog predsoblja. Ostalo su stavili u crne vreće od smeća, zapečatili i odnijeli u skladište.

Njena cimerica u krevetu preko puta bila je nepomična starica žute boje kože. Svakoga dana presvlačili su je, mijenjali pelenu i malo je izmasirali da ne dobije dekubitus. Kći te starice, gospođa srednjih godina, dolazila joj je svakoga dana, malo je počešljala i podrezala nokte. Jedina je ona bila kakvo takvo društvo Zdenki koja nije mogla iz kreveta. Njoj samoj, ponovno su pojačali terapiju. Bilo je tu i nekih sitnih bijelih tableta koje prije nije pila i od kojih joj se samo spavalo. Bilo je to spavanje bez snova koje bi je zahvatilo u svako doba dana, bez razlike.

Nikada Zdenka nije toliko spavala, nikada nije osjećala toliki umor i, koliko god da se trudila, ni sama se nije mogla sjetiti kada joj je sve napokon postalo svejedno. Nije se više veselila ni posjetima Margite, njene najbolje prijateljice. Ona bi joj iz dućana preko puta donijela koji komad pečene piletine, ali Zdenka više nije imala apetita. Čak nije bila ni žedna. Ništa, nije osjećala baš ništa. Kad su joj postavili metalnu ogradicu s vanjske strane kreveta, znala je da nikada više neće vidjeti one filodendrone u predvorju. Nekako, i to joj je bilo svejedno. Sluh ju je naglo ostavio, pa su joj se u onom međusnu sestre, koje su jedine tih dana povremeno ulazile i izlazile iz njene sobe, činile kao neke nečujne pčelice koje zaposleno, ne mareći ni za koga, vrijedno rade svoj posao.

Na Silvestrovo, u podne, odnijeli su njenu cimericu. Umrkla je bezglasno i neprimjetno, tako da je Novu dočekala potpuno sama. Nepomično ležeći u mraku, zadivljeno je gledala odsjaj vatrometa na zidu sobe, jer pucnjavu petardi nije ni mogla čuti. Učinilo joj se da je sama duga te noći ušla u njenu sobu i nakon dugo, dugo vremena Zdenka je ponovno bila sretna.

Dodatak: O FILODENDRONU

Ova popularna kućna biljka penjačica potječe iz tropskih krajeva. Postoji preko tisuću vrsta, a brojne su podvrste filodendrona među kojima je i Philodendron Scandens, najotporniji i najsnažniji za uzgoj u zatvorenom. Ime potječe od grčke riječi ; “philo” (ljubav) i “dendron” (drvo), što bi bilo “Drvo ljubavi”. Odgovara mu svijetlo mjesto, topao i vlažan zrak. Može tolerirati i sjenovito mjesto čak i malo nemara, ali pripazite da nije izložen propuhu. Ako su listovi slabi i rijetki vjerojatno

biljci nedostaje svjetla. Primijetite li da listovi žute, biljku ste previše zalijevali, ali ako dobivaju smeđu boju, premalo. Poželjno bi bilo svakih dvadesetak dana brisati prašinu sa listova vlažnom krpom. Filodendron voli puno vode i zato ga treba zalijevati dva puta tjedno te često prskati i podupirač i biljku. Razmnožavanje je jednostavno; reznicu stavite u vodu dok ne pusti korijenje.

Oprez: svi su dijelovi biljke otrovni!

STUBE KAMENE

Sve što sam trebao obaviti u gradu, obavio sam i krenuo do automobila parkiranog u slijepoj uličici ispod Šalate. Prošavši Kaptol, spustio sam se niz uličicu ka Ribnjaku, pričekao da prođe tramvaj, pretrčao na drugu stranu i pored prodavaonice na uglu zaokrenuo gore, desno prema Ivekovićevim stubama.

Nekoliko koraka ispred mene hodao je visok i koščat stariji muškarac. Opterećen dvjema plastičnim vrećicama, kretao se sporo. Došavši do podnožja stepeništa zastao je na trenutak, ispustio teret, raskopčao kaput, skinuo šešir i prošao rukom kroz sijedu kosu. Kad sam mu se približio okrenuo se i pogledao me, pa podigao vrećice i krenuo dalje.

Kamene stube, nekad čvrste i lijepe, vjerojatno rukom isklesane, sada su bile izlizane i napukle. Tijekom godina mjestimično su utonule u meko tlo, pa su tako, nejednakih razmaka i nepravilne, izgledale kao zapušteni i okrnjeni zubi kakvog krezubog starca. Stepenište, široko možda dva metra sa stepenicama grupiranim po sedam između kojih je bilo nekoliko koraka ravnog asfalta, uspinjalo se blago i prema vrhu je zavijalo ulijevo. Betonski zid s lijeve strane, mjestimično visok i do tri metra, skrivao je velike obiteljske kuće i vile, većina kojih je danas dijelila tužnu sudbinu oronulih stuba. Preko zapuštenih i korovom obraslih vrtova ograđenih žicom s desne strane, niz padinu, pogledom su dominirali obližnji tornjevi Katedrale u centru i obrisi nebodera Novog Zagreba u daljini.

Kad sam stigao do podnožja stuba, stari ih je čovjek već bio prešao desetak. Uspinjao se polako, ujednačenim ritmom. Začuvši korake iza sebe jedva primjetno je okrenuo glavu i ubrzao. Ja sam se uspinjao dvostruko brže. Gore na vrhu, u uskoj slijepoj uličici, čekao me moj

automobil, pa sam požurio da prije podnevne špice izbjegnem prometnu gužvu. Čovjek ispred ponovno se osvrnuo. Vidjevši me tik iza sebe, produžio je korak. To mi je bilo čudno i neobično, pa sam malo usporio. Usporio je i on.

Nalazili smo se tek na trećini puta do vrha, baš na onom blagom zavoju, kad sam ponovno ubrzao. Želio sam provjeriti da li je to uistinu tako ili mi se samo čini da se taj starac natječe sa mnom. Samo što sam protegnuo korak, ubrzao je i on, a kad sam usporio, usporio je i on. I tako nekoliko puta.

Nakon što smo prešli još oko dvadesetak stepenica primijetio sam da se umorio. Posljednji korak učinio je s vidnim naporom, loveći dah. Vidjevši ga kako se muči, stao sam na jednom od onih međuprostora i podigao nogu na kameni rub stepenica. Stao je i on. Sagnut, praveći se da vežem vezicu na tenisici, promatrao sam ga ispod oka, kroz trepavice. Teško dišući, s olakšanjem, odložio je svoj teret na tlo. Skinuo je ponovno onaj svoj izlizani šešir, izvadio maramicu, obrisao oznojeno čelo i zatiljak, pa je pažljivo složio i vratio u džep hlača.

Do vrha, preostala je još otprilike trećina puta. Duboko udahnuvši zrak u pluća, okrenuo sam se prema gradu. Hineći da uživam u pogledu, dao sam mu zapravo još minutu-dvije vremena za predah. Bilo mi ga je žao. Kad sam stupio nogom na najbližu stepenicu brže-bolje je dograbio vrećice i krenuo. Više iz znatiželje i da vidim što će nego što mi se zaista žurilo, pojurio sam gore prema njemu prelazeći po tri stepenice odjednom. Kao da je nešto predosjetio, okrenuo se. Vidjevši me kako s lakoćom pristižem, pohitao je i on tih posljednjih desetak metara. Izgledao je tragikomično i jadno, onako uzbuđen i starački šepRTLjavo užurban. Kad sam ga sustigao još ga je samo nekoliko stepenica dijelilo od vrha. Namjeravao sam ga prestići s desne strane, no i on se nenadano pomaknuo u desno. Onda sam zakoračio u lijevo, a on mi je ponovno, u očaju, prepriječio put. Teško dišući, zapravo glasno hripljući i pišteći, stupio je napokon na posljednju stepenicu i zakoračio na ulicu. Utrka je završila.

Sručivši one svoje vrećice nemarno na asfalt, ruku podbočenih na kukove, nagnuo se naprijed pohlepno srćući zrak. Šešir mu je pao na asfalt, no on ga nije imao snage podignuti. S mukom je lovio dah.

Prolazeći pored njega, uz osmjeh i kao da se već odavno poznajemo, kimnuo sam mu prijazno glavom na pozdrav, podigao šešir s tla i pružio mu ga. Zadihan, s mukom se uspravio. Kao neko veliko

dijete, prkosno isturene brade na izbornom licu i s iskrom ponosa u umornim očima, uzeo je šešir i slavodobitno mi se iskezio.

Davor Schunk (Virovitica-Zagreb)

POŠAO SAM DALJE

Za crtež koji sam oplakao više puta, visoki, debeo dobronamjernik dao je manje nego što sam tražio. Tu, pod satom na trgu, poput onog što pod kaputom upriliči vrijednosti...

Dobričina je suzom šaputao o svojoj ženi koja nikako ne prihvća njegovu ljubavnicu.

Reče: 'Kad umreš, cijenit ću te kao i drugi.'

Pošao sam dalje...

Gospođu, koja je hranila golubove u parku svježim kruhom, ljubazno sam zamolio da i meni da malo. Jer sam gladan...

Izvukla je uzi iz samostojećih čarapa, izrešetala nekoliko golubova i procijedila:

'Na! Žderi nezasitniče.'

Pošao sam dalje...

Provirila je iza pulta, bradavicom dodirujući istrošenu kemijsku i vještim pokretom bankarskih prstiju iščupala mi je snop održavanih dlačica iz nosa.

'Pođi oftamologu, seronjo! Suze ti oči.', rekla je.

Pošao sam dalje...

Iako je cijelu noć posluživala u gostioni, rado mu je donijela bocu piva iz hladnjaka. Ovaj se nije ni pomakao. Složila mu je sendvič. Sa šunkom I sirom. Nije se pomakao.

Sjela je do njega, umorna. Nije se pomakao. U svakoj konobarici čući ubojica.

TROŠNOST

U očaju sam potrošio zadnji novčić. Vidio sam samozadovoljnog pekara, prodavača lisnatog I onog dignutog tijesta kako sprema novčić u kasu.

Već dva izloga niže od pekare, žilavi je perez, bez one slane gumene mase, nestao u bespućima mojih napaćenih crijeva. Sjetih se zadnjeg novčića I neka me prokleta sila tjerala da se uputim natrag u pekaru.

Samozadovoljni pekar u čudu je slušao moje riječi: 'Oprostite, smijem li još jednom vidjeti novčić kojim sam platio vaš bezukusni perec?'.

Samozadovoljni je pekar britko odgovorio: 'Ne može! Upravo sam ga rastalio I prodao rođaku zlataru, dva izloga niže.'

BOCO MOJA

Ljutito je psovao tražeći odbačene boce u košu za smeće. Sretnik prije njega već je negdje daleko I masti brk toplom pivom na stubama kvartovske trgovine. Ljutito je psovao citirajući Sloterdijka, pri tom spominjući vlastiti uspješni doktorat.

Prišao mu je ljubavnički par policajaca citirajući doktora s reklama tv prodaje. U bunilu im je spomenuo kako održava higijenu urbanog prostora. Odgovorili su mu da nije plaćen za to. Dobro, platit će im bocom koju je izvadio iz prethodnog koša za smeće. Za opće dobro, ljubavnički par policajaca prihvatio je ponudu odlazeći u nepoznato.

Ljutito je psovao bez citata.

KIKE, ČUVAJ SE!

– Pazi – doviknula mi je. – Razbit ćeš nos!

Nasmijala sam se, podigla ruke iznad glave, savila se u struku i skočila. Tresnula sam na šljunak koji mi je izgrebao čelo, rasparao majicu i utisnuo kamenčiće u dlanove.

Smijale smo se.

– Eto ti kad skačeš na glavu na suvom – rekla je Kike taman prije nego se glas njene mame prelomio preko praga. Obje smo se ukopale. Ja izgrebana, bijela i neuredna, ona šmrkava, crna i potpuno prestravljena. Pogledala me, okrenula se i šmugnula u kuću. Čula sam da iznutra nešto lupla, a onda sam otrčala doma.

Neke ljude znaš oduvijek. Zabodeni u djetinjstvo, rastu skupa s tobom, a onda skrećete na različite strane i zaboravljate.

Gledam njezinu fotografiju. Stoji ispred ogromne plave kuće i smješka mi se. Sliku mi je zalijepila u spomenar one godine kad smo posljednji put sjedile zajedno u razredu. Još to ljeto smo bile djeca, a onda smo ostavile barbike po garažama, dvorištima i sobama. Dani su se skupili u sebe i vrijeme je počelo prolaziti.

Vani je kišilo onoga dana kad sam sjedila za stolom u kutu svoje sobe, a Kike mi je pokucala na balkonska vrata. Uplašila sam se. Bila je potpuno mokra, polugola, a ispod nosa joj se razlila tamnocrvena krv.

– Otvori, molim te!....

Ušla je u moju sobu, a onda i u moj ormar. Povukla je sva vrata za sobom. Vani nije bilo nikoga i čula sam samo kako kiša pljušti, a Kike plitko diše između mojih košulja.

– Što je bilo, Kike? Što je?!

Šaptala je nerazgovijetno, tresla se od straha i hladnoće. Pobjegla je, a ja sam je skrivala u ormaru od hrastovine. Kad je konačno spustila noge na tepih i obrisala nos, rekla je da je gladna.

Moji su još sjedili za stolom, taman smo bili ručali. Nešto sam rekla, skupila sa stola hladni batak i komad kruha i krenula nazad u sobu.

– Mala! – viknuo je otac. – Sjedni za stol i pojedi u miru.

Sjela sam i trpala u pun želudac. Kad sam se vratila u sobu, tamo više nije bilo Kike.

– Ajme, kol'ko me ni'ko nije tako nazva! – rekla je i zagrlila me. Srela sam je na nekom suludom tulumu godinama kasnije. Ne sjećam se zašto sam bila tamo. Ne sjećam se da sam ikoga poznavala. Kike više nije bila crna, ali odmah sam je prepoznala. S leđa.

Na moja suha pitanja odgovarala je smijući se kao neka luda, zjenice su joj bježale i stalno me povlačila za rukav.

– Aj dobro, baš mi je drago... Idem ča, čeka me ekipa – brzo me otpravila. Gledala sam je kako se žvali s nekim tipovima. Lovili su je za guzove i nazdravljali. Onda ju je jedan od njih povukao za kosu i ugrizao za vrat, a njezine velike crne zjenice su se zabole ravno u mene.

Osjetila sam vrućinu ispod pupka. Možda mi se učinilo.

Kad smo bile djeca, svi su znali da Kike ima ludu mater koja je nekad dobro istuče. Bila je vanbračno dijete. Rodila se slučajno. Stara joj je bila već u dobrim godinama i s dobrim alkoholnim stažem.

Svi susjedi su voljeli Kike. Pomagali su joj i zvali je k sebi. "Kike, oš doć poist?" "Kike, aj, dođi se igrati!" "Kike, oš sladoleda?" govorili smo. A onda bi je mater opet zatvorila u kuću.

Bila je to divovska plava utvrda na kraju ulice. Tamo je odrasla Kike. Vidjela sam je kako bježi s balkona, gledala sam kako riba podove na katovima gdje su turisti, slušala sam dreku s druge strane zida. Ali nikad nisam ušla.

Na onom tulumu sam ostala među zadnjima. Glazba nije bila loša, a piće je bilo besplatno i oštro. Teturala sam prema vratima taman kad me Kike zgrabila za lakat.

– Jes' ti dobro? – frfljala je. Da mi želudac nije bio toliko blizu usana, nasmijala bih se. Kike se, tako zabrinuta, ljuljala poput travke na vjetru. Nikome ona nije mogla pomoći.

– Muka mi je – procijedila sam. Uzela me pod ruku i odvukla na stepenice. Da se maknemo s puta. Popele smo se skupa samo dva koraka. Dalje je bilo preopasno. Nekom je tipu naredila da nam donese vode. Naslonile smo se jedna o drugu i čekale koja će se prva izbljupati. Ona je.

Odvela sam je kod sebe doma.

Kike se ljubi kao da nema sutra. Ima oštre, životinjske očnjake i jezik mi zapinje o njih. Tijelo joj je zmijsko, hladno i uvijek u pokretu. Volim je.

– Nisi ti nikada znala kako je meni – govori mi poslije i smješka se. Mazi me po trbuhu i kaže da joj je lijepo. Sve ono mračno je davno ostavila u prošlosti. Sjećamo se istog djetinjstva, ono je s nama u sobi. Između naših nogu, kliže po toploj crnini.

Ujutro nisam znala što ću s njom. Sjedila je preko puta, pila kavu i pušila moje cigarete. Pričale smo, ali dnevna sadašnjost nije ostavljala puno prostora za nas.

Pitala sam je gdje je bila dosad, a ona me više nije gledala u oči. Rekla je da sad živi s tri cimera i da radi kao spremačica u nekom staračkom domu. Jedva je dobila posao, pomogao joj je prijatelj. Nije nešto, ali je za stalno. Velika je to sreća, kaže i pogleda me ispod oka.

– Nisam ja nikada bila od knjige – nasmije se Kike. U tom jednom trenu, jasno je vidim. Iz očiju joj je iskočila ona crna vržljivica i zaplesala po mojoj kuhinji.

– Gladna sam – kaže i nasmije se još jednom.

Moram otvoriti prozore. Jučerašnji zrak je zagušljiv i smrdi.

Već je bila na vratima kad sam je zadnji put poljubila u obraze i rekla joj da se ponekad javi. Pogledala me kao tužno pseto i skinula svoju jaknu s vješalice.

– Kike, čuvaj se! – viknula sam joj s vrata.

Kike je otišla. U tramvaju se držala za šipku ispod koje je sjedila neka gospođa ruku punih bijelih vrećica. Kike je mislila na obične stvari.

Na ulazu u stan se izula i složila svoje cipele uza zid. Čim je ušla u dnevni boravak, primijetila da je na balkonu neko cvijeće. Čudno, pomislila je. Ona se nikada ne bi sjetila kupiti cvijeće. Otvorila je vrata i izašla.

Oblaci su se naslagali u redove i čekali. Sunca nije više bilo, ljudi su zatvarali prozore i okretali ključeve. Naslonila se na ogradu, uzela dah i prebacila noge na drugu stranu. A onda su joj, tamo negdje između lopatica, s druge strane srca, počela izbijati oštra, gusta krila.

PROĆI ĆE

Sunce se penje na sredinu neba, a terasa kafića među zgradama je poluprazna. Ipak, ima dovoljno ljudi da nastane žamor, a iznutra se čuje zveckanje posuđa. Uz sudoper stoji konobarica. Lijepa je. Ima dugu crvenu kosu uhvaćenu u visoki rep. Dok ispire sapunicu, vrti duguljastu čašu u ruci, a na njezin mobitel u torbi ispod šanka dolazi topla ljubavna poruka. U unutrašnjosti njezina sitna tijela, nisko ispod pupka, zametak je čovjeka.

Na terasi je dijete u invalidskim kolicima. Glavu lijepi za naslon svog stolca, vrat uvijek izvrci neprirodno, grčevito. Ima mršave noge, samo kosti vise prema zemlji. Povremeno ispusti neki zvuk pa ga ljudi pogledaju, naglo šuteći. Do njega je majka koja mu nudi bočicu vode. I smješka se.

Žena koja vani sjedi sama, dva stola od njih, ima prosijedu kosu. Od tjemena pa do ramena, ta ravna kosa poteže cijelu njezinu pojavu prema tlu. Kad prođe još nekoliko godina, Vanja će kosu odrezati i njena će glava postati siva fleka na obzoru. Tada će, usamljena i kratkokosa, polako prestati očekivati čudo. Sada, dok je odustajanje tek na pola puta, dok kosa još dotiče leđa, umišlja si da život ipak stigne biti nešto drugo. Doduše, stalna prisjećanja na prilike koje je propustila i ljude koje je izgubila sve joj se više šuljaju u prazne minute odmora.

Ništa ni danas nije posebno, misli Vanja tog prijepodneva. Čak ni to dijete u invalidskim kolicima nije ništa osobito žalosno. Tužnije je to što sam ja s jednom žutom mačkom u stanu od pedeset kvadrata i što mi sjećanja uvijek prilaze s leđa. Ovaj invalidni klinac takvo što nikada neće osjetiti. On će se cerekati i okretati oči. Nikada neće vidjeti cijelu sliku pred sobom, pa ni tu mršavu mater koja mu se smije kao da je štene pod nogama. Lako njemu, misli Vanja. Njemu je najlakše ne hodati nikuda, nikada.

Usula je šećer u kavu, promiješala i pogledala gore. Na jednom balkonu na rastegnutom užetu visi stara majica, neke iznošene hlače, nekoliko pari čarapa. Tužno, dosadno i tužno, misli Vanja. To su hlače nekog starca, nekog istrošenog čovjeka. A onda primijeti da na kraćem, gornjem užetu, vise i dva oprana plišana medvjedića, okačena štipaljicama za uši. Sasvim naglo, trbuh joj se uvuče od topline.

Zadnji gutljaj kave je gorak i u ustima joj ostanu mrvice. Lijepa konobarica je u blizini i Vanja joj pruža novac.

– Nije valjda da radiš svake subote? – pita je.

– Ne svake. Nije mi to problem, brzo prođe vrijeme – smješka se crvenokosa konobarica Vanji. Dok odlazi, na tacni zvecka keramičko posuđe.

Vanja je zatrudnila na trećoj godini fakulteta. Trbuh je rastao, a ona se ponašala jednako kao njena napušena cimerica: gledala je, nerazumijevajući. Dijete se rodilo u Vanjinom rodnom gradu i ostalo je kod bake i djeda. Majku je viđalo nekad, a oca nikad.

Danas Vanja sumnja da je njezino dijete bilo sretno, ali zna nije bilo nesretno. Sada, kad ju je prosijeda kosa počela lagano potezati k tlu, čini joj se da se trotočje između nje i njezine kćeri još može ispuniti značenjem. Zato ipak ustaje i odlazi za konobaricom, za svojom kćeri. Kad ju je rodila, nije bila tako lijepa kao danas. Izgledala je poput dečka i Vanja joj je dala ime Matija.

– Ako stigneš, možeš poslije posla doći na ručak. Znam, nisam najavila, ali eto, da ne moraš nakon radnog dana još i kuhati – Vanja je govorila, a u uhu joj je zujao prikriveni očaj vlastitog glasa. Taj je zvuk izazvao bijes od kojeg još procijedi: – Kako god hoćeš.

Matija rasprema čaše iz sudopera. Slaže ih po već uhodanom redu, baca pogled na terasu, hitra je i spretna.

– Hvala, mama, ali već sam se dogovorila za danas. Mogu doći sutra ako ti paše.

Njen glas je nježno sjeo u prostor i Vanji se ruke opušteno objese uz bokove.

Na nebu su se gusti sivi oblaci naguravali u prorez među zgradama i sjene su postajale sve mekše. Uskoro će pljusnuti voda, a ljudi će se stisnuti ispod velikih suncobrana, čekajući.

Vanja je dobro ime, misli lijepa konobarica dok gleda majku kako nestaje iza ruba zgrade. Za ženu koja je tako sama i jaka kao hrast, Vanja je stvarno i muško i žensko ime. Dok tako stoji uz vrata, ruku preklopljenih na crnoj pregači, Matija ne pomišlja da je i njezino ime teško. Već je neko vrijeme zaljubljena i svakodnevnicu joj je laka od zanosa. Matija se ne brine. Matija čvrsto spava.

Kapi kiše su bile debele, proljetne. Dijete u invalidskim kolicima cikće od veselja. Stiće oči pa ih ponovo široko otvara. Njegova majka hitro sprema stvari, maše konobarici i spretno okreće sinova kolica. Matija je pita zašto žuri i kaže da će pljusak brzo proći. Žena se nasmije.

- Ma ne, ne razumijete. On jako voli kišu. Idemo se malo smočiti, živimo dosta blizu - kaže. Odlaze i dijete se više ne vidi od majčinih leđa. Samo se čuje njegov glasan, neuredan smijeh.

Jučer se Matiji pokazao plus na onom duguljastom kartončiću. Danas će reći svom dečku da je trudna. On već dolazi po nju, vidi ga kako žuri pod tamnim kišobranom. U kafiću je ostao samo jedan starac s novinama široko rastegnutim preko lica. Vrijeme je za smjenu.

Još samo malo pa gotovo.

Prošlo je sat vremena. Matija stoji na terasi kafića. Kiša je stala, ali obrazi su joj mokri. Isprva joj nije bilo jasno što se događa. Njegovo lice je mijenjalo grimase. Pratila je leđa koja se udaljuju. Boljelo je kao mala smrt. Dok se tresla u praznom kafiću, mislila je na baku i djeda tristo kilometara dalje. Baka je miješala juhu od rajčice u zelenom lončiću. Djed je ležao ispod betonske ploče na seoskom groblju. Matija je izašla na dvorište i brojala kamene ploče na tlu.

Kad je podigla pogled, pred sobom je vidjela majčino lice. Vanja se danas vratila. I sada to njezino dijete, ta lijepa crvenokosa djevojka, stoji u sredini dvorišta i čini se da plače. Doduše, padala je kiša.

Vanja joj prilazi sasvim blizu i dugo šuti. - Proći će - konačno kaže.

Emir Sokolović (Zenica)

GRADINAROVA FUGA

Na prstohvat
Od školjke
Čiju tugu
More iskiva
Jer bez grka boba
Sage nema
Gradinar zna

Na prstohvat
Od vrata izvijena
Čiju tugu
More opkova
Jer bez grka boba
Sage nema
Gradinar zna

Na prstohvat
Od vrata ognjenih
Čiju tugu
More ispire
U zjenama opskurnim
Jer na prstohvat
Od vrata ognjenih
Jer i bez grka boba
Sage nema
Nek' Gradinar zna

NOKTURNO ZA NJU

U hitnji fon
Razdražen i
Vremenu dok

Predhodi
Ispisuje rijeke
I luči u njima
Koje se mogu
Zgasti snovima
Samo

I jedna napuštena
Svevideća
Partitura koja
Zgara i koju
Nosimo do smiraja
Gdje kažu da
Je jeka a
Samo ton bi

Ti
Samo prevlači
Gudalom tamnim
I bez osmjeha
Iluzijom mu
Skrivaj lica
U suton
Sutra...

SRNA NA VRELU

Koliko usplahiren
Drhtaj skrit
Sjenom ovrh
Čakline ispisane
Drevnim pismom
Znanom lončarima
Čije varnjače
Prstima se ne drže
Iako glina,
Zemlja sama,

Čista i nepatvorena
Tajne nosi i cvijet
Il' svijet ovisno
Ponad čije misli
Bludi i riječni tok
Narasta k lopoču
U igri zazivajući
One kojih više ni...

JEDNOM DAVNO, KAO U SVAKOJ BAJCI

davno dolazi brzo, mi smo brzi ljudi
znam po tome, jer ništa ne stižemo
ne znamo što bi trebali stići
jednom je davno moja kćer išla na faks
na predavanje profesoru koji se igrao a nije bio dijete
nije bio dijete ni kad je bio dijete
studenti su ga zalili plavom bojom
perje su zaboravili perja se nisu sjetili
potom je imala predavanje profesora koji je rekao:
skupite se kao što se skuplja perje ispod repa konja bana Jelačića
pohodit ćemo gradske muzeje
u ponedjeljak
ponedjeljkom gradski muzeji ne rade
jedino ponedjeljkom gradski muzeji ne rade
jednom davno, kao u svakoj bajci
moja je kćer s fotoaparatom oko vrata išla na svoj faks
skinula ga je i ufoškala portafon
ogradović više nije živ, zatvorio je svoju optiku, bio dvije godine u
penziji i umro od srca, barića je pokupio kamion prijevoznike tvrtke
dok je iseljavao šušnjara, šušnjar je selio s djecom iz centra u novi
zagreb, veći stan, grijanje na toplinu, manje režije. kurtanji umjetno
održavaju život na rebru iako se i njegovoj praunuci to čini sasvim
neprirodnim, klarić se razveo, otišao u francusku sestri i gubi mu se
trag
uselila je jaujau delkić i upitala:
kakav je ovo portafon!?
sazvala je sastanak kućnog savjeta
nabavljen je, postavljen je, radi
novi portafon od nehrđajućeg čelika
profesor kojeg su zalili plavom bojom više ne predaje na faksu
ne mogu se sjetiti što

ISPRED TIZIANOVE DANAJE

stajao si
venecija mi se nikad nije sviđala
krovovi puni golubljeg izmeta
tko nije bio na krovu venecije
nije bio u veneciji
ubijte me, ali ja još uvijek mislim kako svega toga ne bi bilo bez našeg
korijenja
danaja, puna celulita
ti mlad, teško skidljiv ikojom tehnikom
u mojim očima
svestranost
brisala sam te crvenim dijelom crvenoplave gumice
grublje, plavim dijelom
do obris
pogriješila sam pa brisala

DOK NAD ZAGREBOM SIPI KIŠA

vozim se punim busom ljudi koji su sačuvali znoj prošlog tjedna
umirovljenici se uredno registriraju na aparatu za karte
stojim na srednjim vratima pridržavajući se za žutu, hladnu šipku
slušam tri starice kako pričaju o nekom zemljištu koje se teško dijeli
između dvije sestre i brata
iz benzinske izlijeće čovjek u godinama i bijelom mercedesu
autobus nemilice koči, vrištim, u sebi
pitajte me kakva sam, pitajte!
krhka sam

RODILI SMO SE ISTI DAN

u istoj bolnici
deset minuta razlike
krevet do kreveta
tridesetisedam centimetara

tvoja mama je imala veće grudi od moje
tvoja mama je bila ružnija od moje
plakali smo istovremeno
sisali smo istovremeno
tvoj pupak su podvezali sjajno
moj je malo stršio
obukli su te u plavo
mene u rozo

MUČIO SE ČOVJEK

ispustio dušu. valjao se, prekrpio glavom stol. greble su ga osušene mrvice kruha. premalo vlage u zraku, premalo zraka. propištao je kako ne smije malen ispod zvijezda. isisao je posljednji pis zraka da to sroči. zvučao je kao dijete ili pijanac izgubljene kondicije. kraj zatvorenog prozora. riječi su se ponavljale odbijajući se o zidove. prala sam u kuhinji tanjure ignorirajući svinjac

ČEKALA SAM TE KAO SVJETIONIK

cijelo vrijeme pomagala da se nepoznati brodovi ne nasuču na hridi kad je tvoj konačno stigao bila sam mračna, tamnija od noći razbijene suze tvog pramca šaptale su hvala

IZ DŽEPOVA MI VIRE DOKAZI PROŠLIH SATI

prazna kutija cigareta, prazna kutija šibica, upaljači me podsjećaju na bahatost koja nas je zavela, maramice u koje sam ti pohranila priznanje, nisam trebala ali procjenila sam da je bolje nego da ti ostanem dužna, žvakače, posjetnica tipa koji mi je nudio jeftin tisak, škarice kojima sam rezala špagu za neke nevažne plakate i nalivpero. tko još danas piše nalivperom?!

VJEŽBALA SAM REVNO GRLITI SE

sa stablom, stupovima električne rasvjete,
grlila sam telefonske govornice
bankomate, nogu konja bana Jelačića
kad nitko nije gledao grlila sam prometne znakove
osobito one upozorenja i opasnosti
onda, bestraga požudo! zagrljih kip Matoša

**PRED PODMOSKOVSKOM ŠUMOM KAM
– O životu Ljilje Jurevne Brik**

"Dabogda živio interesantnim životom!" - Ova stara kineska kletva gotovo nepogrešivo oslikava teret sudbina koje, svaka nasvoj način, proklinju ljude bogate duhom. Njihove živote, hrabre, sumanute i nadrealne, prate intenzivne i ne zaprtane emocije najslbličnije onim mislima koje većina misli tek pred smrt – o ljubavi, strasti i o onima s kojima smo ih dijelili. I kao što kopamo po vlastitim fotografijama, s istom strašću kopamo i po biografijama onih koji su bivali naš alter-ego, koji su voljeli, zavodili i mrzili svijet i u naše ime.

Jedna od tih nepobitnih žena, rođena sa stigmom fatalnog usuda, bila je i Ljilja Brik. Njen, u svim sferama nesvakidašnji život, neraskidivo je vezan uz najpoznatijeg pjesnika ruske avangarde, futurista, novatora i revolucionara, Vladimira Vladimiroviča Majakovskog. Njihov, u najmanju ruku buran odnos i dan danas izaziva neskriveno zanimanje, žustre polemike, a nerijetko i sablazan.

Ljilja Jurevna Brik (rođ. Kagan) rodila se 11. studenog 1891. g. u Moskvi. Potječe iz bogate obitelji ruskih židova koja ju je, zajedno s mlađom sestrom Elzom Triolet, od najranije mladosti odgajala pod imperativom obrazovanja, kulture i umjetnosti. Njen otac, Urij Aleksandrovič Kagan, dobrostojeći pravnik i majka, Jelena Bermann, poznata pijanistica, inzistirali su na glazbenoj pismenosti i učenju stranih jezika, tako da su Ljilja i Elza već kao djevojčice tečno govorile njemački i francuski, te svirale klavir.

Ljilja je diplomirala arhitekturu u Moskvi, dok je sestra krenula literarnim smjerom, te će kasnije, nakon udaje za francuskog književnika Louia Aragona, postati poznata francuska spisateljica.

Činjenica o životu Ljilje Brik ima beskrajno mnogo, ali tko je ona zapravo bila i danas je prilična nepoznanica. Obdarena zavidnom količinom intelekta i nepobitne erotske čulnosti, ta je žena svojom snagom, nekonformizmom i osebnjuošću umjetnički obilježila čitavu jednu sovjetsku epohu; ne toliko u stvaralačkom, koliko u smislu nadahnuća i ženstvenog podstreka rađanju nove umjetnosti. Pablo Neruda ju je zvao "muzom ruske avangarde", dok ju je Viktor Šklovski

opisao riječima «... sva je tanana i ima vrlo lijepa uzana ramena, to je žena od uspjeha!». Bavila se glumom i prevođenjem, intenzivno je putovala i družila se s kremom ruske inteligencije onoga doba. Boris Pasternak, Kazimir Maljevič, Maja Pliseckaja i Andrej Vožnesenski samo su neka od imena njene "braće po hrabrosti ideje i bojazni od prosječnosti", kako ih je od milja nazivala. Njenu su neredovitu ljepotu na svojim platnima ovjekovječili Chagall i Matisse, a Aleksandar Rodchenko ju je 1920. g. fotografirao za naslovnicu jednog od najutjecajnijih časopisa avangarde, "Lijeva Fronta Umjetnosti" (LEF Magazin).

Ljilja Brik se 26. ožujka 1912. g., u dobi od dvadeset godina, udaje za tri godine starijeg prijatelja iz djetinjstva, Osipa Maksimoviča Brika, diplomca Pravnog fakulteta Sovjetskog univerziteta, pjesnika, kritičara, urednika i izdavača, te agenta NKVD-a, također židova. Dvije godine nakon vjenčanja mladi bračni par seli iz Moskve u Petrograd i tu započinje fantastično prokletstvo Majakovskog, Ljilja Brik, čak i prije nego što ju je upoznao. U to vrijeme Majakovski je održavao površnu i lepršavu vezu s Ljiljinom sestrom Elzom, koja ga je konačno, 1915. godine u Domu Književnika u Petrogradu, upoznala s Brikovima...

Bum! Eksplozija! Čuje se kako pero sudbine ispisuje naslov "Ljubav i Smrt – Eros i Thanatos" iznad priče pjesnikovog života dok dvoranom odjekuje moćan glas Majakovskog:

Hoćete li –
bit ću od mesa bijesan
i kao plavet neba svjetlošću glačana –
Hoćete li –
Nježan besprijeckorno jesam
ne muškarac, već – oblak u hlačama!

Svoju, tada još neobjavljenu poemu «Trinaesti apostol» koja je zbog cenzure preimenovana u "Oblak u hlačama", Majakovski je iste večeri posvetio Ljilji Brik, uz blagoslov njezinog supruga koji mu je, o svom trošku, istu tiskao i izdao, te će kasnije postati njegov savjetnik, kritičar i, na izvjetan način, njegov najbolji prijatelj. Majakovski je bio opsjednut i opčinjen tom ženom, do granice ludila. Ona je postala centralna ličnost njegovog života, njegove mašte i njegove poezije koja je, od 1915. g. pa do njegove smrti, bila gotovo isključivo posvećena njoj.

Pisao joj je neprestano, čak i nekoliko puta dnevno, a pisma su završavala potpisom "tvoj Volođa" i crtežom malog psića, simbolom njegove bezuvjetne odanosti. U nekim zapisima se spominje francuski buldog s kojim je pjesnik proveo zadnje trenutke života, a Ljilja Brik je desetljećima kasnije, s tom pasminom upoznala i Yives Saint- Laurenta. Volio ju je drsko i pokorno, javno i tajno, iz inata i iz očaja. Bila je njegova žena, premda udata, njegova stvarnost i njegov san. Njegova nedočekana Marija iz «Obalaka u hlačama»...

"Doći ću u četiri", rekla je Marija.

Osam.

Devet.

Deset.

Eto i decembarsko veče

Ode od okna

I obeshrabri

Jedina čista u moru bluda i nedoličnih ljubavi, uključujući i onu iskvarenu prema njenoj sestri koju je iskoristio samo da bi došao do nje. Nije birao sredstva jer ga je pokretao samo jedan jedini nagon – posjedovati je! Prljavo i čisto, nježno i grubo...

Nikome nije bila jasna ta opčinjenost Ljiljom, na prvi pogled hladnom i distanciranom koketom. Laskala joj je njegova pažnja i zanos, iako u početku nije dijelila njegov entuzijazam. U svojoj biografiji piše: "Moj suprug je bio više opčinjen njime nego ja. Majakovski je bio genije, ali ja nisam voljela bučne muškarce. Također, smetala mi je njegova visina zbog koje je izazivao pažnju prolaznika». Indolencija i svojevrstan prezir spram zaludenog pjesnika provlače se kroz čitav njihov odnos, iako s vremenom Ljiljin otpor popušta i ona se zaljubljuje u Majakovskog. Rasponi njenih doživljaja sludenog poete su maestralni – od potpune nezainteresiranosti do sumanute strasti koja rezultira preseljenjem Majakovskog u stan Brikovih, jer gospođa i pjesnik na mogu ni časa jedan bez drugoga. Osip Brik je prilično blagonaklono prislonio svoju katetu tom bračnom trokutu u čitaj aritmetici je on bio pragmatika i racio, Ljilja putenost i ženska visprenost, a Majakovski urlajuća hipotenuza strasti i revolta. Njihov neobičan životni ménage a trois se nastavio i nakon 1919. g. kada svo troje zajedno sele u Moskvu. Majakovski je Brikove iskreno doživljavao kao svoju obitelj. U jednom

periodu ih je i finansijski uzdržavao, kupovao Ljilji garderobu, automobil i bundu. U ljeto 1918. g. poklonio joj je prsten s njenim inicijalima, Lj. J. B., što su i početna slova ruske riječi za «ljubav», s ugraviranom posvetom «Volođa». Ljilja se u skladu sa svojom već spomenutom hirovitošću ubrzo zasitila Majakovskog i podrazumljivosti njegove ljubavi i odanosti. Rukom okovanom tim istim prstenom pisala je pjesniku Andreju Vožnesenskom... «Voljela sam voditi ljubav s Osjom. Volođu bi tada zaključavali u kuhinju. On je urlao, vikao, zapomagao, lupao po vratima i plakao kao dijete. On je takav jadničak, čak mi priređuje i scene vjernosti!"

Ljiljina okrutnost je Majakovskog bacala u očaj. Svoje nervne slomove rubio je usputnim aferama, a ona mu je nevjere kažnjavala istom mjerom. Voljeli su se i mrzili u nepravilnim razmacima, ali uvijek istom predanošću i intenzitetom. Ljilja nije toliko marila za broj njegovih ljubavnica koliko za održavanje one neobjašnjive moći koju je imala nad njim. «Mačka koja je izgubljena u vrtlogu strasti – to je samo jedna od uloga koju igram za njega. Ali on je muškarac i ja moram glumiti da bih održala status omiljene ljubavnice. U ljubavnim igrarijama ima mnogo radosti, ali jedna je jača od svih poroka – vladati! Ne samo njegovim krevetom, nego čitavim njegovim životom!»... napisala je mnogo godina kasnije u svojoj biografiji.

Iako mnogi tvrde da je trokut Osip – Ljilja – Majakovski bio politički uvjetovan i režimski indoktriniran, konkretni dokazi o teoriji zavjere još leže u ropotarnici povijesti.

Naime, Vladimir Vladimirovič Majakovski, rođen 19. srpnja 1893. g. u selu Bagdadij u Gruziji, od najranije je mladosti pokazivao znakove socijalne osviještenosti i sklonost političkom aktivizmu zbog kojeg je nekoliko puta bio i hapšen (tri puta čak prije punoljetnosti). Nakon smrti oca, šumara Vladimira Konstantinoviča (umro je od sepse 1906. g. nakon što se ubo iglom u prst šivajući gumb!!), s majkom i sestrama Oljom i Ljudmilom seli u Moskvu, te već kao gimnazijalac postaje članom Komunističke Partije. Bio je pjesnik velikog energetskeg naboja koji je svoj lirske izričaj zasnovao na revoltu. Malograđanstvo, tlačenje slabijih i teške životne prilike koje je revolucija donijela na svojim krilima bili su kost u grlu Majakovskog koju je jedva čekao ispljunuti. Svojom žestokom pjesničkom formom lišenom interpunkcije neumoljivo se i bez pokornosti obračunavao s društvenim pošastima koje su zavladaile tadašnjom Rusijom. On lično je bio «Šamar

društvenom ukusu» (naslov futurističkog manifesta koji je 1912. g. utemeljio zajedno s Davidom i Nikolajem Brljukom, Viktorom Hlebnikovim, Aleksejem Kručonihom i drugima). Vrijeme koje je proveo u zatvoru i samici za njega je bilo dragocjeno. Mnogo je čitao i, kako sam kaže, upoznao bogatstvo književnosti i poezije. Nakon izlaska iz zatvora 1915. g. postaje režimski potencijalno opasna figura jer odbija ponudu Partije za obnovu članstva. Vladimi Ilič Lenjin tada naređuje partijskim drugovima njegovo neprestano praćenje.

U tom trenutku na scenu pjesnikovog života izlaze Brikovi – židovi, ljevičari, agenti sovjetske tajne agencije NKVD (ranije GPU). Činjenica je da su se za upravljanje ljudima u državi tada koristile razne metode, od perfidno koncipirane propagande do iskorištavanja umjetnosti kao moćnog sredstva djelovanja na ljudsku podsvijest. Za vrijeme sovjetskog komunizma čitava sovjetska umjetnost bila je potpuno ideologizirana, te je pod žestokom komunističkom cenzurom stvorila ogroman svijet lažne realnosti koji je narod objeručke prihvaćao zbog nedostatka alternative. Iz tog razloga suživot talentiranog i pobunjenog pjesnika sa židovskim bračnim parom u službi Partije miriše na organiziranu i naručenu špijunsku akciju s ciljem reprogramiranja nepokornog Majakovskog i suptilnog usmjeravanja njegove divlje poezije u strogo kontrolirano korito sovjetskog umjetničkog djelovanja. Stihovi iz "Lijeveg marša";

Dosta je zakona onih
Što dadoše ih Adam i Eva
Kljuse povijest goni
Ljeva!
Ljeva!
Ljeva!

svjedoče da su supružnici, ukoliko je teorija zavjere istinita, uspješno odrađivali zadatak.

Majakovski se osim pjesništvom i političkim aktivizmom intenzivno bavio i pisanjem scenarija, dramaturgijom i propagandom. Masovni spektakl «Misterija Buffo», satire «Stjenica» i «Hladan tuš», te film «Ne za novac rođen» samo su neka od njegovih scenskih dijela. 1926. g. Ljilja Brik producira dokumentarac "Židovi i zemlja" za koji su scenarij napisali Majakovski i Viktor Šklovski, a od 1928. – 29. g. režira

i glumi u njegovom fantastično-dokumentarnom filmu "Stakleno oko", svojevrsnoj parodiji buržujске kinematografije.

Iako veza Ljilje i Majakovskog od 1923. g. postaje sve manje tjelesna, njen utjecaj na pjesnikov privatni i profesionalni život i dalje je neupitan. On se 1928. g. u Parizu zaljubljuje u Tatjanu Jakovljevu, što potvrđuju i njegove pjesme iz tog vremena. Godinu dana kasnije Tatjana se udaje za stanovitog vikonta Du Plassixa. Prilikom tromjesečnog boravka u Americi Majakovski upoznaje Elly Jones, udatu kapitalisticu ruskog podrijetla s kojom dobiva kćerku Patriciu Thompson, u Rusiji poznatu kao Elena Vladimirovna Majakovski, danas sveučilišna profesorica u New Yorku.

Pjesnikov ljubavni život obilježile su gotovo isključivo udate žene. Svoje muze birao je po neobičnom kriteriju – svaka je kao ukras nosila kvačicu iznad «Z», jer što je «muza bez muža»? Zadnja u tom nizu bila je Veronika Vitoldovna Polonskaja, glumica moskovskog Hudežestvenog teatra i supruga poznatog glumca M. M. Jašina.

U zoru, 14. travnja 1930. g. izlazeći iz pjesnikovog stana u Lubjanskom prilazu br. 3 u Moskvi, Vera Polonskaja začula je pucanj. Majakovski se ubio! Jednim metkom u srce iz revolvera. Onog istog revolvera koji mu je služio kao rekvizita u njegovom filmu "Ne za novac rođen". Iza sebe je ostavio oproštajno pismo napisano dva dana ranije, naslovljeno "Svima".

"Za moju smrt ne krivite nikoga i molim vas, ne spletkarite! Pokojnik je to najviše mrzio. Mama, sestre i drugovi, oprostite, ovo nije način, drugima ga ne preporučujem, ali ja nisam imao izlaza. Ljiljo, voli me!"

Vijest o smrti Majakovskog Ljilja Brik je primila u Berlinu. Vidno potresena, ali ne i iznenađena izjavila je: "Ubio se jer je bio takav. Uostalom, to i nije bio prvi pokušaj, nego treći. Zašto se ubio? Zato što je bio nenormalan! Normalni ljudi ne govore u stihu, a on je bio pjesnik – to znači drugačiji od drugih!"

Ponovo su skrenule spekulacije o tome je li se zaista ubio ili je po direktivi ubijen jer je poznato njegovo angažirano osuđivanje Jesenjina koji je također sam sebi bio đelat. Al ako zanemarimo politiku, činjenice da je Majakovski izgubio vjeru u ljubav i ljude, da mu je država koju je čitav život umjetnički dvorio odbila izdati putovnicu i duga razdvojenost od njegove «zasljepljujuće carice židovskog Siona»,

Ljilje Brik, koju je zadnji puta vidio 18. veljače iste godine, pretežu na stranu samoubojstva.

"Dvanaest godina je Majakovski – čovjek ubijao u sebi Majakovski – pjesnika. Trinaeste godine se pjesnik digao i ubio čovjeka!" napisala je tada njegova suvremenica, pjesnikinja Marina Cvetajeva.

Nakon smrti Majakovskog Ljilja se udavala još dva puta, 1930. g. za sovjetskog generala Vitalija Primakova (smaknut 1937. g. pod optužbom proturežimskog djelovanja) i 1938. g. za književnika Vasilija Abgaroviča Katanjana, s kojim ostaje do smrti. Posvećuje se očuvanju uspomene na svog tragičnog ljubavnika, te stan u kojem su živjeli u Gendrikovoj ulici br. 15 pretvara u Muzej Majakovskog. 1936. g. piše pismo Staljinu u kojem se žali na nepravednu zapostavljenost književne ostavštine Majakovskog i zahtijeva da mu se prizna značaj velikog Sovjetskog pjesnika. To isto pismo Staljin prosljeđuje Nikolaju Ježovu s povijesnom opaskom koju je osobno napisao na margini:

"Druže Ježov, Majakovski je najveći pjesnik Sovjetske epohe! Nema prema njegovom djelu predstavlja zločinstvo!!"

Ljilja je očito ostavila na «gazdu» prilično jak dojam, te ju je on osobno prekrizio s liste za odstrel uz obrazloženje da nije poželjno dirati ženu Majakovskog, jer je znao da mrtvog pjesnika može iskoristiti za svoje ciljeve u čemu mu je živa Brik itekako potrebna.

I tu se vraćamo na početak ...

U sudaru dviju iznimnih sudbina neminovno dolazi do preslikavanja jedne u strukturu druge. Njihove niti se divljački mrse u fatalnu petljaniju u kojoj nestaju obje... jedna odmah, druga kasnije. Jer kraj im je isti. Biti u dodiru s ljubavlju znači biti u dodiru sa smrću – u trenutku kada se ljubav povlači, udio smrti se povećava.

1970. g. Ljilja Brik napisala je u svoj dnevnik: "Sanjala sam da se svađam s Volođom zato što se ubio, a on mi je s takvom nježnošću stavio pištolj u ruke i rekao – Svejedno je... ti ćeš to isto napraviti!"

Ubila se 4. kolovoza 1978. g. u dači u Peredilkinu, popivši preveliku dozu tableta za spavanje. Njeno tijelo je kremirano i prosuto po Podmoskovskoj šumi na čijem početku stoji njen "nagrobni" kamen.

Lj. J. B. je jedino što na njemu piše.

Sara Špelec (Ljubljana)

SMRT DJEDA MRAZA

Pomislih na moju prvu vjeru –
suvišan svijet izobilja,
„zato” i „zašto” čine dobru mjeru,
smisao moj pak prava zbilja...

Ponekad samo noću
uozbilji se gusta tama...
Čula sam tada svu zloću:
„Znaš, Djeda Mraza nema.”

Eci-peci, iš-iš, tin-ten-tini,
nema Djeda u blizini...

„Zašto” više nema „zato” –
kako da se onda voli...
Ako ga nikad nije ni bilo, zlato,
zašto me toliko boli?

Sve Nove godine otada
stare i tamane putokaze...
Upalit ću svijeću sada
baš tebi, Djeda Mraze.

U kojem grobu leži Djeda Mraz?

Prijevod: Darko Špelec

NIVES I NOĆ

Nives se brzo vratila iz kupaonice. Volim je gledati bez šminke. Mlado i lijepo, od droge prerano ostarjelo lice. Žive, ali tužne oči. Neka je sjeta neprekidno u njima, čak i kad se smije. Sjela je na krevet pokraj mene i prekrížila noge. Kucnuli smo se bocama Kaltenberga i otpili. Nemoj se nikad navući na heroin, Marko, rekla je tiho Nives. Neću, Nives. Budi spokojna. Dovoljna mi je i ova ovisnost, rekao sam i pokazao na upaljenu cigaretu. Nives počinje priču o ocu Nikši. Gleda u svoju noć. Nikša je radio u škveru, u Brodosplitu. Zarađivao je dobro. Radio je i sa strane. Prodavao je i maslinovo ulje. Tada smo dobro živjeli. Zaratilo je i Nikša nije oklijevao. Otišao je u rat. S njim su otišli još neki ljudi iz njegove ekipe zavarivača. Dvije i pol godine bio je na fronti. Vratio se uzdrman, počeo je piti, ali ne previše. Društveni alkoholičar. Puknuo ga je i PTSP. To je to. Klasika. Tipična priča o braniteljima. Nikša nikad nije govorio o ratu. Možda zato što mu je na rukama izdahnuo prijatelj, čovjek iz njegove ekipe zavarivača. To mi je rekla mama Perica. Kao "old school" roditelj rijetko je pokazivao osjećaje. Nikad me nije poljubio. Možda me poljubio kad sam bila mala, ali toga se ne sjećam. No bio je brižan. Znam da me jako volio. I ja njega. Svoju ljubav nije znao izraziti riječima. Nju je pokazivao djelima. Imala sam djetinjstvo iz snova. Vodio me u maslinik, na kupanje, svagdje. Naučio me plivati, roniti, voziti bicikl, čak i igrati šah. Na rivi u Supetru pokraj konobe satima smo igrali badminton. Obično nedjeljom. Meni bi uvijek naručio sok, sebi pivo ili vino. Piće nam je bilo pri ruci na stolu dok smo igrali. Veselio se mojim uspjesima u školi. Kad je došlo vrijeme studija, sve je učinio da bi meni bilo bolje. Da bih mogla lakše studirati, i da ne gubim vrijeme na putovanje trajektom iz Supetra za Split i natrag, kupio je ovaj stančić na Voćnom trgu. Veselio se tome, kako je govorio, što će barem netko u našoj obitelji biti visoko obrazovan. Kad je radio prekovremeno, dolazio bi ovdje prespavati. Uvijek bi obavijestio mamu. I Pericu je jako volio. Ona mu je bila jedina ljubav. Nikad nije trčao za ženama. Kad sam potonula u drogu, i on je patio. Jednom me našao totalno urokanu. Sjeo je pokraj mene i pušio. Kad bih se usvinjila vlastitom bljuvotinom, prao mi je lice i ruke. Pred majkom me branio. I

ne samo to. Nećeš vjerovati, ali tata je ostavljao lov tu na stolu; tobože ju je zaboravio ponijeti sa sobom na posao. Znam da je to bilo namjerno. Primijetio je da prodajem stvari iz kuće, ali nije htio da kao većina narkića još i kradem da bih nabavila lov za dop. U škveru je i dalje dobro zarađivao, čak odlično, često je radio i prekovremeno. Ne znam točno što se dogodilo, ali prije pet mjeseci dobio je otkaz. Višak radne snage, tako su rekli. Otpušteno je još nekoliko radnika. Ali, zamisli, i on, visokokvalificirani zavarivač s dvadeset i tri godine radnog staža. Poludio je. Otišao je u Supetar po nekoliko velikih kanistara svojega vina. Po cijele dane sjedio je u ovoj sobi, pio vino i pušio. Perica ga je, kad je došao po vino, pokušala smiriti, ali neuspješno. Sad je imala dva narkića na vratu, pa je i ona počela jako piti. Sve je otišlo k vragu. Ja sam bila u svojoj najgoroj fazi. Tu situaciju nije moguće opisati. Nikša se opijao i pušio goleme količine cigareta. Uopće nije izlazio iz stana, samo je sjedio, pio i pušio. To je trajalo oko dva tjedna. Jedno popodne je prestao. Iznenada. Iako sam bila na dopu i ključala u kutu, sjećam se onako kroz maglu da se zbivalo nešto čudno. Dogodilo se čudo. Otac se okupao i obrijao. Obukao je čistu košulju i vojničku jaknu koju je nosio u ratu. Čak me i zagrlio, što nije učinio od mog djetinjstva, rekavši da ide malo na Rivu, možda sretne prijatelje. Previše sam bila urokana da bih po svim tim čudnim upozoravajućim znacima shvatila da je stvar krajnje opasna. Raznio se bombom oko pet ujutro u lučici na Matejuški. Pokraj njega su našli komad papira na kojem je napisao: "Jebite se vi glavonje u škveru. sad me više nikad nećete moć otpustit, jeba van pas mater svima." Sve novine pisale su o tom slučaju. Objavili su njegov životopis i fotografiju. Hvalili su ga i kao radnika i kao branitelja. Na pogreb su došli mnogi radnici iz brodogradilišta, i bivši i sadašnji. Došli su i njegovi suborci, svi su došli. Voljela sam mog starog, voljela sam Nikšu, voljela sam svog dragog tatu. Da toga dana nisam bila urokana, možda sam ga mogla spasiti. Ne znam. Voljela sam, jebiga, tog čovjeka najviše na svijetu. Sorry, Marko, ne mogu više. Mogla bih ti još puno pričati o njemu. Dodaj mi cigaretu. Zagrlio sam Nives. Htio sam postati Nikša, njezin otac. Barem na trenutak. Nisam mogao. Ja sam ono što jesam. Ne mogu biti drugi. Drhtala je. Nije plakala. Odavno su presahnule njezine suze. Shvatio sam to. Sjetio sam se trenutka kad se moj otac ranjen vratio iz rata. Nives, Nives, Nives. Čuo sam njezino ime u noći. Šutjeli smo i pušili. S Voćnog trga dopirao je žamor praćen smijehom njezinih i mojih

vršnjaka. Ništa drugo nije moglo biti strašnije. Život je vani kiptio. Nema Boga. Danas moram oputovati u Zagreb. Tužni smo zbog toga. Sjedimo na stupiću za privezivanje brodova na Matejuški i gledamo barke. Dva galeba sletjela su na jednu barku. Nives pokazuje mjesto gdje su pronašli njena oca raznesenog bombom. Često je ovamo dolazila otkad se to dogodilo. Da je barem poživio pa da je vidi sad kad se skinula s heroina, sad kad je na putu ozdravljenja. Znaš, bio bi ponosan na mene. A bio bi ponosan i na to što sam u društvu s tobom. Sigurno bi nas pozvao na piće, rekla je Nives tražeći nešto u ruksaku. Poklonila mi je fotografiju s prve godine studija. "Tada sam bila lijepa", rekla je. Uzimam kovčeg u hotelu Slavija. Odjavljujem se na recepciji. Nives se ne želi gužvati u autobusu, pa naručuje taksi. Kaže da sad ima lov, onu koju je zaradila od prodaje maslinova ulja, i da me želi počastiti vožnjom do aerodroma. Htio sam odbiti, ali u zadnji trenutak pogledao sam u njezine oči. Znao sam da bi je odbijanje zaboljelo. Brojevi mobitela su utipkani. Razmjena e-mail adresa. "Marko, čuvaj se!" rekla je Nives i zaronila duboko. Njezine ruke. Nakratko širom otvorene. Pa čvrsto stisnute oko mog vrata. Zagrljaj. Na Zemlji tišina. Moj let. Polazak iz Splita u 13:00, dolazak u Zagreb u 13:50. Gledao sam njezinu fotografiju s prve godine studija. Snimljena je na Peristilu ispod Sfinge. Nasmijana djevojka crne kose. Obojena svjetlost curi iz očiju, sipi s njezina lica. Normalne je težine. Stasita. Lijepa. Nives će opet tako izgledati za pola godine. Kad potpuno ozdravi. Gledao sam fotografiju. To je sve što se može reći o ovom letu kad je vrijeme zastalo u naftno crnim očima. Svi se boje. Tresu se od straha. Nitko o tome ne govori. Nitko. Ali i te oči će jednom umrijeti. Jebeš život!

Mio Vesović (Zagreb)

NA POLA U MISLIMA, NA POLA SIROMAŠAN

Bio sam na pola u mislima – na pola siromašan.
Kad je kiša pala – kleknuo sam na koljena i molio se.
Rekao sam: “Bože, očisti moju dušu,
Vidio sam sve što se nudi i uopće nisam impresioniran”.
Bio sam na pola puta kući – bio sam na pola lud.
Svaki izlog dućana je izgledao isto.
Rekao sam: “Bože, pošalji mi znak da spasim svoj život.
U ovom trenutku ništa nije sigurno.”
Zastrašujuće je kad shvatiš
Da znaš jednako toliko koliko si znao kad si se rodio.
Iako me nisu pitali, ja ću ostati ovdje.
Obećajem sebi svaki dan
Kad te bace na ledja i život je propast
Kad si na dnu, ništa ti ne preostaje osim
Da vičeš glasno – vikni da te čuju!

CRVENO BEZ VEZE

“не кляст на бок”
(ne naginjati na bok
- citat sa ruske
kutije za bicikle)
NAZORI BEZ SVJETOVA
SVJETOVI BEZ NAZORA
NAZOR BEZ TITA
TITO BEZ NAZORA
CELZIJUS BEZ NIVES
NIVES BEZ CELZIJUS
JUS BEZ JUGOSLAVIJE
JUGOSLAVIJA BEZ JUSA
SEVERINA BEZ MILANA
MILAN BEZ SEVERINE

SIN BEZ MILANA
MILAN BEZ SINA
SIN BEZ OCA
U IME SINA I OCA

Vid Vukelić (Banjaluka)

BOEMSKA

Dobro večer, prijatelji.
Neću biti nekulturan,
ali želim da ispričam
kako beše život buran.

Ja sam znao u kafani
provoditi cele noći,
a ujutro, prije sunca,
pijan kući srećan poći.

I znao sam verujte mi
žedan preći preko reke,
buditi se da i ne znam
u krevetu žene neke.

Pobesneli su muževi
proganjali ljuti mene,
zato što sam tako strasno,
ljubio im lepe žene.

Iskakale kroz prozore,
znale su da glavu gube,
svoj život na kocku dale,
samo da me strasno ljube.

Nek oprosti Gospod dragi
što sam tako ljubav krao,
al' samo On i ja znamo
da sam svakoj srce dao.

I zadnji sam dinar znao
konobaru pijan dati,

ali kad je srce čisto
Bog ti uvek duplo vrati.

Putov'o sam celim svetom,
proganjao ćutnju nemu,
čak i pesme su pisali
i pevali o boemu.

Mnogi me osuđuju,
znam da im nije lako,
ali da se opet rodim
živeo bih isto tako!

Goran Zoroe (Zagreb)

MOJE MJESTO U SJENI

Ne volim previše biti prvi,
ne želim da se o meni priča,
na utrci, ni na davanju krvi,
bojim se igle i krvoprolića.
Ne želim tuđe dok ne ponudim svoje,
pobjegnem kada se osjećam ugroženo,
neka drugi slobodno igraju heroje,
šteta što se ne vrati uvijek uloženo.
Svaka čast svim hrabrim ljudima,
oni zaslužuju naše kape do poda,
poplavljeni svijet čini ih brdima,
njihovo postojanje naša je sloboda.

Ninoslav Žagar (Zagreb)

VRTOVI GUSTE LJEPOTE

S večeri dok prazniš oči
Pepeljaru i srce
Mutnim slikama zastrto
Platno nespokoja dok razdireš

Jedna ruka kao šutljivi čitač
Okreće stranice
I vraća te na početak

Zapisi iz vrtova guste ljepote
Glazba travanjske kiše
Koja se zanavijek u kosti ukopava

I zelena klupa u parku
S koje pred pogledom uprijetim
U godine ispred
Titra jezivi obzor

ZARUKE

Mrak do grla rake
I plastična svježina gline
Prstenovat će kralja varki
Klauna od krpa i sline

Darovat će mu glazbu leta
A stijenjem popločiti ramena
I grist će posmrče smijeha
Taj tvrdi nerv vremena

SATI DOSADNE RADOSTI

Kad više nismo znali što bi sa sobom
Od radosti
Stali smo uvježbavati egzekucije srca
Isprva sasvim nježno: ružnim riječima, uvredama
Potom oštrim predmetima, čekićem, bilo čime
Ubijali smo što smo bolje mogli
Ali ljubav ne umire olako
I nikada dokraja
Malo toga uvijek ostane i to te prati
Vuče se za tobom poput smrada
Do smrti
I dalje

JUŽNO

Južno od tvojih očiju
Prostire se ono drevno more
Jasan raskol i nejasna bol
Nastanjuju predjele davnih dodira
Otkako sam odustao
Pamtim kao kamen
I slike se lijepe za mene poput blizine
Nagovještaji, slutnje, opsjene
Na putu između dvije noći
Dvije dubine
Tražim prostor da se odredim
Jer znam da
Jadno je zdvajanje u dvoje
Samo dio smo sveopćeg spjeva
Prijelazne pojave
Crni kukci u kajdanci jave

KONAČNI SUD

Godine mi se gomilaju u glavi
Vrijeme nema srca
Što sam ja to slavio
Rođendan, Krista, Revoluciju
Ni ne sluteći zagazio sam...
Pod stopalima fini sitni pijesak
Oko gležnjeva mulj ili med

I čim kročih u pelinovo polje
Oćutih opasni sok oko sive kore
Namjesto gorja zatitra otok
Sveudilj dalek i vazda nepokoren
No ljupka opsjena glatka je istina
U pustoj zemlji među šupljim ljudima
Svaka je gatka izgubljena

A na isto mjesto smo gonjeni
I ne postoji više postaja
Na putu ostavljenom od smisla i sna
Zato udarite svim silama
Ne dajte mi da predahnem
Sve što sam ikada rekao
Protiv mene sad upotrijebite
Kadije na svoj pasji posao
Neka krenu

Pozivam za svjedoka Mešu
Tadiju i Ahmeta
Pozivam za svjedoka
Svakoga koji zna
Da je ljubav velika
Da je ljubav jaka
Ali ne i dostatna
Jer je svaki čovjek
Uvijek na gubitku

POZE ZA EPILOG

Na sceni nož buket ruža krevet
I preklopljeno tijelo žene koju bi
Pod bilo koju cijenu trebalo oživjeti
U sjeni sudbinsko pitanje snage
I pribranost svakog od prisutnih
Imena su nebitna mada postoje
Kao i činjenica
Da bi svakog trenutka mogla ishlapiti
Ili poprimiti prizvuk vječnosti
Iz mraka muk
Akteri preplašeni peru ruke
I zauzimaju poze za epilog
Kako se ko namjesti
Tako mu se glava odvali u zaborav

USNE IZ DAVNINA

Rastrglo se sve sveto
U nama, van nas

Od strasti i grkog sna
Grlu je presahnuo glas

Srce – natrula krpa
S koje kaplje sukrvica

Iz grudiju istrгла se
Duša ili neka ptica

Dodirnica smisla više
Ne razlikuje boje

Usne kojim sam je ljubio
Davno nisu moje

VOX DEI 2

Melodije koje nas miluju
Poput ruku predivne žene
Sveudilj dušu dodiruju
Dok kolaju nježno kroz vene

A netko udara krivi ritam
I uporno harmoniju kvari
Na nebeskoj gitari
Svira mračnjak stari

SKLADIŠTE NESTALIH

A doista su to bili ti ljudi
S kojima noći otpočinju svoje najluđe plovidbe
Doista to te iste žene
Koje su očajnički i pokajnički ljubile nas
Divlju dojenčad vina i daljina
Prebirući prstima po ostacima mekog mesa
Dostojanstveno birajući razloge za zgražanje
Zagledam se u svoje smrskane oči
Zabuljim se bezobrazno
I smijeh krene rasti u nebo
Jasno je: smrt nas je davno sasjekla
I ovo je
Jeka

VJETAR I PRAŠINA

Minuta šutnje za preminulu ljubav
Šaka plača
I duša još jednom kreće u šetnju
Treba opet usrknuti vjetar
Dotaknuti vodu
Oplesti se slatkim mahovinom sna

Dok gasnu varave vodilje
Na prljavom nebeskom svodu

Olovna je tišina al više ne boli
Jer sve je samo vjetar i prašina
Što nekoć nismo znali
Kad obasjavalo nas je zvjezdano nebo
A u nama stasali zakoni moralni
Gradili smo se da je ljepota trajna
Išli prema sebi i nadomak granice
P

a

l

i

Isperi me rijeko, požderi me bajko
Ugasle su oči, utrnući sni
O vodo! O majko! Gdje li sam zalutao
Gledam li to
Kraj

Mirna Weber (Varaždin)

POEZIJA JE ŽENA

Svatko može taninom pisati poeziju
koja se lomi pod jezičnim pupoljcima,
i tvoje oči mogu ljubiti poeziju
koja se slijeva prosjačkim šeširima.
Poezija ne diše zadanim okvirima ,
opuštenim srcem patini podliježe
ne obmanjuje, lelujavo briše vrata
i širi ruke, doživotno svijest rasteže.
Previre okove u vijence cvijeća ,
blijede boje jarkim kistom obdanjuje ,
plijeni tropskim žarom Gauguinovih žena.
Mrtve duše su satkane od poezije
bokovljem hula plesa uzavrela morska pjena,
crvena, žuta, crna, Poezija je žena!

LJETNI ADAGIO

Kiša se žustro kovitla na vjetrobanskom staklu
životinje se slijevaju s vrha glatkog platna ,
brisačima klata stogonine noge u paklu
radio ne raspoznaje frekvenciju tog klatna.
Srušila se munja s praga gromoglasnog neba
stupovi se tope – semafori svjetla blate ,
na vrhu platane ugibaju'ć klone mala zeba
nevremenu srce treba u te sitne ljetne sate.
Od nekud s visine jednorog će zrakom prići,
djeva u bijelom plete vijenac retrovizoru
i Chagallova slika nosi srce jednoj ptici.
Tijelom tuče toplina – crvenilom odjevena
na rukama bjelina – svježa krv u protuteži
farovi sad svijetle sami , ne čuje se zvuk mašina.

VUN SEGA NA OVOM SVETU

Vun sebe od sega na ovomu svetu
došlo bu leto človekoljublja
če bu se pripetilo
a bu se
dogodilo nekaj velkoga
neznam kaj nit' neznam gde
dal' črno ili belo
dal' vroče ili mrzlo
morti znaju pčele na cvetu
morti znaju ftiči vu letu.
Došli smo do ruba
z otprtimi lalafkami
trbuhima do zuba
kak mali mujceki
šterima je matera mačka krepala
i stiščeju se jeden k drugomu
da bi jeden drugoga zgrijali
sam tak z podvitimi repima
kak je i sisanje mleka refleksno.
Nemo pili kerv jedni drugima
kajti ni pijavice ne pijeju jedna drugoj
kerv domaču.
Device devičanske buju plesale kolo
do kraja sveta i nazaj
nigdar nebu kraj!
Dogodilo bu se nekaj velkoga
i onaj Bog vu nami
bu se zbudil
kak se furt zbudi vu nevolji
gda se si ljudi stisneju jeden k drugomu.
Si skupa, na kupu
dobrota bu kapala na se strane
si buju jedno
samo ljubavi vredno
stvorenje.

GRAD I KNJIŽEVNOST – Pogovor

(Boris Perić)

Reći da gradu zarad identiteta nikako neće biti naodmet da si izbori i vlastitu književnu nišu nije osobito novo, baš kao ni tvrdnja da je grad svojim uzavrelim, katkad nepredvidivim životom oduvijek fascinirao pisce, odgovarao on pritom njihovim „urbanim“ predodžbama ili ne. Književni pristup gradu, usudio bih se reći, nužno je razapet između sentimentalnosti i detekcije, zlatnog doba mladalačkih sjećanja i sučeljavanja s aktualnom zbiljom, koja, što nije svojstveno samo realizmu, ne mora uvijek biti idilična. Treća strana te literarne medalje svakako je povijesna dimenzija grada, posebice u onim nažalost ne odveć čestim slučajevima kad iz puke taksativne kronologije preraste u zanimljivu fikciju, koja nam kao čitateljima jamči izvjesnost da je raster takozvana urbaniteta, do neprepoznatljivosti išaran linijama svih naših svakodnevnica, bio tu i prije nas. U presjeku vlastita pisanja, grad, naravno, nije samo jedan, štoviše, ima ih bezbroj, od jutarnje beznadnosti, preko dnevne vreve i melankolične večernje romantike, sve do opakih noćnih čarolija, da nabrojimo samo nekoliko općih mjesta urbana igrokaza. Dakako, nisu isti ni onaj grad što radosno buja i cvate u iskrivljenom zrcalu sjećanja i onaj drugi, koji nam poput Sfinge svakodnevno zadaje vlastite zagonetke, ne bismo li na njihovu tragu uopće zaživjeli u kolopletu njegovih pustih sudbina i priča, ili, pak, pobijedjeni ostali pred njegovim nevidljivim vratima. Preslikano na domaći teren, koji ćemo teško zamisliti bez šlagvorta popularne kulture, mogli bismo to preformulirati i ovako: jedno je Zagreb, koji zorom u pratnji dvojice zetovaca mamurno izranja iz vlastite more, drugo Zagreb, čijim ulicama sjetno teku ceste zanesenjačkih života, a treće Zagreb, o kojem ne možemo reći ništa preciznije nego da je naprosto hladan grad. A svaki od njih želi biti ispričan, baš kao i Zagreb iz tajnovitih davnina ili Zagreb recentnih općih i životnih kriza. Doživljavali ga mi kao blagonaklonu majku ili ravnodušnu, pa i zlu maćehu, a sebe naočigled njega kao učtivu, neposlušnu ili nevaljalu čeljad, udvarali mu mi svojim pisanjem ili sudili, literarni izazov svakako je tu. I da, velika je to književnost, kadra da se razračuna s tako zamršenim tkivom, a u isti mah i kafkijanski mala, koja će ga slijedom vlastite logike razbiti na molekule i atome, ali u tome nikako ne bi trebalo tražiti paradokse, nego prije svega veličinu izazova, kojem nam književno svakako valja dorasti.

Biografije autora:

Merita Arslani rođena je u Zadru 1974. godine, a s 29 godina se doselila u Zagreb u potrazi za novim izazovima. Vrlo brzo ih je pronašla u Jutarnjem listu i nakon skoro osam godina još joj je uvijek novinarstvo uzbudljivo. Osim novinarstva, jedini posao koji ju je zadržava na istom mjestu nešto duže vremena bilo je čuvanje djece u Londonu, ali je i njega upotpunila školom i upisala London School of Journalism. Po povratku u Zadar, probala je konobariti, no to nije njen poziv. Naprosto nije išlo, pa je odustala nakon tjedan dana da bi zatim vodila jednu videoteku. Bilo je dobro, ali je posao išao slabo, pa je ta avantura završila za oko godinu dana. Odlučila je nakon svega toga kapitalizirati znanje kojeg sam stekla u Londonu, pa je došla u Zagreb i postala pisac i novinar, što joj ide jako dobro i što možete vidjeti ako čitate njene članku u novinama, priče, pjesme ili knjige.

Aida Bagić rođena je 1965. u Zagrebu. Diplomirala je opću lingvistiku i filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te magistrirala političke znanosti na Sveučilištu Massachusetts, u Amherstu, SAD. Radila je kao novinarka, peračica suđa, prodavačica i manekenka, prevoditeljica s engleskog i njemačkoga jezika, evaluatorica, urednica časopisa i savjetnica za razvoj civilnog društva. Osnivala je feminističke i mirovne organizacije, jedno društvo s ograničenom odgovornošću i jedan obrt. Podučavala je kreativno pisanje, komunikacijske i facilitacijske vještine, slova, brojke i vezanje žniranaca. Predavala je o vlastitim sobama, autonomnim ženskim prostorima, međunarodnoj pomoći ženskom pokretu i saborskim odborima, pisala o društvenoj odgovornosti poduzeća, volonterstvu, seksualnim manjinama i mirovnom odgoju, o stablima, užitku i pjesnikinjama. U slobodno vrijeme vježba jogu i uči trčati. Piše stalno, objavljuje povremeno. Poeziju i kratke priče objavljivala je u Modroj lasti, Quorumu, Pro-Femini, Zarezu, Poeziji, časopisima RE i Riječi, Knjigomatu, zbirci Erato, na stranicama Labrisa i zidovima zahoda SC-a u sklopu FemFesta, u Laurinom spomenaru i Konturi, u Večernjem listu, 3. programu Hrvatskog radija te na raznim web portalima.

Objavila je zbirku pjesama *Ako se zovem Sylvia* (Aora, Zagreb, 2007.) i kratkih proza *Znam li ja gdje živim* (Zoro, Zagreb, 2012.). Pojedine pjesme su joj prevedene na njemački (Relations, Literarisches

magazin 1-2/2009), engleski, poljski i slovenski (Pobocza, 1 (31)/2008). Nekoliko njenih pjesama uvršteno je u Antologiju jutra poezije (Zagreb, 2010.).

Krešimir Bagić, prof. dr. sc. (1962.) piše poeziju, znanstvene, književno kritičke i esejističke tekstove. Šef je Katedre za stilistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1996. do 1999. godine radio je kao lektor za hrvatski jezik i književnost na Sorboni. Od 2005. do 2008. voditelj je Zagrebačke slavističke škole. Dosad je objavio šest zbirki pjesama: Svako je slovo kurva (s B. Gregorićem - nagrada »Goran«, 1988), Između dva snažna dima (1989), Krošnja (1994) Bršljan (1996), Jezik za svaku udaljenost (2001), Le palmier se balance (Pariz, 2003) i U polutami predgrađa (2006); potom četiri znanstveno esejističke knjige: Četiri dimenzije sumnje (koautor, 1988), Živi jezici (1994), umijeće osporavanja (1999), Treba li pisati kako dobri pisci pišu (2004). Napisao je književno kritičkuuuuu knjigu Brisani prostor (nagrada »Julije Benešić«, 2002) te priredio i uvodnim studijama popratio Rječnik Trećeg programa (1995), panoramu proze Quorumova naraštaja Poštari lakog sna (1999) zbornik Važnoažno je imati stila (2002) i antologiju hrvatske kratke priče 80-ih i 90-ih Goli grad (2003). Bio je urednik u Studentskom listu, Quorumu, na Trećem programu Hrvatskoga radija. Bio je voditelj Sekcije za teoriju književnosti, dopisnik Sportskih novosti sa Svjetskog prvenstva u Francuskoj. Trenutačno je urednik biblioteke Palimpsest u nakladničkoj kući Disput. Pjesme i znanstveni tekstovi prevedeni su mu na francuski, engleski, njemački, talijanski, nizozemski, češki, slovenski, švedski, poljski, mađarski, makedonski, litavski, slovački, hindski i druge jezike.

Snježana Banović je rođena 1963. godine u Zagrebu gdje završava osnovnu i srednju školu te studira francuski i španjolski jezik na Filozofskom fakultetu. Akademiju dramske umjetnosti – odsjek Kazališna režija i radiofonija diplomira 1990. u klasi prof. Georgija Para. Za vrijeme studija asistira na brojnim produkcijama u kazalištu, a prvu profesionalnu režiju ostvaruje u zagrebačkom Teatru ITD. Doktorski studij književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završila je 2008. godine, a 2011. obranila je doktorat Hrvatsko državno kazalište 1941-1945 – organizacijski i društveni kontekst. Usavršavala

se na brojnim stipendijama u inozemstvu od čega treba izdvojiti Fullbrightovu stipendiju 1997. na sveučilištu Yale u USA, ljetnu kazališnu školu u Marly le Roi u Francuskoj 1994. te stručni program Leadership as Performance Art na Chicago Graduate School of Business u Londonu 2006. godine. Do danas je ostvarila oko četrdeset režija u Hrvatskoj i u inozemstvu i to u kazalištima DK Gavella, HNK Zagreb, HNK Rijeka, HNK Osijek, ITD, Kerempuh, Komedijska, Novi život, Žar ptica, Kazalište Virovitica, KMD Dubrovnik, Atelje 212 Beograd, ITI Prag, HNK Varaždin, Mala scena Zagreb, Hrvatski radio, WSC Theatre, Nebraska USA.

Objavila je brojne stručne radove i tekstove o kazalištu i kulturnoj politici, a 2012. izlazi joj zapažena knjiga "Država i njezino kazalište - Hrvatsko državno kazalište u Zagrebu 1941. – 1945.". Od 2003. godine predaje na Akademiji dramske umjetnosti. Recenzent je više udžbenika i stručnih knjiga, te surađuje na izradi Židovskog biografskoga leksikona i Kazališnoga leksikona pri Leksikografskom zavodu u Zagrebu.

Filip Mursel Begović rođen je 1979. godine u Zagrebu, gdje je na Filozofskom fakultetu studirao kroatistiku i južnu slavistiku. Radi u Kulturnom društvu Bošnjaka Hrvatske kao izvršni urednik tiskanoga izdanja i online urednik Časopisa za kulturu i društvena pitanja Behar. Radio je kao glavni urednik godišnjaka Bošnjačka pismohrana u Bošnjačkoj nacionalnoj zajednici za Grad Zagreb, zamjenik glavnog urednika mjesečnika Preporodov Journal i voditelj dramskog studija Orient Espresso. Objavljuje u hrvatskim i bosanskohercegovačkim novinama, časopisima i web portalima. Autor je knjige Kad zora razrjeđuje strah – izbor iz mlade bošnjačke poezije (KDBH Preporod, Zagreb, 2010.) i zbirke kolumni, eseja i priča Begovi su pali na tjeme (KDBH Preporod, Zagreb, 2012.). Živi i radi na relaciji Zagreb - Sarajevo.

Sead Begović rođen je u Zagrebu 1954. godine gdje pohađa osnovnu i srednju školu te Filozofski fakultet. Među ostalim, radio je kao bibliotekar, propagandist, novinar (redakcija kulture «Vjesnik»), urednik i voditelj Tribine DHK. Kao književni kritičar surađivao je i surađuje s velikim brojem časopisa za književnost (Oko, Forum, Republika, Dometi, Mogućnosti, poezija Vijenac, Bridge i drugi), ali i u

dnevnim novinama: Vjesnik, Jutarnji list i Večernji list. Glavni je i odgovorni urednik časopisa za kulturu i društvena pitanja «Behar». Zastupljen je u tridesetak antologija suvremene hrvatske i bošnjačke poezije te u isto toliko panorama i zbornika, na hrvatskom i na stranim jezicima. Neke su pjesme i pojedini ciklusi pjesama prevedeni također na tridesetak stranih jezika. Pjesme i kratke priče do sada su mu objavljivane u gotovo svim književnim časopisima i dnevnim novinama u Hrvatskoj i Regiji. Dvadeset i sedam godina bio je član Društva hrvatskih književnika (DHK), a sada je član Hrvatskog društva pisaca (HDP), P.E.N.-a i Hrvatska zajednice samostalnih umjetnika te djeluje kao samostalni umjetnik. Napisao je veći broj predgovora i pogovora kao popudbinu za knjige suvremenih hrvatskih i bošnjačkih književnika (pjesnika i prozaika) koje je također zagovarao na promocijskim priredbama. U tri knjige kritika obradio je približno dvjestotinjak autorskih osobnosti i tristotinjak njihovih knjiga (žanrovski različitih).

Do sada je objavio: Vođenje pjesme (pjesme), Mladost, Zagreb, 1979.; Nad pjesmama (pjesme), Logos, Split, 1984.; Ostavljam trag (pjesme), Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1988.; Bad blue boys (pjesme i priče), Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990.; Nova kuća (pjesme), DHK, Zagreb, 1997.; Književna otkrivanja (književne kritike), Stajer Graf, Zagreb, 1998.; Između dviju udobnosti (pjesme), DHK, Zagreb, 2002.; Prorok u našem vrtu (izbor iz poezije), Biblioteka Bosana, BNZH, Zagreb, 2002.; Sanjao sam smrt pastira (kratke priče), Naklada Breza, Zagreb, 2002.; Pjesmozor (književne kritike), Stajer Graf, Zagreb, 2006.; Književni meridijani (književna kritika), Mala knjižnica DHK, Zagreb 2007.; Sve opet postoji (izabrane pjesme), BZK Preporod, Bošnjačka književnost u 100 knjiga, Sarajevo, 2007.; Osvrneš se stablu (izabrane pjesme), Stajer Graf, Zagreb, 2008.; Džibrilove oči (kratke priče), KDBH Preporod, Zagreb, 2009.; Uresi (pjesme), V.B.Z., Zagreb, 2009.; Zvekirom po čelu (pjesme), HDP, Zagreb, 2012.

Sanja Bilić je rođena u Zagrebu 1966. godine, a po struci je slovoslagarka. Majka je dvoje djece i priznata grafička dizajnerica koja je uređivala razna hrvatska novinska izdanja i knjige. Umjetničke ambicije zadržavala je u sebi sve do pojave internetskih blogova prije 10-tak godina, a na kojim je do sada objavila preko preko 300 pjesama napisanih isključivo za eter..U pripremi za tisak su njezine duhovne

knjige i zbirka pjesama. Svoje grafičke i slikarske radove izlagala je na 3 skupne i dvije samostalne izložbe. Živi i radi u Zagrebu.

Darko Biljanović rođen je 18.03. 1965. u pola deset prijedpodne, po srednjoevropskom vremenu, baš u momentu kada je Aleksej Leonov izlazio iz kapsule Voskhod u svemir, ja sam izašao iz pičke na zemlju i to u točki zvanoj Zagreb. Od samog starta, dakle, bio sam u ogromnom zaostatku.. Ganjajući bezuspješno taj zaostatak dugi niz godina, završio sam matematičku gimnaziju (MIOC), potom i Elektrotehnički fakultet, osnovao vlastito poduzeće i vlastitu porodicu, potom se razveo i nastavio živjeti solo s troje djece, uživajući u statusu tate, čime sam, prema vlastitim kriterijima, i dostigao i prestigao svemir Alekseja Leonova. Usput, pomalo pišem, ponekad priče, češće poeziju, a najčešće političke analize u kojima se obračunavam isključivo sa aktualnim akterima političke scene. U pričama i poeziji, draža su mi sjećanja na apsolvirane ljude i događaje.

Romano Bolković poznati je novinar koji je proširio medijske prostore kada je još devedesetih u svoj televizijski šou 2u9 uveo izravni telefon za pitanja gledatelja. Novinarstvom se prvi put počeo baviti u srednjoj školi. Njegova je Križanićeva gimnazija njegovala tradiciju školskih novina. Radio je u Studentskom listu kao filmski, likovni i književni kritičar, a 80-ih je dogurao i do urednika kulture. Prvi tekst koji je odnio u Polet bio je o transcendentalnoj meditaciji. Završio je studije na Filozofskom fakultetu, a prosječna ocjena na filozofiji bila mu je čista petica. Od 2010. godine zbog porodičnih prilika živi u Berlinu i Zagrebu, no ipak gotovo svakodnevno objavljuje tekstove u medijima.

Romana Brolih (1972., Zagreb) godinama objavljuje poeziju u brojnim časopisima, a njezina je kratka priča "Ko je to došiel Cilika?" nagrađena trećom nagradom na Večernjakovom natječaju za kratku priču. 2011. godine u izdanju "Stajergrafa" iz Zagreba objavljena joj je vrlo zapažena pjesnička zbirka "Svemir u prahu". Andrea Zlatar u predgovoru ističe: "Bez sumnje, pjesnički subjekti Romane Brolih žive danas i ovdje, svjesni su tranzicijske stvarnosti i postmodernog urbaniteta, posvemašnjeg ali uvijek funkcionirajućeg licemjerja.

Subkulture i supkultura, različitost koja vodi do nepostojanja, društvene izbrisanosti”.

Branko Čecec, rođen 22. lipnja 1957. u Kraljevu Vrhu, Vrbovec. Diplomirao Jugoslavenske jezike i književnosti i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Uređivao književnost u omladinskim novinama i časopisima Polet i Pitanja. Od 1985. do konca 1989. glavni urednik časopisa Quorum. Od 1989. do konca 1990. glavni i odgovorni urednik lista za kulturu Oko. Nakon toga do 1993. urednik u izdavačkoj kući Mladost. Godine 1992. pokrenuo vlastitu nakladničku kuću Meandar, koja djeluje od ljeta 1993. U njoj radi kao direktor i glavni urednik do 2000, nakon toga kao glavni urednik. Godine 1998. pokrenuo je inicijativu za osnivanje Hrvatskih neovisnih nakladnika, gospodarskoga interesnog udruženja malih i srednjih nakladničkih kuća. Iste godine izabran je za predsjednika Uprave toga udruženja. Godine 1999. izabran je za predsjednika Odbora Goranova proljeća, najveće hrvatske pjesničke manifestacije, na čijem čelu ostaje do jeseni 2007. Od 2000. do 2002. pomoćnik ministra kulture. Nakon 2002. napušta sva strukovna udruženja pisaca i nakladnika. Pokreće Centar za knjigu i Časopis za knjigu Tema: pri kojima djeluje kao ravnatelj, odnosno glavni urednik. Objavio je sljedeće knjige: Kros-Europa-Arafat, poezija, Zagreb 1980. (nagrada Goran za mlade pjesnike); Zapadno - istočni spol, poezija, Zagreb 1983; Presvlačenje avangarde, eseji i kritike, Zagreb 1983. (nagrada Sedam sekretara SKOJ-a), Melankolični ljetopis, poezija, Rijeka 1988; Ekrani praznine, poezija, Zagreb 1992, prošireno izdanje 2001; Fantom slobode, eseji, kolumne, članci, Zagreb 1994.; Strast razlike, tamni zvuk praznine - Panorama hrvatskoga pjesništva osamdesetih i devedesetih godina (s Miroslavom Mićanovićem), Zagreb 1995; Nitko ne govori hrvatski/Personne ne parle croate (s Miroslavom Mićanovićem i Ivicom Prtenjačom), izbor iz poezije (dva izdanja), Zagreb 2002; Sintaksa mesečine, izbor iz poezije, Ljubljana 2004; Tamno mjesto, poezija, Zagreb 2005 (nagrada Kočićevo pero); Tri krokodila (sa Senkom Karuzom i Miroslavom Mićanovićem), proza, Zagreb 2005; Nurkanje na zdiv - Ronjenje na dah - Breat-Hold Diving, izbor iz poezije, Skopje 2010; Zapisi iz pustog jezika, poetska proza/pjesme u prozi, Zagreb 2011; Pokret otpora, članci, Zagreb 2011; Pun mjesec u Istanbulu, poezija, Zagreb 2012; Lune pleine à Istanbul, poezija

(prevele Martina Kramer i Vanda Mikšić) Saint-Julien-Molin-Molette (Loire, France) 2012. Za ukupan prinos suvremenom hrvatskom pjesništvu na Kvirinovim susretima u Sisku 2008. dodijeljena mu je plaketa Sv. Kvirina.

Pjesme su mu uvrštene u tridesetak antologija, izbora i pregleda u zemlji i inozemstvu. Autor je ili koautor više izbora i pregleda hrvatske književnosti (poezije i proze) u zemlji i inozemstvu. Sudjelovao na domaćim i internacionalnim festivalima poezije, između ostalih na Struškim večerima poezije, Sarajevskim danima poezije, Vilenici, Translokal (Graz), Marche de la poesie (Pariz, Bordeaux, Marseille), Poesie nuit (Lyon), SiDaJa (Trst), kao i na čitanjima u Austriji, Mađarskoj, Poljskoj, Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Francuskoj, Crnoj Gori, Srbiji... Na njemački su mu pjesme prevedene u časopisima Literatur und Kritik, Die Horen i Manuskripte, kao i u okviru festivala Translokal u Grazu 2003, odnosno u antologiji Das Schlagenhemd des Windes.

Kruno Čudina rođen je 19. 5. 1979. godine u Zagrebu. Živi i radi na potezu Zagreb – Bejrut - Teheran. Studirao filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Također povremeno djeluje u jednoj privatnoj firmi kao savjetnik za međuljudske odnose i kulturnu razmjenu, te kao pomoćni računovođa. Piše pjesme, kratke proze, romane i eseje. Objavio je do sada dva romana, "Bdjenje", naklada Aora (2008) i "Nije bilo dovoljno", Naklada Ljevak (2010). Trenutno piše svoj treći roman, uređuje ostale rukopise i piše kolumnu pod nazivom "Dok gulim krumpir (sjećanja na sutra)" za autorski portal za književnost, kulturu i socijalna pitanja Radio Gornji grad.

Neven Dužević rođen je 1965. u Zagrebu. Završio je muzičku školu predmet klavir i otišao u rokere i naučio svirati gitaru, bas, synthesizer, udaraljke i druge drangulije. Nakon uspjeha u uglazbljivanju pjesme «Turopoljski čardak» napušta rokerski izraz i kreće u šansonijerske vode. Uglazbljuje moderne Hrvatske pjesnike, kao što su Robert Roklicer, Dina Franin, Sandra Holetić, Ladislav Prežigalo, Ivica Smolec, Ana Habazin Cmrk, i mnoge druge koje je sretao na svojim lutanjima po pjesničkim tribinama i festivalima, no najveći uspjeh postiže uglazbljivanjem poezije Tina Ujevića, zatim Dobriše Cesarića te Vladimira Vidrića. Izdao je 4 albuma (CD-a) šansona, od kojih su neki

donirani i od grada Zagreba. Profilira se i kao pjesnik te se njegovi radovi mogu naći u brojnim zbornicima te na internetu i možda gdje ni sam autor ne zna. Skladao je više od 250 kompozicija. Objavio je zbirke "Pjesma nad pjesmama" te "Mali zmaj". Živi u Zagrebu

Ana Đokić rođena je 1965. u Beogradu. Diplomirala je filozofiju na Filozofskom fakultetu. Živi u Zagrebu gdje se profesionalno bavi pisanjem. Inicijator je umjetničke organizacije AUTORSKA KUĆA, udruge KNJIGA U CENTRU, književnog festivala PAZI, KNJIGA! Član Hrvatskog društva dramskih umjetnika, Hrvatskog društva pisaca, Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade i SACD-a (Societe des auteurs et compositeurs dramatiques – Paris/Bruxelles/Montreal. Dobitnik je brojnih nagrada. Književnu nagradu "Mato Lovrak" 2001. dobila je za roman "Zoe, djevojčica s vrha nebodera." Nagrada kazališta Trešnja, 2003. bila je za kazališni tekst "Grozdana na zrnu papra". "Marin Držić" 2006. dobiven je za dramski tekst "O zmaju koji je kokice jeo i jednu lažnu princezu sreo". Književne pohvalu Syrano 2003. za dramski tekst ("Kadjika, la reinette chanteuse"). "Marin Držić" 2004. dobila je za dramski tekst ("Vitez željeznog srca"), i isto tako nagradu "Marin Držić" 2005. za dramski tekst ("Grozdana na zrnu papra"). "The White Ravens" 2006. dodjeljen joj je za najbolju slikovnicu ("Pitanja princa Alma"), a "The White Ravens" 2008.- za najbolji roman za tinejdžere "Zoe, silazi dolje!".

Šefik Fiko Daupović rođen je 18. kolovoza 1951. u Sarajevu, gdje je završio Pedagošku Akademiju, Odsjek za jezik i književnost. Objavio je knjige poezije: Večer na večeru pada, Vjetar prodaje novine i Nobel nije kod kuće, knjigu Priče sa Slonovog jezera, koja je prevedena na engleski jezik Elephant Lake, radio igre za djecu Audicija u zoološkom vrtu, radio dramu Dolina mačaka i slikovnicu Mali ekser. Dobitnik je više nagrada i priznanja za književnost. Zastupljen je u nekoliko antologija i različitih izborna, kao i u čitankama za osnovnu školu. Prevođen je na više jezika. Njegove pjesme i priče objavljene su u poznatim časopisima i listovima za kulturu, književnost i umjetnost Bosne i Hercegovine i izvan nje. Osim poezije i priča piše igrokaze, humoreske i aforizme. Član je društva pisaca Bosne i Hercegovine. Živi i radi u Sarajevu.

Milan Fošner rođen je 1971. u Sisku, cijeli život živi u Zagrebu gdje je završio srednju školu i studirao. Do sada je objavio tri knjige poezije, Put od Ljubljane do Folnegovičevog naselja (2000.), Život u kući slijepih (2002.), Užasno vam je dobro, zar ne!? (2005.), nastupao na Goranovom proljeću, dobio nagradu za priču na anonimnom natječaju FAK-a. Roman, Šibajući mrtvoga konja, objavio je 2007. godine.

Vlado Franjević je rođen 1963. u selu Martinac kraj Čazme. 1985. je završio ŠPU na slikarskom odjelu. Od 1989. ne živi u Hrvatskoj, a 1993. nastanjuje se u Kneževini Lihtenštajn. Kao likovni stvaratelj putovao je dosta (i izvan starog kontinenta) i izlagao svoje radove ili sudjelovao na međunarodnim likovnim kolonijama, simpozijima, konferencijama. Od 2004. razvija interdisciplinarni međukulturni work in progress projekt «Spiralni kanali» koji su do sada realizirani u osam evropskih zemalja, također i u Hrvatskoj (Vukovar 2011.). Kao pjesnik koji piše na hrvatskom i njemačkom bio je do sad dvaput nagrađivan. 2007. je, po ocjeni stručnog prosudbenog suda, bio najbolji pjesnik hrvatske dijasporu u natjecanju «S.S. Kranjčević» koju svake druge godine organizira Hrvatska matica iseljenika ogranak Rijeka. Njegovi su stihovi do sad bili objavljeni u stručnim časopisima, zbirkama poezije ili na književnim portalima u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini, Njemačkoj i Švicarskoj. Od 2012. Franjević je aktivni član ZSV (Zürcher Schriftsteller Verband, Verband Ostschweizer Autoren – Ciriško književno društvo i društvo autora Istočne Švicarske).

Mihaela Gašpar, 10.04.1973. Prozu je objavljivala u Vijencu, Večernjaku i književnom časopisu RE, Balkanskom književnom glasniku, na Sfermentaciji i drugim književnim portalima kao što su Književnost.org i Prozaonline, kratke priče su joj čitane na trećem programu Hrvatskog radija. 2010. godine osvojila je 2. nagradu na natječaju kratke priče Književnog kruga Karlovac „Zlatko Tomičić“, a 2011. na istom natječaju njezina priča je ušla u 10 najboljih. 2011. godine njezina je kratka priča ušla u 10 najboljih na natječaju Pričigin, a u ožujku 2012. u 15 najboljih na Festivalu kratke priče „Marija Jurić Zagorka“. Objavila je roman „Bez iznenadnih radosti, molim“, u srpnju 2010. godine u izdavačkoj kući Aora iz Zagreba. Priče su joj objavljene u zajedničkim zbirkama: „Izvan koridora-najbolje priče 2011.“, u izdanju V.B.Z.-a i zbirci „Antidepresiv“, izdavačke kuće Ruža iz

Beograda. Roman „Mitohondrijska Eva“ pobjednički je rukopis natječaja Ogranka Matice hrvatske u Osijeku i ukoričen ožujku 2013. Posljednji roman „Slatkiš, duhan, britva“ objavljen joj je u izdavačkoj kući Disput u svibnju 2013.

Laura Lara Gee je pseudonim. Autorica je rođena je i živi u Zagrebu a bavi se pisanjem pjesama od malih nogu. U lipnju 2013. godine objavljuje prvu samostalnu zbirku poezije Marioneta vlastitog htijenja. Osim toga pjesme su joj objavljivane u nekoliko zajedničkih zbirki poezije, raznim časopisima, zbornicima kao i na internetskim portalima.

Edit Glavurčić rođena je 24. svibnja 1965. u Splitu. U Zagrebu živi od 1970. godine. Pohađala je Školu primijenjenih umjetnosti, smjer slikarstvo. Na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, 1988. godine diplomirala slikarstvo u klasi prof. Đure Sedera. 1990. godine odlazi u Beč, gdje 1995. na „Schule fur Angewandte Kunst“ dobiva titulu magistra umjetnosti. Izlagala je svoje slike na više od dvadesetak samostalnih izložbi u Hrvatskoj i Austriji, a njene slike nalaze se u brojnim zbirkama u Evropi, Americi i Aziji. Živi u Zagrebu i Beču. Članica je HDLU-a (Hrvatsko društvo likovnih umjetnika), i LIKUM-a (Zadruga likovnih umjetnika Hrvatske).

Marijan Grakalić (1957). Studirao je na Sveučilištu u Zagrebu, a jedan je od pokretača časopisa "Zoon Politikon " (1978.). Pisao je u Quorumu, Pitanjima, Poletu, Danasu, Večernjem listu, Odjeku, Startu, Mladini, Vjesniku, Večernjem listu, Nonu i drugim dobrim listovima i časopisima osamdesetih. Od godine 1989. pa do 1993. bio je glavni urednik neovisnog mjesečnika "Azur journal i istoimene nakladničke kuće, gdje kao urednik potpisuje brojna izdanja domaćih pisaca i publicista. Kratko vrijeme direktor naklade u tvrtci "Mladost d. d.". Godine 1994. pokreće vlastiti posao koji je u međuvremenu prestao postojati shodno navadama liberalnoga kapitalizma. Živi kao neovisni pisac i slobodni umjetnik, te uređuje i vodi portal za kulturu, umjetnost i književnost Radio Gornji Grad.. Objavljene knjige: Ljubljanski proces, Emonica, Ljubljana 1988., Gospa iz Međugorja, Vjesnik, Zagreb 1989., Nesretna fortuna - Knjiga gatalica kneginje Katarine Zrinske, AŠ Delo, Beograd 1989., Domovinski rat – interwievi, Azur, Zagreb 1993.,

Duhovnosti novog doba, Reta, Zagreb 1995., te roman U pandžama pohotnog Zmaja, Venerus, Rijeka 2011. Arkadijski breavijar, Hipnotika, Zagreb 2012., Zagreb - Intimna sanajrica (priče), Naklada Antibarbarus, Zagreb 2013.

Marijan Gubina je pisac, humanitarac i mirotvorac rođen je 23. veljače 1981. godine u Vinkovcima. Nedaleko od Vukovara i Osijeka, u slavonskom mjestu Dalj sretno je proživljavao djetinjstvo u svojoj šesteročlanoj obitelji. Kobnog 1. kolovoza 1991. godine Marijan Gubina postaje žrtva rata, lišen slobode 260 dana u kojima je bio podložen najokrutnijim oblicima nasilja. (Stječe status logoraša.) 16. travnja 1992. godine biva protjeran u grupi od 50 ljudi s dijelom obitelji te pronalazi svoje utočište u Osijeku u statusu prognanika. Unatoč traumama i oboljenjima, nastavlja svoje osnovno školovanje te se ističe kao jedan od boljih učenika, sve do tragične smrti oca, hrvatskog vojnika (koji je prethodno ranjavan). Nakon samo godinu dana svjedoči i smrti mlađe sestre. Unatoč tragedijama koje su ga pratile previše godina, Marijan ne gubi vjeru u bolje sutra. Školuje se i radi istovremeno. Uspješno završava srednju školu za profesionalnog vozača, otvara obrt te, nakon uspješno izučenog ugostiteljskog zanata, osniva trgovačko društvo – proizvodnju namještaja za kupatila. Ubrzo se ističe kao uspješni poduzetnik s posebnom senzibiliziranošću na društveno socijalna pitanja. 2004. godine ozbiljnije se upoznaje s problemom ovisnosti, pristupa vlastitom educiranju te bez imalo oklijevanja doprinosi zajednici u sprječavanju zlorporabe opojnih sredstava, kao i u educiranju građana o svim vrstama ovisnosti. Njegov humanitarni rad i projekte, čiji je autor i voditelj (u suradnji s interdisciplinarnim timom), prepoznaje lokalna uprava, Ministarstvo zdravlja, Vladin ured – ured za sprječavanje zlorporabe opojnih sredstava, kao i mnogobrojne udruge s područja RH i šire. Svojim djelovanjem kao volonter, član nekolicne udruga iz područja ovisnosti i kao dugogodišnji predsjednik Osječke lige za borbu protiv ovisnosti, polučio je izvrsne rezultate.

Enea Hotić je rođena 9. svibnja u Banjaluci. Po zanimanju je profesorica srpskog jezika i književnosti i radi u Osnovnoj školi „Ivo Andrić“ u Banjaluci. Bila je i voditeljica praktičnih vježbi na području srpskog jezika i književnosti na predmetu Metodika nastave srpskog

jezika i književnosti Filološkog fakulteta u Banjaluci. Uređivala je i vodila serijal Svijet knjige na RTRS -u. Bavi se pisanjem poezije, lirske proze (Tragovi vremena) te crtica iz života. Pjesme su joj objavljivane u više međunarodnih zbirki: „More na dlanu”, Klub Poezije Kultura snova, Zagreb 2012., „Valentinovo”, Klub poezije Kultura snova, Zagreb 2013., „More na dlanu”, Klub Poezije Kultura snova, Zagreb 2013., „Arte stih” antologija poezije u izdanju Arte kuće, Beograd 2013. Predsjednica je Poetskog kruga „Stihovnica”, koji je počeo s radom obilježavanjem Međunarodnog dana poezije u ožujku ove godine manifestacijom u Kulturnom centru Banski dvor na kojoj su sudjelovali brojni pisci iz Bosne i Hercegovine. Poetski klub ima ambiciju prerasti u izdavačku kuću, ali u prvoj fazi rada zasniva se na kontaktima s Kulturom snova iz Zagreba, Arte kućom iz Beograda, pjesnicima iz Maribora i drugih gradova s prostora bivše Jugoslavije. Nastupala je nedavno na Vitez festu u Beogradu i u Udruženju književnika Srbije i tom je prilikom predstavila svoju poeziju.

Mišo Hrnjak zanimljiva je umjetnička ličnost zagreba. Pojavi se na sceni 1979. godine kao basista legendarne zagrebačke novovalne skupine "Azra" koju je predvidio Johnny Štulić. Snimio je albume "Azra", "Sunčana strana ulice", "Ravno do dna" i "Filigranski pločnici", da bi potom 1983. otišao na služenje vojnog roka. Po povratku u Zagreb odaje se vjerskom životu i postaje putujući misionar, povremeno se baveći glazbom i pišući stihove. Danas živi na Balatonskom jezeru u Mađarskoj, oženjen je i ima petero djece. Priprema zbirku priča o Zagrebu i novom valu osamdesetih.

Božica Jelušić (Pitomača, 16. Prosinca 1951.) hrvatska pjesnikinja. Završila je studij hrvatskoga i engleskoga jezika. Bavila se pedagoškim radom, novinarstvom, kulturnom animacijom i galerijskom djelatnošću. Od mladosti piše poeziju i prozu. Objavila je četrdesetak knjiga, od kojih su djeci namijenjene zbirka pjesama Zmaj od papira i poetsko-prozna knjiga Po mjeri cvijetate prozne knjige "Bankomat" i "Priča o Jakovu Oblaku". Izabrane pjesme za djecu nalaze se u knjizi "Ljestve od svile". Od ostalih naslova poznati su: "Kopernikovo poglavlje" (poezija), "Libela" (poezija), "Rukavica soneta" (soneti), "Zimzelen" (izabrane pjesme), "Flauta u inju" (izabrane pjesme), "Arielirika" (pjesme, "SLOVOSTAJ" (mozaički tekstovi)) te

kajkavske zbirke: "Meštri, meštrije", "Noćna steza" i "Štorga". Esejistički tekstovi skupljeni su u knjigama: "Herz desetka", "Znak na zemlji" (likovne umjetnosti), "Od cintora do cybera" (o kajkavskoj književnosti). Objavila desetak likovnih monografija i monografskih kataloga o likovnim umjetnicima (Lacković, Horvat, Topljak, Tomerlin, Ivanišević, Švegović-Budaj i dr.). Kao nositeljica Fulbrightove stipendije boravila u SAD- u, na University of Washington, Seattle. Povodom toga objavljuje knjigu putopisa Okrhak kontinenta 1989. godine. Kao suradnica listova i časopisa za mladež, objavila je više od osamsto tekstova, različita sadržaja. Prevodi s engleskoga i njemačkoga jezika, crta, recitira. Za biblioteku "Nobelovci" (ŠK Zagreb) prevela je poeziju W. B. Yeatsa. Aktivno se bavi ekologijom a najveći dio vremena posvećuje prirodi i unuku Leu Filipu. "Djeca su kao žirevi", kaže književnica i dodaje, "svaki od njih može izrasti u gorostasan hrast, i zbog toga ih moramo voljeti, poštovati, diviti im se od prvog dana kad uđu u naš svijet." Priče i pjesme sakupljene u knjizi "Pogled stablu", malen su prilog "duhovne hrane" za buduće graditelje i čuvare jedinog i najljepšeg svijeta koji poznajemo.

Zastupljena je u trideset i pet antologija na hrvatskom i stranim jezicima, te u školskoj lektiri i čitankama za sve razrede osmogodišnjeg školovanja u RH. Neka njena djela je u njenoj antologiji Zywe zradla iz 1996. sa hrvatskog na poljski prevela poljska književnica i prevoditeljica Łucja Danielewska.

Enes Kišević pjesnik i dramski umjetnik rođen je prvog svibnja 1947. god. U Bosanskoj Krupi. Osnovnu školu i gimnaziju završio u Ključu, dok je glumačku karijeru započeo je u Narodnom pozorištu Bosanske krajine u Banjoj Luci. U Zagreb je diplomirao na Akademiji dramskih umjetnosti. U svojoj glumačkoj karijeri igrao je u predstavama najpoznatijih režisera, najviše na Dubrovačkim ljetnim igrama i u zagrebačkom teatru ITD. Član je DHK-a, HDDU-a i DHHP-a. Igrao je u više kazališnih, filmskih i televizijskih drama. Pjesme su mu prevedene na engleski, arapski, njemački, slovenski, talijanski, turski i mađarski. Živi i radi u Zagrebu kao profesionalni glumac i književnik. Između ostalog napisao je sljedeće važne poetske zbirke: Mladić nosi svoje prve pjesme na ogled (1976.), Sve mirim te svijete (1976.), I ništa te kao ne boli (1980.), Sijeda djeca (1992.), Snijeg u očima (1993.), Havino preklinjanje (1995.), Dever ćuprija (1996.), Svjetlost je Tvoja sjena

(2002.). Dobitnik je nagrada Društva književnika Hrvatske, 7. sekretara Skoja, Nagrade Zvonimr Golob, i drugih.

Marina Kralik rođena je 1960. godine u Zagrebu. Studirala je fonetiku i sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Po završetku studija posvetila se odgoju svoje troje djece i literarnim snovima. Objavljivati je počela 1989. godine, u periodici i na radiju. Život je, međutim, kao i obično, imao i neke druge planove. Brojna putovanja i selidbe vodila su ovu radoznu poetesu na neplanirana mjesta pa je tako ispitu pripremala u Vinkovcima, prvi put javno nastupala u Osijeku, otvarala likovne izložbe u Den Haagu, Bernu i na otoku Krku, surađivala na prijevodu jedne važne knjige u Tübingenu, privremeno boravila u Pragu, i provodila produžena likovna ljeta u Trogiru. Ipak, sola fidelitas, ostala je uvijek i zauvijek samo Zagrepčanka, čije četiri »kozmpopolitske« strane svijeta stoje upisane u njenim duševnim predispozicijama kao religija, teologija, mistika i metafizika. Bilo je potrebno mnogo godina, produbljenih biblijskih i teoloških studiranja, osobnih mističkih iskustava i dragocjene koliko i rijetke filozofske pouke pojedinih prijatelja i pisaca, pa da se autorica opet vrati literaturi, na slovo i na logos, k čudesnom otajstvu Pisma. I, kako na svom neobičnom jeziku kaže jedna od svetih Knjiga, eben ezer – »dovde joj je Bog pomogao«!

Profesor je fonetike i sociologije, a postdiplomski studij odslušala je na Evandeoskom teološkom fakultetu u Osijeku (1993-1995), suradnica na prijevodu knjige Hansa Kunga "Biti kršćanin" (1992), objavljivala poeziju, prozu i esejistiku na Hrvatskom radiju III program (1995-1997), organizirala i vodila Udrugu likovnih umjetnika kršćana SOL, likovne izložbe u Hrvatsko-izraelskom društvu 1999. te Arte Sacra u Buenos Airesu 2001., autorica članaka o kršćanstvu i umjetnosti (Van Gogh i Rembrandt) za udžbenik osnovnoškolskog vjeronauka u izdanju Biblijskoga društva u Hrvatskoj. Prevoditeljica, urednica i izdavač knjige "Eneagram- devet lica duše" koja se kao pomoćna literatura za psihološke tipove rabi na ADU u Zagrebu. Od 2006.g. upraviteljica Zadruga za izdavaštvo Eneagram, prevoditeljica i urednica knjige W.G. Tarpleya "Protiv oligarhije", Zagreb, listopad 2007, "Saturn i melankolija", E. Panofsky-R. Klibansky- F. Saxl, Zagreb, kolovoz 2009., "Spiritualna i demonska magija od Ficina do Campanelle", D.P.Walker, Zagreb, studeni 2009., "Djevica i svećenik" M. Gibbsa, Zagreb 2011;

Objavljene autorske knjige "Višak riječi", kratke priče, Zagreb 2010., i 'Vitlo', poezija, Zagreb 2011., Urednica knjige "Jutro čarobnjaka", Zagreb 2012., te "Zapisi iz Čudne šume", Nenada Perkovića, Zagreb 2013..

Marina Krleža rođena je 1978. godine u Varaždinu, gdje završava i gimnaziju, iako je odrasla u Ludbregu. Nakon gimnazije, godinu dana boravi u Londonu. Potom upisuje studij kroatistike na Filozofskom fakultetu Rijeci gdje postaje državni stipendist te dobiva priznanje Društva hrvatskih književnika pri sudjelovanju na Drugom susretu mladih pjesnika i pisaca 2005. godine. Iste godine objavljuje zbirkuuu poezije "(In)Gognito", a tijekom studentskih dana piše i objavljuje u književnim časopisima "Književna Rijeka", "Re", "Podravski zbornik", "Treći Trg" itd. Prije i tijekom studiranja radi na radio postajama u Rijeci i Ludbregu kao voditelj, glazbeni tehničar, novinar, spiker te urednik nekolicine emisija o glazbi i filmu. Od 2007. godine prozu, poeziju, recenzije, esejistiku i znanstvene članke objavljuje na svome webu www.marinakrleza.com

Pjesma "Nije važno" nedavno joj je uvrštena u književni online časopis "Književnost uživo", a roman u nastavcima "Žena robot" objavljuje na Facebooku i portalu Radio Gornji Grad."

Verica Kuharić rođena je 1972. godine u Varaždinu. Živi i radi u Zagrebu. Od rane mladosti piše ali tek odnedavno objavljuje na mrežnim stranicama. Pjesme su joj uvrštene u zajedničku zbirku "More na dlanu" koju je ove godine objavila Kulture snova.

Pero Kvesić, književnik, novinar, urednik, bloger. Rođen 1950. u Zagrebu. Diplomirao sociologiju i filozofiju. Novinarstvom se počeo baviti sa dvanaest godina u grupi "Redakcija Andersen" koja je djelovala pri Školskom radiju. Sa sedamnaest je stalno surađivao u "Plavom vjesniku". Za vrijeme studija bio urednik u "Omladinskom tjedniku", "Studentskom listu" i "TLU" (Tjednom listu omladine), a bio je i u ekipi koja je pokrenula omladinski klub "Jabuka". Nakon dužeg boravka u S.A.D. bio je glavni urednik omladinskog lista "Polet" i časopisa "Pitanja". U sedamdesetim godinama je redovno surađivao u magazinu "Start". U osamdesetim bio samostalni umjetnik, autorski osmislio seriju animiranih filmova "Mali leteći medvjedi", četiri godine

bio tajnik Društva književnika Hrvatske, pokrenuo biblioteku i časopis "Quorum", nakon čega je ishodom političkih previranja tri godine bio nezaposlen, a kasnije urednik u "Vjesnikovoj press agenciji" gdje je, između ostaloga, bio u redakciji magazina "Erotika" i uređivao magazin "Humor erotika". Devedesetih je ponovo bio nezaposlen, a objavljivao uglavnom u inozemstvu. Tri je godine bio jedini urednik hrvatske ispostave međunarodne izdavačke kompanije "Egmont" i radio na magazinima "Miki Maus", "Barbie", "Disney & mi", "Medvjedić Winnie Pooh", "Tom i Jerry" i "Zekoslav Mrkva", te knjigama za djecu. Godine 2001-2 za firmu "Vjesnik" vodio dječji strip-zabavnik "Bum!", a kasnije pisao redovne tjedne kolumne za "Nedjeljnu Dalmaciju" i dnevne za poslovni dnevnik EPH "Dnevnik". Sada je samostalni umjetnik - književnik. Posljednjih sedam godina vodi blogove „Čovjek-vadičep sreće ženu-ribu“ i „Bablifotograf“.

Irena Lukšić rođena je 1953. godine u Dugoj Resi. Diplomirala je i doktorirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Piše prozu, drame, eseje, TV i radio drame, filmske scenarije, stručne i znanstvene radove, te prevodi s ruskog. Proza joj je prevedena na engleski, makedonski, njemački, slovenski i turski jezik. Zastupljena je u antologijama. Urednica je Biblioteke Književna smotra i Na tragu klasika, članica redakcija nekoliko domaćih i stranih časopisa, suradnica više međunarodnih znanstvenih projekata. Suradnica je američke Encyclopedia of World Literature in the 20th Century, Dictionary of Literary Biography i baltičkih studija o ruskoj emigraciji te najvažnijih domaćih enciklopedijskih izdanja. Povremeno nastupa kao gostujući profesor u zemlji i inozemstvu. Sudjelovala je na četrdesetak međunarodnih znanstvenih simpozija. U domaćim i stranim stručnim publikacijama objavila je tristotinjak radova o ruskoj i hrvatskoj književnosti.

Više puta studijski boravila u Rusiji.

Objavila: Konačište vlakopravnog osoblja, roman, CDD, Zagreb 1981., Zrcalo, roman za djecu, Mladost, Zagreb 1983., Sedam priča ili jedan život, pripovijetke, Revija Osijek 1986., Traženje žlice, roman, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1987., Noći u bijelom satenu, pripovijetke, Rival, Rijeka 1995., Nova ruska poezija; panorama novije ruske poezije, dvojezično, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1998., Soc-art; zbornik tekstova, Hrvatsko filološko društvo Zagreb 1998.,

Jednostavna istina - ruska pripovijetka XX. stoljeća; panorama ruske pripovijetke, Rival, Rijeka 1998., Antologija ruske disidentske drame; Hrvatski centar ITI, Zagreb 1998., Ruska emigrantska književna kritika; zbornik, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1999., Hrvatska/Rusija; zbornik o rusko-hrvatskim kulturnim vezama, dvojezično, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb 1999., Povratak slomljene strijele, roman, Književni krug Karlovac, Karlovac 2000., Sjajna zvijezda Rovinja, pripovijetke, Mozaik knjiga, Zagreb 2001., Hrvatska i svijet; zbornik, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2002., Krvavi mjesec nad Pompejima, pripovijetke, Ceres, Zagreb 2002.

- Ruska književnost u Svemiru; studije, Disput, Zagreb 2003., Treći val; antologija ruske emigrantske književnosti potkraj 20. stoljeća, Disput i Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2004., Tajni život laponske princeze, pripovijetke, Disput, Zagreb 2004., Katalog važnih stvari, kolumne o svakodnevnom životu, Meandar, Zagreb 2005., Pismo iz Sankt Peterburga, roman, Biblioteka I.G.Kovačić, Karlovac 2006., Ruski emigranti u Hrvatskoj između dva rata; zbornik, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2006., Oglеди o ruskoj književnosti; Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2006., Šezdesete – The Sixties; zbornik, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2007., Brodski! Život, djelo; zbornik, Disput, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2007., elektroničko izdanje: Krvavi mjesec nad Pompejima, pripovijetke, 2007.www.elektronickeknjige.com, elektroničko izdanje: Pismo iz Sankt Peterburga, roman, 2008., Nebeski biciklisti, roman, Disput, Zagreb 2008.www.elektronickeknjige.com, Duga Resa – Ixtlan, pripovijetke, Disput, Zagreb 2008., Dnevници, snevnici, rječnici, dnevnička i esejistička proza, Meandar, Zagreb 2009., Sedamdesete, zbornik. Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2010., Vjesnici nove književnosti. Prikazi, recenzije, nacrti. Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2010., Blagovati na tragu klasika, književna «kuharica». Hrvatsko filološko društvo i Disput, Zagreb 2011., Gradovi, sela, dvorci. Vodič za literarne putnike. Hrvatsko filološko društvo i Disput. Zagreb 2012., Očajnički sluteći Cohena, roman. Disput, Zagreb 2013. NAGRADE: „Kata Pejnović“, nagrada za kulturu, 1989., Zlatna plaketa Matice hrvatske za Dnevnik Dragojle Jarnević, 2001., „J.J.Strossmayer“ nagrada za Dnevnik Dragojle Jarnević, 2001., „Kiklop“ – nagrada za najbolju biblioteku „Na tragu klasika“ 2007., 2008. i 2009., jednomjesečna stipendija u Beču, nagrada austrijskog Kulturkontakta

za ukupno književno stvaralaštvo, prevodilački i urednički rad 2009., Godišnja nagrada Društva hrvatskih književnih prevodilaca za najbolji prijevod fikcionalnog djela, 2009., Prva nagrada na Natječaju za kratku priču «Zlatko Tomičić» Književnoga kruga Karlovac, 2009., Treća nagrada na Natječaju za kratku priču «Petar Zoranić» «Zadarskog lista», 2010., Javno priznanje Grada Duge Rese za književni, prevodilački i urednički rad, 2010., «Iso Velikanović» - godišnja nagrada Ministarstva kulture RH za najbolji prijevod, 2011.«Kiklop» - nagrada za urednika/cu godine 2001.

Admiral Mahić je rođen u Banjaluci 1948. godine. Nakon završene Tehničke škole upisuje vandredne studije iz komparativne književnosti i filozofije u Sarajevu – ali poslije tri godine studiranja prekida studije i odlazi na Island, gdje počinje raditi nekoliko godina kao ribar. Po povratku u Sarajevo radio je kao poštar. Za vrijeme posljednjeg rata, u opsadi grada Sarajeva, bio je zamjenik Glavnog urednika časopisa Glas Bosne i Hercegovine. Ujedno je i vodio literarni program Subotom u podne u podrumu Pozorišta mladih u Sarajevu. Jedan je od osnivača PEN Centra u Bosni i Hercegovini. Nakon oslobođenja grada Sarajeva uređuje časopis za poeziju i umjetničku fotografiju, Republika poezije u izdanju N.V.O. Prokultura – Sarajevo. Objavio je 12 knjiga poezije. Admiral Mahić je član Društva pisaca Bosne i Hercegovine, kao i član Društva književnika Hrvatske. Ujedno je član PEN-a Bosne i Hercegovine i PEN-a Hrvatske. Živi u Sarajevu kao slobodni umjetnik.

Stjepo Martinović (Duba Konavoska, 1945.), po obrazovanju filolog i politolog, a po vokaciji (i dvjema trećinama radne biografije) novinar, dugogodišnji reporter, komentator i urednik u izdanjima nekadašnje Vjesnikove kuće, beletristike se latio tek u ranima (svojim) šezdesetim – da ne bi, kako sâm objašnjava utjecanje Kaliopi i Polihimniji, nezabilježene ostale stotine priča što ih je čuo ili na druge načine o njima doznao, a koje je desetljećima “nosio u glavi” da bi im jednom (možda) podario pisano ruho. Već prvom zbirkom pripovjedaka Oči svete Lucije Martinović je – kako stoji u obrazloženju nagrade „Slavić” za 2009. godinu – podigao literarni spomenik ljudima i regiji iz koje potječe, afirmirao slojevitost i kompleksnost konavoskog ambijenta... ispisavši iznimno vrijedan literarni prvijenac. Kap krvi s lovorova lista treći je njegov naslov – nakon prvih sedam “konavoskih priča” i

romana Okovani snima – kojim autor ispisuje svojevrsnu dužničku poslanicu onima od kojih je zapisane i interpretirane priče čuo i koji su mu prenijeli strast prema (jednako izgovorenoj i napisanoj) mediteranskoj storiji u kojoj se prelamaju vječni srazovi erosa i tanatosa.

Goran Matović, slobodni dramski umjetnik, rođen je u Mostaru 27. ožujka 1951. godine. Najistaknutiji je zagovornik pjesničkoga teatra u Hrvatskoj, te pokretač i autor festivala Zagreb grad poezije. Uz to što je pokrenuo brojne poetske i kazališne ideje, programe i manifestacije autor je i direktor Festivala Miroslava Krležje koji se održava svakoga ljeta na Krležinom Gvozd.

Miroslav Mitković Nam. Pesnik, rođen 25.07.1958. godine u Nišu. Po obrazovanju diplomirani ekonomista (Ekonomski fakultet završio u Nišu), a profesionalno se bavi knjigovodstvom. Prvu zbirku pesama "Kob" napisao 1975. - 1976. godine, ali ju je objavio tek 1995. godine. Aktivno je u poeziji od 2008. godine. Objavljivao je sporadično po raznim časopisima. Zastupljen u više zajedničkih knjiga i zbornika. Do sada je objavio 5 pesničkih knjiga. Dobitnik je nagrade Stražilovo za 2010. godinu, i jedan od osnivača Niškog pesničkog kruga. Pokretač je Preobraženskog pojanja, festivala poezije na dijalektu. Takođe je pokretač i urednik fejsbuk profila Jedna pesma svaki dan. Živi i stvara u Nišu.

Dragan Mučibabić. Pjesnik, prozni i dramski pisac, ekolog, alpinist, zaljubljenik u kulturno-istorijsku i prirodnu baštinu Bosne i Hercegovine, rođen u Vogošći 1957. godine, živio je u Sarajevu, Kaknju, Vitezu, Mostaru i Doboju, a danas živi i radi u Sarajevu.

Tahir Mujičić (1947.) rođen je u Zagrebu 1947. godine, plodni je autor i kulturnjak opće prakse: novinar, dramski pisac, kazališni redatelj, lutkar, kostimograf, scenograf, karikaturist, pjesnik, prozaik, urednik... Kao da mu tolika zanimanja nisu dovoljna, ovih je dana debitirao i u svojstvu romanopisca. Predstavljajući se kao Tachomil Mouchička napisao je nagrađeni roman "Budi Hamlet, pane Hamlete", očekivano duhovitu, ali i sasvim neočekivano dirljivu priču koja se događa na širokome potezu od praške 1968. do dubrovačke 1991. Autor je i

koautor knjiga drama: 'Porod od tmine', '3jada', '3 stare krame', 'Dvokrležje', 'Mađarski trodram', 'adHOC', 'Kavehaz Torso' i 'A kadet' te autor devet objavljenih knjiga poezije i jedne knjige proze.

Zdravko Odorčić dramski pisac, redatelj, romanopisac i pjesnik rođen u Osijeku 1951. godine. Napisao je 12 drama od kojih devet izvedeno, a trenutno se igra njegova predstava „Kod Julke“, čiji je dramaturg, autor i redatelj. U Osijeku 1992. godine osniva prvo privatno kazalište u Hrvatskoj. Svoje predstave je i režirao te surađivao sa niz velikana hrvatskog glumišta od Fabijana Šovagovića i Pere Kvrgića do Marije Kohn, ali i glumcima mlađe generacije kao što su Velimir Čokljat, Jasna Odorčić i Goran Grgić, Saša Anočić i drugi. Osnovao je privatnu televiziju TV Osijek Plus početkom Domovinskoga rata i bio njezin urednik, bio je i suosnivačem Osječkoga ljeta mladih kao kazališni voditelj u Studentskom centru u Osijeku. Pokretač je mnogih kulturnih projekata i manifestacija. Utemeljitelj je udruge KULTura sNOVA u Zagebu i online Radio snova te sudionik mnogih međunarodnih manifestacija, a nedavno je kao jedan od dvadeset i jednog izabranoga književnika iz Europe bio sudionikom Lirikonfesta XXI u Velenju, Slovenija.

Prve pjesme objavljuje u zajedničkoj zbirci "19 IMENA 72" još davne 1972. godine u izdanju „Revija“ – Osijek. Matica hrvatska – Podružnica Osijek izdala mu je roman „LEGA, NE KUŽIŠ“ i pet dramskih djela pod nazivom "PET DRAMA". Početkom 2012. godine izlazi mu prva zbirka poezije "KORAK DO RAJA PAKLU IZMIČEM", a ove godine još dvije zbirke "ĆUTIM TVOJE ŠAPUTANJE" i „LJUDI SE KIŠOM MIČU“. Pjesme su mu prevedene na engleski, slovenski, makedonski i arapski jezik. Urednik je 30 -tak zbirki poezije u izdanju Kulture snova iz Zagreba te organizator Međunarodnog Pjesničkoga Festivala „MORE NA DLANU“ i vođa Međunarodnog pjesničkoga karavana.

Mirzana Pašić Kodrić je rođena u Sarajevu 1979. godine. Bosanskohercegovačka je historičarka književnosti, književna kritičarka i spisateljica. Studirala je književnosti naroda BiH, bosanski, hrvatski, srpski jezik i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, gdje je i magistrirala iz književno-historijskih nauka. Trenutno završava doktorsku disertaciju o književno-putopisnom djelu Zuke Džumhura i radi na Filozofskom

fakultetu Univerziteta u Zenici, Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu te Američkom univerzitetu u BiH. Autorica je više književno-naučnih radova, a posebno se bavi bosanskohercegovačkim putopisom te pitanjima interkulturalnosti u književnosti. Poeziju i prozu objavljivala je u više bosanskohercegovačkih i inostranih časopisa, a jedan od njenih radio-dramskih tekstova – Plave, žute i crvene misli emitiran je na sarajevskom Radiju 202.

Lidija Pavlović-Grgić rođena je u Konjicu 1976., a živi u Sarajevu i radi kao novinarka. Piše poeziju, prozu, prikaze, kritike i recenzije. Za poeziju je 2013. dobila međunarodnu književnu nagradu Naji Naaman (Fondacija Naji Naaman, Libanon), a 2011. za zbirku priča Kišne kapi u piščevoj luli (Fondacija Fra Grgo Martić, 2011.) prestižnu književnu nagradu Fra Grgo Martić. Koautorica je dvojezične (hrvatski – njemački) stihozbirke Let u TROstihu (DHK HB Mostar, 2008.). Pjesme i priče prevedene su joj na engleski, njemački, talijanski, armenski, slovenski, makedonski... Zastupljena je u domaćim i inozemnim antologijama i zbornicima. Svoj rad predstavlja kroz brojne domaće i inozemne književne časopise i programe. Ilustrirala je dvije knjige – Let u TROstihu i dvojezičnu zbirku pjesama Marije Perić-Bilobrk PoeSIEja (Beč, 2009.). Živi i piše u Mostaru.

Rolando Peharec (Zagreb, 1961.), pisac je i umjetnik iz Dugog Sela poznat po svojim stripovima i ilustracijama, animiranim i računalnim animacijama i televizijskoj produkciji i šokantnim karikaturama koje je svojedobno objavljivala ljubljanska "Mladina". Početkom sedamdesetih započinje umjetničku praksu u alternativnoj kazališnoj družini Coccolemocco koju je vodio Branko Brezovac i koja se proslavila sa postavom četiri Brechtova komada: Onaj koji govori da i Onaj koji govori ne 1971. godine; Badenski poučak o suglasnosti, 1973. godine; iznimka i pravilo, 1974. godine, te također svjetskom praizvedbom najranijega Brechtovog komada Biblija također 1974. u Dubrovniku. Potom nakon trogodišnjih priprema družina 1977. godine priređuje premijeru "lutkarskog moraliteta". Jedan dan u životu Ignaca Goloba, spektakularnom predstavom sa tri metra visokim lutkama o mitologiji "malog čovjeka". Možda baš zato Peharec voli za sebe reći kako je on "pripadnik generacije neprilagođenih s izrazitim otporom autoritetu nekompetencije". Rolando danas vodi "Ars centar" u Dugom selu" a

napravio je i veoma korisnu interaktivnu enciklopediju dugoselskog kraja.

Boris Perić, rođen 25. V. 1966. u Varaždinu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao germanistiku i filozofiju. Bavi se književnošću, književnim i znanstvenim prevodenjem, te publicistikom i novinarstvom. Radio u više javnih glasila (Studentski list, Polet, Oko, Varaždinske vijesti, Glas Slavonije, Start, Globus, Nedjeljna Dalmacija, Slobodna Dalmacija, MR, Tjednik, Feral Tribune, Iće&piće, Jutarnji list, 24 sata, Playboy, Wiener Zeitung...), obrađujući teme iz kulture, znanosti, unutarnje i vanjske politike. Prozna djela i prijevode s njemačkog i engleskog, te na njemački jezik objavljivao u hrvatskim i inozemnim književnim časopisima (Quorum, Godine, Poezija, Republika, Književna Republika, Književno pero, Europski glasnik, Lettre international, Tvrđa, Most – The Bridge, Relations, Lichtungen, Lyrikline...). Uvršten u više književnih antologija. Za književne prijevode i autorska djela više puta nagrađivan. 2007. – 2011. voditelj književnih tribina “Književni petak” Knjižnica grada Zagreba i “Carne del Carnaro” u riječkoj knjižari “Ribook”. Član Hrvatskog društva pisaca, Društva hrvatskih književnika, te Hrvatske zajednice samostalnih umjetnika. Živi i radi u Zagrebu kao samostalni umjetnik. Objavljena djela:

Politički vodič – Njemačka (politička publicistika), Zagreb, 1992., Sezona stakla (pripovijetke), Zagreb, 1992. Politički vodič – Austrija (politička publicistika), Zagreb, 1993., Heartland (pripovijetke), Zagreb, 1995., Putovanje na granici – Izbor iz suvremene austrijske proze, Zagreb, 1995., Quattro Stagioni (pripovijetke, zajedno sa Z. Ferićem, M. Kišom i R. Mlinarcem), Zagreb 1998., Groblje bezimernih (pripovijetke), Zagreb, 2003., Priče iz bečke kuhinje (eseji, kuharica), Zagreb, 2004. Vampir (roman), Zagreb, 2006., Heartland i druge priče (pripovijetke), Zagreb, 2006.,

D'Annunziev kod (roman), Zagreb, 2007., Vampir (prijevod na slovenski), Ljubljana, 2008., Fantastična bića Istre i Kvarnera (eseji, zajedno s dr. Tomislavom Pletencem), Zagreb, 2008., Na večeri s Drakulom (eseji, kuharica), Zagreb, 2009., Ogledi o ekstazi (eseji), Zagreb, 2011., Povratak Filipa Latinovića (roman), Zagreb, 2013..

Sanja Pilić (Split, 16. svibnja 1954.) hrvatska književnica. Završila je Školu primijenjene umjetnosti, fotografski odsjek. Radila je kao fotografinja, trik – snimateljica i koloristica na crtanom filmu. Suradivala je s Autonomnom ženskom kućom iz Zagreba i radila sa zlostavljansom djecom. Članica je raznih prosudbenih odbora za dječje stvaralaštvo. Nastupa u školama na dječjim literarnim druženjima. Njezini tekstovi prevedeni su na slovenski, engleski, njemački, nizozemski, talijanski i mađarski jezik. Sa šest naslova zastupljena je u lektiri za osnovne škole. Objavila je do sada 25 knjiga za djecu i odrasle. Djela joj postižu velike naklade, mnoga su prodana u više od 12 tisuća primjeraka i to ne samo lektirni već i izvanlektirni naslovi.

Dobitnica je nagrade Grigor Vitez za knjige "O mamama sve najbolje" (1990.) i "Sasvim sam popubertetio" (2002.) te nagrade Ivana Brlić-Mažuranić za knjige "Mrvice iz dnevnog boravka" (1995.) i "Zafrkancije, zezancije, smijancije i ludancije" (2001.) te nagrade "Mato Lovrak" za knjigu "Što mi se to događa?" (2007.). Roman "Jesam li se zaljubila? dobitnik je Časne liste IBBY- ja za 2008. godinu. 2010. god. dobila je nagradu "Kiklop" za roman "Hoću biti posebnaaaaa!" 2011. dobila je nagradu "Kiklop" za slikovnicu "Maša i gosti". 2011. dobila je međunarodno priznanje White Ravens za knjigu "Hej, želim ti nešto ispričati!" Po romanima "Sasvim sam popubertetio" i "Mrvice iz dnevnog boravka" napravljene su predstave u zagrebačkom teatru "Žar ptica". Sanja Pilić dobitnica je druge nagrade Večernjega lista za kratku priču "Ah, ludnica" za 1981. godinu i treće nagrade Večernjega lista za priču "Muškarci mog života" za 2005. godinu. Dobitnica je i druge nagrade za radio igru "O kome se to radi" Radio Študenta i revije Literatura 1990. (Slovenija). Odlikovana je Redom Danice hrvatske s likom Antuna Radića za osobite zasluge u prosvjeti i kulturi.

Rajka Poljak rođena je 1964. u Mihovljanu kraj Zlatara. Školovala se u Zagrebu, a od travnja 2009 živi i radi u Kneževini Liechtenstein. Piše blogu o likovnom stvaralaštvu slikara Vlade Franjevića te je koautoricom knjige "Improvizacije Vlade Franjevića, interpretacije Rajke Poljak" koja je objavljena u izdanju Centra za kulturu grada Čazme. Svoje likovne radove izlagala je u Liechtensteinu, Francuskoj i Njemačkoj. Piše poeziju i prozu.

Eduard Pranger autor je dva romana: „Anđeli u tami“ i „Laburisti: Dijagnoza“ te zbirke kratkih priča „Ples na Žici“. Prozu objavljuje u književnim revijama, publikacijama, tjednicima, zajedničkim zbirkama, internetskim književnim portalima i na blogu. Piše i živi u Zagrebu.

Davor Schunk rođen je u Virovitici 1970. Studirao je dizajn u Zagrebu, a 2003. osniva studio vizualnih komunikacija "Definicija". Putuje po Europi i Africi, i snima video i foto reportaže za televiziju i časopise. Godine 2006. izdaje knjigu "Tragovi" dok je 2009. bio je direktor, predsjednik,

tajnik, ekonom i izlagač "Fra Ma Fu" strip festivala u Virovitici . Autor je više uspješnica vizualnih identiteta i maskota. Profesionalni je član HDD-a (Hrvatskog društvo dizajnera), a nedavno je objavio ilustrirane priče pod nazivom "Sitna proza- radna bilježnica samohranog umjetnika".

Korana Serdarević rođena je 1982. godine u Zadru. Nakon završenog studija kroatistike i komparativne književnosti u Zagrebu, počinje se baviti novinarstvom. Pisala je u rubrici kulture za Večernji list, prilog Obzor te tjednik Forum, a na pop-kulturnom portalu Vip.hr bila je novinarka i izvršna urednica. Trenutno predaje hrvatski u srednjoj školi, prevodi animirane filmove za sinkronizaciju i još samo povremeno piše novinske tekstove. Kratke priče objavljuje u Zarezu, Večernjem listu, Temi, Časopisu RE, na Knjigomatu i Arteistu, Radio Gornjem Gradu te na Trećem programu Hrvatskog radija. Pričom "Kravosas" osvojila je Večernjakovu nagradu "Ranko Marinković" za 2013. godinu.

Emir Sokolović rođen je u Zenici. Pored bibliografije vrijedno je napomenuti da je uz kreativni rad mnogo učinio na približavanju istog slijepim i slabovidnim kao i gluhim i nagluhim osobama prilagodivši radove u iskazu koji spomenuti mogu primiti. Učesnik je Struških večeri poezije 2011. i 2012. godine kao i Karamanovih sretanja 2011. i 2012. godine. Za sav kreativni i humanitarni rad nagrađen je ignorisanjem i egzistencijalnim ugrožavanjem u gradu u kom živi. Detaljniji podatci se mogu naći na sajtu autora na adresi: www.emirsokolovic.com . Bibliografija: „Gdje i zašto“ (dvojezična stihozbirka) 1983. godine, „Bio je tada trska“ (dvojezična stihozbirka)

1998. godine „Paris – ili zalud je razapinjati Krista“ (dramski tekst)
1999. godine, „Oslobođanje“ (roman) 2003. godine, „Antologia opowiedani SF narodow balkanskich“ (antologija u Poljskoj) 2009. godine „Kapije istoka i zapada“ (Zbornik IV Međunarodnih novosarajevskih poetskih susreta) 2010 godine, Antologija „Poetski vozdiški“ (Antologija poezije na aromanskom jeziku) 2010. godine, Zbornik učesnika VI. Međunarodnog simpozijuma Aromanskog jezika i kulture 2010. godine, „Lako je jurišati na nebo koje čuti...“ (stihozbirka) 2011. godine. "Poetry from five continents 2011", Zbornik učesnika Struških večeri poezije 2011. godine i "Poetry from five continents 2012", Zbornik učesnika Struških večeri poezije 2012. godine.

Irena Šekez Sestrić (1980.), rođena je i živi u Zagrebu. Studirala je stomatologiju. Nakon deset godina intenzivnog bavljenja modom i dizajnom priključuje se novim projektima «Teatra poezije», te sudjeluje u organizaciji Festivala Miroslav Krleža i poetskoj predstavi «Sve što ti želim reći...». Majka je djevojčice Iskre.

Silvija Šesto rođena je 1962. u Zagrebu. Završila je Centar za kulturu i umjetnost, te diplomirala filozofiju i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1986. godine. Upisala poslijediplomski studij iz područja dramaturgije (Od drame do reklame). U mladosti reprezentativka stolnog tenisa i slijedom toga završila Višu trenersku školu. Bavila se sportskim novinarstvom. Pisala je scenarije za radijske, televizijske i propagandne emisije, osmišljavala reklamne kampanje i slogane. Dobitnica je "zlatnog i kristalnog zvona" 1996. godine za tekst i produkciju radijske propagandne poruke na skupu hrvatskih propagandista. Od srednje škole surađuje u elektronskim medijima, ponajviše radijskim (radio 101, Radio Velika Gorica, Obiteljski radio, HR I, II i III program), a radeći kao kreativna direktorica u samim počecima Obiteljskog radija pokrenula nekoliko značajnih projekata. Autorica je i voditeljica mnogih radijskih emisija, a neke od njih je i sama vodila. Kao scenaristica sudjelovala u mnogim "specijalnim projektima" HRT-a. Od srednjoškolskih dana surađuje u dnevnim listovima (Vjesnik, Večernji), studentskim glasilima (Studentski list, Polet), u časopisima za djecu (Modra lasta, Smib, Zvrk, Prvi izbor), te u periodici (Forum, K, Vijenac). Napisala je desetak drama koje su izvedene u raznim kazalištima, te preko 12 knjiga za

djecu i odrasle. Jedna je od pokretačica i predsjednica Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade ("klub prvih pisaca"). Stručno Povjerenstvo revizijom osnovnoškolske lektire odlučilo je uvrstiti pet naslova Silvije Šesto Stipaničić na lektirni popis (Vanda, Bum Tomica i Bum Tomica 2, Tko je ubio pašeticu, Debelu).

Sara Špelec rođena je u Mariboru 1985. godine. Objavljivala je pjesme u revijama Locutio i Srp (pjesme), reviji Mentor (dramski tekstovi), reviji Literatura, Otočje i Srp (prijevodi). Izdane knjige: Nikolaj V. Gogolj – Plašč (Kabanica), Akakij Akakijevič v plašču sodobnosti (Akakij Akakijevič u kabanici suvremenosti) – zbornik priloga literarnogaaaaa konkursa, Če nisi bil ti, je bil pa tvoj brat (Ako ne ti, onda je bio tvoj brat) – zbornik prliterarnogagagarnog konkursa (urednica i prevoditeljica), Sinji orel (Sinji orao) – zbornik ruskih pjesama (suurednica i prevoditeljica). Živi i radi u Ljubljani.

Milko Valent, prozaik, pjesnik, dramatičar, esejist, teoretičar, kazališni kritičar rođen je 6. srpnja 1948. u Zagrebu, gdje je na Filozofskom fakultetu diplomirao filozofiju i komparativnu književnost. Nakon završenog studija počinje stvaralačku karijeru, te kao profesionalni pisac piše i redovito objavljuje od 1976.godine. Suradnik je brojnih časopisa, listova, magazina, novina i radijskih programa. Sudjelovao je na dvadesetak izložbi, te u publikacijama konkretne i vizualne poezije. Nastupa diljem zemlje i u inozemstvu (do sada oko 200 nastupa) njegujući forme kao što su recital, performans, provokativni razgovor i predavanje. Zastupljen je u mnogobrojnim antologijama, panoramama i izborima poezije, proze, drame i eseja. Manji dijelovi iz njegova opusa prevedeni su na slovenski, mađarski makedonski, slovački, rusinski, talijanski, poljski, njemački, esperanto i engleski jezik. Za dramu Ground Zero Aleksandra dobio je 2002. prvu, a za dramu Gola Europa 2000. treću nagradu Marin Držić. Između ostalog napisao je i objavio: Erektion (poezija), Univerzitetka riječ, Nikšić, 1990., Al-Gubbah (proza), Azur Journal, Zagreb, 1992., Rupa nad rupama (poezija), Perun, Zagreb, 1995., Plava krv (poezija), Naklada MD, Zagreb, 1997., Vrijeme je za kakao (proza), Areagrafika, Zagreb 1998., Bubnjevi i čipke (drame), Areagrafika, Zagreb, 2000., Isus u kampu (proza), Stajergraf, Zagreb, 2004., PlayStation, dušo (roman), Profil, Zagreb, 2005.

Mio Vesović rođen je 1953. godine u Gornjoj Dobrinji kod Užičke Požege. Studij filmskog snimanja završio je na zagrebačkoj Akademiji za kazalište, film i televiziju u klasi Nikole Tanhofera. Od 70-ih sustavno objavljuje fotografije u Poletu, Studentskom listu, Svijetu, Pitanjima, Vjesniku i nizu drugih novina i časopisa. Godine 1979. s Ivanom Posavcem osniva Studio MO (Meko okidanje). Izlagao je na nizu samostalnih i grupnih izložbi u Hrvatskoj i inozemstvu, a stotinjak njegovih fotografija u zbirci je Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu. Zadnje veliko predstavljanje imao je na retrospektivnoj izložbi 2003. u Galeriji Klovićevi dvori (kustosica Marina Viculin). Poeziju piše povremeno i objavljuje je na portalu radiogornjigrad.org. Živi i radi u Zagrebu.

Vid Vukelić je rođen u Banjaluci, gdje i danas živi i radi. Pjesme su mu objavljivane u mnogim antologijama i knjigama poezije: Kultura snova Zagreb, Vitez, Beograd, Univerzitet u Novom Sadu i pedagoški fakultet u Somboru, antologija. Panonske niti, Crvenka, Glas Srpske, Banjaluka i drugima. Knjige: Tu stanuje ljubav, Pupoljak detinjstva, Šušumiga, I na nebu i na zemlji, Ključić za osmeh, Na krilima mašte brže se raste, Rasti, rasti... te četiri slikovnice za djecu.

Goran Zoroe rođen je u Zagrebu 1990. godine, gdje i živi. Studira u Velikoj Gorici. Pisao je pjesme za portal splitske studentske udruge „Studenti za studente“. Autor je nekoliko pjesama koje su bile izvođene na Festivalu izviđačkih pjesama u Osijeku.

Ninoslav Žagar, pjesnik i novinar. Rođen je u Zagrebu 8. travnja 1963. godine. Objavio je zbirke poezije „Skladište nestalih“ (1994.) i „Vrtovi guste ljepote“ (2001.), te knjigu kratkih priča „Na vodi“ (2005.). U pripremi mu je knjiga pjesama radnog naslova „Visoke magle“. Živi i radi u Zagrebu.

Mirna Weber rođena je u Varaždinu 2. 12. 1966. godine. Maturirala je istodobno u I. Gimnaziji i na Glazbenoj školi Varaždin, smjer glasovir (1985.). Stomatološki fakultet u Zagrebu završila je 1991., a magistrirala 1995. godine (ortodonciju). Specijalizaciju iz ortodoncije položila je 1997. Poeziju počinje pisati 2011. godine na Facebooku. Pjesme je slučajno zapazio pjesnik Emir Sokolović i preporučio ih

Predragu Matvejeviću kojemu su se također dopale. U izdanju Varaždinskogaa književnog društva izašla je zbirka "Sjene i meoteori" u koju su uvrštene i Mirnine pjesme. Kontinuirano se njezina poezija može pratiti na književnom portalu radiogornjigrad.org.